

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΤΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ & ΓΕΩΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ
ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ

Μεταπτυχιακή
Διπλωματική
Εργασία
Ειδίκευσης

"Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ
ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ"

Τριμελής Επιτροπή Παρακολούθησης:

Γ.ΦΕΡΜΕΛΗ

Δ. ΜΑΝΕΣΗ

Ν. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Φοιτήτρια:

Αναστασία Κολοκούση (ΑΜ2015008)

ΑΘΗΝΑ 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT	6
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	13
ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΜΟΥΣΕΙΟΥ-ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ-ΑΡΧΕΙΟΥ.....	14
1.1. Ο άνθρωπος, τα αντικείμενα και οι συλλογές των μουσειακών οργανισμών.....	14
1.2. Μουσείο	16
1.2.1. Σύντομη ιστορική προσέγγιση του θεσμού του μουσείου	16
1.2.2. Εννοιολογική οριοθέτηση του σύγχρονου μουσείου	20
1.3. Βιβλιοθήκη	23
1.3.1. Αφετηρία και πορεία της βιβλιοθήκης	23
1.3.2. Κατηγοριοποίηση και εννοιολογική οριοθέτηση της σύγχρονης βιβλιοθήκης.....	27
1.4. Αρχείο.....	31
1.4.1 Σύντομη ιστορική προσέγγιση	31
1.4.2. Εννοιολογική προσέγγιση του όρου αρχείο	33
1.5. Συμπεράσματα για τη σχέση Μουσείου – Αρχείου - Βιβλιοθήκης	36
ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΥΠΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΤΥΠΗ ΚΑΙ ΜΗ ΤΥΠΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	39
2.1. Από την Τυπική, στην Ατυπη και Μη Τυπική Εκπαίδευση: Προς μια σχέση αλληλεξάρτησης.....	39
2.2. Θεωρίες μάθησης: Για τον αποτελεσματικό εκπαιδευτικό ρόλο της άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης στην εκπαιδευτική διαδικασία.....	43
2.2.1. Η θεωρία της ανακάλυψης	45
2.2.2. Η θεωρία του Κονστρουκτιβισμού (Constructivism)	45
2.2.3. Η Θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης.....	47

2.2.4. Το μοντέλο της διαδραστικής εμπειρίας	48
2.2.5. Η θεωρία της ροής.....	49
2.3. Τυπική εκπαίδευση και εκπαιδευτικά προγράμματα στους πολιτιστικούς οργανισμούς.....	51
2.3.1. Ζητήματα σχεδιασμού εκπαιδευτικών προγραμμάτων - Παραδείγματα από πολιτιστικούς οργανισμούς.....	55
ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ: Η αξιοποίηση της Ιστορικής Συλλογής σχολικών εγχειριδίων της βιβλιοθήκης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής στην εκπαιδευτική διαδικασία.....	61
BIBΛΙΟΘΗΚΗ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	62
3.1. Πορεία Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.....	62
3.2. Αποστολή και Στόχοι της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.	63
3.3. Η Συλλογή της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.	63
3.3.1. Η Ιστορική Συλλογή της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.....	65
ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ	66
4.1. Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου.....	67
4.2. Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς	70
ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ Ι.Ε.Π. ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ.....	73
5.1. Σχολικά Εγχειρίδια: Η πορεία της εξέλιξής τους	73
5.2. Επιλογή Σχολικών Εγχειριδίων.....	81
5.3. Σκεπτικό εκπαιδευτικού σχεδιασμού	83
5.4. Σχεδιασμός του εκπαιδευτικού προγράμματος.....	86
5.4.1. Ο Χώρος.....	86
5.4.2. Το Θέμα	87
5.4.3. Το κοινό	87
5.4.4. Σύνδεση με το Αναλυτικό Πρόγραμμα.....	88
5.4.5. Σκοπός - στόχοι.....	91

5.4.6. Θεματικές Ενότητες.....	93
5.4.7. Μεθοδολογία	93
5.4.8. Δομή και Στάδια προγράμματος	96
5.4.9. Αξιολόγηση	121
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	125
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	127
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	139
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	143
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	147
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3	156
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4	173
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5	179

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σήμερα, πολύ περισσότερο από ό,τι στο παρελθόν, είναι ιδιαίτερα εμφανής η προσπάθεια των μουσείων και των μουσειακών χώρων με την ευρύτερη έννοια του όρου, όπως οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία, να μετουσιωθούν από απλοί μεταδότες πληροφοριών σε παραγωγούς γνώσης και να καταστήσουν το κοινό από απλό παθητικό δέκτη σε ενεργό επισκέπτη.

Οι μουσειακοί χώροι από τη μια πλευρά και το σχολείο από την άλλη, λειτουργούν ως μαθησιακά περιβάλλοντα, τα οποία δεν προωθούν απλώς τη μάθηση αλλά και τη δημιουργούν. Η επαφή των μαθητών με τους πολιτιστικούς φορείς, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τα δημιουργικά εργαστήρια προσφέρουν τη δυνατότητα βαθύτερης και πολυποίκιλης γνώσης, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούν ευκαιρίες για την ανάπτυξη της κοινωνικής τους συμπεριφοράς και την καλλιέργεια δεξιοτήτων. Η συνεργασία των μουσειακών οργανισμών με την τυπική εκπαίδευση και ο σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων από κοινού και από τις δύο πλευρές, μπορεί να δώσει νέα πνοή στη διαδικασία προσέγγισης των μουσειακών χώρων από την πλευρά των μαθητών ανατρέποντας τις παραδοσιακές δομές της εκπαίδευσης.

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως στόχο να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο μια ειδική βιβλιοθήκη, όπως είναι η Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, θα μπορέσει να ανοίξει τις πύλες της σε μαθητικό κοινό. Συγκεκριμένα το ζήτημα είναι να αξιοποιηθεί η Ιστορική Συλλογή με τα Σχολικά Εγχειρίδια που διαθέτει, στην εκπαιδευτική διαδικασία συνδέοντας την τυπική με τη μη τυπική εκπαίδευση και αντικατοπτρίζοντας την αλληλένδετη σχέση τους, μέσα από το σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. Ο σχεδιασμός αυτού του προγράμματος θα επιδιώξει να έχει παιδοκεντρικό χαρακτήρα και να περιέχει μια σειρά από δραστηριότητες που θα στοχεύουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, στην ενεργητική μάθηση και στην ευχάριστη μουσειακή εμπειρία των μαθητών που θα έρθουν σε επαφή με τη συλλογή της Βιβλιοθήκης.

Λέξεις κλειδιά: μουσειακοί χώροι, ενεργητική μάθηση, μαθησιακό περιβάλλον μάθησης, εκπαιδευτικά προγράμματα, δραστηριότητες, καλλιέργεια δεξιοτήτων, τυπική και μη τυπική εκπαίδευση, σχολικό κοινό, ειδική βιβλιοθήκη, συλλογή, βιωματική μάθηση, μουσειακή εμπειρία, παιδοκεντρικός χαρακτήρας.

ABSTRACT

Today, much more than in the past, the efforts of museums and museums in the broader sense of the term, such as libraries and archives, are to be transformed from 'simple information transmitters' to knowledge producers and to alter the public from simple passive receiver to active visitor.

Museum venues on the one hand and school on the other function as learning environments which not only promote learning but also create it. Students' contact with cultural institutions, educational programs and creative workshops offer an opportunity for a deeper and more diverse knowledge while at the same time are creating new opportunities for the development of their social behavior and the cultivation of skills. The collaboration of museum organizations with formal education and design educational programs from both sides can give new impetus to how students approach museums, by overturning traditional education structures.

This diploma thesis aims to explore how a special library, such as the Library of the Institute for Educational Policy, will be able to open its gates to students. In particular, the point is to make use of the Historical Collection and its school textbooks in the educational process by linking formal to non-formal education and reflecting their interrelated relationship through the design of an educational program. The design of this program will seek to have a child-centered character and include a series of activities which will aim at the development of skills, the active learning and the pleasant musical experience of students who will come in contact with the library collection.

Keywords: museum spaces, active learning, learning environment, educational programs, activities, skills development, formal and non-formal education, school audience, special library, collection, experiential learning, museum experience, child-centered character.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους συνεισέφεραν σε αυτή την προσπάθεια.

Καθοριστική ήταν συμβολή της Τριμελούς Επιτροπής Παρακολούθησης, με τις εξαιρετικά χρήσιμες παρατηρήσεις τους και την καθοδήγησή τους.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στην αγαπημένη φίλη Βιβή Γερολυμάτου και στον Ανδρέα Γεωργιάδη από τη Μικρή Άρκτο. Την πρώτη για την πολύτιμη υποστήριξή της και τον δεύτερο που φιλοτέχνησε εκπαιδευτικό υλικό, για την αξιοποίηση της Ιστορικής Συλλογής Σχολικών Εγχειριδίων της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. στην εκπαιδευτική διαδικασία, δίνοντας ζωντάνια σε όλα τα στάδια του εκπαιδευτικού προγράμματος που προτείνεται.

Θα ήθελα επίσης, να ευχαριστήσω την καλή φίλη Αρχαιολόγο – Μουσειολόγο Κατερίνα Γεωργίου για τη στήριξή της και τις πολύτιμες συμβουλές της καθόλη τη διάρκεια εκπόνησης αυτής της εργασίας.

Ακόμη, θα θέλω να ευχαριστήσω τη Χρύσα Νικολάου Βιβλιοθηκονόμο – Αρχειονόμο, Υπεύθυνη της Βιβλιοθήκης του Πολιτιστικού Ιδρύματος Πειραιώς που μου έδωσε τη δυνατότητα να παρακολουθήσω ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Βιβλιοθήκης του ΠΙΟΠ.

Σήμερα, πολύ περισσότερο από ό,τι στο παρελθόν, είναι ιδιαίτερα εμφανής η προσπάθεια των μουσείων και των μουσειακών χώρων με την ευρύτερη έννοια του όρου, όπως οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία, να μετουσιωθούν από απλοί μεταδότες πληροφοριών σε παραγωγούς γνώσης και να καταστήσουν το κοινό από απλό παθητικό δέκτη σε ενεργό επισκέπτη.

Οι μουσειακοί οργανισμοί ως «ζωντανοί οργανισμοί» της κοινωνίας έχουν την υποχρέωση να συμμετέχουν στην αλματώδη ανάπτυξη που χαρακτηρίζει την εποχή μας, με στόχο να ανταποκριθούν στις εκάστοτε κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές, τεχνολογικές και πολιτιστικές συνθήκες που ως σύνολο καθορίζουν το σύγχρονο άνθρωπο. Σε αυτό το πλαίσιο τα μουσεία, οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία κάνοντας μια επαναδιαπραγμάτευση του σύνθετου ρόλου τους, έχουν τη δυνατότητα, μέσα από το πολυπολιτισμικό και πολύγλωσσο περιεχόμενό τους, να προσφέρουν σημαντικές υπηρεσίες στην κοινότητα που υπηρετούν (Ανδρέου, 2008)¹.

Μία από τις νέες τάσεις στο χώρο της μουσειολογίας αφορά τη μεγάλη σημασία που δίνεται στην πολλαπλή και ευχάριστη πρόσβαση στη γνώση και την παροχή δυνατοτήτων για τη δημιουργία της. Οι μουσειακοί χώροι κάθε μορφής ενισχύουν την παραγωγή γνώσης αξιοποιώντας τις μουσειακές συλλογές στο πλαίσιο άτυπων και μη τυπικών διαδικασιών εκπαίδευσης. Αυτό διακρίνεται μέσα από καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις που οργανώνουν για το κοινό και ιδιαίτερα για τους μαθητές προωθώντας τη διερευνητική και βιωματική προσέγγιση της γνώσης.

Άλλωστε, οι μουσειακοί χώροι από τη μια πλευρά και το σχολείο από την άλλη, λειτουργούν ως μαθησιακά περιβάλλοντα, τα οποία δεν προωθούν απλώς τη μάθηση αλλά και τη δημιουργούν. Η επαφή των μαθητών με τους πολιτιστικούς φορείς, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τα δημιουργικά εργαστήρια προσφέρουν τη δυνατότητα βαθύτερης και πολυποίκιλης γνώσης, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούν ευκαιρίες για την ανάπτυξη της κοινωνικής τους συμπεριφοράς και την καλλιέργεια δεξιοτήτων. Η συνεργασία των μουσειακών οργανισμών με την τυπική εκπαίδευση και ο σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων από κοινού και από τις δύο πλευρές, μπορεί να δώσει νέα πνοή στη διαδικασία προσέγγισης των μουσειακών χώρων από την πλευρά των μαθητών ανατρέποντας τις παραδοσιακές δομές της εκπαίδευσης.

¹ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://eprints.rclis.org/12465/> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/3/2018).

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο μια ειδική βιβλιοθήκη, όπως είναι η Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, θα μπορέσει να ανοίξει τις πύλες της σε μαθητικό κοινό. Συγκεκριμένα το ζήτημα είναι να αξιοποιηθεί η Ιστορική Συλλογή με τα Σχολικά Εγχειρίδια που διαθέτει στην εκπαιδευτική διαδικασία συνδέοντας την τυπική με τη μη τυπική εκπαίδευση και αντικατοπτρίζοντας την αλληλένδετη σχέση τους, μέσα από μια σειρά προσχεδιασμένων δραστηριοτήτων που θα προωθούν την εμπειρική γνώση και την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών.

Μέσα σε αυτά τα γενικά πλαίσια το περιεχόμενο της εργασίας διακρίνεται σε δύο μέρη και είναι οργανωμένο σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο μέρος είναι θεωρητικό και περιλαμβάνει τη βιβλιογραφική επισκόπηση σε σχέση με τα ζητήματα που προτίθεται να ερευνήσει η εργασία, και την περιγραφή του θεωρητικού πλαισίου (Κεφάλαια 1 και 2). Το δεύτερο μέρος είναι το πρακτικό και παρουσιάζει τη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής πολιτικής, τη δράση του φορέα, τη συλλογή που διαθέτει (Κεφάλαιο 3), παραδείγματα εκπαιδευτικών δράσεων από άλλους φορείς (Κεφάλαιο 4) και την αξιοποίηση της συλλογής μέσα από καινοτόμες εκπαιδευτικές προτάσεις βασισμένες στο θεωρητικό πλαίσιο της μουσειακής εκπαίδευσης και θεωρίας (Κεφάλαιο 5).

Στο **Κεφάλαιο 1** αναζητείται η σχέση που μπορεί να έχουν μεταξύ τους το μουσείο, η βιβλιοθήκη και το αρχείο. Με αφορμή αυτή την αναζήτηση αρχικά γίνεται λόγος για τη συλλεκτική δραστηριότητα του ανθρώπου, η ταύτισή του με τα αντικείμενα και η μεταβολή της σημασίας των αντικειμένων, ανάλογα με το εκάστοτε κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, όπου από ιδιωτικά ή δημόσια αντικείμενα μετατρέπονται σε συλλογές μουσειακών οργανισμών. Στη συνέχεια για να υπάρξει μια πιο ξεκάθαρη εικόνα για την αποστολή αυτών των οργανισμών δηλαδή του μουσείου, της βιβλιοθήκης και του αρχείου, σε σχέση με τον άνθρωπο, τα αντικείμενα και τις συλλογές, πραγματοποιείται μια ιστορική και εννοιολογική προσέγγιση για για το καθένα ξεχωριστά. Αυτό γίνεται για να εντοπιστούν τα κύρια στοιχεία σύνδεσης των μουσειακών οργανισμών γενικότερα και ειδικότερα για να καταλάβουμε με έμμεσο τρόπο πως μια βιβλιοθήκη σαν αυτή του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής περιλαμβάνεται στους μουσειακούς οργανισμούς.

Το **Κεφάλαιο 2** περιλαμβάνει το βασικό θεωρητικό πλαίσιο που ακολουθεί η εργασία και επικεντρώνεται στις τρεις μορφές εκπαίδευσης: την τυπική, την άτυπη, και τη μη τυπική την εκπαίδευση. Γενικότερος στόχος σε αυτό το κεφάλαιο είναι να τεκμηριωθεί το θεωρητικό πλαίσιο όπου θα στηριχθεί ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών προτάσεων για την αξιοποίηση της Ιστορικής Συλλογής Σχολικών Εγχειριδίων της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Ύστερα από εκτενή βιβλιογραφική επισκόπηση, παρουσιάζει τη σχέση που έχουν μεταξύ τους η τυπική, η άτυπη, και μη τυπική η εκπαίδευση και τον αντίκτυπο που έχει η μία στην άλλη. Τονίζει ότι οι τρεις μορφές εκπαίδευσης είναι αλληλένδετες, δεδομένου ότι η ανθρώπινη προσωπικότητα σχηματίζεται από όλα τα ερεθίσματα που λαμβάνει (Rogers,

2014, σ. 24)². Στη συνέχεια του κεφαλαίου εξετάζονται οι βασικές εκπαιδευτικές θεωρίες που αξιοποιούνται σε μουσειακούς χώρους. Στόχος είναι να παρουσιαστούν θεωρητικά ζητήματα και προσεγγίσεις που καθορίζουν την εκπαιδευτική λειτουργία των σύγχρονων μουσειακών οργανισμών. Οι εκπαιδευτικές θεωρίες αναδεικνύουν τη σημασία που έχει το θεωρητικό υπόβαθρο της εκπαίδευσης στους μουσειακούς χώρους, καθώς στηρίζουν και συνιστούν τη βάση για την οργάνωση των εκπαιδευτικών τους δραστηριοτήτων. Αναλύονται εκπαιδευτικές θεωρίες όπως η θεωρία της ανακάλυψης και του κονστρουκτιβισμού, που είναι κυρίαρχες στη μουσειακή μάθηση, καθώς παρέχουν δυνατότητες για την πραγμάτωση στόχων όπως η αυτόβουλη μάθηση και στηρίζονται στην αναγνώριση ότι οι επισκέπτες ως ενεργά υποκείμενα στη μαθησιακή διαδικασία δομούν τα δικά τους ατομικά νοήματα. Στο πλαίσιο αναγνώρισης του ενεργού μαθητευόμενου σημαντική αναδεικνύεται η ανάλυση της έννοιας της «εμπειρίας», η οποία εστιάζει σε θεωρητικές προσεγγίσεις του J. Dewey, ενώ παράλληλα γίνεται αναφορά στη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης και τη θεωρία της «ροής». Με αφετηρία τις θεωρίες μάθησης ακολουθεί μια συζήτηση για την αξιοποίηση της εκπαιδευτικής διάστασης των μουσείων από την πλευρά της τυπικής εκπαίδευσης μέσω οργανωμένων μουσειακών επισκέψεων. Αναφέρεται στον πολλαπλό αντίκτυπο της μάθησης στους μουσειακούς χώρους με την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων και παρουσιάζονται τα ζητήματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά το σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, σε συνδυασμό με παραδείγματα από πολιτιστικούς οργανισμούς.

Το **Κεφάλαιο 3** παρουσιάζει τη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Αναφέρεται η πορεία της Βιβλιοθήκης και η σύνδεσή της με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Γίνεται αναφορά στην αποστολή και τους στόχους της, προσδιορίζοντας ότι εξυπηρετεί εξειδικευμένο κοινό με ιδιαίτερες ανάγκες καθώς περιέχει εξειδικευμένες πληροφορίες και μια εξειδικευμένη ιστορική συλλογή. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για τη συλλογή της Βιβλιοθήκης και κυρίως για την Ιστορική Συλλογή που διαθέτει, η οποία αποτελεί ένα μοναδικό αρχείο, το οποίο περιλαμβάνει δύο αιώνες ιστορίας των σχολικών εγχειριδίων που έχουν χρησιμοποιηθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία από τον 19ο αιώνα έως τις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Στο **Κεφάλαιο 4** επιδιώκεται μια διερεύνηση για την εκπαιδευτική δράση επιλεγμένων μουσειακών οργανισμών. Επιλέχθηκαν οργανισμοί οι οποίοι διαθέτουν εξειδικευμένες συλλογές και υλοποιούν εκπαιδευτικές δράσεις για σχολικό κοινό. Αυτό γίνεται για παραδειγματισμό αναφορικά με τον τρόπο που λειτουργούν και αξιοποιούν τις συλλογές τους στις εκπαιδευτικές δράσεις σε μαθητές προκειμένου να ακολουθήσει το κεφάλαιο

² Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://pages.ie.uminho.pt/inved/index.php/ie/article/view/3> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/6/2018).

όπου διατυπώνονται οι εκπαιδευτικές προτάσεις για την αξιοποίηση της Ιστορικής Συλλογής του Ι.Ε.Π., οι οποίες θα απευθύνονται σε σχολικό κοινό.

Στο **Κεφάλαιο 5** αρχικά προσφέρεται μια ιστορική αναδρομή για την πορεία των Σχολικών Εγχειριδίων στην Ελλάδα πριν από την ίδρυση του νέου Ελληνικού κράτους μέχρι σήμερα με έμφαση στη γλώσσα και στην εικονογράφηση. Παράλληλα διασαφηνίζεται η εκπαιδευτική πολιτική που ακολούθησε το ελληνικό κράτος ως προς την έγκριση και παραγωγή των σχολικών βιβλίων και το κοινωνικό και πολιτικό σύστημα μέσα στο οποίο υπάρχει και λειτουργεί. Ύστερα από εκτενή μελέτη της πορείας εξέλιξής τους, αποφασίστηκε ποια Σχολικά Εγχειρίδια θα αξιοποιηθούν στη εκπαιδευτική διαδικασία και τεκμηριώθηκαν οι λόγοι που επιλέχθηκαν. Έτσι, επιλέχθηκαν τα Αναγνωστικά καθώς εκπροσωπούν σε μεγάλο βαθμό τις παιδαγωγικές πρακτικές που εφαρμόζονταν κατά καιρούς στην εκπαίδευση, τις κυρίαρχες ιδεολογίες και τους προβληματισμούς της κοινωνίας και τον πολιτικό αντίκτυπο κάθε εποχής. Με βάση αυτά καταγράφεται το σκεπτικό σχεδιασμού ενός εκπαιδευτικού προγράμματος με ποικίλες δραστηριότητες που θα εμπλέξουν την τυπική με τη μη τυπική εκπαίδευση και θα αξιοποιήσουν την Ιστορική Συλλογή στην εκπαιδευτική διαδικασία εντός και εκτός της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.

Στην τελευταία ενότητα του κεφαλαίου, πραγματοποιείται ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού προγράμματος συνθέτοντας τα δεδομένα που σχολιάστηκαν κατά τη βιβλιογραφική επισκόπηση και φάνηκαν ταιριαστά και χρήσιμα για την αποτελεσματική εκπαιδευτική αξιοποίηση της συλλογής.

Κατά το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος προσδιορίζεται ο χώρος που θα διεκπεραιωθεί το κύριο μέρος του προγράμματος στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π., ο προσδιορισμός του θέματος, το οποίο στοχεύει κατά κύριο λόγο στην πορεία εξέλιξης των Αναγνωστικών ως προς το ιδεολογικό περιεχόμενό τους σε σχέση με την εικονογράφηση και το γλωσσικό σύστημα των κειμένων τους και η ηλικιακή και εκπαιδευτική βαθμίδα του κοινού στο οποίο θα απευθυνθεί το πρόγραμμα. Κατόπιν, έχοντας κατά νου ότι το σκεπτικό του προγράμματος σκοπεύει σε ένα συμμετοχικό ερευνητικό τρόπο μάθησης με διαθεματική και διεπιστημονική διάσταση, ερευνήθηκε το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών της εκπαιδευτικής βαθμίδας που κατατάσσεται το κοινό που επιλέχθηκε για το πρόγραμμα και καταγράφηκε, σύμφωνα με τη συλλογή και το θέμα του προγράμματος, η σύνδεση που μπορεί να γίνει με την τυπική εκπαίδευση. Δόθηκε ιδιαίτερη σημασία ώστε να τεθούν σαφείς σκοποί και στόχοι προκειμένου να αποφασιστούν οι θεματικές ενότητες, η μεθοδολογία και τα στάδια του προγράμματος.

Ακολουθώντας αυτό το γενικό πλαίσιο, το κεφάλαιο αυτό καταγράφει αναλυτικές εκπαιδευτικές προτάσεις για την προετοιμασία των μαθητών στη σχολική τάξη, την περιγραφή των σταδίων υλοποίησης του προγράμματος κατά την επίσκεψη στη Βιβλιοθήκη και τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες οι οποίες μπορούν να υλοποιηθούν για

εμπέδωση στο σχολείο ή στο σπίτι μετά από την επίσκεψη τους στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π., με αποκορύφωμα την αξιολόγηση του προγράμματος από τους δασκάλους του σχολείου και τον εκπαιδευτή του προγράμματος.

Η διατύπωση και η καταγραφή των εκπαιδευτικών προτάσεων ταυτίζεται και συμπληρώνεται με το σχεδιασμό των εκπαιδευτικών εργαλείων που θα χρησιμοποιηθούν εντός και εκτός του μουσειακού χώρου. Τα εργαλεία αυτά σχεδιάστηκαν με επίκεντρο το παιδί και με σκοπό να συμβάλουν σε μια ευχάριστη μουσειακή εμπειρία, που θα το δραστηριοποιήσουν μέσα από το παιχνίδι, την παρατήρηση, την έρευνα, τους συνειρμούς, τη δημιουργία και τη φαντασία. Επίσης, θα του δώσουν τη δυνατότητα να συνδέσει με τρόπο ουσιαστικό τη νέα γνώση με την προϋπάρχουσα, προσαρμοσμένη στα ενδιαφέροντά του μέσω της ενεργητικής συμμετοχής του.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1.1. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ, ΤΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Η ιστορική πορεία του ανθρώπου σχετίζεται, από τα πρώτα στάδια της ύπαρξής του, με τη μέριμνα για φροντίδα, από τη φθορά του χρόνου, των στοιχείων εκείνων που αφορούν στη διατήρηση της ταυτότητας, και κατ' επέκταση, στη διαιώνιση της ιστορικής του υπόστασης στο πέρασμα των χρόνων. Η διαπραγμάτευση της κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου περιλαμβάνει τις πληροφορίες που μεταφέρουν τα αντικείμενα, σε συνδυασμό με το ιστορικό και κοινωνικό συγκείμενο μέσα στο οποίο βρίσκονται δίνοντας τη δυνατότητα στις επόμενες γενιές να αντιληφθούν καλύτερα την έννοια και την αξία τους.

Σύμφωνα με τον I. Korytoff, «τα αντικείμενα, όπως και οι άνθρωποι, διαθέτουν «βιογραφίες», οι οποίες αντικατοπτρίζουν τον κύκλο της «ζωής» τους, μέσα από τις διάφορες φάσεις παραγωγής, κατανάλωσης και καταστροφής» (Korytoff, 1986, σσ. 67-68). Τα διάφορα αυτά στάδια καταδεικνύουν τους τρόπους με τους οποίους το νόημα ενός αντικειμένου μεταβάλλεται, καθώς κινείται μέσα σε διάφορα κοινωνικά και χρονικά πλαίσια» (Korytoff, 1986, σσ. 87-88). Βεβαίως, το νόημα και η σημασία των αντικειμένων προκύπτει αφενός μεν, από τα ίδια τα αντικείμενα και από τη σχέση τους με το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο από το οποίο προέρχονται· αφετέρου δε, από τον τρόπο παρατήρησης, αντίληψης και ερμηνείας τους που σχετίζεται κάθε φορά με το αντίστοιχο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο του εκάστοτε παρατηρητή (Νάκου, 2001, σ. 73, Pearce S. , 2003, σσ. 19-28). Εν ολίγοις, τα αντικείμενα έχουν κοινωνική ζωή την οποία αν παρακολουθήσουμε θα είμαστε σε θέση να έχουμε μια συνολική εικόνα της κοινωνίας που μελετάμε και των κοινωνικών της σχέσεων.

Επομένως, κάθε αντικείμενο αποτελεί μέλος μιας ευρύτερης κατηγορίας αντικειμένων. Αποκτά σχέσεις με τα υπόλοιπα αντικείμενα, μέσα σε μια συλλογή, τα οποία αναπάντεχα διαμορφώνουν τη σημασία του. Με τη σειρά τους οι κατηγορίες αυτές των πραγμάτων ταυτίζονται κατά κάποιο τρόπο με ομάδες ανθρώπων, βοηθώντας τους στη σύσταση του κοινωνικού τους ρόλου και κατ' ακολουθία της κοινωνικής τους ταυτότητας (Appadurai, 1986, σ. 42). Η σπουδαιότητα και η χρησιμότητα που δίνεται σε ένα αντικείμενο από τον άνθρωπο επηρεάζει και διαμορφώνει τους ρόλους που διαδραματίζει στη ζωή του.

Με σκοπό να συγκροτηθεί η ταυτότητα του ατόμου και να υπάρχει μια πλήρης αντίληψη του κόσμου διερευνήθηκαν οι έννοιες «συλλέγειν, συλλέκτες και συλλογή». Οι συλλογές προσεγγίστηκαν ως έκφραση της εσωτερικής κατάστασης του ατόμου, οι οποίες αποτελούν τη βιογραφία των συλλεκτών (object biographies), αλλά και ως εργαλείο για την αποτύπωση των χαρακτήρων και των διαδικασιών μετάβασης της κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής (biographical objects). Η βιογραφία ενός αντικειμένου πραγματοποιείται

όταν αυτό μεταβαίνει σε νέο περιβάλλον. Για παράδειγμα, όταν αυτό μεταφέρεται από ιδιωτικό σε δημόσιο χώρο, όπου δίνεται διαφορετική σημασία μέσα από τους μηχανισμούς της επιστημονικής έρευνας, της έκθεσης και της ερμηνείας του (Κασίμη, 2009, σ. 91).

Όπως αναφέρει η S. Pearce: «Οι συλλογές είναι ενότητες αντικειμένων και, όπως όλες οι ενότητες αντικειμένων, είναι μια πράξη της φαντασίας, εν μέρει ομαδική και εν μέρει ατομική, μια μεταφορά που προορίζεται να δημιουργήσει νοήματα τα οποία βοηθούν στο σχηματισμό της ατομικής ταυτότητας και κάθε ατομικής αντίληψης του κόσμου. Οι συλλογές δημιουργούνται για λόγους που αντιμετωπίζονται από τους κατόχους τους ως μεταφορά αυτών από τον κόσμο των απλών αγαθών σε έναν με ειδική σημασία, έναν για τον οποίο η πιο κατάλληλη λέξη είναι «ιερός». Οι συλλογές κατέχουν μια συγκεκριμένη θέση στις διαδικασίες με τις οποίες δημιουργείται η αξία, διότι η αξία είναι, σε μεγάλο βαθμό, δημιουργία της φαντασίας παρά ανάγκη. Και στο παιχνίδι της φαντασίας τα αντικείμενα καθεαυτά αποτελούν δυναμικούς δράστες.» (Pearce S. M., 1995, σ. 27).

Στη βάση αυτού του ορισμού, βρίσκεται ο άνθρωπος, τα αντικείμενα και οι συλλογές των μουσειακών οργανισμών. Μιλώντας για συλλογές μουσειακών οργανισμών, εννοούμε ότι «κάποιοι/κάποιοι σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, για διάφορους λόγους αποφάσισαν να μεταφέρουν συγκεκριμένα αντικείμενα σε οργανισμούς όπως τα μουσεία, απομακρύνοντάς τα από το φυσικό τους χώρο και την καθημερινότητα ίσως του ατόμου και τοποθετώντας τα σε έναν χώρο «ιερό», δίνοντας στα αντικείμενα αυτά μια ιδιαίτερη αξία, μεγαλύτερη από αυτή της χρήσης τους ή του υλικού τους, σε σχέση με άλλα που δεν επιλέχθηκαν. Τα αντικείμενα, απομακρυσμένα από το αρχικό τους περιβάλλον, φέρουν πλέον και ένα περιεχόμενο που σχετίζεται με το νέο περιβάλλον στο οποίο μεταφέρονται (Μπούνια, 2009, σσ. 20-21), (Οικονόμου, 2003, σσ. 58-62), (Romian, 1987)³.

Μουσειακοί οργανισμοί ή ευρύτερα Ιδρύματα ή Οργανισμοί Πολιτιστικής κληρονομιάς (Cultural Heritage Institutions ή Memory Institutions), αποκαλούνται οι δημόσιοι και ιδιωτικοί οργανισμοί, που έχουν ως κύριο στόχο τη διαφύλαξη, συντήρηση, μελέτη και ερμηνεία, καθώς και διάθεση των συλλογών πολιτιστικής κληρονομιάς, που κατέχουν. Ο όρος αυτός είναι ευρύς και περιλαμβάνει τις βιβλιοθήκες, τα αρχαιακά ιδρύματα, τα μουσεία και γενικά όσους φορείς αποτελούν τους φύλακες των συλλογών της πολιτισμικής κληρονομιάς (Dempsey, 2000)⁴.

Ως εκ τούτου, οι χώροι αυτοί είναι σημαντικοί για τον ανθρώπινο πολιτισμό, καθώς μέσα σε αυτούς του οργανισμούς παρουσιάζεται η φαντασία, η συλλογική αντίληψη της

³ Η συλλογή είναι «ένα σύνολο φυσικών ή τεχνητών πραγμάτων που, είτε προσωρινά είτε μόνιμα, αποδεσμεύονται από οποιαδήποτε διαδικασία οικονομικής φύσεως και τυγχάνουν ειδικής μεταχείρισης στο περιβάλλον συγκεκριμένων χώρων στους οποίους και εκτίθενται» (Romian, 1987).

⁴ Το άρθρο είναι διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://www.ariadne.ac.uk/issue22/dempsey/> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 3/2/2018).

κοινωνίας και τα ιστορικά κατάλοιπα της δραστηριότητας του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του. Για να υπάρχει όμως μια πιο ξεκάθαρη εικόνα για την αποστολή αυτών των οργανισμών (μουσείου, βιβλιοθήκης, αρχείου), σε σχέση με τον άνθρωπο, τα αντικείμενα και τις συλλογές, κρίνεται απαραίτητο να ακολουθήσει μια ιστορική και εννοιολογική προσέγγιση για το καθένα ξεχωριστά.

1.2. ΜΟΥΣΕΙΟ

1.2.1. ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Το μουσείο παρουσιάζει μια μακρά ιστορική πορεία μέσα στο χρόνο, ώσπου σήμερα καταλήγει στη σύγχρονη μορφή του πολυδιάστατου και πολυδύναμου πολιτιστικού ιδρύματος. Είναι ο χώρος μέσα στον οποίο παρελθόν, παρόν και μέλλον συνυπάρχουν μέσα από την αφήγηση της ιστορίας και την επικοινωνία με τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος. Εκτός από τη σύνδεση αυτή, με το ιστορικό γίνεσθαι, επιτυγχάνεται η ενδυνάμωση της συλλογικής μνήμης και της ταυτότητας ενός τόπου, ενώ παράλληλα καλλιεργείται το αίσθημα του συν-ανήκειν. Επίσης, περιλαμβάνει όλες εκείνες τις δράσεις και τους μηχανισμούς που συντηρούν και αξιοποιούν την πολιτισμική εμπειρία και μνήμη.

Στην ιστορική πορεία των μουσείων μέσα στο χρόνο διαφαίνονται ορισμένες τομές που διαφοροποιούν τις κοινωνικές, πολιτιστικές και παιδευτικές διαστάσεις της λειτουργίας και του ρόλου τους (Γκαζή, 1999, σσ. 39-40). Λαμβάνοντας υπόψη ότι ως θεσμός συνδέεται με το ιδιαίτερο ιστορικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ιδρύεται και λειτουργεί, είναι αναγκαίο να γίνει μια σύντομη ιστορική προσέγγιση με σκοπό να δημιουργηθεί μια πιο ολοκληρωμένη άποψη για την έννοια του μουσείου καθώς και για τους ρόλους που επιτελεί σε κάθε εποχή.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Το μουσείο έχει την αφετηρία του στις προσπάθειες των ανθρώπων να συγκεντρώσουν και να φυλάξουν αντικείμενα, καθώς και στις ιδιαίτερες σχέσεις που αναπτύσσουν με αυτά. Από την αρχαιότητα ήδη σε διάφορες περιοχές όπως τη Μεσοποταμία, την Αρχαία Ελλάδα, την Κίνα, την Ινδία και τη Ρώμη, υπήρξε εμφανής η συλλεκτική δραστηριότητα με συλλογές κυρίως θρησκευτικού και τελετουργικού χαρακτήρα.⁵

Ετυμολογικά η έννοια «μουσείο» προέρχεται από την αρχαιοελληνική λέξη «μουσεῖον», όπου κατά την κλασική αρχαιότητα, δεν είχε σχέση με τη σύγχρονη έννοια του όρου αλλά,

⁵ Σχετικά με την ανάπτυξη της συλλεκτικής δραστηριότητας βλ. ενδεικτικά: Bounia, A. (2004). *The Nature of Classical Collecting: 100 BCE - 100 CE*. London and New York: Ashgate Press. & Arnold, K. (2006). *Cabinets for the Curious: Looking Back at Early English Museums*. Aldershot: Ashgate Press.

αποτελούσε το ναό των Μουσών, δηλαδή το ναό που ήταν αφιερωμένος στις Μούσες, τις προστάτιδες των γραμμάτων και των τεχνών. Παράλληλα, η λέξη «μουσείον» κατά την αρχαιότητα χαρακτηριζε και τις φιλοσοφικές σχολές, που λειτουργούσαν ως κέντρα έρευνας και επιστημών και η ανάπτυξη των γραμμάτων προστατευόταν από τις Μούσες (Gary & David, 1994, p. 3),(Νάκου, 2001, σσ. 111-112). Την ίδια έννοια είχε και κατά τους ελληνιστικούς χρόνους, όπου το μουσείο της Αλεξάνδρειας, μαζί με τη βιβλιοθήκη λειτουργούσε ως πολιτιστικό και πνευματικό κέντρο με βασική αποστολή την έρευνα, τη μελέτη και τη μόρφωση (Flügel, 2005, σσ. 36-37). Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο ο όρος «μουσείο» επιβιώνει και μετατρέπεται στο λατινικό *museum*, το οποίο αναφέρεται κυρίως σε χώρο για φιλοσοφικές συζητήσεις. Παράλληλα, παρατηρείται η πρακτική συγκέντρωσης ιδιωτικών συλλογών οι οποίες ήταν αποτέλεσμα πολεμικών κατακτήσεων (λάφυρα) και πολλές φορές εκτίθεντο στις δημόσιες αγορές (Forum) (Οικονόμου, 2003, σσ. 31-32), (Γκαζή, 1999, σ. 40).

Στο Μεσαίωνα, σημαντικές συλλογές συγκρότησαν τα μοναστήρια και οι εκκλησίες, οι οποίες περιελάμβαναν κυρίως εκκλησιαστικά λείψανα και αντικείμενα (Belk, 1995, σσ. 27-28). Οι συλλογές αυτές είχαν θρησκευτικό και λατρευτικό χαρακτήρα (Flügel, 2005, σ. 39).

Την περίοδο της Αναγέννησης, από τα μέσα του 15ου και κατά το 16ο αιώνα δημιουργούνται ιδιωτικές συλλογές, αρχικά ετερόκλητες ως προς το περιεχόμενό τους. Τα αντικείμενα αποκτούν αισθητική αξία κάτι που την εποχή αυτή οδηγεί στην ανακάλυψη του αρχαιοελληνικού και ρωμαϊκού παρελθόντος. Την περίοδο αυτή συναντάμε κυρίως τη λέξη *studio* με την οποία προσδιοριζόταν ένα κλειστό δωμάτιο αφιερωμένο στις πνευματικές και καλλιτεχνικές ιδιαιτερότητες των Μουσών (Findlen, 2004, σ. 178). Για το λόγο αυτό, ο όρος μουσείο νοείται ως ένα σύστημα κατανόησης της γνώσης της αρχαιότητας την εποχή του ανθρωπισμού. Προκειμένου να ερμηνευτεί κάθε μορφή επιστητού, σταδιακά συγκροτήθηκαν συλλογές αντικειμένων ταξινομημένες σε κατηγορίες (ζώα, φυτά, ορυκτά και τεχνητά), με σκοπό να τα μελετήσουν και να προβάλουν μια μικρογραφία του κόσμου (Pearce S. M., 2002, σσ. 146-147).

Στις αρχές του 17ου αιώνα εμφανίζεται και πάλι ο όρος μουσείο μαζί με δύο άλλους όρους που συνδέονται με την έννοια του μουσείου: «*galleria*» και «*gabinetto*» (*cabinet*). Ο όρος «*cabinets*», χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει το ντουλάπι, το χώρο ή ακόμα και τη συλλογή με τα αξιοπερίεργα αντικείμενα (*Cabinets de Curiosities*),(Hooper-Greenhill, 1992, σσ. 78-89), (Alexander & Alexander, 2008, σ. 5). Με την πάροδο του χρόνου οι συλλογές αυτές κατέλαβαν προοδευτικά όλο και μεγαλύτερους χώρους. Η συλλογή αυτών των αντικειμένων δεν αναπτύχθηκε με σκοπό να αποτελέσουν τις πηγές - μαρτυρίες του παρελθόντος σχετικά με την ανθρώπινη ύπαρξη, αλλά συλλέγονταν με κριτήριο τη σπανιότητά τους, την αισθητική τους αξία, τη γεωγραφική τους προέλευση και την αντοχή τους στο χρόνο. Στη διαδικασία αυτή συμπεριλαμβάνεται και η έννοια της ταξινόμησης, ως προϋπόθεση για την απόκτηση της γνώσης (Hooper-Greenhill, 1992, σσ. 78-89). Ο

Αναγεννησιακός τύπος μουσείων ήταν στενά συνδεδεμένος με τους φορείς της εξουσίας. Τη δυνατότητα συλλογής σπάνιων και πολύτιμων αντικειμένων είχαν μόνο τα άτομα με δύναμη και πλούτο, καθώς η συλλογή των αντικειμένων θεωρείτο ευκαιρία να ενισχύσουν το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο ανήκαν (Νάκου, 2001, σ. 115). Σε πολλές από τις συλλογές της περιόδου αυτής, η πρόσβαση ήταν εφικτή σε περιορισμένο κύκλο επισκεπτών, κυρίως σε ανθρώπους της ανώτερης τάξης και ορισμένους ερευνητές της εποχής (Hooper-Greenhill, 1992, σσ. 78-89). Παράλληλα, η συστηματική συλλεκτική δραστηριότητα αντικειμένων και η εξάπλωση των συλλογών συνεπάγεται την ανάγκη για στέγασή τους. Εγκαινιάζονται οι πρώτες κτιριακές αλλαγές προκειμένου να οργανωθεί ο κατάλληλος χώρος με νέα συμφραζόμενα, όπως η έκθεση των αντικειμένων από τον ιδιωτικό χώρο στο δημόσιο, για μελέτη και έρευνα, με αποτέλεσμα να θεωρηθούν η αφετηρία του σύγχρονου μουσείου (Pearce S. M., 2002, σσ. 142-147), (Flügel, 2005, σσ. 41-42).

ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

Προοδευτικά ο αναγεννησιακός τύπος μουσείου προανήγγειλε το νέο τύπο, το «δημόσιο» μουσείο, το οποίο θα κυριαρχήσει από τα τέλη του 18ου αιώνα και εξής. Πρόκειται για το μουσείο το οποίο θα απευθύνεται και στο ευρύτερο κοινό. Σημαντικός παράγοντας αυτής της εξέλιξης υπήρξε και ο Διαφωτισμός, ως περίοδος των «Φώτων» και εποχή της «Λογικής», ο οποίος ευνόησε τη συστηματική ταξινόμηση των συλλογών και τη δημοσίευσή τους ενώ παράλληλα δόθηκε ώθηση στην επιστημονική γνώση (Γκαζή, 1999, σ. 40). Τα πρώτα μεγάλα μουσεία που ιδρύθηκαν με αυτή τη φιλοσοφία ήταν το Βρετανικό και το μουσείο του Λούβρου. Ορόσημο του μετασχηματισμού, από το «ιδιωτικό» στο «δημόσιο» μουσείο και το «άνοιγμα» στο κοινό με σκοπό να τεθούν τα πολιτιστικά αγαθά στην υπηρεσία του λαού, αποτέλεσε η Γαλλική Επανάσταση. Το 1793 το παλάτι του Λούβρου μετατρέπεται από σύμβολο της βασιλείας σε μουσείο της Γαλλικής Δημοκρατίας και ανοίγει τις πόρτες του στο κοινό με δωρεάν είσοδο. Παράλληλα αναπτύσσεται μια παιδαγωγική φιλοσοφία σχετικά με τις επικοινωνιακές διαδικασίες με το κοινό και δημιουργούνται προβληματισμοί για το διδακτικό τρόπο παρουσίασης των εκθεμάτων. Για τους λόγους αυτούς, αποφάσισε να οργανώσει και να εκθέσει τις συλλογές του με χρονολογική σειρά και τα έργα ζωγραφικής ομαδοποιημένα κατά σχολές. Επίσης, προσφέρονται ξεναγήσεις από καθηγητές και ένας συνοπτικός ενημερωτικός οδηγός σε χαμηλή τιμή πώλησης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το μουσείο του Λούβρου να συνεισφέρει στην εξέλιξη του σύγχρονου μουσείου ως ένα ίδρυμα το οποίο εφαρμόζει εκπαιδευτικές μεθόδους για να αξιοποιήσει τα αντικείμενά του και γενικότερα τις συλλογές του (Γκαζή, 1999, σ. 41), (Hooper-Greenhill, 1992, σσ. 167-168), (Νικονάνου, 2010, σ. 31).

Ομοίως, όπως στη Γαλλία, στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα, σε πολλές πόλεις της Ευρώπης σημειώθηκαν σημαντικές πολιτικές και κοινωνικές ζυμώσεις, που σταδιακά οδήγησαν σε εθνικές εξεγέρσεις, συνοριακές ανακατατάξεις και τελικά στη συγκρότηση των κυριότερων σύγχρονων ευρωπαϊκών κρατών. Οι ανακατατάξεις αυτές στο

χώρο των μουσείων είχαν ως επακόλουθο την ίδρυση εθνικών μουσείων (Kelly, 1970, σσ. 115-116). Είναι η εποχή που πολλές ιδιωτικές και βασιλικές συλλογές απέκτησαν δημόσιο χαρακτήρα. Το μουσείο ταυτίστηκε με την έννοια του δημόσιου αγαθού και ενισχύθηκε ο εθνικός και επιστημολογικός χαρακτήρας του (Lewis, 2012, σσ. 9-13).

Τα εθνικά μουσεία είχαν συμβολικό χαρακτήρα. Αποτελούσαν την έκφραση και την εικόνα ενός έθνους και του πολιτισμού του· σηματοδοτούσαν χώρο εθνικής παιδείας και υπερηφάνειας (Hooper-Greenhill, 1994, σ. 1). Λαμβάνοντας ως βασική παράμετρο ότι το μουσείο αναγνωρίζεται ως θεματοφύλακας της εθνικής γνώσης και συμβολίζει το μεγαλείο του αντίστοιχου έθνους, θα έπρεπε με τον ίδιο τρόπο να ανταποκρίνεται και το μέγεθος της συλλογής. Επομένως, κρίθηκε απαραίτητη προϋπόθεση ο εμπλουτισμός των συλλογών με περισσότερα αντικείμενα, ενώ η ανάπτυξή τους επέβαλλε νέες συλλεκτικές πρακτικές. Οι επιστημολογικές παραδοχές της εποχής επέβαλλαν συγκεκριμένα ακαδημαϊκά κριτήρια για τη συγκρότηση των συλλογών, οι οποίες δεν αποτελούσαν απλά συσσώρευση αντικειμένων (Νάκου, 2001, σσ. 118-119). Οι εξελίξεις αυτές στο χώρο των μουσείων χαρακτηρίζονται από την εξειδίκευση των επιστημών. Ακολούθως, η εξειδίκευση αυτή χαρακτηρίζεται από τη διεύρυνση της επιστήμης σχετικά με την έρευνα για τα μουσειακά αντικείμενα, την τεκμηρίωσή τους, την κατηγοριοποίηση και την ταξινόμησή τους και κατ' επέκταση την επιστημονική τους επεξεργασία (Hense, 1985, σσ. 34-35).

Η σύνδεση του μουσείου με την επιστήμη είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη εξειδικευμένων μουσείων που ασχολούνταν με συγκεκριμένους επιστημονικούς κλάδους. Σκοπός των μουσείων αυτών ήταν να αναπαραστήσουν μια «αντικειμενική πραγματικότητα» μέσα από τα μουσειακά πλέον αντικείμενα τα οποία γίνονται φορείς γνώσεων με την ένταξή τους σε επιστημονικές κατηγορίες (Νάκου, 2001, σ. 120).

Ο παιδευτικός χαρακτήρας των μουσείων αρχικά επικεντρωνόταν κατά κύριο λόγο στη συλλογή, στη συντήρηση και στην έρευνα των αντικειμένων και όχι τόσο στον επισκέπτη. Η παρουσίαση των αντικειμένων ήταν προσιτή κυρίως στους ειδικούς, αφού μόνο αυτοί μπορούσαν να κατανοήσουν το περιεχόμενό της. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, ο απλός επισκέπτης την περίοδο αυτή να μη θεωρεί το μουσείο χώρο μάθησης και ψυχαγωγίας καθώς όπως είναι λογικό ένωθε αμήχανα επειδή όλα του φαίνονταν άγνωστα και δυσνόητα (Νάκου, 1988, σ. 46).

Η ραγδαία ανάπτυξη της βιομηχανίας, στο τέλος του 19ου αιώνα, είχε ως αποτέλεσμα μεγάλη μετακίνηση του πληθυσμού προς τις πόλεις. Η ανάπτυξη αυτή προκάθορισε την ανάγκη, έτσι ώστε οι κυβερνήσεις να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για ανάπτυξη κοινωνικών και παιδευτικών παροχών. Αυτό είχε επιπτώσεις και στην εξέλιξη των μουσείων όσον αφορά στη σχέση τους με το κοινό και τις εσωτερικές τους λειτουργίες. Τα μουσεία άρχισαν να εκλαμβάνονται ως ιδρύματα τα οποία μπορούν να παίξουν ενεργό ρόλο στη μόρφωση και στην καλλιέργεια του κοινού, να συμβάλουν στην προσπάθεια αυτοβοήθειας

της εργατικής και μεσαίας τάξης, βοηθώντας τους στην επαγγελματική τους κατάρτιση και να εκτιμήσουν την αξία της σύγχρονης ζωής (Νικονάνου Ν. , 2010, σ. 37), (Hein G. , 1998, σ. 4)⁶.

Τα τέλη του 19ου αιώνα βρίσκουν τα μουσεία να έχουν μία αναμφισβήτητη παιδαγωγική διάσταση. Η οργάνωση των συλλογών και η ανάπτυξη του εκπαιδευτικού τους ρόλου αποτέλεσαν σημαντικούς τομείς για το μουσείο. Τα μουσεία με εξειδικευμένο πλέον προσωπικό φαίνεται να θέλουν να συμβάλουν στη μόρφωση των παιδιών και των νέων καθώς θεωρούνται εκτός από θεματοφύλακες του παρελθόντος και της επιστημονικής αλήθειας. Το σχολείο αναζητά στο μουσείο τον εμπλουτισμό του σχολικού μαθήματος με «χειροπιαστές» εμπειρίες κάνοντας το μουσείο υπεύθυνο για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών υπηρεσιών σε σχολεία και σε ενήλικους επισκέπτες, πράγμα το οποίο θα είναι πιο εμφανές στις αρχές του 20ου αιώνα (Hooper-Greenhill E. , 1994α, σσ. 16-24).

1.2.2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Ο 20ος αιώνας αποτελεί το γεφύρωμα ανάμεσα στο κοινό και το μουσείο. Προέκυψε η ανάγκη για μία αλλαγή. Η αλλαγή είχε ως στόχο το μουσείο να χαρακτηρίζεται από λειτουργικότητα και «ελαστικότητα» στο χώρο του. Η ευχάριστη και δελεαστική ατμόσφαιρα και το ποικιλόμορφο υλικό που δομεί τους χώρους του μουσείου, θα οδηγήσουν σε νέα κίνητρα για προβληματισμό και δράση· θα προσελκύσουν το κοινό να αντλήσει πληροφορίες και συγκεκριμένα στοιχεία, να μελετήσει εξελίξεις και εφαρμογές καθώς και να ανακαλύψει νέες ιδέες, αξίες, αντιλήψεις και ενδιαφέροντα.

Τα μουσεία μεταμορφώνονται σε πολυδύναμους πολιτιστικούς οργανισμούς, στρέφονται προς την κοινότητα, στην οποία εντάσσονται, καθώς προσπαθούν να εκπαιδεύσουν και να ψυχαγωγήσουν το μεγαλύτερο δυνατό αριθμό επισκεπτών. Οι κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν κατά τα τέλη του 20ου αιώνα διαμόρφωσαν το χαρακτήρα του σύγχρονου μουσείου. Κύριο χαρακτηριστικό του σύγχρονου μουσείου είναι η επικοινωνιακή πολιτική που έχει αναπτύξει, καθώς πέρα από τη συλλογή, τη συντήρηση και τη φύλαξη των αντικειμένων, δείχνει ιδιαίτερη μέριμνα για την ουσιαστική καλλιέργεια του κοινού του. Σημαντικός παράγοντας που επηρέασε το σύγχρονο μουσείο είναι η σύνθετη πραγματικότητα που επιβάλλει την πολυπλοκότητα των αντικειμένων ενώ συνεπάγεται και την ύπαρξη πολλαπλών νοημάτων. Τα αντικείμενα μελετώνται και ερμηνεύονται με βάση τις πολύπλευρες σχέσεις τους με τις κοινωνικές διαστάσεις της ανθρώπινης πραγματικότητας (Νάκου, 2001, σ. 125).

⁶ Το βιβλίο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://books.google.gr/books?id=A3jTrLEec-kC&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/2/2018).

Ο ορισμός του μουσείου έχει εξελιχθεί, σύμφωνα με τις εξελίξεις στην κοινωνία. Από τη δημιουργία του, το 1946, το ICOM (International Council of Museums) επικαιροποιεί αυτόν τον ορισμό σύμφωνα με τις πραγματικότητες της παγκόσμιας μουσειακής κοινότητας.

Σύμφωνα με το πιο πρόσφατο καταστατικό (άρθρο 3, παρ.1)⁷ του ICOM όπως τροποποιήθηκε και εγκρίθηκε από την Έκτακτη Γενική Συνέλευση στις 9 Ιουνίου 2017 (Παρίσι, Γαλλία), ο ορισμός που διατυπώθηκε και αποτελεί αναφορά στη διεθνή κοινότητα είναι ο ακόλουθος: «Μουσείο είναι ένα μη κερδοσκοπικό, μόνιμο ίδρυμα, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, μελετά, κοινοποιεί και εκθέτει την υλική και άυλη κληρονομιά του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του με σκοπό την εκπαίδευση, τη μελέτη και την ψυχαγωγία» (André & Mairesse, 2010)⁸, (Λάμπας, 2009)⁹. Επίσης, στον ορισμό αυτό συμπεριλαμβάνονται και αναγνωρίζονται και άλλα ιδρύματα (άρθρο 3, παρ.2 του καταστατικού) εφόσον «το εκάστοτε ίδρυμα ζητήσει τη συμβουλή του Συμβουλευτικού Συμβουλίου (Advisory Council), η Εκτελεστική Επιτροπή (Executive Board) μπορεί να αναγνωρίσει και άλλα ιδρύματα ως μουσεία τα οποία έχουν κάποια ή όλα τα χαρακτηριστικά ενός Μουσείου».

Όπως φαίνεται και στον ορισμό του μουσείου, η αποστολή του, όπως και η έννοιά του, έχει διευρυνθεί αποκτώντας επικοινωνιακό, ψυχαγωγικό και κοινωνικό χαρακτήρα. Ο σύγχρονος ρόλος των μουσείων δεν είναι στατικός και παγιωμένος, έχει επαναπροσδιοριστεί και δεν περιορίζεται μόνο στη συγκέντρωση, φύλαξη, συντήρηση και ανάδειξη των αντικειμένων. Ακολουθεί μια κατεύθυνση διαλόγου, συνεργασίας και ενεργής συμμετοχής σε κοινές δράσεις με τις κοινότητες που το περιβάλλουν, θέτοντας επίσης, προβληματισμούς και αναζητώντας αντιστοιχίες ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν. Το κοινό δηλαδή στο νέο μουσείο αποκτά μια διαλεκτική σχέση με αυτό και η επίσκεψη γίνεται, με βιωματικούς τρόπους, πιο φυσική, γνωστική και συναισθηματική

⁷ Το Καταστατικό του ICOM είναι διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/2017_ICOM_Statutes_EN_02.pdf (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 3/2/2018).

⁸ Ο ορισμός είναι διαθέσιμος και ηλεκτρονικά στις διευθύνσεις: https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/2017_ICOM_Statutes_EN_02.pdf & <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/> & <https://icom.museum/en/ressource/key-concepts-of-museology/> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 3/2/2018).

⁹ Ο ορισμός βρίσκεται και στον Κώδικα Δεοντολογίας του ICOM για τα Μουσεία http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-greece/Ekdoseis/code-of-ethics_GR_01.pdf (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/2/2018).

(Νάκου, 2001, σ. 126), (Hooper-Greenhill E. , 2007, σσ. 1-2), (Myrivilli, 2007, σ. 1)¹⁰, (Tost & Economidou, 2007, σ. 81)¹¹, (Κόκκινος & Αλεξιάκη, 2002, σ. 15).

Σε αυτό το πλαίσιο το μουσείο σήμερα γίνεται ανθρωποκεντρικό. Εκτός από τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης του με το κοινό, δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για νέες επαγγελματικές πρακτικές, μετασχηματίζει τη συλλεκτική και εκθεσιακή πολιτική του, αναθεωρώντας δεδομένες οργανωτικές μεθόδους. Το σημερινό μουσείο δε συλλέγει με τα κριτήρια του παρελθόντος, αλλά λειτουργεί πολύπλευρα και με διεπιστημονικότητα (Σταματέλου, 2007, σσ. 19-20). Έχοντας κατά νου τον ορισμό, το μουσείο συλλέγει, συντηρεί και προστατεύει, αλλά ταυτόχρονα επικοινωνεί και εκθέτει τις υλικές και άυλες μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του. Οι εκθέσεις και οι άλλες δραστηριότητες του σημερινού μουσείου δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά τα μέσα για την επικοινωνία με τους επισκέπτες. Όλο και συχνότερα στις προθήκες των εκθεσιακών χώρων εμφανίζονται στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού. Παρουσιάζεται η καθημερινότητα των απλών ανθρώπων, οι ιστορίες τους και οι ιστορίες μειονοτικών ομάδων. Με άλλα λόγια, το ανθρωποκεντρικό-δημοκρατικό μουσείο δημιουργεί τις συνθήκες εκείνες οι οποίες παρουσιάζουν τη ζωή των ανθρώπων μέσα από τα καθημερινά αντικείμενα, τις προφορικές ή γραπτές μαρτυρίες, φωτογραφίες, κ.ά. (Νάκου, 2009, σ. 41).

Μία από τις νέες τάσεις στο χώρο της μουσειολογίας αφορά τη μεγάλη σημασία που δίνεται στην πολλαπλή και ευχάριστη πρόσβαση στη γνώση. Τα μουσεία χαρακτηρίζονται «πλούσιες βιβλιοθήκες» (Νάκου, 2001, σ. 119) και μετατρέπονται σε κέντρα μάθησης προσελκύοντας το ενδιαφέρον του επισκέπτη και προσφέροντάς του τη δυνατότητα να αναπτύξει πρωτοβουλία και αυτενέργεια (Tost & Economidou, 2007, σ. 81).

Παρόλα αυτά, είναι προφανές ότι η στροφή των μουσείων προς τον «άνθρωπο», προς το κοινό του μουσείου, δεν έχει συμβεί με την πρόθεση να υποτιμηθεί η αξία της επιστημονικής, έγκυρης τεκμηρίωσης, επιμέλειας και συντήρησης των συλλογών. Ο διευθυντής των Εθνικών Μουσείων του Λίβερπουλ David Fleming διευκρινίζει ότι, «το δημοκρατικό μουσείο δεν είναι ένα αντικαδημαϊκό μουσείο, ούτε ένα μουσείο κατά των συλλογών, κατά της έρευνας, κατά του πνεύματος», αντίθετα είναι ένας θεσμός που προαπαιτεί όλα τα παραπάνω (Fleming, 2008, σ. 9)¹².

¹⁰ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/31333616/%CE%93.3_Performativity_Interactivity_Virtuality.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1518557384&Signature=gy1KK4Pa0lpZSJxP5VFSbB5QSe%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DPerformativity_Interactivity_Virtuality.pdf (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 8/2/2018).

¹¹ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.556.337&rep=rep1&type=pdf> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 8/2/2018).

¹² Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: museumsassociation.org/download?id=17446 (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 8/2/2018).

Όπως γίνεται κατανοητό το μουσείο αποτελούσε πάντοτε και θα συνεχίσει να αποτελεί ένα θεσμό που προσαρμόζεται στις εκάστοτε κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές συνθήκες. Οι ρόλοι του και η αποστολή του είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις σύγχρονες αντιλήψεις και απαιτήσεις, αλληλοεξαρτώνται και επηρεάζονται από αυτές. Δίνοντας την ευκαιρία στο μουσείο να μην αποτελεί ένα θεσμό μακριά από το άτομο και τις αντιλήψεις του αλλά έναν ζωντανό οργανισμό ο οποίος αναπροσαρμόζεται στα νέα δεδομένα, αλληλεπιδρά με την κοινωνία και αλληλο-επηρεάζεται.

Παρά τη δυνατότητα αυτή, στο σημείο αυτό χρειάζεται να επισημάνουμε ότι, δεν ακολουθούν όλα τα μουσεία τις σύγχρονες αντιλήψεις, αλλά υπάρχουν και μουσεία τα οποία είναι οργανωμένα σύμφωνα με το θεσμό του 19ου αιώνα. Παρόλα αυτά όμως ολοένα και περισσότερα μουσεία στον κόσμο υιοθετούν τις νέες τάσεις που υποδεικνύουν οι μοντέρνες και μεταμοντέρνες μουσειολογικές αντιλήψεις.

1.3. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

1.3.1. ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Όπως σημειώνεται στις ιστορικές αναφορές οι Σουμέριοι (λαός της Μεσοποταμίας, 3η χιλιετία π.Χ.) ήταν οι πρώτοι που αποτύπωσαν τον πολιτισμό τους σε πινακίδες. Σταδιακά, για την καλύτερη λειτουργία της κοινωνικής τους ζωής οργάνωσαν κατάλληλους χώρους για τη φύλαξη εγγράφων τεκμηρίων, δημιουργώντας την πρώτη μορφή βιβλιοθήκης, χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερη κατηγοριοποίηση του περιεχομένου τους. Παρόμοιες βιβλιοθήκες είχαν εμφανιστεί στην Εγγύς Ανατολή, ενώ στον ελληνικό χώρο οι πρώτοι χώροι οργάνωσης του αρχαιικού υλικού ανάγονται στη Μινωική και Μυκηναϊκή περίοδο (1400 - 1100 π.Χ.), όπου βρέθηκαν πινακίδες και επιγραφές, οι οποίες μαρτυρούν τη χρήση γραφής για καταγραφή και επικοινωνία (Σεμερτζάκη, 2006, σσ. 1-3), (Στάϊκος, 1997), (Lerner, 2001, σ. 13).

Αξίζει να αναφέρουμε ότι ο όρος βιβλιοθήκη είναι μεταγενέστερος και χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις πρώτες συλλογές τεκμηρίων. Κατά την αρχαιότητα με τον όρο βιβλιοθήκες νοούνται οι συλλογές κειμένων βιβλίων, τις οποίες είχαν ιδιώτες. Αρκετοί από τους μεγάλους φιλοσόφους της αρχαίας Ελλάδας συγκέντρωναν βιβλία τόσο για δική τους χρήση όσο και για να τα χρησιμοποιήσουν οι μαθητές τους ως βοηθήματα για πνευματική αναζήτηση. Τέτοιοι συλλέκτες ήταν ο Πεισίστρατος, ο Πλάτων, ο Αριστοτέλης, ο Ευκλείδης, κ.ά.. Οι συλλέκτες αυτής της εποχής δεν είχαν συγκεκριμένο τύπο κατηγοριοποίησης του υλικού τους, αλλά προχωρούσαν σε μια ιδιόμορφη επεξεργασία των στοιχείων που περιείχαν στις συλλογές τους, σύμφωνα με τον τρόπο που ο καθένας αντιλαμβανόταν την οργάνωση της γνώσης. Ιδιαίτερα αξιόλογη θεωρείται η συλλογή του Αριστοτέλη, η οποία

έχει καταγραφεί στην ιστορία και ως παράδειγμα μιας πρώιμης «ακαδημαϊκής» βιβλιοθήκης. Η πρώτη δημόσια βιβλιοθήκη της αρχαιότητας δημιουργήθηκε στην Αθήνα από τον τύραννο Πεισίστρατο (605-527 π.Χ.), ο οποίος, ως λάτρης της μουσικής και των τεχνών, είχε συγκεντρώσει μια συλλογή βιβλίων που αργότερα τη δώρισε στην Αθήνα και λειτούργησε ως βιβλιοθήκη. Το ενδιαφέρον των αρχαίων Ελλήνων για την παιδεία καθώς και η συνεισφορά τους στην εξέλιξη των βιβλιοθηκών υπήρξε σημαντική, όπως επίσης σπουδαία ήταν και η συμβολή τους στην ανάπτυξη της ερευνητικής εργασίας και του επιστημονικού λόγου (Σεμερτζάκη, 2006, σ. 4), (Blanck, 1994, σσ. 77-204).

Στα ελληνιστικά χρόνια οι πιο φημισμένες βιβλιοθήκες του αρχαίου ελληνικού κόσμου ήταν η βιβλιοθήκη των Ατταλιδών στην Πέργαμο, την οποία είχαν δημιουργήσει οι βασιλείς της και στον αντίποδα αυτής ήταν η βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, η οποία είχε αναδειχθεί σε αξιόλογο πνευματικό κέντρο (Kenyon, 1951, σ. 14). Έξω από την βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας υπήρχαν αίθουσες που χρησίμευαν ως αίθουσες διδασκαλίας. Παρόλα αυτά η βιβλιοθήκη δεν ανήκε σε κάποια σχολή και δεν πρέσβευε κάποιο συγκεκριμένο δόγμα (Macleod, 2010, σσ. 1-2)¹³.

Οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες δημιούργησαν τις πρώτες ρωμαϊκές ιδιωτικές βιβλιοθήκες οι οποίες προήλθαν από τα λάφυρα των Ρωμαίων κατά τις πολεμικές αναμετρήσεις. Οι συλλογές των βιβλιοθηκών τους περιελάμβαναν τόσο τη λατινική, όσο και την ελληνική γραμματεία. Για το λόγο αυτό τις βιβλιοθήκες αυτές ο Στάϊκος τις ονομάζει διπλοβιβλιοθήκες (Στάϊκος, 1997).

Τη Βυζαντινή εποχή, μετά τα εγκαίνια της Κωνσταντινούπολης ως πρωτεύουσας της Ανατολικής Αυτοκρατορίας (330 μ.Χ.) και την καθιέρωση του χριστιανισμού, ως επίσημης θρησκείας του κράτους, η Εκκλησία θέλησε να ελέγξει τα ειδωλολατρικά κείμενα και την κλασική παιδεία στο σύνολό της (Στάϊκος, 1997, σ. 137), (Σεμερτζάκη, 2006, σ. 16). Οι βιβλιοθήκες διακρίνονταν σε αυτοκρατορικές, μοναστηριακές, ιδιωτικές και πατριαρχικές. Από τις μεγαλύτερες βιβλιοθήκες στην Κωνσταντινούπολη ήταν η Αυτοκρατορική Βιβλιοθήκη, το περιεχόμενο της οποίας ξεπέρασε, σε κάποιες περιόδους, τους 100.000 τόμους, οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν κώδικες, ενώ είναι πιθανή και η ύπαρξη ενός τοπογραφικού και θεματικού καταλόγου σε αυτή. Άλλες σημαντικές βιβλιοθήκες ήταν αυτή της Ακαδημίας, ενός ιδρύματος αφιερωμένο στη διδασκαλία της φιλοσοφίας και αυτή του Πατριαρχείου (Wilson, 1967, σσ. 53-54)¹⁴.

¹³ Το βιβλίο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://www.thechristianidentityforum.net/downloads/Library-Alexandria.pdf> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 8/2/2018).

¹⁴ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://grbs.library.duke.edu/issue/view/1871> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 8/2/2018).

Για τη λειτουργία των ιδιωτικών βιβλιοθηκών δεν διαθέτουμε αρκετές πληροφορίες. Χριστιανοί και εθνικοί συγγραφείς αλλά και επιφανείς λόγιοι διατηρούσαν τις δικές τους ιδιωτικές συλλογές βιβλίων. Η συγκέντρωση βιβλίων ήταν μια δαπανηρή διαδικασία, όμως υπήρχαν οι συλλέκτες που είχαν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν σημαντικές ιδιωτικές βιβλιοθήκες. Το κόστος συλλογής σε αυτή την κλίμακα διαβεβαίωνε ότι ήταν ένα χόμπι που προοριζόταν για μερικούς πλούσιους άνδρες (Wilson, 1967, σσ. 53-54), (Σεμερτζάκη, 2006, σσ. 21-22).

Σχετικά με τη χρήση των δημοσίων βιβλιοθηκών από το ευρύ κοινό, οι χρήστες ήταν κυρίως άνδρες που είχαν πνευματική ή συγγραφική ενασχόληση ενώ από περιοχή σε περιοχή υπήρχε διαφοροποίηση. Οι αυτοκρατορικές βιβλιοθήκες της Ρώμης και της Κωνσταντινούπολης δεν γνωρίζουμε αν ήταν ανοικτές στο ευρύ κοινό. Η βιβλιοθήκη του Μουσείου της Αλεξανδρείας ήταν ανοικτή μόνο στους λογίους - μέλη του, ενώ η βιβλιοθήκη του Σεραπείου ήταν προσιτή σε όλους (Σεμερτζάκη, 2006, σ. 24).

Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453, στην Ελλάδα μεγάλο μέρος από τις συλλογές των βιβλιοθηκών καταστράφηκαν από τους Τούρκους, ενώ ένα μέρος μεταφέρθηκε από τους λογίους που έφυγαν στη Δύση. Το ενδιαφέρον για τη συλλογή κειμένων αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων ήταν πολύ μεγάλο και εκδηλωνόταν με αγορά, αντιγραφή, αρπαγή, πολύ συχνά και με κλοπή. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα μεγάλες βιβλιοθήκες της Δύσης (Παρίσι, Βατικανό, Οξφόρδη, Μαδρίτη, Βιέννη), που ιδρύθηκαν μετά τον 15ο αι., να έχουν στην κατοχή τους μέχρι και τις μέρες μας σημαντικά ελληνικά βιβλία και χειρόγραφα, δημιουργώντας τα πρώτα στοιχεία της Αναγέννησης (Σεμερτζάκη, 2006, σ. 26).

Στην εποχή της Αναγέννησης δημιουργήθηκε πλήθος νέων βιβλιοθηκών, με ουμανιστικό προσανατολισμό, οι οποίες, όχι μόνο δεν ήταν κλειστές, αλλά - κατά κάποιο τρόπο - αποτελούσαν δανειστικές βιβλιοθήκες. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των βιβλιοθηκών και στις συλλογές τους υπήρξε η τυπογραφία χάρη στην οποία παρήχθησαν πολλά βιβλία, συμβάλλοντας στην εύκολη πρόσβαση του κοινού και στην βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου. Χαρακτηριστικό της περιόδου είναι ότι οι «δημόσιες βιβλιοθήκες» χρησιμοποιούνταν κατά κύριο λόγο από ευγενείς - ερευνητές. Αργότερα με τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά της Γαλλικής Επανάστασης και το κίνημα του Διαφωτισμού έγινε προσπάθεια να καταστούν οι βιβλιοθήκες προσβάσιμες στο ευρύ κοινό. Όμως αυτό ήταν δύσκολο, καθώς τα βιβλία, που διέθεταν οι συλλογές των βιβλιοθηκών, ήταν κυρίως χρήσιμα σε ερευνητές και θεολόγους και δεν προορίζονταν για να διευκολύνουν τις ανάγκες του κοινού για καθημερινό ανάγνωσμα και ψυχαγωγία (Σεμερτζάκη, 2006, σ. 28).

Γενικά, η περίοδος που ακολουθεί, ως αποτέλεσμα των αλλαγών στην αντίληψη και διαχείριση του βιβλίου και τη χρήση της βιβλιοθήκης, οι ερευνητικές/ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες μετατράπηκαν σταδιακά, από μικρές συλλογές για την υποστήριξη

περιορισμένων ακαδημαϊκών προγραμμάτων, σε απαραίτητο στοιχείο της εκπαιδευτικής διαδικασίας του Πανεπιστημίου. Η εφεύρεση της τυπογραφίας και η ανάπτυξη ενός εκτεταμένου και καλά οργανωμένου εμπορίου βιβλίων διευκόλυνε σημαντικά τη συλλογή βιβλίων. Καθώς οι συλλογές μεγάλωναν, όσοι είχαν ευθύνη διαχείρισης κάποιας βιβλιοθήκης, αντιμετώπιζαν ολοένα και περισσότερα θέματα σχετικά με προσκτήσεις, οργάνωση και διαχείριση υλικού (Miksa, 1996, σσ. 4-5)¹⁵.

Φθάνοντας στον 19ο αιώνα στην Ευρώπη εμφανίζονται οι δημόσιες βιβλιοθήκες, ως γενική συλλογή την οποία ο καθένας μπορεί να επισκεφθεί και να χρησιμοποιήσει. Οι βιβλιοθήκες όπως και τα μουσεία βρίσκονται σε άμεση σχέση και εξελίσσονται όσον αφορά τη σχέση τους με το κοινό, αποκτούν αξία ως χώροι εργασίας για τους ειδικούς και επαναπροσδιορίζουν τις εσωτερικές τους λειτουργίες. Αυτό τον αιώνα και τον 20ο, οι βιβλιοθήκες ακολουθούν τη λογοτεχνική παραγωγή και την εξέλιξη της επιστημονικής έρευνας, καθώς το ενδιαφέρον για μελέτη και έρευνα είναι σημαντικό. Τον 20ο αιώνα δημιουργείται ένα γεφύρωμα ανάμεσα στο κοινό και τις βιβλιοθήκες, οι οποίες θεωρούνται χώροι συνάντησης όλων των κοινωνικών βαθμίδων. Ως δημόσιο ίδρυμα πλέον έχουν νέες υποχρεώσεις. Η "δημόσια βιβλιοθήκη" λειτουργούσε με ουσιαστικό άνοιγμα προς το σύνολο του κοινού, ενώ παράλληλα ταυτίστηκε με την ιδέα του κοινωνικού ιδρύματος. Πρωτοπόρος της νέας τάσης ήταν ο Antonio Panizzi, διευθυντής του Βρετανικού Μουσείου, ο οποίος όρισε ότι η βιβλιοθήκη θα πρέπει να στοχεύει στη δημιουργία ενός κέντρου για τη διάδοση της γνώσης και του πολιτισμού (Σεμερτζάκη, 2006, σ. 30), (Νικονάνου Ν. , 2010, σ. 37), (Hooper-Greenhill E. , 1994β, σσ. 16-24), (Miksa, 1996, σσ. 4-5).

Στο σημείο αυτό χρειάζεται να επισημανθεί ότι σε όλη την πορεία ανάπτυξης των βιβλιοθηκών είναι έντονη η απουσία του διακριτού ρόλου μεταξύ βιβλιοθήκης και αρχείου, ενώ πολλές φορές δεν έλειπε και η έννοια του μουσείου. Παρατηρείται ότι η φυσική και η εννοιολογική τους διάκριση, η θεσμική μορφή τους καθώς και ανάπτυξη των αντίστοιχων επιστημών τους εμφανίζονται μεταγενέστερα.

¹⁵ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.ischool.utexas.edu/~miksa/publications/ModLib_Rev2007_071208.pdf (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 14/2/2018).

1.3.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

Πραγματοποιώντας μια ιστορική ανασκόπηση σχετικά με τη δημιουργία των βιβλιοθηκών, παρατηρείται ότι οι πρώτες βιβλιοθήκες προέκυψαν από τις ανάγκες που ανέκυψαν με την ανακάλυψη της γραπτής γλώσσας. Οι βιβλιοθήκες και ο πολιτισμός είναι αλληλοεξαρτώμενες έννοιες δια μέσω των αιώνων. Ακολουθούν την πολιτιστική εξέλιξη των λαών, τους οποίους υπηρετούν. Ανεξάρτητα από τις πιθανές εκδοχές σε ό,τι αφορά στην προέλευσή τους, φαίνεται ότι στην ανάπτυξη και στην εξέλιξή τους, συνετέλεσαν οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες. Για παράδειγμα, η ανάπτυξη των αστικών κέντρων με τις πολλές δραστηριότητες που αυτά είχαν, ενίσχυαν την παραγωγή πολλών αρχείων και εγγράφων που απαιτούσαν κάποιου είδους οργάνωση και φύλαξη, γεγονός που ευνόησε την ανάπτυξη βιβλιοθηκών και αρχείων.

Η βιβλιοθήκη υπήρξε ζωτικός παράγοντας για την επιβίωση της κοινωνίας. Ως κεντρική υπηρεσία καθιστούσε εύκολη την πρόσβαση των πληροφοριών στα μέλη της κοινωνίας. Η σημασία της οργάνωσης της βιβλιοθήκης ως κοινωνικός θεσμός έγινε τόσο ισχυρή, ώστε κατέστη σημαντική για την πολιτιστική κληρονομιά. Ο κύριος κοινωνικός θεσμός που η σύγχρονη βιβλιοθήκη συνέβαλε στην κοινωνία και που συνιστά την πιο ανθεκτική πολιτιστική κληρονομιά δεν είναι η κοινωνική οργάνωση που δημιούργησε. Αλλά μια εξαιρετικά βαθυστόχαστη και μοναδική ιδέα που στην πραγματικότητα υπήρχε πίσω από την κοινωνική οργάνωση. Πρόκειται για τη δυνατότητα να παρέχει, στα μέλη της κοινωνίας, το μέγιστο αριθμό πληροφοριών, με αποτελεσματικό τρόπο όσον αφορά στην παροχή βοήθειας κατά τη χρήση τους. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η προσβασιμότητα στην πληροφόρηση δεν είναι απλώς μια κοινωνική ορθότητα για την επιβίωσή της, αλλά αποτελεί "δικαίωμα" όλων των μελών της κοινωνίας (Miksa, 1996, σσ. 7-8).

Η βιβλιοθήκη τον 20ο και 21ο αιώνα αλλάζει τόσο δυναμικά, που στην πραγματικότητα βρισκόμαστε μπροστά σε μια νέα προσέγγιση. Αυτό που έγινε είναι η μετατροπή της ιδέας της κοινής βιβλιοθήκης από μια προηγούμενη περίοδο, στην ιδέα της σύγχρονης βιβλιοθήκης. Η σύγχρονη βιβλιοθήκη αποτέλεσε μια υπερβολικά ισχυρή και σημαντική φωνή για διάφορα θέματα. Για παράδειγμα, στην έμφαση της καθοδήγησης για την πρόσβαση στην πληροφόρηση, στη μακροπρόθεσμη εταιρική σχέση με τη δημόσια εκπαίδευση, στην άνοδο του σύγχρονου πανεπιστημίου, στην υποστήριξη και στην προάσπιση των στόχων κοινωνικής βελτίωσης της κάθε χώρας και ιδιαίτερα στην υιοθέτηση νέων τεχνολογιών πληροφόρησης, οι οποίες συμβάλλουν με νέο τρόπο στη διαδικασία εύρεσης της γνώσης και έπειτα της πληροφόρησης (Miksa, 1996, σσ. 7-8).

Αποστολή της σύγχρονης βιβλιοθήκης είναι να μεριμνά για την διάσωση και αναλλοίωτη διατήρηση της γνώσης για της επόμενες γενιές, να υποστηρίζει την πρόσβαση στη γνώση και την πληροφορία σε όλους, αλλά και να φροντίζει για την ψυχαγωγική και δημιουργική εκπαίδευση της κοινότητας την οποία υπηρετεί (Καραμανώλη, 2015, σ. 24). Επομένως, οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης σύμφωνα με τους Τιμπόγλου & Παπαθεοδώρου: «δεν αποτελούν αυτοσκοπό. Εξυπηρετούν τις εκάστοτε ανάγκες πληροφόρησης του ευρύτερου περιβάλλοντος στο οποίο ανήκουν. Αν δεχτούμε ότι η Βιβλιοθήκη είναι (ή πρέπει να είναι) ένας ζωντανός οργανισμός θα πρέπει να δεχτούμε επίσης ότι, είτε άμεσα είτε με λανθάνοντα τρόπο, επηρεάζεται και πιθανόν επηρεάζει το περιβάλλον σύστημα στο οποίο «ζει» και αναπτύσσεται» (Τσιμπόγλου & Παπαθεοδώρου, 2000, σ. 16)¹⁶.

Όπως αναφέρει, η Διεθνής Ομοσπονδία Συλλόγων και Ιδρυμάτων Βιβλιοθηκών IFLA¹⁷ (International Federation of Library Associations and Institutions), στη Συνάντηση της Γλασκώβης στις 24 Αυγούστου 2002¹⁸ σχετικά με τους σκοπούς των βιβλιοθηκών και τη βιωσιμότητά τους: «όλα τα ανθρώπινα όντα έχουν το θεμελιώδες δικαίωμα σε ένα περιβάλλον κατάλληλο για την υγεία και την ευημερία τους, αναγνωρίζει τη σημασία της δέσμευσης για ένα πρόγραμμα βιώσιμης ανάπτυξης που θα καλύψει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να γίνονται απλά συμβιβασμοί για το μέλλον και υποστηρίζει ότι οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης και της πληροφόρησης προωθούν τη βιωσιμότητα, διαβεβαιώνοντας την ελεύθερη πρόσβαση για όλους στην πληροφόρηση».

Πιο συγκεκριμένα η IFLA¹⁹ ενημερώνει ότι, η διεθνής κοινότητα των βιβλιοθηκών στοχεύει στη σύνδεση και στην ανάπτυξη των βιβλιοθηκών παγκοσμίως με σεβασμό στον άνθρωπο και το περιβάλλον. Οι επαγγελματίες των βιβλιοθηκών είναι αναγκαίο να αναγνωρίζουν τη σημασία της εκπαίδευσης, με σκοπό να συμβάλουν στη δημιουργία ανοίγματος προς τη γνώση, στη δια βίου μάθηση και στον πολιτισμό για όλες τις ομάδες χρηστών, προσελκύοντας την ενεργή συμμετοχή τους. Οι υπηρεσίες των βιβλιοθηκών έχουν ως στόχο να βοηθήσουν τους χρήστες να αναπτύξουν εκπαιδευτικές και κοινωνικές δεξιότητες σχετικά με την πληροφοριακή παιδεία καθώς επίσης φροντίζουν για την πρόοδο και τη διατήρηση της πνευματικής ελευθερίας. Για τους λόγους αυτούς αποκτούν, διατηρούν και διαθέτουν σε όλους τους χρήστες χωρίς διάκριση το πολυποίκιλο υλικό τους, αντανακλώντας την πολυφωνία και την πολιτιστική ποικιλομορφία της κοινωνίας. Επίσης, η βιβλιοθήκη, μέσα από ένα καινοτόμο δίκτυο μπορεί να βοηθήσει στη βιώσιμη ανάπτυξη

¹⁶Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/11033> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/2/2018).

¹⁷ Βλ. το καταστατικό για την πλήρη νομική ικανότητα της Διεθνούς Ομοσπονδίας Συλλόγων και Ιδρυμάτων Βιβλιοθηκών (IFLA) ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/ifla-statutes-en.pdf> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/2/2018).

¹⁸ Η δήλωση είναι δημοσιευμένη στον ιστοχώρο του οργανισμού και ενημερώθηκε τελευταία φορά 30 Ιανουαρίου 2017: <https://www.ifla.org/publications/statement-on-libraries-and-sustainable-development> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/2/2018).

¹⁹ Στο ίδιο.

και την ευημερία των λαών και να καλλιεργήσει το κενό μεταξύ αυξανόμενης πληροφορίας και ψηφιοποίησης²⁰.

Επομένως, όταν μιλάμε για την έννοια της βιβλιοθήκης αναφερόμαστε στην ευθύνη που έχει ως θεσμός, στην ελευθερία²¹ της πρόσβασης στη γνώση, στην πληροφόρηση και στην ελευθερία της έκφρασης, ανεξαρτήτως μορφής και συνόρων. Μιλάμε για ένα ζωντανό ίδρυμα που συνδέει τις κοινότητες που υπηρετεί με τους παγκόσμιους και τοπικούς πόρους πληροφόρησης. Παρέχοντας πρόσβαση σε ιδέες και δημιουργικά έργα και προσφέροντας τον πλούτο της ανθρώπινης έκφρασης και της πολιτιστικής ποικιλομορφίας σε όλους.²²

ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ

Η ανάγκη για γνώση, αλλά και ο πλούτος και η ποικιλία του υλικού που υπάρχει, οδήγησαν στη δημιουργία πολλών διαφορετικών ειδών βιβλιοθηκών, ώστε να εξυπηρετούν καλύτερα τις ανάγκες των χρηστών. Οι διάφοροι τύποι των βιβλιοθηκών διακρίνονται σύμφωνα με τους φορείς που υπηρετούν, τους δημόσιους ή τους ιδιωτικούς χρηματοδότες τους, την εξέλιξη τους ιστορικά, το μέγεθος και την ποικιλία των τεκμηρίων που διαθέτουν, καθώς επίσης και με την ομάδα των χρηστών που απευθύνονται. Επιπρόσθετα, βασικοί παράμετροι, για τη διάκριση των βιβλιοθηκών, αποτελούν και οι ανάλογες προσδοκίες και οι λειτουργίες τους. Δεν αμφισβητείται παρόλα αυτά, ότι οι διάφοροι τύποι των βιβλιοθηκών αλληλεπικαλύπτονται μεταξύ τους, πράγμα το οποίο σε πολλές βιβλιοθήκες ο διττός ρόλος και η λειτουργία τους δηλώνεται ακόμα και με την ονομασία τους. Οι βιβλιοθήκες σε γενικές γραμμές διακρίνονται σε σχολικές, ακαδημαϊκές, δημόσιες και ειδικές.

Οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες²³ εξυπηρετούν κοινότητες όλων των τύπων και των μεγεθών (πόλη ή μια ορισμένη περιοχή). Όπως φαίνεται και από το όνομά τους πρόκειται για βιβλιοθήκες οι οποίες εξυπηρετούν το ευρύ κοινό, και υποστηρίζονται με δημόσιες δαπάνες. Επιτρέπουν την πρόσβαση στην πληροφορία σε όλους τους πολίτες. Επικεντρώνονται σε ποικίλα θεματικά πεδία, ενώ πολύ συχνά εστιάζουν σε πιο συγκεκριμένες κατηγορίες χρηστών, όπως στους νέους, τους εφήβους ή στους ενήλικες.

²⁰ Βλ. σχετικά με τις υπηρεσίες τις βιβλιοθήκης και το διαδίκτυο: IFLA, Internet Manifesto 2014 <https://www.ifla.org/publications/node/224?og=30> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 17/2/2018).

²¹ Βλ. επίσης για την ελευθερία στη γνώση και στην πληροφορία την Παγκόσμια Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, άρθρο 19 (The Universal Declaration of Human Rights, Article 19) http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/2/2018).

²² Βλ. επίσης τις δηλώσεις πνευματικής ελευθερίας από άλλους οργανισμούς (Intellectual Freedom Statements by National Library Associations) μέσω IFLA στη διεύθυνση: <https://www.ifla.org/publications/intellectual-freedom-statements-by-others> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/2/2018).

²³ Σχετικά με τις Δημόσιες βιβλιοθήκες βλ. Ένωση Αμερικανικών Βιβλιοθηκών (ALA) στη διεύθυνση: <http://www.ala.org/educationcareers/careers/librarycareerssite/typesoflibraries> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/2/2018).

Οι Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες²⁴ εξυπηρετούν τις ανάγκες ανώτερων και ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (τα κολέγια και τα πανεπιστήμια), τους σπουδαστές τους, το διδακτικό προσωπικό και το διοικητικό προσωπικό, δίνοντας τη δυνατότητα στους χρήστες της ακαδημαϊκής κοινότητας να πληροφορηθούν στα θέματα που εξειδικεύονται. Συνήθως εδρεύουν στους ίδιους χώρους με το ίδρυμα που εξυπηρετούν. Η συλλογή του υλικού μιας ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης αναπτύσσεται, διαμορφώνεται και αξιολογείται με βάση το πρόγραμμα σπουδών του ιδρύματος στο οποίο ανήκει. Μεγαλύτερα ιδρύματα μπορούν να έχουν περισσότερες από μία βιβλιοθήκες στις πανεπιστημιούπολεις τους, οι οποίες μπορούν να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένες κατηγορίες ανάλογα με την ειδικότητα (π.χ. νομική βιβλιοθήκη, βιβλιοθήκη επιστημών κ.ά.).

Οι Σχολικές Βιβλιοθήκες είναι συνήθως μέρος του σχολικού συστήματος και εξυπηρετούν τους μαθητές. Στόχος τους είναι να εξοπλίζουν τους μαθητές με δεξιότητες δια βίου μάθησης και να αναπτύσσουν τη φαντασία τους, επιτρέποντας να ζουν ως υπεύθυνοι πολίτες (Schultz-Jones & Oberg, 2015, σ. 16)²⁵.

Η Ειδικές Βιβλιοθήκες προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε εξειδικευμένους χώρους. Περιλαμβάνουν βιβλιοθήκες επιχειρήσεων, βιβλιοθήκες μουσείων, νομικές βιβλιοθήκες, στρατιωτικές βιβλιοθήκες και άλλες. Οι βιβλιοθήκες αυτές εξυπηρετούν χρήστες με ιδιαίτερες ανάγκες και παρέχουν πιο εξειδικευμένη πληροφορία, συγκριτικά με άλλου είδους βιβλιοθήκες. Έχουν δημιουργηθεί για να ικανοποιούν της πληροφοριακές ανάγκες του οργανισμού στον οποίο ανήκουν. Κάποιες Ειδικές Βιβλιοθήκες μπορεί να είναι ανοιχτές στο ευρύ κοινό και προσφέρουν υπηρεσίες παρόμοιες με τις Ερευνητικές, Ακαδημαϊκές, Λαϊκές ή Παιδικές Βιβλιοθήκες, αλλά περιορίζουν τις υπηρεσίες τους, όπως για παράδειγμα στο δανεισμό βιβλίων (Τοράκη, 2010, σ. 1)²⁶.

²⁴ Σχετικά με τις Ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες βλ. Ένωση Αμερικανικών Βιβλιοθηκών (ALA) στη διεύθυνση: <http://www.ala.org/educationcareers/careers/librarycareersite/typesoflibraries> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/2/2018).

²⁵ Το βιβλίο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/2/2018).

²⁶ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [file:///C:/Users/nate/Downloads/toraki%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/nate/Downloads/toraki%20(2).pdf) (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/2/2018).

1.4. ΑΡΧΕΙΟ

1.4.1 ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ

Η δημιουργία των αρχείων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με αυτή της βιβλιοθήκης. Λαμβάνοντας υπόψη, ότι πριν υιοθετηθεί ο διακριτός ρόλος των θεσμών αυτών, η πορεία τους ήταν κατά κάποιο τρόπο κοινή. Από τη στιγμή που η προφορική γλώσσα αποκτά υλική υπόσταση μέσω της γραφής, γεννιέται και εξελίσσεται σταδιακά μαζί της το αρχειακό υλικό. Η σύσταση των αρχείων ξεκινά τη στιγμή που η κοινωνία αποκτά πολιτειακή δομή και οργάνωση, ως ανάγκη του ανθρώπου να καταγράψει τη δραστηριότητά του μετατρέποντας με αυτόν τον τρόπο την άυλη πολιτιστική κληρονομιά σε υλικό τεκμήριο.

Η τακτική διαχείρισης αρχειακού υλικού μπορούμε να πούμε, ότι έχει τις ρίζες της σε όλους σχεδόν τους αρχαίους πολιτισμούς. Στον ελλαδικό χώρο τα παλαιότερα αρχειακά τεκμήρια είναι οι πινακίδες και οι επιγραφές, που βρέθηκαν στα Μυκηναϊκά και Μινωικά ανάκτορα, οι οποίες μαρτυρούν τη χρήση γραφής για καταγραφή και επικοινωνία (Νοταράς & Χρυσουλάκη, 2009α), (Duchein, 1992, σσ. 14-15), (Γιαννακόπουλος & Μπουντούρη, 2015, σσ. 1-2), (Brocius, 2003, σσ. 4-6), (Holmes, 1965, σσ. 7-8)²⁷.

Στην αρχαία Ελλάδα, όπως και στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, υπήρχαν αρχειακά αποθετήρια, στα οποία φυλάσσονταν τα ιδιωτικά και δημόσια έγγραφα. Στον ελληνικό χώρο για τη δημιουργία των πόλεων – κρατών η συγκρότηση αρχείου αποτελούσε σημαντικό παράγοντα για τη λειτουργία τους. Ιδιαίτερη πρόοδο στην παραγωγή και στη σημασία των αρχείων παρουσίασε η Αθήνα, ως αποτέλεσμα της ακμής του χρυσού αιώνα (6ος και 5ος π.Χ. αιώνας) και των πολιτικών μεταρρυθμίσεων της εποχής. Τα κεντρικά δημόσια αρχεία της πόλης των Αθηνών φυλάσσονταν σε ένα κτήριο το οποίο ονομαζόταν «Μητρώον» (Duchein, 1992, σσ. 15-16).

Την περίοδο του Βυζαντίου (330 -1453 μ.Χ.) η ρωμαϊκή αυτοκρατορία ανέπτυξε τη χρήση των αρχειακών εγγράφων δημιουργώντας ένα ισχυρό γραφειοκρατικό σύστημα. Αυτό διευκόλυνε διοικητικές ανάγκες και την κατοχύρωση ζητημάτων ιδιοκτησίας. Παρόλα αυτά οι διάφορες ανακατατάξεις (πόλεμοι και η ξένη κατοχή των βυζαντινών εδαφών πριν και μετά την Άλωση) δε βοήθησαν στην ακέραη διατήρηση των αρχειακών τεκμηρίων, παρά μόνο στα μοναστήρια. Τα μοναστήρια μέχρι το δέκατο έκτο αιώνα ήταν οι μεγαλύτεροι γαιοκτήμονες στην Ευρώπη, με καλοδιατηρημένο αρχείο γνωστό ως «archiva» ή «munimenta», το οποίο στις μέρες μας θεωρείται σημαντική πρωτογενής πηγή για την

²⁷ Η δημοσίευση είναι διαθέσιμη και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.ideals.illinois.edu/handle/2142/436> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/2/2018).

ευρωπαϊκή μεσαιωνική οικονομική ιστορία. Άλλα καλά διατηρημένα αρχεία ήταν εκείνα των βασιλικών καγκελαρίων, των αστικών ή εκκλησιαστικών δικαστηρίων και των δήμων, όπου αποτύπωναν τις δραστηριότητες των κατόχων τους. Αποφασιστικότερο βήμα, για τη δημιουργία των πρώτων μεγάλων αρχειακών αποθετηρίων το 16ο αιώνα, υπήρξε η πρόοδος της βασιλικής διοίκησης, που οδήγησε στη συγκέντρωση αρχείων σε κεντρικά αποθετήρια με εξειδικευμένους αρχειοφύλακες (Duchein, 1992, σσ. 15-16).

ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

Παρά τις συνεχείς εξελίξεις η «επιστήμη των αρχείων» δεν είχε εμφανιστεί μέχρι τον 17ο αιώνα. Σημείο εκκίνησης της επιστήμης αποτέλεσε το έργο που έγραψε ο Baldassare Bonifacio το 1632, σχετικά με τη διαχείριση των αρχείων. Ύστερα από αυτό εμφανίστηκαν αρκετά σχετικά θέματα και εγχειρίδια στην Ιταλία, τη Γαλλία και την Ισπανία, με πολλές αντιφατικές θεωρίες για τις μεθόδους διαχείρισης και καταγραφής των αρχείων (Duchein, 1992, σ. 16).

Στην Ευρώπη, το πεδίο της αρχειακής θεωρίας και πρακτικής ανακαινίστηκε πλήρως στο τέλος του 18ου αιώνα. Η Γαλλική Επανάσταση και οι ναπολεόντειες κατακτήσεις είχαν προκαλέσει μια πλήρη ανατροπή όλων των κυβερνητικών, διοικητικών και νομικών δομών σε όλη την Ευρώπη (Duchein, 1992, σσ. 16-17), (Holmes, 1965, σ. 15). Υπό την επιρροή του εθνικισμού, στην Ευρώπη καλλιεργείται η επιστήμη της ιστορίας, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη χρήση των αρχείων με σκοπό να τεκμηριωθεί το παρελθόν (Hobsbawm, 2015, σσ. 400-401). Εν ολίγοις, το 19ο αιώνα η χρήση των αρχείων αλλάζει και από διοικητικά έγγραφα μετατρέπονται σε αρχειακό υλικό για τη διεξαγωγή της ιστορικής έρευνας. Πρόκειται για το αρχειακό υλικό το οποίο θα δώσει πολλές εξηγήσεις για το παρελθόν και θα διατηρήσει αναλλοίωτη την ταυτότητα και τη μνήμη κάθε τόπου. (Γιαννακόπουλος & Μπουντούρη, 2015, σ. 5).

Ο 19ος αιώνας αποτύπωσε την ιδέα μιας ειδικής δημόσιας υπηρεσίας αρχειοθέτησης για τη διατήρηση και τη διαχείριση της εθνικής αρχειακής κληρονομιάς. Έως τον πρώιμο 20ο αιώνα πολλές ευρωπαϊκές χώρες ιδρύουν εθνικά αρχεία, υπηρεσίες δηλαδή, που έχουν ως στόχο να συγκροτήσουν και να διατηρήσουν την εθνική μνήμη. Στόχος αυτών των υπηρεσιών είναι να διαθέσουν στο κοινό το αρχειακό υλικό που συσσωρεύτηκε από τη λειτουργία προηγούμενων κρατικών μηχανισμών και θεωρούνται πλέον κτήμα του έθνους. Η εξέλιξη αυτή κατέστησε το κράτος αρμόδιο και υπεύθυνο για τη διατήρηση της γραπτής κληρονομιάς της χώρας δίνοντας παράλληλα το δικαίωμα πρόσβασης σε κάθε πολίτη (Duchein, 1992, σ. 18).

Στη Γαλλία τα Εθνικά Αρχεία ιδρύθηκαν τον Σεπτέμβριο του 1990, αναλαμβάνοντας τον έλεγχο όλου του αρχειακού υλικού της χώρας. Τα αρχεία της Αγγλίας, ιδρύθηκαν το 1838 με την ονομασία Public Records Office και σήμερα ονομάζονται «Εθνικά Αρχεία Αγγλίας»

(Γιαννακόπουλος & Μπουντούρη, 2015, σ. 5), (Hedstrom & Leslie King, 2004)²⁸. Σχετικά με τα εθνικά αρχεία της Ελλάδας, ιδρύθηκαν το 1914 με την ονομασία «Γενικά Αρχεία του Κράτους» και με κύρια αποστολή τους την εποπτεία όλων των δημόσιων αρχείων της χώρας (Νόμος 380/1914)²⁹.

Σήμερα υπάρχουν στην Ευρώπη κεντρικά αρχειακά ιδρύματα για όλες τις εθνικές κυβερνήσεις. Υπάρχει επίσης ένας μεγάλος αριθμός επαρχιακών αρχείων, δημοτικών αρχείων και αρχείων για άλλες μονάδες τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οποίες μπορεί ή όχι να βρίσκονται υπό το στενό έλεγχο μιας κεντρικής εθνικής αρχειακής διοίκησης, αντανακλώντας εν προκειμένω το βαθμό συγκέντρωσης ή αποκέντρωσης σε μια κυβέρνηση γενικά. Εκτός από την εξυπηρέτηση ενός διοικητικού σκοπού, αυτές οι αρχειακές υπηρεσίες αναπτύχθηκαν ολοένα και περισσότερο στις αρχές του 19ου αιώνα με σκοπό την ευρυμάθεια (Holmes, 1965, σ. 15).

1.4.2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΑΡΧΕΙΟ

Τα αρχεία πάντα σχετίζονταν με κάποια μορφή διοίκησης και της γραφειοκρατικής λειτουργίας της, είτε είναι η διοίκηση του κράτους, είτε της εκκλησίας, είτε κάποιας εταιρείας, είτε μιας οικογένειας, είτε πρόκειται για ένα άτομο ή για ένα ευρύτερο σύνολο (Schwartz & Cook, 2002, σ. 13). Επομένως, μπορούμε να ορίσουμε το αρχείο ως μια συλλογή αρχειακών τεκμηρίων που παράγει ή δέχεται και συγκεντρώνει ένα πρόσωπο ή οργανισμός στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του και διατηρεί λόγω των σημαντικών πληροφοριών που περιέχει. Τα αρχεία μπορούν να είναι σε οποιαδήποτε μορφή, όπως κείμενο σε χαρτί ή ηλεκτρονική μορφή, φωτογραφίες, κινηματογραφικές ταινίες, ηχογραφήσεις, κ.ά. (Pearce-Moses, 2005, σ. 28)³⁰. Σταδιακά η σημασία του όρου μετατέθηκε, από τα ενεργά τεκμήρια (ενεργά αρχεία/records) για τις διεκπεραιωτικές λειτουργίες της εκάστοτε διοίκησης, σε τεκμήρια τα οποία διατηρήθηκαν ως μέσο ενίσχυσης της μνήμης και σύνδεσης με το παρελθόν (ιστορικά αρχεία/ archives). Μιλώντας όμως για τη λέξη αρχείο δεν εννοούμε μόνο το σύνολο των τεκμηρίων αλλά και τον φορέα ο οποίος τα διατηρεί και τα φυλάσσει καθώς και το χώρο μέσα στον οποίο βρίσκονται (Μπάγιας, 1999, σ. 27).

²⁸ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.semanticscholar.org> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/2/2018).

²⁹ Σχετικά με το Ν.380/1914: [file:///C:/Users/nate/Downloads/document%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/nate/Downloads/document%20(2).pdf) (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/2/2018). Για τα ελληνικά αρχεία βλ. επίσης Γενικά Αρχεία του Κράτος στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.gak.gr/org/legi/legi-00.html>.

³⁰ Το βιβλίο υπάρχει και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://files.archivists.org/pubs/free/SAA-Glossary-2005.pdf> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 27/2/2018).

Σύμφωνα με το καταστατικό του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων (International Council of Archives)³¹, όπως τροποποιήθηκε και εγκρίθηκε στην Ετήσια Γενική συνέλευση στις 24 Αυγούστου 2012 (Μπρίσμπεϊν, Αυστραλία), «Τα αρχεία αποτελούν τη μνήμη των εθνών και των κοινωνιών, διαμορφώνουν την ταυτότητά τους και αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της κοινωνίας της πληροφορίας. Παρέχοντας αποδεικτικά στοιχεία για τις ανθρώπινες ενέργειες και συναλλαγές, τα αρχεία υποστηρίζουν τη διοίκηση και υπογραμμίζουν τα δικαιώματα των ατόμων, των οργανώσεων και των κρατών. Εξασφαλίζοντας τα δικαιώματα των πολιτών στην πρόσβαση σε επίσημες πληροφορίες και στη γνώση της ιστορίας τους, τα αρχεία είναι θεμελιώδη για την ταυτότητα, τη δημοκρατία, την υπευθυνότητα και τη χρηστή διακυβέρνηση».

Τα αρχεία χρησιμεύουν ως χώροι μνήμης και ταυτίζονται με αυτή αφού ουσιαστικά ως χώροι τη διαφυλάσσουν. Δίνουν νόημα στις ζωές των ανθρώπων, καθώς ένα αρχείο μπορεί να δώσει πολλές και διαφορετικές πληροφορίες. Τα αρχεία κάνουν τους ανθρώπους να μαθαίνουν και να θυμούνται, γι' αυτό το λόγο είναι σημαντικά για την κοινωνία (Ketelaar, 2008, σ. 21). Όπως αναφέρει ο E. Ketelaar (2001) «το αρχείο ως «αποθήκη νοημάτων» έχει πολύπλευρες έννοιες κρυμμένες στην αρχειοθέτηση, οι οποίες μπορούν να διασπαστούν, να ανασυγκροτηθούν, να ερμηνευτούν και να χρησιμοποιηθούν ξανά και ξανά. Αυτό σημαίνει ότι σήμερα διαβάζουμε άλλα στοιχεία στο αρχείο, από αυτά που θα διαβάσει η επόμενη γενιά και ούτω καθεξής» (Ketelaar, 2001, σσ. 138-139)³². Διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για μια κοινωνία αφού οι μνήμες της καθορίζουν την κοινωνική της συνοχή, την πνευματική της πρόοδο και την ιστορία της. Η μνήμη, όπως και η ιστορία, είναι συνδεδεμένη με τα αρχεία. Συνεπώς, η διατήρησή τους είναι επιτακτική, διότι χωρίς αυτά παύει να υπάρχει η μνήμη, παύουν να υπάρχουν οι αποδείξεις για τις πράξεις του παρελθόντος και εξαλείφεται η ταυτότητα ενός χώρου ή ενός τόπου (Schwartz & Cook, 2002, σ. 18)³³, (Ketelaar, 2002, σσ. 577-579)³⁴.

Αυτά τα βασικά πολιτιστικά πλαίσια έχουν κεντρική σημασία για την κατανόηση της φύσης των αρχείων ως θεσμών και ως χώρων κοινωνικής μνήμης. Τα αρχεία αποτελούν προϊόν ανάγκης της κοινωνίας για πληροφόρηση, ενώ η αφθονία και η κυκλοφορία των εγγράφων δείχνει πόσο σημαντική είναι η πληροφόρηση γι' αυτή. Αποτελούν την πηγή και την

³¹ Το Καταστατικό του ICA είναι διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση:

https://www.ica.org/sites/default/files/constitution_2012_en_final_2016_visual_identity.pdf (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 24/2/2018).

³² Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στην διεύθυνση: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02435644> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 24/2/2018).

³³ Βλ. επίσης: Για τα τη μνήμη, τα αρχεία και την ιστορία, (Brothman, 2001) *The Past that Archives Keep: Memory, History, and the Preservation of Archival Records*. *Archivaria, The Journal of the Association of Canadian Archivists* (51), 1-33. Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση:

<https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12794/13993> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 24/2/2018).

³⁴ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.project-consult.de/files/DLM%20Conference%202002.pdf> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 24/2/2018).

απόδειξη πολλών γεγονότων δίνοντας συνοχή και νόημα σε άτομα, ομάδες και κοινωνίες. Τα αρχειακά τεκμήρια είναι οι διασυνδέσεις ανάμεσα στο παρόν, το παρελθόν και το μέλλον και οι χώροι τους είναι οι τόποι ισχύος του παρόντος για να ελέγχουν τι θα γνωρίζει το μέλλον για το παρελθόν. (Schwartz & Cook, 2002, σ. 13).

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι οι άνθρωποι δημιουργούν, επεξεργάζονται, αξιολογούν και χρησιμοποιούν αρχεία, επηρεασμένοι συνειδητά ή ασυνείδητα από πολιτιστικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Αυτό που ισχύει για την τήρηση αρχείων σε οργανισμούς, ισχύει και για τα αρχεία ως κοινωνικό ίδρυμα ενός έθνους. Τα κοινωνικά, πολιτισμικά, πολιτικά, οικονομικά και θρησκευτικά πλαίσια καθορίζουν τις σιωπηρές αφηγήσεις ενός αρχείου. Κάποιος πρέπει να κάνει αυτά τα πλαίσια ορατά, όπως με παρόμοιο τρόπο γίνονται ορατά τα εκθέματα μέσα σε ένα μουσείο, επαναπροσδιορίζοντας το ρόλο τους, με νέα δεδομένα σε ένα περιβάλλον που διαρκώς εξελίσσεται.

1.5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΜΟΥΣΕΙΟΥ – ΑΡΧΕΙΟΥ - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Αναζητώντας τη σχέση που μπορεί να έχουν μεταξύ τους το μουσείο, η βιβλιοθήκη και το αρχείο, ύστερα από ιστορική και εννοιολογική προσέγγιση που πραγματοποιήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, αναγνωρίζουμε πως τα τρία αυτά στοιχεία μοιράζονται μια κοινή θεσμική καταγωγή.

Οι άνθρωποι από πολύ νωρίς συγκεντρώνουν αντικείμενα και σταδιακά τα ομαδοποιούν, ανάλογα με τις κοινωνικές και πολιτικές συγκυρίες. Αρχικά οι συλλογές αυτές ήταν άτυπες, όμως με την πάροδο του χρόνου, θεσμοθετήθηκαν και διατηρούνται σε ειδικές κατηγορίες. Αυτό φαίνεται από τα πρώτα βήματα των πρώιμων βιβλιοθηκών, όπου στην πραγματικότητα ήταν οργανωμένοι χώροι που φυλάσσονταν τα πρώτα γραπτά τεκμήρια. Δηλαδή, οι συλλογές αυτές ήταν στην ουσία ένα οργανωμένο αρχείο από χειρόγραφες πινακίδες, οι οποίες όμως σήμερα φυλάσσονται σε μουσεία. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι οι αρχαίες ελληνικές επιγραφές που βρίσκονται στο Επιγραφικό Μουσείο της Αθήνας. Οι επιγραφές αυτές που κάποτε ήταν σε έναν οργανωμένο χώρο, αποτελούν ένα αρχείο με πηγές πληροφοριών που μαρτυρούν την κοινωνική και πολιτική ζωή της αρχαίας Ελλάδας, ενώ παράλληλα σήμερα βρίσκονται στο μουσείο. Για το λόγο αυτό πολλές φορές το Επιγραφικό Μουσείο χαρακτηρίζεται συχνά ως «λίθινη βιβλιοθήκη» ή ως αρχείο γνώσης του αρχαίου κόσμου (Νοταράς & Χρυσουλάκη, 2009β). Το έναυσμα που οι πινακίδες αυτές βρίσκονται σήμερα σε μουσείο και όχι σε κάποια βιβλιοθήκη ή σε κάποιο αρχείο, προέκυψε ύστερα από ανάγκη των ανθρώπων να κάνουν μια κατανομή των πολιτιστικών αγαθών. Ως αποτέλεσμα, τα βιβλία μεταφέρθηκαν σε βιβλιοθήκες, τα χειρόγραφα έγγραφα σε αρχεία και τα αντικείμενα σε μουσεία (Hedstrom & Leslie King, 2004).

Συνεπώς, τα όρια μεταξύ των τύπων ιδρυμάτων πολιτιστικής κληρονομιάς που τώρα αποδεχόμαστε ως συνηθισμένα είναι απλώς γραμμές που εμείς οι ίδιοι έχουμε σχεδιάσει. Σε αυτό συμβάλλουν και οι αντιλήψεις κάθε χρονικής περιόδου. Όπως κάθε εποχή διαφέρει, έτσι και οι απόψεις γύρω από το ρόλο και τη λειτουργία κάθε θεσμού λαμβάνουν νέες διαστάσεις. Ωστόσο, το στοιχείο εκείνο που δημιουργεί το κοινό τους έδαφος και το κοινό τους μέλλον είναι η διατήρηση, η διάσωση, η ανοιχτή διάθεση και η αξιοποίηση των εκθεμάτων και των πληροφοριακών πόρων που κατέχουν. Οι άνθρωποι επιζητούν τη διασφάλιση της συνέχειας του πολιτισμού τους και τη διατήρηση της συλλογικής τους μνήμης. Άλλωστε τα πολιτιστικά ιδρύματα γεφυρώνουν το παρελθόν και το παρόν παρέχοντας υποδείξεις ανάμνησης, ενώ παράλληλα φροντίζουν για τη συλλογική ταυτότητα (Davison, 2005, σσ. 202-214).

Οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία χαρακτηρίζονται από ξεχωριστές διαδρομές εξελικτικής ανάπτυξης, όμως αυτό δε σημαίνει ότι δεν υπάρχουν επικαλύψεις στις αποστολές τους ή ακόμη και πιθανή σύγκλιση. Αυτό συμβαίνει κυρίως με τα μουσεία, τα

οποία πολλές φορές μπορεί να μοιάζουν με βιβλιοθήκες ή και με αρχεία. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι επειδή ο κόσμος των μουσείων, όπως ορίζεται και από το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM),³⁵ περιλαμβάνει μια τεράστια ποικιλία από διαφορετικούς θεσμούς, οι οποίοι έχουν όλα ή κάποια από τα χαρακτηριστικά ενός Μουσείου όπως για παράδειγμα ενυδρεία, ζωολογικούς κήπους κ.ά. (Martin, 2007, σσ. 82-84)³⁶. Έτσι εξηγείται ότι πολλές φορές τις βιβλιοθήκες και τα αρχεία, εκτός από πολιτιστικούς οργανισμούς ή ιδρύματα τα αποκαλούμε και μουσειακούς οργανισμούς³⁷ παραπέμποντας με αυτόν τον τρόπο στην ευρύτερη έννοια του όρου χωρίς να αναιρείται η θεσμική λειτουργία τους.

Τα τελευταία χρόνια, οι νέες κοινωνικό – πολιτικές συνθήκες, όπως είναι αναμενόμενο, γεννούν νέες ανάγκες, γεγονός το οποίο επηρεάζει τα πολιτισμικά ζητήματα. Οι παραδοσιακές θεωρίες αναιρούνται και δίνουν τη θέση τους σε νέες. Αυτό συνεπάγεται ότι τα πολιτιστικά ιδρύματα δεν μπορούν να μείνουν αναλλοίωτα όσο η κοινωνία γύρω τους μεταλλάσσεται. Έτσι και αυτά αντανakλούν κοινωνικές, επιστημονικές, οικονομικές και ιδεολογικές αλλαγές που μεταβάλλουν τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονται οι άνθρωποι μέσα και γύρω από αυτά.

Μπροστά στη νέα αυτή πραγματικότητα τα μουσεία, οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία επαναπροσδιορίζουν την ταυτότητά τους και από παθητικοί φύλακες του παρελθόντος έχουν μετατραπεί σε φορείς κοινωνικών και οικονομικών αξιών και διαδραματίζουν ενδυναμωτικό ρόλο σε μια κοινωνία πιο συμμετοχική, πιο πολυπολιτισμική και πιο ευαισθητοποιημένη. Οι καινοτομίες που έχουν επιδείξει στην ανάληψη και υλοποίηση του νέου τους ρόλου και η έμπνευση που δίνουν αποτελούν ουσιαστικά ερεθίσματα για μια πιο δημιουργική κοινωνία³⁸ (Holden & Jones, 2006, σ. 3)³⁹.

Αυτό αποδεικνύεται και σήμερα καθώς τα μουσεία, οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία επιθυμούν να βγάλουν τις συλλογές τους από το συμβατικό τους περιβάλλον με σκοπό να τις κάνουν προσβάσιμες σε όλους. Όπως αναφέρει ο Matarasso F. (2000:6): «Το «συμμετοχικό» μουσείο που φαντάζομαι δεν θα είναι άψυχη παρουσίαση θησαυρών αλλά χώρος στον οποίο μπορούμε όλοι να μελετούμε και να συζητούμε για τις ηθικές αξίες, για

³⁵ Βλ. σχετικά το κεφάλαιο της παρούσας εργασίας: 1.1.2. Εννοιολογική οριοθέτηση του σύγχρονου μουσείου.

³⁶ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://rbm.acrl.org/index.php/rbm/article/view/281> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/3/2018).

³⁷ Βλ. επίσης: Οικονόμου, Μ. (2003). Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα. Αθήνα: Κριτική, σελ.20-21. & Καταστατικό Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων 2001 το οποίο επικυρώθηκε στην 20η Γενική Σύνοδο του ICOM στη Βαρκελώνη και είναι διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://conservacion.inah.gob.mx/normativa/wp-content/uploads/Documento57.pdf> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/3/2018).

³⁸ Για τη σχέση του μουσείου (με την ευρύτερη έννοια) με την κοινωνία βλ. ενδεικτικά: Silverman, R. A. (2015). Introduction: museum as process. Στο R. A. Silverman, MUSEUM AS PROCESS. Translating Local and Global Knowledges (σσ. 2-18). New York: Routledge, σελ. 8-12.

³⁹ Το βιβλίο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://trove.nla.gov.au/work/34089860?selectedversion=NBD43398522> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/3/2018).

το νόημα της ζωής και την ταυτότητά μας μέσω της επαφής με τα αντικείμενα. Είναι χώρος αφήγησης ιστοριών, όπου οι σιωπηλοί, οι περιθωριοποιημένοι, οι νεόφερτοι και οι περιφρονημένοι μπορούν για πρώτη φορά να γίνουν το υποκείμενο της δικής τους αφήγησης, παρά το θέμα της αφήγησης άλλων. Τόπος αλλαγής, στον οποίο οι παραδοσιακές αξίες, όπως η μάθηση, η ανοχή, η εμπιστοσύνη στον συνάνθρωπο, ο διάλογος, η ανεξαρτησία, ενώνουν το παρελθόν με το παρόν και το μέλλον.» (Black, 2009, σ. 90).

Στο πλαίσιο αυτό προσανατολίζονται, λειτουργούν και αναδιαμορφώνονται και οι οργανισμοί της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο χαρακτήρας μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης δεν σταματά με το να έχει ράφια γεμάτα με βιβλία, των αρχείων να διαθέτουν όσο το δυνατόν περισσότερους απροσπέλαστους φακέλους και των μουσείων άπειρα τεχνουργήματα στις αποθήκες τους, αλλά να παρακινούν το ενδιαφέρον των αναγνωστών, των επισκεπτών τους. Οι ανάγκες τις κοινωνίας είναι απαραίτητο να αντανακλώνται στους πολιτιστικούς οργανισμούς. Τα πολιτιστικά ιδρύματα έχουν την υποχρέωση να συμμετέχουν στην αλματώδη ανάπτυξη που χαρακτηρίζει την εποχή μας ως «ζωντανοί οργανισμοί» της κοινωνίας. Κάνοντας μια επαναδιαπραγμάτευση του σύνθετου ρόλου τους, έχουν τη δυνατότητα, μέσα από το πολυπολιτισμικό και πολύγλωσσο περιεχόμενό τους, να προσφέρουν σημαντικές υπηρεσίες στην κοινότητα που υπηρετούν (Ανδρέου, 2008)⁴⁰.

Μια από τις προκλήσεις που έχουν κληθεί να αντιμετωπίσουν οι εν λόγω οργανισμοί είναι η ανάπτυξη αξιόπιστων μεθόδων και κοινής επικοινωνίας για την κατανόηση και τη συσχέτιση, ως προς την ειδική συμβολή που μπορούν να έχουν στη μάθηση. Τα μουσεία, οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία ως δυνάμει εκπαιδευτικά ιδρύματα μπορούν να μετατραπούν σε χώρους βιωματικής μάθησης, ώστε να συμμετέχουν ενεργά στην ανάπτυξη της συναισθηματικής και διανοητικής παρατήρησης για την κατανόηση της κοινωνικής ορθότητας και της ευρύτερης γνώσης των πραγμάτων. Βαθμιαία εκτός από χώροι μελέτης και μαθήσεως γίνονται τόποι της σύγχρονης πραγματικότητας, προβληματισμού, διαλόγου και προκλήσεων. Συνεπώς, στη μουσειακή εκπαίδευση οι πολιτιστικοί οργανισμοί καλούνται να μετουσιωθούν από απλοί μεταδότες πληροφοριών σε παραγωγούς γνώσης και να καταστήσουν το κοινό από απλό παθητικό δέκτη σε ενεργό επισκέπτη. Οι εν λόγω οργανισμοί μπορούν να βοηθήσουν προσφέροντας στο ευρύ κοινό ίσες δυνατότητες για ανάπτυξη δεξιοτήτων, κοινωνικοποίηση, ψυχαγωγία, διαμόρφωση αισθητικής, πληροφοριακή παιδεία, διά βίου εκπαίδευση και πολλά άλλα.

⁴⁰ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://eprints.rclis.org/12465/> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/3/2018).

2.1. ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΥΠΙΚΗ, ΣΤΗΝ ΑΤΥΠΗ ΚΑΙ ΜΗ ΤΥΠΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΣΧΕΣΗ ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

Η μετάβαση της νεωτερικότητας κοινωνίας σε κοινωνία της γνώσης διαμορφώνει νέα δεδομένα στο χώρο των εκπαιδευτικών συστημάτων, που καλούνται πλέον να ευθυγραμμιστούν με τις απαιτήσεις των σύγχρονων κοινωνικοπολιτικών συνθηκών και να διασφαλίσουν τόσο την κοινωνική ενσωμάτωση κάθε ατόμου όσο και την ενθάρρυνσή του στην απόκτηση γνώσεων, που θα τον καταστήσουν ικανό στην κοινωνία. Με τις ταχύτατα εξελισσόμενες κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που συντελούνται στην εποχή μας, το μέλλον θα εξαρτάται από καινοτόμους τρόπους μάθησης και, κατά συνέπεια, από τους θεσμούς που διαμορφώνουν το πλαίσιο για την απόκτηση της γνώσης.

Σύμφωνα με τις σύγχρονες παιδαγωγικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις η εκπαίδευση,⁴¹ ως «πολυσύνθετος κοινωνικός θεσμός μετάδοσης γνώσης, αλλά και αναπαραγωγής των υφισταμένων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών δομών» (Αθανασούλα-Ρέππα, 2008, σ. 7), προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των καιρών κρίνεται απαραίτητο να λειτουργεί με προσανατολισμό στην κοινωνία. Μέσα σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο το σχολείο ως συνδετικός κρίκος ανάμεσα στον άνθρωπο, την κοινωνία και την παγκόσμια κοινότητα, δεν μπορεί να μείνει απλός παρατηρητής των εξελίξεων. Χρειάζεται να ελευθερωθεί από τις εθιμοτυπικές δομές του και να γίνει φορέας αλλαγών επαναπροσδιορίζοντας το ρόλο του (Fullan, 2007). Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει να υπάρξει αλληλεπίδραση του σχολείου με τον πολιτισμό και τις πολιτισμικές ενέργειες της ευρύτερης κοινωνίας στην οποία ανήκει.

Ο Πιέρ Μπουρντιέ (Pierre Bourdieu), κοινωνιολόγος της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και της τέχνης, υποστηρίζει ότι θα πρέπει να αποφευχθεί το σχολικό σύστημα που θα αποτελεί ένα σύμπαν απομονωμένο και ιερό, που θα προτείνει μια παιδεία επίσης ιερή και αποκομμένη από την πραγματικότητα. Συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι: «τα σχολικά ιδρύματα θα πρέπει να συνεργάζονται με πρόσωπα εξωτερικά, ως προς τις αποφάσεις και τις δραστηριότητές τους, να συντονίζουν τη δράση τους με τη δράση άλλων θεσμών

⁴¹ Η Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης αποτελεί κλάδο της Κοινωνιολογίας. Παρουσιάζει την εκπαίδευση ως έναν πολυσύνθετο κοινωνικό θεσμό μετάδοσης, γνώσης αλλά και αναπαραγωγής των υφισταμένων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών δομών. Εξετάζει τη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού θεσμού μέσω των βασικών θεωριών που εξηγούν τη δομή και κυρίως τις λειτουργίες της εκπαίδευσης, καθώς και τη συσχέτισή της με ευρύτερες αλλαγές των εκπαιδευτικών συστημάτων (Αθανασούλα-Ρέππα, Α. (2008). *Ενότητα 3. Βασικές Κοινωνιολογικές έννοιες - Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Παιδαγωγική Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών του Ο.Α.Ε.Δ. Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.) - Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ)*, σ. 7.) Είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/1089>. Βλ. επίσης: Καντζάρα, Β. (2008). *Εκπαίδευση και κοινωνία – Κριτική διερεύνηση των κοινωνικών λειτουργιών της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Πολύτροπον.

πολιτισμικής διάχυσης και να γίνουν η εστία μιας πραγματικής αγωγής του πολίτη» (Παναγιωτακόπουλος, 2004, σ. 118).

Γενικότερα οι πολιτιστικοί οργανισμοί και ειδικότερα τα μουσεία, τα αρχεία και οι βιβλιοθήκες, ως κύριοι θεσμοί πολιτισμικής αναφοράς κατέχουν στο σύγχρονο σχολείο κεντρική θέση. Το σχολείο και ο πολιτισμός είναι δύο αλυσιδωτοί κύκλοι, όπου ο ένας αναπτύσσεται μέσα στον άλλο και τον τροφοδοτεί. Ο πολιτισμός μεταδίδεται μέσω της εκπαίδευσης, ενώ η εκπαίδευση ως μια σημαντική κοινωνική λειτουργία είναι βασικό στοιχείο του πολιτισμού. Η συνεισφορά, εξάλλου, της άτυπης και της μη τυπικής εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής κουλτούρας είναι πλέον δεδομένη στο σύγχρονο σχολείο. Ο δεσμός αυτός διαφαίνεται μέσω των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων που οργανώνουν οι μουσειακοί οργανισμοί για το σχολικό κοινό προωθώντας με αυτόν τον τρόπο τη διερευνητική και βιωματική προσέγγιση της γνώσης.⁴²

Αν και είναι κοινώς αποδεκτό ότι η συνεργασία μεταξύ σχολείου και μουσειακών οργανισμών είναι αναμφίβολα θετική, υπάρχουν κάποια ζητήματα που σχετίζονται τόσο με τους στόχους όσο και με τη μορφή αυτής της συνεργασίας και των προαπαιτούμενων στοιχείων ανάπτυξής της. Οι προσεγγίσεις αυτής της σχέσης αφορούν ζητήματα σχετικά με τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα αυτών των ιδρυμάτων, καθώς εκπροσωπούν διαφορετικές μορφές εκπαίδευσης (Νικονάνου Ν. , 2015, σ. 89).

Δεδομένου του διαφορετικού βαθμού σκοπιμότητας της εκπαίδευσης και της ύπαρξης διαφορετικών μαθησιακών καταστάσεων, η εκπαίδευση εντοπίζεται σε τρεις βασικές μορφές που συνδυάζουν και συμπληρώνουν η μία την άλλη: την τυπική, τη μη τυπική και την άτυπη εκπαίδευση. Η έννοια της άτυπης μάθησης δεν λαμβάνει χώρα σε οργανωμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο όπως η τυπική, αλλά εντάσσεται στο πλαίσιο επαγγελματικών δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου ή των κοινωνικών, αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων των ανθρώπων (Melnic & Botez, 2014, σ. 114). Όπως επισημαίνει ο G. Hein, η διάκριση των όρων τυπική και άτυπη εκπαίδευση σχετίζεται με την απουσία ή μη ενός αναλυτικού προγράμματος. Τα σχολεία παρέχουν τυπική εκπαίδευση, διδάσκουν ένα συγκεκριμένο, ιεραρχημένο πρόγραμμα και έχουν κανόνες που σχετίζονται με την παρουσία (των μαθητών), τον απαιτούμενο χρόνο (παρακολούθησης) και την επιτυχή ολοκλήρωση. Τα μουσεία από την άλλη, ακόμη και όταν παρέχουν εκπαίδευση, είναι συνήθως άτυπη. Δεν διαθέτουν δηλαδή ένα καθορισμένο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών

⁴² Όπως αναφέρει ο G. Hein (2010): Ο Dewey θεωρούσε τα μουσεία ως αναπόσπαστο μέρος των πλούσιων εμπειριών της ζωής που συμβάλλουν στην εκπαίδευση. Περιέγραψε με συνέπεια το ιδανικό σχολείο ως θεσμό που περιλαμβάνει βιβλιοθήκες και μουσεία σε ένα οργανικό σύνολο στο οποίο οι εμπειρίες της ζωής και οι εξειδικευμένες εμπειρίες όπως οι επισκέψεις ανάγνωσης και οι επισκέψεις σε μουσεία ενοποιούνται. Η άποψή του είναι ότι τα μουσεία πρέπει να αποτελούν μέρος του ενεργού δικτύου μάθησης ενός σχολείου και όχι μια ειδική δραστηριότητα μία φορά το χρόνο (Hein G. , 2004). Είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.2151-6952.2004.tb00136.x> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/6/2018).

που να διαβαθμίζεται από το χαμηλότερο στο υψηλότερο επίπεδο, δεν απαιτούν υποχρεωτική παρακολούθηση και δεν πιστοποιούν την κατοχή κάποιας συγκεκριμένης γνώσης μετά το πέρας της επίσκεψης σε αυτά (Hein G. , 1998, σ. 7). Η άτυπη μάθηση πολλές φορές είναι βιωματική και συχνά στηρίζεται στην αυτενέργεια, παρέχει ερεθίσματα για κριτική σκέψη, συγκίνηση, θαυμασμό και αισθητική απόλαυση χωρίς το άγχος της εξέτασης, της απομνημόνευσης, της βαθμολογίας, της επίδοσης και της αυστηρής πειθαρχίας. Αυτή η συνθήκη από μόνη της, μοιάζει να προετοιμάζει το έδαφος για τη δημιουργία ενός υποστηρικτικού και «εγγενώς ανταποδοτικού περιβάλλοντος» όπως το ορίζουν οι Csikszentmihalyi και Hermanson (Csikszentmihalyi & Hermanson, 1999).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσειακών οργανισμών ωστόσο, εντάσσονται στη μη τυπική εκπαίδευση, καθώς διαθέτουν ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό σχεδιασμό, με βάση τις συλλογές τους και στηρίζονται σε εναλλακτικές συμμετοχικές και βιωματικές παιδαγωγικές μεθόδους. Με αυτόν τον τρόπο διαφοροποιούνται από τις διαδικασίες της άτυπης εκπαίδευσης (Νικονάνου Ν. , 2015, σ. 89), (Νικονάνου Ν. , 2010, σ. 16), (Ξωχέλλης, 2007, σσ. 693-694). Η μη τυπική μάθηση αποκτάται εκ προθέσεως, από το άτομο που παρακολουθεί αυτές τις μορφές εκπαίδευσης και το κάνει για δικούς του λόγους, ενώ τα προγράμματα που οργανώνονται για μάθηση, λειτουργούν συμπληρωματικά, ως υποστήριξη ή ως πηγή αξιοποίησης των μαθησιακών εμπειριών που αποκτήθηκαν επίσημα (Δάλκος, 2000, σσ. 26-29), (Tudor, 2013, σ. 822)⁴³.

Τα σχολεία χρησιμοποιούν τα πολιτιστικά ιδρύματα ως εναλλακτική μορφή μάθησης. Η πρόκληση είναι να συμπεριληφθούν τα πολιτιστικά ιδρύματα στη διαδικασία εκμάθησης με τρόπο που να ενισχύει την τυπική εκπαίδευση (Kisiel, 2005)⁴⁴. Αυτό συνήθως συμβαίνει μέσω των ενεργητικών μεθόδων μάθησης που περιλαμβάνονται στα προγράμματα που οργανώνουν οι πολιτιστικοί οργανισμοί, δίνοντας ώθηση στους μαθητές να συμμετέχουν ενεργά ή βιωματικά στη διαδικασία μάθησης (Berntzen, 2017)⁴⁵. Το μουσειακό περιβάλλον λειτουργεί συμπληρωματικά στη σχολική μάθηση καθώς προσφέρει εμπειρίες που δεν είναι διαθέσιμες σε μια τάξη (Μαγαλιού & Περακάκη, 2018, σ. 99), (Black, 2009, σ. 202). Είναι ένα ιδιαίτερο είδος μάθησης λόγω του τρόπου με τον οποίο συμβαίνει. Πρόκειται για ελεύθερη, αυτό - καθοδηγούμενη, ενεργή και χαρούμενη μάθηση μέσω αντικειμένων, θέσεων και εμπειριών που εμπλέκουν τη διάνοια, τα συναισθήματα και τις αισθήσεις

⁴³ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042813007568> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/5/2018).

⁴⁴ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/sce.20085> ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης (10/6/2018).

⁴⁵ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.thinkmind.org> ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης (10/6/2018).

(Kristinsdóttir, 2016), (Garcia, 2012, σ. 50).⁴⁶ Η μάθηση έξω από το σχολικό περιβάλλον συνδέεται με τη ζωή, με αντικείμενα και γεγονότα. Σε αντίθεση με τη μάθηση στο παραδοσιακό σχολείο, η οποία συχνά εστιάζει στο γενικό ή γενικευμένο, βασίζεται σε σύμβολα, δίνει μικρές δυνατότητες διασύνδεσης των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων του αναλυτικού προγράμματος μεταξύ τους, ενώ πολλές φορές αποσυνδέεται από γεγονότα και αντικείμενα του πραγματικού κόσμου (Σκέμπερη, 2010, σ. 6)⁴⁷. Σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε, ότι τα προγράμματα των σύγχρονων πολιτιστικών ιδρυμάτων συνεπικουρούν στο αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου, μπορούν να λειτουργήσουν υποστηρικτικά, συμπληρωματικά του σχολείου, και να αποτελέσουν ένα υποδειγματικό πεδίο πειραματισμού, μια πηγή έμπνευσης για τη μαθησιακή διαδικασία γενικότερα.

Οι τρεις μορφές εκπαίδευσης είναι αλληλένδετες, δεδομένου ότι η ανθρώπινη προσωπικότητα σχηματίζεται από όλα τα ερεθίσματα που λαμβάνει (Rogers, 2014, σ. 24)⁴⁸. Εκτός από την ανάπτυξη της προσωπικότητας και την ανάληψη ενός συστήματος πολιτιστικών και επαγγελματικών αξιών που προσφέρουν, μπορούν να οδηγήσουν σε μια αειφόρο ανάπτυξη της κοινωνίας μέσω μιας διαδικασίας αλληλεξάρτησης. Έτσι, η επίσημη εκπαίδευση μπορεί να κερδίσει, αν μπορέσει να ενσωματώσει με δημιουργικό τρόπο τον πολλαπλό αντίκτυπο της μη τυπικής και άτυπης μάθησης στην εκπαιδευτική διαδικασία (Garcia, 2012, σ. 48), (Melnic & Botez, 2014)⁴⁹.

⁴⁶ Βλ. Επίσης στο *GEM The Voice for Heritage learning*: Heritage education offers a different kind of learning <https://gem.org.uk/our-work/value-of-heritage-education/heritage-education-offers-a-different-kind-learning>

(ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/6/2018).

⁴⁷ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/12461> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/6/2018).

⁴⁸ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://pages.ie.uminho.pt/inved/index.php/ie/article/view/3> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/6/2018).

⁴⁹ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση:

https://searchworks.stanford.edu/articles?f%5Beds_search_limiters_facet%5D%5B%5D=Direct+access+to+full+text&q=Formal%2C+Non-Formal+and+Informal+Interdependence+in+Education (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/5/2018).

2.2. ΘΕΩΡΙΕΣ ΜΑΘΗΣΗΣ: ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΡΟΛΟ ΤΗΣ ΑΤΥΠΗΣ ΚΑΙ ΜΗ ΤΥΠΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

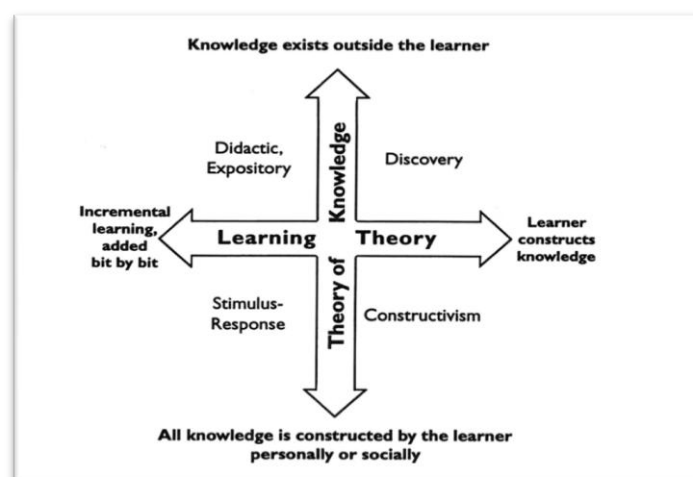
Ο εκπαιδευτικός ρόλος των μουσειακών χώρων κάθε μορφής, ως χώροι άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης, είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Ως εκ τούτου, για να έχουν επιτυχία και αποτελεσματικότητα σε έναν εκ προθέσεως εκπαιδευτικό ρόλο θα πρέπει να έχουν μια συνειδητή εκπαιδευτική πολιτική. Η μουσειακή εκπαίδευση στα τέλη του 20ου αιώνα επηρεάστηκε από εκπαιδευτικές θεωρίες, όπως αυτές του Dewey⁵⁰ και της Montessori, και την έρευνα του Piaget, για τον τρόπο που δομείται η γνώση και αναπτύσσεται το παιδί: υπερασπίστηκαν την ενεργό συμμετοχή στη διαδικασία απόκτησης της γνώσης και εισήγαγαν νέες τάσεις και καινοτόμες πρακτικές στους χώρους του πολιτισμού (Ντιρογιάννη, 2011, σ. 76). Οι εκπαιδευτικές θεωρίες βοηθούν να κατανοήσουμε συνολικά τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται και εφαρμόζεται η εκπαιδευτική λειτουργία των σύγχρονων μουσειακών οργανισμών, καθώς στηρίζουν και συνιστούν τη βάση για την οργάνωση των εκπαιδευτικών τους δραστηριοτήτων. Οι θεωρίες που έχουν κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί για το σχεδιασμό εκπαιδευτικών δράσεων αναδεικνύουν τη σημασία που έχει το θεωρητικό υπόβαθρο της εκπαίδευσης στους μουσειακούς χώρους.

Η θεωρία, η έρευνα και η εκπαιδευτική πρακτική της σύγχρονης μουσειοπαιδαγωγικής στους χώρους πολιτισμικής αναφοράς βασίζεται σε παιδαγωγικές και γνωστικές θεωρίες που υποστηρίζουν τις βιωματικές διαστάσεις της μάθησης. Η μάθηση περιλαμβάνει την απόκτηση και την τροποποίηση γνώσεων, δεξιοτήτων, στρατηγικών, πεποιθήσεων, στάσεων και συμπεριφορών. Οι άνθρωποι μαθαίνουν γνωστικές, γλωσσικές, κινητικές και κοινωνικές δεξιότητες και αυτές μπορούν να λάβουν πολλές μορφές (Schunk, 2012, σ. 2). Τα σύγχρονα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα δεν χαρακτηρίζονται από συμβατικές δεσμεύσεις, αλλά από έναν ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα. Οι πολιτιστικοί οργανισμοί αξιοποιώντας τις εκπαιδευτικές θεωρίες προσαρμόζονται στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του κοινού, το οποίο ζει σε μια κοινωνία πολυπολιτισμική με ανόμοιο κοινωνικό ή μορφωτικό επίπεδο, με διαφορετικές δυνατότητες αντίληψης και διαφορετικές μουσειακές εμπειρίες (Ντιρογιάννη, 2011, σ. 76).

⁵⁰ Για τη θεωρία του Dewey βλ. σχετικά: Hein, G. E. (2012). Μουσειακή Εκπαίδευση. Στο S. Macdonald, *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές. Ένας πλήρης οδηγός* (Δ. Παπαβασιλείου, Μεταφρ., σσ. 471-487). Αθήνα: ΠΙΟΠ. Ansbacher, T. (1998). John Dewey's Experience and Education: Lessons for Museums. *The Museum Journal*, 41 (1), 36-50. Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/21516952/41/1> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/3/2018). Saettler, P. (2004). Theories of Instruction According to Dewey and Kilpatrick. Στο P. Saettler, *The Evolution of American Educational Technology 2nd Edition* (σσ. 57-60). United States of America: Information Age Publishing Inc.. Hein, G. (2004). John Dewey and Museum Education. *Curator the Museum Journal*, 47 (4), 413-427. Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.2151-6952.2004.tb00136.x> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 17/4/2018).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα είτε πρόκειται για την τυπική είτε για την άτυπη και τη μη τυπική εκπαίδευση ακολουθούν σιωπηρά ή ρητά ιδέες και θεωρίες, οι οποίες ταξινομούνται σε: θεωρίες γνώσης (επιστημολογίες) και θεωρίες μάθησης (Hein G. , 1998, σσ. 21-22), (Hooper-Greenhill E. , 1999). Περιέχουν δηλαδή ένα τρόπο θεώρησης τόσο για το πώς αντιμετωπίζουν τη γνώση όσο και για το πώς αντιμετωπίζεται η μάθηση (Φιλίππουπολίτη, 2015, σ. 29). Σύμφωνα με τον G. Hein (1998), «όλες οι εκπαιδευτικές θεωρίες περιλαμβάνουν απόψεις πάνω στα δύο αυτά ζητήματα, και ο συνδυασμός τους υποδηλώνει ιδιαίτερες εκπαιδευτικές πρακτικές (παιδαγωγική) και καταλήγει σε διαφορετικά είδη εκπαιδευτικών προγραμμάτων.» (Hein G. , 1998, σσ. 21-22), (Hein G. , 2012, σ. 478). Αυτό συνεπάγεται ότι, η εφαρμογή τους δημιουργεί τα είδη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και κατά ακολουθία προσδιορίζει και την «εκπαιδευτική ταυτότητα» κάθε πολιτιστικού ιδρύματος.

Ως προς τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν τη μάθηση, οι εκπαιδευτικές θεωρίες ομαδοποιούνται είτε σε παθητικές είτε σε ενεργητικές. Στην πρώτη περίπτωση, η μάθηση δεν προϋποθέτει την ενεργό, κριτική συμμετοχή του υποκειμένου· αντιθέτως, το υποκείμενο συσσωρεύει πληροφορίες, τις οποίες «απορροφά μυστηριωδώς», όπως εξηγεί χαρακτηριστικά ο G. Hein (1998, 2012), τις ταξινομεί και τις αφομοιώνει βαθμιαία. Πρόκειται για μια προσθετική ή σωρευτική διαδικασία μάθησης. Στον αντίποδα, οι ενεργητικές θεωρίες δίνουν έμφαση στην ενεργό συμμετοχή και επεξεργασία των νέων αισθητηριακών δεδομένων, επηρεάζεται από τις πρότερες γνώσεις και εμπειρίες, το πολιτιστικό υπόβαθρο και το περιβάλλον στο οποίο εξελίσσεται η μαθησιακή διαδικασία. Πρόκειται για μια ενεργητική μάθηση, που χαρακτηρίζεται από αναδιοργάνωση των γνώσεων (Hein G. , 1998, σσ. 22-23), (Hein G. , 2012, σ. 478).

Εικ.1 Θεωρίες εκπαίδευσης G. Hein (Hein G. , 2012, σ. 479)

Η σύνθεση των δύο αξόνων μας δίνουν μια συνολική εικόνα για τις εκπαιδευτικές θεωρίες και κατ' επέκταση για τις εκπαιδευτικές πρακτικές και μεθόδους, σε τυπικά και μη τυπικά περιβάλλοντα μάθησης. Ο G. Hein, του οποίου το έργο σε θέματα μουσειοπαιδαγωγικής έχει

επηρεάσει σημαντικά τους μελετητές του πεδίου αυτού, εφάρμοσε στοιχεία και άλλων παιδαγωγικών θεωριών (Φιλιππουπολίτη, 2015, σ. 30).

Συνεπώς, οι διαφορετικοί τύποι μαθητευομένων και οι πολλαπλές νοημοσύνες, η εποικοδομητική προσέγγιση στη μουσειακή μάθηση, η ανακάλυψη, το διαδραστικό μοντέλο μουσειακής εμπειρίας και το πολιτιστικό μοντέλο επικοινωνίας από τις παραπάνω εκπαιδευτικές προσεγγίσεις συνθέτουν τη βάση για τη σύγχρονη παιδαγωγική στους μουσειακούς χώρους. Σε αυτές τις θεωρίες μάθησης και επικοινωνίας βασίζεται και η προσπάθεια προσδιορισμού των διαφορετικών ομάδων κοινού στους μουσειακούς χώρους (Γκαζή, 2001, σ. 10), (Νικονάνου Ν. , 2010, σ. 81).

Πολλοί από τους ερευνητές που συνέβαλαν στη μουσειακή εκπαίδευση στο ανθρωποκεντρικό - μαθητοκεντρικό μουσείο, στην ουσία εφάρμοσαν, προσάρμοσαν και εξέλιξαν θεωρίες μάθησης, από τους πρωτοπόρους στοχαστές της εκπαίδευσης του 18ου με 20ου αιώνα (Μπούνια & Νικονάνου, 2008, σσ. 74-77).

2.2.1. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗΣ

Καταρχήν, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η σύγχρονη μουσειοπαιδαγωγική πρακτική έχει επηρεαστεί από τη θεωρία της ανακάλυψης, η οποία ενθαρρύνει την αυτόβουλη μάθηση. Στο πλαίσιο της ανακαλυπτικής μεθόδου, αν και η γνώση είναι ρεαλιστική (υπάρχει κάπου «εκεί έξω») και επομένως δεν χρειάζεται να τη διαμορφώσει ο εκπαιδευόμενος στο μυαλό του, παρόλα αυτά, ο ίδιος πρέπει να την κατακτήσει ενεργητικά. Η ανακάλυψη λειτουργεί με επαγωγικό τρόπο, εφόσον επιτρέπει στο υποκείμενο να επιλέγει, να δοκιμάζει και να μετασχηματίζει τις νέες πληροφορίες, πηγαίνοντας από το γενικό στο ειδικό. Όπως θα έκανε ένας επιστήμονας, ο επισκέπτης διατυπώνει το πρόβλημα, διαμορφώνει μια υπόθεση για την επίλυσή του, εκτελεί πειράματα (βιωματική μάθηση), ερμηνεύει τα αποτελέσματα και τέλος εξάγει ένα συμπέρασμα που ήδη είναι προκαθορισμένο από το μουσειακό οργανισμό (Hein G. , 1998, σσ. 30-33). Θα πρέπει ωστόσο να σημειώσουμε εδώ ότι το μουσειακός οργανισμός, ενδέχεται, σε κάποια σημεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας, να αφήνει ελεύθερο τον επισκέπτη να εξάγει και το δικό του συμπέρασμα (Hein G. , 1998, σσ. 30-33).

2.2.2. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΝΣΤΡΟΥΚΤΙΒΙΣΜΟΥ (CONSTRUCTIVISM)

Ο κονστρουκτιβισμός είναι μια προσέγγιση στη μάθηση που βασίζεται στις θεωρίες του J. Dewey, του J. Piaget, του L. Vygotsky, του W. Dilthey και του H. Gardner. Υποστηρίζει ότι η γνώση δεν είναι εξωτερική και ανεξάρτητη από το άτομο αλλά αποτελεί μια εσωτερική διαδικασία και διαμορφώνεται από το ίδιο το άτομο κατά τη διάρκεια αλληλεπίδρασης του με το περιβάλλον, ατομικά και κοινωνικά, το οποίο ερμηνεύει και κατασκευάζει νοήματα με το δικό του τρόπο. Η πραγματικότητα δε θεωρείται μια και μοναδική αλήθεια που

υπάρχει ανεξάρτητα από το άτομο, αλλά είναι ιστορικά, κοινωνικά και προσωπικά προσδιορισμένη (Hein G. , 1991)⁵¹.

Ήδη από τις αρχές του 1990 ο G. Hein επιχειρηματολόγησε για τη θετική επίδραση που θα μπορούσε να έχει η εφαρμογή στοιχείων από τη θεωρία του κονστρουκτιβισμού στα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων. Σύμφωνα με τον G. Hein η μάθηση αποτελεί μια διαδικασία κατά την οποία το άτομο έχει ενεργητική στάση στην επιλογή, οργάνωση και ερμηνεία των εμπειριών και δόμηση νοημάτων, η οποία εξαρτάται από προϋπάρχουσες γνώσεις και αξίες, από τρόπους συσχετισμού του παρελθόντος με το παρόν, από ιστορικές και πολιτιστικές παραμέτρους. Επίσης, η μάθηση θεωρείται μια κοινωνική δράση σε άμεση σχέση με τη ζωή μας και τα μέσα που θα αξιοποιήσουμε τη νέα γνώση (Hein G. , 1991), (Hein G. , 1995)⁵², (Jeffery-Clay, 1998, σσ. 3-4)⁵³.

Οι κονστρουκτιβιστικοί στόχοι για τα μουσεία περιλαμβάνουν τη διέγερση της φαντασίας, την ενεργοποίηση της σκέψης, την τόνωση της περιέργειας και τη σύνδεση των προηγούμενων εμπειριών του μαθητευόμενου με τα τεκμήρια του μουσείου. Με αυτόν τον τρόπο, τα μουσεία προσκαλούν και παρακινούν τους επισκέπτες να διαμορφώσουν τις δικές τους ερμηνείες, να εκφραστούν ελεύθερα, να παρατηρήσουν, να προβληματιστούν, να απαντήσουν μόνοι τους στα δικά τους ερωτήματα και να βρουν προσωπική συνάφεια με τα εκθέματα και τα προγράμματα του μουσείου. Έτσι τα πολιτιστικά ιδρύματα μεταμορφώνονται από αυθεντικά αποθετήρια αδρανούς γνώσης σε δυναμικούς χώρους νοημάτων, όπου οι κατασκευαστές νοημάτων είναι οι ίδιοι οι επισκέπτες. Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι τα μουσεία δεν έχουν την ευθύνη να είναι όσο το δυνατόν ακριβέστερα και λεπτομερέστερα σχετικά με το περιεχόμενο που παρουσιάζουν, ενώ οι μουσειοπαιδαγωγοί χρειάζεται να επικεντρώνονται στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται το υλικό και στον τρόπο με τον οποίο αναμένεται να υπάρξει μάθηση (Lankford, 2002, σσ. 144-146)⁵⁴. Αποτέλεσμα αυτής της θεωρίας είναι ότι η μαθησιακή διαδικασία εστιάζει το ενδιαφέρον της από το αντικείμενο της μάθησης στο μαθητευόμενο (Hein G. , 1998, σ. 179).

⁵¹ Το κείμενο σχετικά με τον κονστρουκτιβισμό στα μουσεία είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.exploratorium.edu/education/ifi/constructivist-learning> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/3/2018).

⁵² Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://www.gem.org.uk/pubs/news/hein1995.php> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/3/2018).

⁵³ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.tandfonline.com/author/Jeffery-Clay%2C+Kodi+R> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/3/2018).

⁵⁴ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://www.istor.org/stable/3333763?seq=1#page_scan_tab_contents (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 24/3/2018). Σχετικά με τις πρακτικές της κονστρουκτιβιστικής θεωρίας στη μάθηση βλ. επίσης: Roustae, R., Kadir, S. A., & Asimiran, S. (2014). A Review of Constructivist Teaching Practices. Middle-East Journal of Scientific Research 19 (Innovation Challenges in Multidisciplinary Research & Practice) , 145-152. Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.researchgate.net/publication/305430030_A_Review_of_Constructivist_Teaching_Practices (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 24/3/2018).

2.2.3. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ

Η θεωρία για τις πολλαπλές νοημοσύνες που εισήγαγε ο Edward Gardner⁵⁵ το 1983 αμφισβήτησε την παραδοσιακή ψυχολογική άποψη της νοημοσύνης ως ενιαία ικανότητα που οδηγεί στη λογική και μαθηματική σκέψη. Υποστηρίζει ότι η νοημοσύνη δεν αποτελεί ένα μονοδιάστατο είδος αλλά μια σύνθεση ξεχωριστών γνωρισμάτων που δε δρουν αθροιστικά, αλλά δημιουργούν μια ιδιότυπη και μοναδική δυναμική, διαφορετική για κάθε άτομο. Σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία, ένα άτομο μπορεί να μαθαίνει, να θυμάται, να είναι αποδοτικό και να κατανοεί τη γνώση με διαφορετικό τρόπο από τους άλλους (Gardner, 2004, σ. 11). Ο Gardner συνθέτοντας ευρήματα από διαφορετικές πηγές, συμπεριλαμβανομένης της έρευνας Project Zero στο Πανεπιστήμιο του Harvard⁵⁶, για την ανάπτυξη διαφόρων γνωστικών δεξιοτήτων, αναγνώρισε πολλαπλές ευφυΐες. Ο Gardner υποστηρίζει ότι μαθαίνουμε μέσα από εννιά ισάξιους τύπους νοημοσύνης, τους οποίους ο καθένας μας διαθέτει σε διαφορετικές αναλογίες και συνδυασμούς (Gardner, 2006α, σσ. 31-42), (Gardner, 2006β, σσ. 6-23), (Φιλιππουπολίτη, 2015, σ. 37):

1. Λεκτική νοημοσύνη: σχετίζεται με την ικανότητα των ατόμων να επικοινωνούν μέσω γλώσσας για να δώσουν πληροφορίες, να εξηγήσουν, να καθοδηγήσουν, να συγκινήσουν (αναπτυγμένη κυρίως σε ποιητές και συγγραφείς),
2. Λογική-μαθηματική: η ικανότητα για κατανόηση και χρήση αφηρημένων εννοιών (αναπτυγμένη κυρίως σε μαθηματικούς).
3. Χωρική – οπτική (ικανότητα κατανόησης μέσα από χωρικές, σχηματικές, οπτικές και χωροταξικές πληροφορίες, οι οποίες μπορούν να εκφραστούν στη συνέχεια σε κάποια εικαστική/αρχιτεκτονική σύνθεση (αναπτυγμένη κυρίως σε γλύπτες, χαρτογράφους, γιατρούς),
4. Μουσική: ικανότητα για κατανόηση και διάκριση μουσικών συνθέσεων μέσα από τη μελωδία και το ρυθμό και απόδοση μουσικών έργων (αναπτυγμένη κυρίως σε μουσικούς),
5. Σωματική-κιναισθητική: ικανότητα για χρήση του σώματος και χειρισμού αντικείμενων με επιδεξιότητα, ώστε να εκφραστούν συναισθήματα (αναπτυγμένη κυρίως σε χορευτές, καλλιτέχνες, αθλητές),
6. Ενδοπροσωπική ή ενδοατομική: ικανότητα να γνωρίζει το άτομο τις εσωτερικές του ικανότητες και τα συναισθήματα και να ασκεί μεταγνωστικό έλεγχο (αναπτυγμένη κυρίως σε δασκάλους και σε θρησκευτικούς ηγέτες),

⁵⁵ Για τις έρευνες και τις δημοσιεύσεις του Edward Gardner βλ. σχετικά στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://howardgardner.com/>.

⁵⁶ Ξεκίνησε την αρχική μελέτη «Project Zero» το 1992. Βλ. σχετικά στην ηλεκτρονική διεύθυνση του Παν/μίου του Harvard: <http://www.pz.harvard.edu/projects/multiple-intelligence-schools> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 24/3/2018).

7. Διαπροσωπική: η ικανότητα του ατόμου να κατανοεί τη γλωσσική και μη γλωσσική διάθεση των άλλων, τις προθέσεις και τις διαθέσεις τους,

8. Νατουραλιστική: η ικανότητα του ατόμου να αντιλαμβάνεται τον γεωφυσικό περιβάλλον, να διακρίνει τα ζώα και τα φυτά, να δείχνει ευαισθησία στα φυσικά φαινόμενα (αναπτυγμένη κυρίως σε βιολόγους, γεωλόγους, αρχαιολόγους),

9. Υπαρξιακή: η ευαισθησία και η ικανότητα αντιμετώπισης βαθιών ερωτημάτων για την ανθρώπινη ύπαρξη όπως: "Ποια είναι η έννοια της ζωής; Γιατί εμείς πεθαίνουμε? Πώς φτάσαμε ως εδώ;".

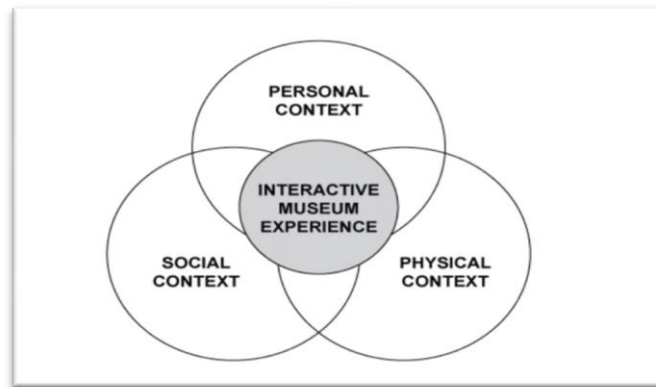
Η θεωρία του Gardner βρίσκει ιδανικό περιβάλλον εφαρμογής στα εκπαιδευτικά προγράμματα, καθώς κατά την υλοποίηση ενός μουσειακού εκπαιδευτικού προγράμματος ενεργοποιούνται πολλαπλά επίπεδα νοημοσύνης, με αποτέλεσμα οι εκπαιδευόμενοι να αναπτύσσουν τις δεξιότητες τους.

2.2.4. ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΗΣ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ

Η έννοια της εμπειρίας αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα των μουσειακών οργανισμών. Προκειμένου οι επισκέπτες να μάθουν από τις εμπειρίες τους χρειάζεται να γίνει σύνδεση με προηγούμενες, οι οποίες θα αποτελέσουν τη βάση για νέες εμπειρίες μέσα από ελκυστικές και καλά οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες που θα οδηγήσουν στην ανάπτυξή τους (Hein G. , 1998, σσ. 2-3).

Οι αμερικανοί ερευνητές της εκπαίδευσης J. Falk και L. Dierking έχουν στηρίξει τις μελέτες τους για τη μουσειακή εμπειρία, στη θεωρία του κονστρουκτιβισμού. Σύμφωνα με το *Μοντέλο της Διαδραστικής Εμπειρίας* (Interactive Experience Model) που υποστηρίζουν, η μουσειακή εμπειρία και η μάθηση επηρεάζονται και αναπτύσσονται από τρία επικαλυπτόμενα πλαίσια (Falk & Dierking, 2000, σ. 13).

Πρόκειται για το **προσωπικό πλαίσιο** (τις ήδη αποκτημένες γνώσεις, τις εμπειρίες, τα πιστεύω, τα ενδιαφέροντα του εκπαιδευόμενου, το κίνητρο και τις προσδοκίες του, κλπ.), το **κοινωνικό πλαίσιο** (τους ανθρώπους με τους οποίους έρχεται σε επαφή: οικογένεια, σχολική τάξη, φίλοι, το προσωπικό και τους εθελοντές του μουσείου, τους ξεναγούς, τους άλλους επισκέπτες) και το **φυσικό πλαίσιο** (η αρχιτεκτονική του κτηρίου, τα εκθέματα, το πωλητήριο, και γενικότερα οτιδήποτε συμβάλλει στη δημιουργία μιας ευχάριστης, πολυαιθητηριακής, ελκυστικής και άνετης εμπειρίας για τον εκπαιδευόμενο (Falk & Dierking, 2000), (Falk & Dierking, 2016).

Εικ.2 Μοντέλο Διαδραστικής εμπειρίας J. Falk και L. Dierking
(Falk & Dierking, 2016)

Οι δύο ερευνητές εισήγαγαν επίσης έναν όρο που χαρακτηρίζει τη μάθηση στο περιβάλλον του μουσείου. Ο όρος *αυτόβουλη μάθηση* (*free – choice learning*) αναφέρεται στη «μάθηση που έχει την τάση να είναι μη κατευθυνόμενη, να δημιουργεί στον μαθητευόμενο ισχυρά εσωτερικά κίνητρα, αφήνοντας τον ίδιο να επιλέξει το πότε, το πού και το τι θα μάθει» (Falk & Dierking, 2000, σ. 13), (Falk, Dierking, & Adams, 2012, σ. 451). Αυτό το είδος μάθησης βρίσκει πρόσφορο έδαφος στα πολιτιστικά ιδρύματα καθώς έχει πιο ανοιχτό χαρακτήρα και διαφέρει από την υποχρεωτική μάθηση που χαρακτηρίζει τα σχολεία (Falk, Dierking, & Adams, 2012, σ. 457).

2.2.5. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΡΟΗΣ

Η θεωρία της «ροής» που ανέπτυξε ο αμερικανός, ουγγρικής καταγωγής καθηγητής ψυχολογίας Mihaly Csikszentmihalyi, αποτελεί σημείο αναφοράς, τόσο στη μουσειολογία όσο και στη μουσειοπαιδαγωγική.⁵⁷ Όταν κάποιος εμπλέκεται σε μια δραστηριότητα με ροή, σύμφωνα με τους Csikszentmihalyi & Hermanson, τότε βρίσκεται αυθόρμητα σε μια ψυχική διάθεση παρόμοια με αυτή που δημιουργεί ένα δυνατό ρεύμα. Οι δραστηριότητες ενός μουσείου, που έχουν σχεδιαστεί με βάση τη θεωρία ροής, έχουν ξεκάθαρους στόχους και κανόνες. Η διάδραση, που προτείνουν στον επισκέπτη, δεν θα πρέπει να υπερβαίνει κατά πολύ τις ικανότητές του, για να μην τον αγχώνει και τον αποθαρρύνει, αλλά ούτε να είναι πολύ κατώτερή τους για να μη γίνεται βαρετή. Μια πετυχημένη εμπειρία ροής είναι εγγενώς ανταποδοτική και ευχάριστη, περιέχει ένα στοιχείο ανακάλυψης, ψυχαγωγίας και δημιουργικότητας, είναι ικανή να απορροφήσει το συμμετέχοντα και να τον εντάξει, σχεδόν αυτόματα, στο περιβάλλον. Η «ροή» σχετίζεται με τη θετική κατάσταση του πνεύματος, κατά την οποία το άτομο που βρίσκεται σε ροή, είναι απολύτως συγκεντρωμένο και είναι πιθανόν να ανακαλύψει ένα δυναμικό που κρύβει μέσα του, το

⁵⁷ Βλ. επίσης: Φιλιππουπολίτη, Α. (2015). Εκπαιδευτικές θεωρίες και μουσειακή μάθηση. Στο Ν. Νικονάνου (Επιμ.), *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και βοηθήματα, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, σελ.38.

οποίο μέχρι τότε του ήταν άγνωστο. Για να κινητοποιηθεί ο εκπαιδευόμενος και να βιώσει μια κατάσταση ροής, θα πρέπει να του κεντρίσει κάτι το ενδιαφέρον, να νιώσει ότι ανακαλύπτει νέες ευκαιρίες για να αξιοποιήσει τις δεξιότητές του, ένα εύρημα που θα τον οδηγήσει σταδιακά στη μάθηση (Csikszentmihalyi & Hermanson, 1999, σσ. 146-158).

Η μουσειακή αγωγή αποδίδει ιδιαίτερο βάρος στις θεωρίες που προηγήθηκαν, κυρίως επειδή αποσκοπεί να υποστηρίξει ότι όλα τα άτομα και όλες οι κοινωνικές ομάδες έχουν το δικαίωμα πρόσβασης στον πολιτισμό, ισοσταθμίζοντας ανισότητες. Η πολύπλευρη ανάπτυξη του χαρακτήρα των εκπαιδευομένων μπορεί να εξασφαλίσει τη χρήση πολλαπλών εναλλακτικών κωδίκων επικοινωνίας και την πραγματική αξιοποίηση του πολιτισμού απ' όλους (Νάκου, 2001, σ. 201).

2.3. ΤΥΠΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ

Όπως έχει επισημανθεί, οι μουσειακοί χώροι κάθε μορφής, θεωρήθηκαν ως «ιδανικά» από τη φύση τους μαθησιακά περιβάλλοντα (Hooper - Greenhill, 1994γ, σσ. 140-170) της τυπικής, της άτυπης και της μη τυπικής εκπαίδευσης, σύμφωνα με τις σύγχρονες θεωρίες και μεθόδους μάθησης, τα οποία παρείχαν τα κατάλληλα μέσα για την καλλιέργεια της γνώσης μέσω της εμπειρίας, της συναισθηματικής εμπλοκής και της ψυχαγωγίας. Με άλλα λόγια της γνώσης που είναι αποτελεσματική όταν δομείται από το ίδιο το υποκείμενο και η οποία είναι ανοικτή στις κοινωνικό - πολιτισμικές διεργασίες, υπερβαίνοντας το «κλειστό» σχολικό περιβάλλον και τη δασκαλοκεντρική αφήγηση (Hooper-Greenhill E. , 2007, σσ. 170-188).

Το ενδιαφέρον για την αξιοποίηση της εκπαιδευτικής διάστασης των μουσείων από την πλευρά της τυπικής εκπαίδευσης άρχισε να αναπτύσσεται ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα με όλο και πιο σύνθετες εκπαιδευτικές υπηρεσίες⁵⁸ για το σχολικό κοινό (Χορταρέα, 2002, σ. 182), καθώς ο χώρος της εκπαίδευσης επιδίωκε τον εμπλουτισμό της διδασκαλίας με χρήση των μουσειακών αντικειμένων (object based learning) (Νικονάνου Ν. , 2010, σσ. 32-39), (Μαγαλιού & Περακάκη, 2018, σ. 98). Αυτό αποσκοπούσε στην ενδυνάμωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, έτσι ώστε να αναπτύξει το παιδί τις απαραίτητες δεξιότητες για

⁵⁸ Προϊόν της σύνδεσης μουσείου – σχολείου είναι η δημιουργία μουσείων με εκπαιδευτικούς στόχους. Από το 1972 στις ΗΠΑ δημιουργήθηκαν εκπαιδευτικά τμήματα στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης και στο Μουσείο Καλών Τεχνών της Βοστώνης. Στη Δυτική Ευρώπη, τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα ξεκίνησαν στο Victoria and Albert Museum του Λονδίνου, ενώ από το 1920 λειτουργήσε στη Χάγη το Μουσείο Εκπαίδευσης το οποίο απευθυνόταν στο σχολικό κοινό όπως και το 1928 στο Λούβρο έγιναν ειδικά προγράμματα για σχολεία (Δάλκος, 2000, σ. 12).

Η δυνατότητα της βιωματικής γνώσης οδήγησε κατά τον 20ο αιώνα στην ανάπτυξη του κλάδου της μουσειοπαιδαγωγικής ως «μη τυπικής εκπαίδευσης» καθώς και στην ίδρυση του ICOM (International Council for Museums), το 1946 στο Παρίσι υπό την αιγίδα της UNESCO (Χατζηνικολάου, 2002, σ. 101).

Στην Ελλάδα τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα για το σχολικό κοινό λαμβάνουν χώρα στο Μουσείο Μπενάκη (Για τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Μπενάκη το 1978-1979, βλ. σχετικά: Γερούλανου, Α. (1985). Εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Μπενάκη. *Αρχαιολογία* (16), σσ. 22-26., ενώ παράλληλα το 1983 ιδρύεται το ελληνικό τμήμα του ICOM και το 1986, δημιουργεί μια ειδική ομάδα εργασίας, σε αντιστοιχία με τη σχετική Διεθνή Επιτροπή του ICOM - CECA (International Committee for Education and Cultural Action) η οποία λαμβάνει πρωτοβουλίες για την εξέλιξη της μουσειακής αγωγής στην χώρα (Νικονάνου Ν. , 2010, σ. 66), (Χατζηνικολάου, 2002, σ. 102), (Χατζηνικολάου, 2008, σσ. 191-192). Το Υπουργείο Πολιτισμού το 1985, στο πλαίσιο της Αθήνας ως Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης δημιουργεί το Κέντρο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, το σημερινό Κέντρο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού το οποίο σήμερα είναι υπεύθυνο για το σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την επιμόρφωση αρχαιολόγων σχετικά με τη μουσειακή εκπαίδευση (Νικονάνου Ν. , 2010, σσ. 71-72). Ένα ακόμα πρωτοπόρο εκπαιδευτικό πρόγραμμα προσαρμοσμένο και για τις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης, είναι το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ – Εκπαίδευση και Πολιτισμός» (Παίζης, 2002, σ. 239), το οποίο ξεκίνησε το 1995 και εφαρμόστηκε για την περίοδο 1995 - 2001 σε 94 σχολεία σε Ελλάδα και Κύπρο. Αφορούσε στην προώθηση των τεχνών και του πολιτισμού μέσα στο σχολείο αλλά και στις δυνατότητες συνολικής αναβάθμισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας με τη δημιουργική συμβολή των τεχνών και της καλλιτεχνικής έκφρασης. Πρόκειται για ένα πρωτοποριακό εκπαιδευτικό πρόγραμμα εκτός μουσείων και εντός σχολικής μονάδας όπου παιδιά και εκπαιδευτικοί - διευκρινιστές συμμετείχαν ενεργά σε αυτή τη διαδραστική εκπαιδευτική διαδικασία. Για το πρόγραμμα Μελίνα βλ. σχετικά στον ιστοχώρο του ΥΠΠΟΑ: <https://www.culture.gr/el/service/SitePages/view.aspx?iID=2583> (Ημερομηνία ανάκτησης 10/3/2018).

την απόκτηση γνώσεων μέσα από βιωματικές και συμμετοχικές δραστηριότητες μάθησης που διέθεταν οι μουσειακοί χώροι. Για το λόγο αυτό προχώρησαν στη δημιουργία εκπαιδευτικών μουσειακών συλλογών και την κατασκευή εποπτικών διδακτικών μέσων (Νικονάνου Ν. , 2010, σσ. 32-39). Η μάθηση βασισμένη στα αντικείμενα ενισχύθηκε από την άποψη, ότι η αισθητηριακή αντίληψη είναι απαραίτητη για την εποικοδομητική και τεκμηριωμένη γνώση που προσφέρει το μουσείο, ενώ παράλληλα η εμπειρική πραγματικότητα καλλιεργεί το άτομο διανοητικά, ηθικά και σωματικά (Καλεσοπούλου, 2002, σ. 12)⁵⁹.

Άλλωστε ο στόχος του σχολείου εκτός από τη μεταφορά συνολικών περιεχομένων μάθησης στους μαθητές θα πρέπει να είναι και η καλλιέργεια δεξιοτήτων. Να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση μέσω της εκπαίδευσης στη φαντασία, στην καλλιέργεια της δημιουργικής έκφρασης των ιδεών, στην ενίσχυση των εμπειριών και των συναισθημάτων. Ωστόσο, η καλλιέργεια δεξιοτήτων περιλαμβάνει και την ικανότητα συσχετισμού των ήδη υπάρχουσών γνώσεων, των δημιουργικών και εκφραστικών απόψεων του ατόμου μέσα από τη βιωματική επαφή των μαθητών με τους μουσειακούς χώρους (Black, 2009, σ. 202) (Bamberger & Tal, 2008, σ. 199)⁶⁰. Ο Black (2009) αναφέρει μεταξύ άλλων ότι «τα μουσεία προσφέρουν μοναδική εμπειρία απόκτησης γνώσης στους μαθητές, εμπνέουν τα παιδιά μέσω της άμεσης ενασχόλησης με αξιόλογες συλλογές, βοηθούν τους νέους να νιώσουν «σαν στο σπίτι τους» και να κατανοήσουν την αξία των μουσείων...» (Black, 2009, σ. 198).

Αυτό συμβαίνει διότι, τα σχολεία και τα πολιτιστικά ιδρύματα ενεργοποιούν τις βασικές ικανότητες που εξοπλίζουν τους μαθητές με γνώσεις και δεξιότητες, όπου τους επιτρέπουν να συνεχίσουν να μαθαίνουν στην ενήλικη ζωή τους. Η ποιότητα ωστόσο, της αποτελεσματικής εκπαίδευσης εξαρτάται, τόσο από τον τρόπο μετάδοσης της γνώσης από τους δασκάλους και τους πολιτιστικούς εκπαιδευτές, όσο και από τον τρόπο που θα δοθεί η ευκαιρία στους μαθητές να συμμετέχουν ενεργά και να καλλιεργούν τις γνώσεις τους (Sprunker & Munilla, 2012, σσ. 94-95).

Το σχολείο από τη μια πλευρά και οι μουσειακοί χώροι κάθε μορφής από την άλλη, λειτουργούν ως μαθησιακά περιβάλλοντα, τα οποία δεν προωθούν απλώς τη μάθηση αλλά και τη δημιουργούν. Δηλαδή, το άτομο που αλληλεπιδρά με ένα κοινωνικό – πολιτισμικό περιβάλλον, όπως είναι οι πολιτισμικοί οργανισμοί, ενισχύει τις υπάρχουσες γνώσεις που απέκτησε στο σχολικό περιβάλλον και δημιουργεί προοδευτικά νέες. Σε αυτό συνδράμουν τα πολιτισμικά εργαλεία που διαθέτουν οι μουσειακοί χώροι τα οποία καλλιεργούν τη δημιουργικότητα του ατόμου (Bamberger & Tal, 2008, σ. 198), (Hein G. , 1991).

⁵⁹ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://issuu.com/anoixto-sxoleio/docs/as_82 (Ημερομηνία ανάκτησης 12/4/2018).

⁶⁰ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.tandfonline.com/toc/uvst20/11/2?nav=toCList> (Ημερομηνία ανάκτησης 12/4/2018).

Για παράδειγμα, η Πινακοθήκη της Matica Srpska (Gallery of Matica Srpska) στη Σερβία, όπως αναφέρουν οι Misic & Stefanon (2012), δίνει ιδιαίτερη προσοχή στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες για παιδιά, οι οποίες και αποτελούν σημαντικό κομμάτι του έργου της Πινακοθήκης από το 2003. Προσφέρουν ποιοτικό χρόνο, μάθηση, χαλάρωση και διασκέδαση. Οι δραστηριότητες αυτές δείχνουν τις δυνατότητες των σύγχρονων μουσείων, τα οποία πλέον λειτουργούν ως οργανωμένα ιδρύματα στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης του συνολικού εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και τις ικανότητές τους να μπορούν να εργάζονται συστηματικά με το σχολικό κοινό και έτσι να απελευθερώνονται από τις παραδοσιακές πρακτικές τους. Μέσω της εξέτασης έργων τέχνης στην Πινακοθήκη τα παιδιά ενθαρρύνονται στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της αποκλίνουσας σκέψης καθώς επίσης, αναπτύσσουν και γενικεύουν τη γνώση. Η διαδικασία για την ενίσχυση της δημιουργικότητας στις δράσεις της Πινακοθήκης γίνεται κυρίως μέσα από το παιχνίδι και την προσωπική πρωτοβουλία του εκπαιδευόμενου, δημιουργώντας την αίσθηση ικανοποίησης και αυτοπεποίθησης. Ταυτόχρονα, η επίσκεψη στην Πινακοθήκη δίνει τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να μάθουν πώς τα μουσεία μπορούν να τους βοηθήσουν να κάνουν και να διδάξουν το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών του σχολείου, δεδομένου ότι το μουσείο προσφέρει ευρείες επιλογές για την ανάπτυξη δεξιοτήτων εξερεύνησης, δημιουργικής σκέψης και την κουλτούρα της ζωής γενικότερα. (Misic & Stefanon, 2012, σ. 328).

Το 2006, το Συμβούλιο Μουσείων, Βιβλιοθηκών και Αρχείων (MLA)⁶¹ της Μεγάλης Βρετανίας δημοσίευσε το *What did you learn at the museum today? Evaluation of the outcome and impact of learning through implementation of Education Programme Delivery Plans across nine Regional Hubs* (2005) (Hooper-Greenhill, Dodd, Gibson, Phillips, Jones, & Sullivan, 2006, σ. 1). Πρόκειται για μια ερευνητική μελέτη αξιολόγησης, η οποία αναφέρεται στα αποτελέσματα και στον αντίκτυπο της μάθησης μέσω της εφαρμογής εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε μουσεία της Αγγλίας για το σχολικό κοινό. Ωστόσο, στο κείμενο της συγκεκριμένης μελέτης εκτός από τα αποτελέσματα της έρευνας διατυπώνεται και ο ορισμός της μάθησης:

«Η μάθηση είναι μια διαδικασία η οποία συνδέεται άρρηκτα με την εμπειρία. Είναι αυτό που κάνουν οι άνθρωποι όταν θέλουν να καταλάβουν τα πράγματα γύρω τους. Μπορεί να περιλαμβάνει την ανάπτυξη των δεξιοτήτων, της γνώσης, της κατανόησης, της συνειδητοποίησης των αξιών, των ιδεών και των συναισθημάτων ή τη δυνατότητα για

⁶¹ Το Συμβούλιο Μουσείων, Βιβλιοθηκών και Αρχείων (Museums, Libraries and Archives Council (MLA)), ήταν μη δημόσιος φορέας μη κυβερνητικής υπηρεσίας και εγγεγραμμένος φιλανθρωπικός οργανισμός στην Αγγλία με αποστολή να προωθήσει τη βελτίωση και την καινοτομία στον τομέα των μουσείων, των βιβλιοθηκών και των αρχείων. Από τον Οκτώβριο του 2011 το MLA μεταφέρθηκε στο Συμβούλιο Τεχνών της Αγγλίας (Arts Council England). Το Συμβούλιο Τεχνών της Αγγλίας σήμερα εκπροσωπεί τις τέχνες, τα μουσεία και τις βιβλιοθήκες, έχοντας αναλάβει ορισμένες από τις λειτουργίες του Συμβουλίου Μουσείων, Βιβλιοθηκών και Αρχείων (MLA). Βλ σχετικά στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.artscouncil.org.uk/> (Ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/4/2018).

αναστοχασμό. Η αποτελεσματική μάθηση οδηγεί στην αλλαγή, στην ανάπτυξη και την επιθυμία για περισσότερη μάθηση.» (Hooper-Greenhill, Dodd, Gibson, Phillips, Jones, & Sullivan, 2006, σ. 6)⁶².

Τα σχολεία μπορούν να εμπλουτίζουν τις μαθησιακές εμπειρίες των μαθητών τους μέσα από την εκπαιδευτική αξιοποίηση των μουσειακών χώρων με οργανωμένες μουσειακές επισκέψεις (Νικονάνου Ν. , 2015).⁶³ «Σε άμεση σχέση με την πρακτική αυτή, έχει αναπτυχθεί και ο τομέας της μουσειοπαιδαγωγικής⁶⁴, με αντικείμενο την επιστημονική διερεύνηση των όρων με τους οποίους η αξιοποίηση των μουσείων και του ευρύτερου πολιτισμικού περιβάλλοντος μπορεί να έχει τα καλύτερα και πλουσιότερα δυνατά εκπαιδευτικά αποτελέσματα» (Νάκου, 2006). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσειακών χώρων για το σχολικό κοινό είναι εκπληκτικά ποικίλα, αντικατοπτρίζοντας το ευρύ φάσμα ευκαιριών που προσφέρονται μέσω των άτυπων και μη τυπικών μορφών μάθησης. Αυτή η διαφορετικότητα προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα· παρέχει ισότιμες ευκαιρίες για όλους τους μαθητές να επωφεληθούν θετικά από τέτοια προγράμματα (Hein & Price, 2007, σ. 517)⁶⁵, (Hooper-Greenhill, Dodd, Gibson, Phillips, Jones, & Sullivan, 2006, σ. 22).

⁶² Για τη δημοσίευση βλ. σχετικά στο: The National Archivess:

http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20060716084724/http://www.mla.gov.uk/webdav/harmonise?Page/@id=73&Document/@id=18413&Section%5B@stateId_eq_left_hand_root%5D/@id=4386 (Ημερομηνία ανάκτησης 12/6/2018).

⁶³ Βλ. επίσης: Herz, R. (2017, April 10). Museum Questions. Reflections on Museums, Programs, Programs, and Visitors. Ανάκτηση July 7, 2018, από <https://museumquestions.com/2017/04/10/schools-and-museums-ideas-and-implications-part-ii/>.

⁶⁴ Όπως αναφέρει η Νικονάνου (2005, σ. 20) «σύμφωνα με την Heiligemann η μουσειοπαιδαγωγική είναι πράξη και θεωρία της εφαρμοσμένης παιδαγωγικής, στον οποίο πραγματοποιείται παιδαγωγική πράξη στο χώρο του μουσείου, αναφερόμενη σε πραγματικούς ή πιθανούς επισκέπτες, παιδιά και ενήλικες, με πρόθεση να μεσολαβήσει ανάμεσά τους και στο μουσείο αλλά κυρίως στα μουσειακά αντικείμενα και με στόχο να τους προωθήσει γνωστικά, συναισθηματικά, ψυχοκινητικά, αλλά και με την ιδιαιτερότητα αυτής της μεσολαβητικής διαδικασίας, η οποία συνίσταται στο ότι πρέπει να γίνεται συνεχώς λιγότερο απαραίτητη για τον επισκέπτη».

⁶⁵ Το άρθρο είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0950069910130502> (Ημερομηνία ανάκτησης 2/7/2018).

2.3.1. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ - ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ

Στο πλαίσιο της συνεργασίας μουσείου - σχολείου αναπτύσσεται μεγάλη ποικιλία διαφορετικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που υλοποιούνται ή από τους εκπαιδευτικούς των πολιτιστικών ιδρυμάτων ή από τους εκπαιδευτικούς των σχολικών τάξεων. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα μπορούν να έχουν χαρακτήρα μιας συνεργασίας μικρής χρονικής διάρκειας, μίας συνάντησης της σχολικής ομάδας με τους εκπαιδευτές του μουσειακού οργανισμού, συνήθως στο χώρο του οργανισμού ή μεγαλύτερης διάρκειας που περιλαμβάνει περισσότερες της μίας συναντήσεις τόσο στο χώρο του σχολείου όσο και στους μουσειακούς χώρους (Νικονάνου Ν. , 2015, σ. 96), (Μαγαλιού & Περακάκη, 2018, σ. 99). Για παράδειγμα, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Είναι αυτό τέχνη;» για μαθητές της Γ' Γυμνασίου, μια πρωτοβουλία του Πολιτιστικού Οργανισμού «ΝΕΟΝ» που σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε με τη συνεργασία του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου, είναι ένα πρόγραμμα το οποίο υλοποιείται σε δύο συναντήσεις με κάθε ενδιαφερόμενο σχολείο στο χώρο του⁶⁶ (Μαγαλιού & Περακάκη, 2018, σ. 99).

Κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα αποτελεί μια ξεχωριστή εκπαιδευτική εφαρμογή, της οποίας ο σχεδιασμός χαρακτηρίζεται από διαφορετικές διαδικασίες, μεθόδους, μέσα και στόχους. Ωστόσο, εκτός από αυτά τα χαρακτηριστικά, τα κριτήρια σχεδιασμού ενός προγράμματος προσδιορίζονται τόσο από τη μουσειακή πολιτική, τους μορφωτικούς στόχους και τις προτεραιότητες της εκπαιδευτικής πολιτικής του εκάστοτε φορέα όσο και από άλλες παραμέτρους που σχετίζονται με την οργάνωση και την υλοποίηση των προγραμμάτων, όπως οικονομικά ζητήματα, το χώρο, το προσωπικό, κ.ά. (Νικονάνου Ν. , 2010), (Herz, 2017β).

Το πιο σημαντικό είναι ότι τα προγράμματα πρέπει να καθορίζουν σαφείς σκοπούς και στόχους και να εμπεριέχουν μια κριτική σκέψη σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να επιτύχουν ρεαλιστικά (Downey, Delamatre, & Jones, 2007, σ. 180). Αυτό βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με το θέμα του προγράμματος που έχει επιλέξει να σχεδιάσει ο κάθε οργανισμός, αλλά και με το κοινό στο οποίο σκοπεύει να απευθυνθεί. Απαραίτητη προϋπόθεση για το σχεδιασμό αποτελεί η γνώση των αναγκών και των προσδοκιών του κοινού ανάλογα με το είδος και την ηλικία του. «Γνωρίζουμε ότι το παιδί διαφέρει από τον ενήλικα στον τρόπο που μαθαίνει και έχει σημασία να διδαχθεί διαφορετικά. Κατά τον J. Piaget η ανάπτυξη του παιδιού συντελείται σε διαδοχικά στάδια. Το παιδί περνάει φάσεις με μια ορισμένη σειρά και δεν μπορεί να υπερπηδήσει καμία από αυτές. Το κάθε στάδιο χαρακτηρίζεται από τη φύση των λογικών σκέψεων που έχει κάνει κτήμα του το παιδί»

⁶⁶ Πληροφορίες σχετικά με το πρόγραμμα «Είναι αυτό τέχνη;» βλ. στον ιστοχώρο του ΝΕΟΝ: <https://neon.org.gr/gr/learning/einai-auto-texnh> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 30/6/2018).

(Ρώκ-Μελά-Ρόκου, 2012, σ. 3)⁶⁷. Η ιδέα που διαπερνά το σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σχετικά με την προσδοκώμενη μάθηση λαμβάνει κατά νου τα ηλικιακά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των παιδιών που θα συμμετέχουν (Καλογιάννη, 2015, σ. 123). Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό τα εκπαιδευτικά προγράμματα να στοχεύουν στη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, μέσω της συνεργασίας και της αλληλεπίδρασής τους με τους άλλους συνομηλίκους τους, με το προσωπικό των πολιτιστικών οργανισμών και με τους εκπαιδευτικούς (DeWitt & Hohenstein, 2009, σ. 454), (Καλογιάννη, 2015, σ. 123).

Ένα ενδιαφέρον παράδειγμα εκπαιδευτικού προγράμματος που στοχεύει να κατανοήσουν τα παιδιά την έννοια της αλληλεπίδρασης είναι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Το περιβάλλον με άλλα μάτια», που πραγματοποιήθηκε στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Σύμφωνα με τις Κουρκουνάκη και συν. (2010), «μέσα από μια ομαδική εικαστική δημιουργία με θέμα την αλληλεξάρτηση των στοιχείων του περιβάλλοντος, τα παιδιά συμμετείχαν σε βιωματικές δράσεις όπου διερεύνησαν την έννοια της αλληλεπίδρασης. Στόχος των οποίων ήταν να αντιληφθούν, ότι η ατομική δραστηριότητα – άρα και ο εαυτός – αλληλεπιδρά, συνδέεται με ό,τι προηγείται και έπεται και, συνεπώς, κατέχει τη θέση του μέσα σε ένα ευρύτερο σύστημα περιβάλλον. Συμμετέχοντας σε ένα σύνθετο παιχνίδι με σχοινιά, αντιλήφθηκαν τον ίδιο τους τον εαυτό συνδεδεμένο με έναν κοινωνικό ιστό – πλέγμα, εντός του οποίου κάθε εμπλοκή ή απεμπλοκή απαιτούσε συνδυαστικές κινήσεις από όλα τα μέλη της ομάδας» (Κουρκουνάκη, και συν., 2010, σ. 31).

Σύμφωνα με έρευνα που έγινε σχετικά με τις επιπτώσεις των Προγραμμάτων Εκπαίδευσης των Μουσείων και των Γκαλερί στην Αγγλία (The Impact of the Museums and Galleries Education Programme (Phase 1) in England), διαπιστώθηκε ότι η συμμετοχή, στα προγράμματα που οργανώθηκαν, επέτρεψε στους μαθητές να αναπτύξουν τις κοινωνικές τους δεξιότητες. Οι δάσκαλοι παρατήρησαν ότι κατά τη διάρκεια επισκέψεων σε μουσεία τα παιδιά μιλούσαν περισσότερο, εργάζονταν καλύτερα και πιο αποτελεσματικά σε ομάδες και συσχετιζόνταν πιο θετικά μεταξύ τους και με τους δασκάλους τους απ' ό,τι συνήθως στο σχολείο. Επίσης, τα παιδιά συνεργάζονταν με ευχαρίστηση με τους εκπαιδευτές των οργανισμών και εκτίμησαν τις δεξιότητες και τις γνώσεις του προσωπικού των μουσείων. Παρατηρήθηκε ότι στους μαθητές άρεσε να βρίσκονται έξω από τα σχολικά πλαίσια και να βιώνουν νέους χώρους και κτίρια. Διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές ανταποκρίθηκαν σε μια ανοιχτή και ενεργητική προσέγγιση της μάθησης και φάνηκαν πρόθυμοι να εκτεθούν σε ασυνήθιστες διαδικασίες και ευκαιρίες, στη συνεργασία με εμπειρογνώμονες που δεν γνώριζαν τι θα μπορούσαν (ή δεν θα μπορούσαν) να επιτύχουν τα μεμονωμένα παιδιά. Η έρευνα MGEP1 έδειξε ότι τα άτομα με χαμηλότερες ικανότητες ή με μαθησιακές δυσκολίες

⁶⁷ Σχετικά με το απόσπασμα βλ. στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://kpe-lavriou.att.sch.gr/activities.php?act=6> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 30/6/2018).

θα μπορούσαν να βρουν τρόπους να πετύχουν μαθησιακά στους χώρους των μουσείων. Οι δάσκαλοι συχνά σχολίαζαν ότι τα ντροπαλά παιδιά που στερούνται εμπιστοσύνης γίνονται πιο ανοιχτά και δυναμικά συμμετέχοντας σε τέτοια προγράμματα (Hooper-Greenhill, 2004, σσ. 437-438).

Η κοινωνικό - πολιτισμική θεωρία, η οποία υποστηρίζει ότι η μάθηση είναι κατασκευασμένη σε αλληλεπιδράσεις μεταξύ ατόμων, υπογραμμίζει επίσης τη σημασία του λόγου στις διαδικασίες μάθησης (DeWitt & Hohenstein, 2009, σ. 467). Οι ερωτήσεις αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο που διευκολύνει την επικοινωνία, ενεργοποιεί τη σκέψη και προωθεί τη μάθηση. Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης θέτουμε ερωτήσεις για ποικίλους λόγους. Η αποτελεσματικότητα των ερωτήσεων συναρτάται με τις επιδιώξεις του εκπαιδευτή. Οι ερωτήσεις, και ιδιαίτερα οι ανοιχτού τύπου ερωτήσεις, έχουν τη δυνατότητα να υποστηρίξουν τη μάθηση προκαλώντας τους μαθητές να εκφραστούν ελεύθερα, να εξελίξουν τις ικανότητές τους, και να ενθαρρύνουν την κριτική σκέψη τους (DeWitt & Hohenstein, 2009, σ. 456), (Ρώκ-Μελά-Ρόκου, 2012, σ. 3), (Καλογιάννη, 2015, σ. 123), (Καλεσοπούλου, 2011, σ. 68). (Ντιρογιάννη, 2011, σ. 78), (Hooper-Greenhill, 2004, σ. 436), (Shulman Herz, 2007). Άλλωστε ένα πρόγραμμα που σχεδιάζεται στοχεύοντας στην εξάσκηση των μαθητών στις λειτουργίες της κριτικής σκέψης σκοπεύει, εκτός από την παροχή γνώσεων, στο να καταστήσει το άτομο ικανό, να μπορεί να κατανοεί σε βάθος τον κόσμο και να καταλήγει σε αυτό - κατευθυνόμενα, τεκμηριωμένα συμπεράσματα, αποφάσεις και ιδέες (Shulman Herz, 2007, σ. 96)⁶⁸.

Όπως αναφέρει η Δ. Ντιρογιάννη (2011:78) σχετικά με τις ερωτήσεις ανοικτού τύπου που χρησιμοποιούνται από τους εκπαιδευτές του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου: «τις περισσότερες φορές αποβλέπουν στο να εκφραστεί το παιδί ελεύθερα, καθώς δεν προϋποθέτουν «σωστή» απάντηση, αλλά ενθαρρύνουν πολλαπλές ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Όλες οι απαντήσεις είναι αποδεκτές και αντιμετωπίζονται με σεβασμό, καθώς η εγκυρότητά τους δεν αξιολογείται με βάση το τι θεωρείται σωστό και τι όχι, όπως συμβαίνει στα πιο τυπικά περιβάλλοντα μάθησης. Αντιθέτως, η απόφαση για τον καθορισμό της ορθότητας της ερμηνείας μετατίθεται στον επισκέπτη. Συνεπώς δε βρισκόμαστε την αλήθεια, αλλά οικοδομούμε βιώσιμες εξηγήσεις των εμπειριών μας.» (Ντιρογιάννη, 2011, σ. 78).

Πολλές φορές ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων προβλέπει ποικιλία διδακτικών δραστηριοτήτων, εναλλακτικές μορφές εργασίας κατά την υλοποίηση, καθώς και τη δημιουργία εποπτικού ή ερμηνευτικού υλικού (Νικονάνου Ν. , 2010, σ. 96),

⁶⁸ Όπως αναφέρει η Rebecca Shulman Herz. (2007), στο Critical-Thinking Skills in the Museum. *Journal of Museum Education* , 32 (2), 95-99.): «Οι δεξιότητες κριτικής σκέψης είναι τα εργαλεία που μας βοηθούν να κατανοήσουμε και να αξιολογήσουμε μια κατάσταση, μια ιδέα ή ένα αντικείμενο. Είναι οι δεξιότητες που μας μετακινούν πέρα από την απλή παρατήρηση ή την αποδοχή των ιδεών κάποιου άλλου στο δημιουργικό πεδίο της ανάλυσης. Με απλούστερους όρους, η κριτική σκέψη είναι "να σκέφτεσαι μόνος σου".»

(Κασβίκης, Νικονάνου, & Φουρλίγκα, 2002), (Hein & Price, 2007, σ. 515). Το εποπτικό ή ερμηνευτικό υλικό λειτουργεί βοηθητικά στη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων, ενισχύει τα διδακτικά μέσα προς όφελος της ομάδας που συμμετέχει στη δραστηριότητα, συμπληρώνει την εφαρμογή των εκπαιδευτικών μεθόδων και των στόχων του προγράμματος (Νικονάνου Ν. , 2010, σ. 96). Το εποπτικό υλικό μπορεί να είναι κατόψεις, φωτογραφίες, ταινίες, σκίτσα, κ.ά. και συνδράμει στο ερμηνευτικό και στο συνοδευτικό εκπαιδευτικό υλικό, όπως τα φύλλα εργασίας (Νικονάνου Ν. , 2015), (Hein & Price, 2007, σ. 515), τα οποία έχουν τη δυνατότητα να επισημάνουν στους συμμετέχοντες τα κύρια γνωστικά χαρακτηριστικά του προγράμματος, ενώ λειτουργούν υποστηρικτικά στην απόκτηση νέων γνώσεων (Kisiel, 2003, σ. 5), (Κυζίρη, 2013)⁶⁹. Αν και ορισμένοι ερευνητές απορρίπτουν τη χρήση φύλλων εργασίας ως παρεμβάσεις στην ικανότητα του μαθητή να παρατηρεί και να δημιουργεί τις δικές του ερωτήσεις, σε πολλά προγράμματα χρησιμοποιούνται για την εστίαση της παρατήρησης, για σκοπούς αναγνώρισης και την εφαρμογή συγκεκριμένων παιδαγωγικών μεθόδων, όπως η εξερεύνηση, το κυνήγι του θησαυρού, κ.ά.. Τα αποτελεσματικά προγράμματα χρησιμοποιούν τα φύλλα εργασίας με φειδώ, έως και καθόλου (Hein & Price, 2007, σ. 515), (Kisiel, 2003, σ. 5), (Mortensen & Smart, 2007, σ. 1390). Τα συνοδευτικά φύλλα εργασίας, πρέπει να χαρακτηρίζονται από προσεκτικό σχεδιασμό προκειμένου να είναι ευανάγνωστα και ευχάριστα στις αισθήσεις των παιδιών. Θα πρέπει να είναι χωρισμένα σε ενότητες, να έχουν απλή καθημερινή γλώσσα, υφολογική ποικιλία και ενδιαφέρουσα εικονογράφηση (Κυζίρη, 2013). Επίσης, το ερμηνευτικό υλικό, εάν έχει αναπτυχθεί σωστά μπορεί να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς, ώστε να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ της τυπικής μάθησης στην τάξη και της μάθησης σε ένα ανεπίσημο περιβάλλον (Kisiel, 2003), (Mortensen & Smart, 2007). Το υλικό αυτό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί μετά από την επίσκεψη στο μουσειακό οργανισμό στη σχολική τάξη, ως συνέχεια του εκπαιδευτικού προγράμματος για περαιτέρω συζήτηση και εμπλουτισμό των γνώσεων των μαθητών.

Ένας άλλος παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά το σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για μαθητές είναι το αναλυτικό πρόγραμμα της τυπικής εκπαίδευσης, το οποίο μπορεί να δώσει αρκετές πληροφορίες για τα γνωστικά αντικείμενα κάθε ηλικιακής ομάδας (Ρώκ-Μελά-Ρόκου, 2012, σ. 5). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα διακρίνονται για τη διεπιστημονικότητά τους, μέσα από την οποία προωθούν τη διασύνδεση των γνωστικών αντικειμένων των προγραμμάτων σπουδών και υποδεικνύουν τρόπους για την ενίσχυση της γνώσης ενιαία και όχι αποσπασματικά. Ωστόσο, ένα πρόγραμμα μη τυπικής εκπαίδευσης δεν θα πρέπει να έχει στόχο να ακολουθεί πιστά τις απαιτήσεις του σχολικού προγράμματος (Black, 2009, σ. 212). Κάθε ίδρυμα θα πρέπει να υποστηρίζει το διαφορετικό ρόλο που έχει στην εκπαίδευση (Νικονάνου Ν. , 2015). Η

⁶⁹ Το άρθρο είναι διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://www.pre.aegean.gr/revmata/issue-67.html> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 30/6/2018).

επίσκεψη στους μουσειακούς οργανισμούς μπορεί να είναι για την τυπική εκπαίδευση μια επέκταση του σχολικού μαθήματος (Δάλκος, 2000, σ. 27), (Black, 2009, σ. 212) όμως, εκτός από την απόκτηση γνώσεων κατά το σχεδιασμό κάθε εκπαιδευτικού προγράμματος στους χώρους πολιτισμικής αναφοράς, στόχος θα πρέπει να είναι η συνολική εμπλοκή του ατόμου, να συμφωνεί με τις ατομικές ιδιαιτερότητες και τα μαθησιακά ενδιαφέροντα των μαθητών, σύμφωνα και με τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης, να δημιουργείται ένα ευχάριστο περιβάλλον για τα παιδιά, μια ευχάριστη εμπειρία· καθώς η εκμάθηση στους μουσειακούς χώρους περιλαμβάνει πολλαπλές πηγές εμπειρίας και πληροφόρησης, οι οποίες συμβάλλουν συλλογικά στην κατασκευή γνώσεων του ατόμου, σύμφωνα και με τις αρχές της κονστρουκτιβιστικής προσέγγισης. Αφού είναι μια ιδιαίτερα προσωπική διαδικασία που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες, τη συναισθηματική και υποκειμενική διάσταση και συμβαίνει μέσα σε ένα τοποθετημένο κοινωνικό - πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον (Bamberger & Tal, 2008, σ. 198), (Black, 2009, σ. 212), (Νικονάνου Ν. , 2015), (Νικονάνου Ν. , 2010).

Με τον τρόπο αυτό τα πολιτιστικά ιδρύματα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της τοπικής κοινότητας και διαδικασία ανάπτυξης, ωρίμανσης και διαμόρφωσης των μελλοντικών γενεών που θα έχουν μια θετική στάση απέναντι στους θεσμούς του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς του παρελθόντος και του παρόντος. Αυτή είναι η βάση για τη διαμόρφωση των δημιουργικών δυνατοτήτων τους, η ανάπτυξη της αισθητικής τους εμπειρίας και τη διαμόρφωση μελλοντικών επισκεπτών μουσείων (Misic & Stefanon, 2012, σ. 321). Ο καλός σχεδιασμός των προγραμμάτων αυτών μπορεί να ενθαρρύνει την περιέργειά τους και τα κίνητρα για περαιτέρω διερεύνηση, να αποτελέσει ερέθισμα για μεμονωμένες επισκέψεις των μαθητών στους μουσειακούς χώρους, στον ελεύθερο χρόνο τους ώστε να παρακολουθήσουν προγράμματα που διοργανώνονται για το ευρύ κοινό.

Για παράδειγμα, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος τους καλοκαιρινούς μήνες σχεδιάζει και οργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά τα οποία υλοποιούνται από το Δίκτυο Ελληνικών Βιβλιοθηκών. Το θέμα της καλοκαιρινής εκστρατείας για το 2018 είναι: «Αγαπημένα δεδομένα: παρατηρώ και μετρώ τον κόσμο». Βιβλιοθήκες (Δημόσιες, Δημοτικές και Ιδιωτικών Εκπαιδευτηρίων) σε όλη την Ελλάδα ενώνονται με το συντονισμό της Εθνικής Βιβλιοθήκης, για να προσφέρουν σε παιδιά ηλικίας 4 έως 14 ετών πάνω από 3.000 δημιουργικά εργαστήρια.⁷⁰

Ακόμη, στο πλαίσιο του σχεδιασμού ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για σχολικό κοινό, σημαντικός παράγοντας επιτυχίας, αποτελεί η δημιουργία ενημερωτικού υλικού και εκπαιδευτικού υλικού για τον εκπαιδευτικό του σχολείου ή να οργανώνεται κάποια

⁷⁰ Για πληροφορίες σχετικά με την καλοκαιρινή εκστρατεία της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος βλ. στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://transition.nlg.gr/agapimena-dedomena-ta-paidia-katagrafoyn-kai-ereynoy-n-stin-kalokairini-ekstrateia-tis-ethnikis-vivliothikis> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 30/6/2018).

συνάντηση ενημέρωσης για το περιεχόμενο και τα στάδια διεξαγωγής του προγράμματος. Αυτό θα είναι αρκετά βοηθητικό, ώστε ο εκπαιδευτικός του σχολείου, να μπορεί προετοιμάσει τους μαθητές πριν την επίσκεψη (Χαλικιά, 2015). Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έχουν ένα ρόλο στο σχεδιασμό των προγραμμάτων από την αρχή. Το προσωπικό του μουσείου πρέπει να παρέχει στους εκπαιδευτές οδηγίες για το πρόγραμμα που σκοπεύει να παρακολουθήσει η σχολική τάξη, για τον εγκλιματισμό των μαθητών στο θέμα του προγράμματος (Hein & Price, 2007, σ. 512).

Τέλος, από το σχεδιασμό ενός προγράμματος δεν θα πρέπει να λείπει η σύνταξη ερωτηματολογίου αξιολόγησης. Ένα σύντομο ερωτηματολόγιο για τους εκπαιδευτικούς που θα συνοδεύουν τα παιδιά και θα είναι παρόντες κατά τη διεξαγωγή της εκπαιδευτικής δράσης, αλλά και η σύνταξη ερωτήσεων αξιολόγησης που θα απευθύνεται στα παιδιά ως τελικό στάδιο πριν την ολοκλήρωση του προγράμματος. Η διαδικασία της αξιολόγησης είναι απαραίτητη προκειμένου να καταστεί δυνατή η διερεύνηση της επιτυχίας των επιλογών που έγιναν σε επίπεδο σχεδιασμού και των διαδικασιών εφαρμογής του εκάστοτε σχεδιασμού από τους εκπαιδευτές των πολιτιστικών ιδρυμάτων. Η συνεχής αξιολόγηση βοηθά το προσωπικό να είναι ενεργό σχετικά με την πρόοδο του προγράμματος για την επίτευξη των αναπτυξιακών σκοπών και στόχων του και αν χρειαστεί να κάνει αλλαγές και βελτιώσεις αναλόγως (Downey, Delamatre, & Jones, 2007, σ. 181).

**ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ: Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ
ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ**

3.1. ΠΟΡΕΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ Ι.Ε.Π.⁷¹

Η πορεία της βιβλιοθήκης είναι στενά συνδεδεμένη με αυτήν του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου - σήμερα Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο είναι ο παλαιότερος ερευνητικός και συμβουλευτικός φορέας σε ζητήματα παιδείας και με το έργο του συνέβαλλε ουσιαστικά στη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής από το Υπουργείο Παιδείας. Το Π.Ι. ιδρύθηκε το 1964 (Ν.4379) από τον Πρωθυπουργό της χώρας και υπουργό Εθνικής Παιδείας, Γεώργιο Παπανδρέου. Η Βιβλιοθήκη λειτούργησε τότε με βάση το διάταγμα 827/1965 που επικύρωνε τον εσωτερικό κανονισμό του Π.Ι., ως μέρος του Α΄ τμήματος της Διεύθυνσης Διοικητικού του Υπουργείου Παιδείας. Το 1967 καταργήθηκε, και ασφαλώς και η βιβλιοθήκη του, για να επανιδρυθεί το 1985 (Ν.1566/85) στη θέση του καταργηθέντος Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμόρφωσης που είχε συσταθεί το 1975 (Ν186/75) .

Το Π.Ι. λειτούργησε έως το 2011 ως ανεξάρτητη δημόσια υπηρεσία με αρμοδιότητα, μεταξύ άλλων, την πολύπλευρη μελέτη του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, την υποβολή προτάσεων, γνωμοδοτήσεων και εισηγήσεων προς τον Υπουργό Παιδείας για όλα τα θέματα της εκπαίδευσης, καθώς και την εφαρμογή των αποφάσεων του Υπουργού Παιδείας σε εκπαιδευτικό-παιδαγωγικό επίπεδο. Η Βιβλιοθήκη αποτέλεσε γραφείο του Τμήματος Ερευνών Τεκμηρίωσης και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας του Π.Ι..

Το 2011 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο καταργήθηκε και στη θέση του ιδρύθηκε το Ι.Ε.Π. ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία «Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής».

Σήμερα, το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής αποτελεί τον επιτελικό επιστημονικό φορέα που υποστηρίζει το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού στα θέματα που αφορούν την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση καθώς και τη μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σύμφωνα με το άρθρο 13 του Ν3966/2011, η Βιβλιοθήκη υπάγεται στην επιστημονική υπηρεσία του Ι.Ε.Π., που ονομάζεται «Γραφείο Βιβλιοθήκης, Αρχείων και Εκδόσεων».

⁷¹ Οι πληροφορίες για την πορεία της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. ελήφθησαν από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.iep.edu.gr/library/> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 3/7/2018).

3.2. ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ Ι.Ε.Π.⁷²

Η Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. είναι μια ειδική βιβλιοθήκη,⁷³ διότι στοχεύει στην εξυπηρέτηση εξειδικευμένου κοινού με ιδιαίτερες ανάγκες καθώς περιέχει εξειδικευμένες πληροφορίες και μια εξειδικευμένη ιστορική συλλογή. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. είναι η παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης στα μέλη του Ι.Ε.Π. και στην εκπαιδευτική κοινότητα προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του, που είναι:

- Η επιστημονική έρευνα και η μελέτη θεμάτων που αφορούν όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και η υποστήριξη - επιστημονική και τεχνική - του Υπουργείου Παιδείας σε θέματα Σχεδιασμού και εφαρμογής της εκπαιδευτικής πολιτικής στα θέματα αυτά.
- Η στήριξη των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών καθώς και η κάλυψη των ερευνητικών αναγκών των μελών της εκπαιδευτικής Κοινότητας.

3.3. Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ Ι.Ε.Π.⁷⁴

Η Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.), προσφέρει υψηλού επιπέδου υπηρεσίες σε όλη την εκπαιδευτική / ερευνητική κοινότητα. Η Βιβλιοθήκη περιέχει χιλιάδες τίτλους εκπαιδευτικών / επιστημονικών συγγραμμάτων και εκπαιδευτικών περιοδικών, έρευνες, μελέτες, διπλωματικές εργασίες και διδακτορικά καθώς και μια αξιόλογη Ιστορική Συλλογή σχολικών βιβλίων από τις αρχές ιδρύσεως του Ελληνικού Κράτους μέχρι σήμερα. Η συλλογή της Βιβλιοθήκης στοχεύει στην ανατροφοδότηση, στην επιμόρφωση και στη διά βίου μάθηση των Λειτουργών της Εκπαίδευσης, αλλά και του ευρύτερου αναγνωστικού κοινού.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΥΛΛΟΓΗΣ

Η Συλλογή της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. περιλαμβάνει:

- 40.000 τόμους βιβλίων, διδακτορικών διατριβών και διπλωματικών εργασιών που καλύπτουν θέματα εκπαίδευσης, παιδαγωγικής και άλλων επιστημονικών τομέων, οι οποίοι αντιπροσωπεύονται στο σχολικό πρόγραμμα.
- Έρευνες που έχουν εγκριθεί από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Αναλυτικά προγράμματα σπουδών.

⁷² Οι πληροφορίες για την αποστολή και τους στόχους της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. ελήφθησαν από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.iep.edu.gr/library/> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 3/7/2018).

⁷³ Σχετικά με τις Βιβλιοθήκες και την κατηγοριοποίησή τους βλ. το 1.3.2. κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

⁷⁴ Ισχύει το ίδιο με την υποσημείωση 70.

- Συλλογή σχολικών εγχειριδίων 19ου και 20ου αιώνα περίπου 4.000 τόμων.
- Ειδικές συλλογές αποτελούμενες από παλαιά και σπάνια βιβλία.
- Αρχείο Εγκεκριμένων Προτάσεων Εκπαιδευτικών Ερευνών (1985 έως σήμερα) που έχουν κατατεθεί στις αρμόδιες Διευθύνσεις του ΥΠΕΠΘ.
- Γενικό πληροφοριακό υλικό κάθε μορφής όπως:
 - Εγκυκλοπαίδειες
 - Λεξικά
 - Βιβλιογραφίες
 - Εκπαιδευτικοί κατάλογοι κλπ.
- 215 τίτλους περιοδικών (100 ελληνικοί τίτλοι και 115 ξενόγλωσσοι), οι οποίοι αφορούν κυρίως θέματα εκπαίδευσης και διδακτικής των διαφόρων επιστημονικών κλάδων.
- Συλλογή ξενόγλωσσων άρθρων με θέμα την ελληνική εκπαίδευση (1990 έως σήμερα)
- Χάρτες, εκπαιδευτικά παιχνίδια και εκπαιδευτικό εποπτικό υλικό,
- Οπτικοακουστικό Υλικό όπως:
 - 340 CD-ROMS
 - 150 βιντεοκασέτες
 - DVD-ROMS
 - CD ήχου
 - DVDs
- Ηλεκτρονικά αρχεία όπως:
 - Ηλεκτρονικό Αρχείο του Δελτίου Εκπαιδευτικής Αρθρογραφίας (1994 - 2001)
 - Ηλεκτρονικό Αρχείο Αναλυτικών Προγραμμάτων (1899 - 1999)
 - Πληροφοριακό Υλικό για την εκπαίδευση (και άλλους συναφείς τομείς) στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες, το οποίο προέρχεται από φορείς με τους οποίους συνεργάζεται το Ι.Ε.Π.: Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, Συμβούλιο της Ευρώπης, Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ).

3.3.1. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ Ι.Ε.Π.⁷⁵

Η Ιστορική Συλλογή της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. είναι εν δυνάμει μια «αρχαιακή ιστορική συλλογή» η οποία αποτελεί ένα μοναδικό αρχείο, το οποίο περιλαμβάνει δύο αιώνες ιστορίας των σχολικών εγχειριδίων που έχουν χρησιμοποιηθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία από τον 19^ο αιώνα έως τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Το μεγαλύτερο μέρος του υλικού της «Ιστορικής Συλλογής», όπως αναφέρθηκε ανήκει στο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και είναι μέρος της βιβλιοθήκης του, ενώ επιπλέον υλικό αναζητήθηκε και συνεχίζει να αναζητείται σε πλήθος άλλων βιβλιοθηκών (δημόσιων και ιδιωτικών) και ιδρυμάτων.

Η συγκεκριμένη συλλογή, η οποία περιλαμβάνει δύο αιώνες ιστορίας των σχολικών εγχειριδίων και πάνω από 6.000 βιβλία προσβάσιμα πλέον σε ψηφιακή μορφή, απευθύνεται:

- Στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας, δηλαδή στους 130.000 περίπου εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τους εκπαιδευτικούς ερευνητές και τους Έλληνες μαθητές. Σημειώνεται ότι η πρόσβαση σε παλαιά σχολικά εγχειρίδια, μπορεί να αποδειχτεί ουσιαστικό εργαλείο του εκπαιδευτικού, ειδικά στο πλαίσιο της διδασκαλίας μαθημάτων όπως η ιστορία ή τα ελληνικά. Πράγματι, η εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας και της γνώσης γενικότερα σκιαγραφείται μέσα από τα κείμενα, τις εικόνες, το πρόγραμμα διδασκαλίας, τις αξίες και τις γνώσεις που περιέχονταν στα σχολικά βιβλία κάθε ιστορικής περιόδου. Με τον τρόπο αυτό, οι διαφορετικές οπτικές γωνίες που προσφέρουν τα παλιά σχολικά εγχειρίδια στους μαθητές δίνουν γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη κριτικής ερμηνείας και σκέψης.
- Σε κάθε Έλληνα πολίτη, καθώς τα παλαιά σχολικά εγχειρίδια αποτελούν μέρος της εθνικής πολιτισμικής κληρονομιάς των νεότερων χρόνων. Με το έργο αυτό, ο πολίτης έχει για πρώτη φορά στην διάθεσή του ένα σημαντικότατο μέρος του πολιτισμικού πλούτου της χώρας. Επιπλέον, καθώς η ελληνική κοινωνία στην νεότερη ιστορία της αντανακλάται μέσα από το υλικό του έργου, η ηλεκτρονική διάθεσή του στο κοινό βοηθά στην ανάπτυξη της ιστορικής και πολιτισμικής συνείδησης του κάθε Έλληνα πολίτη και τροφοδοτεί τον ιστορικό και κοινωνικό διάλογο.
- Στην ακαδημαϊκή κοινότητα και τους ερευνητές στους τομείς της ιστορίας, της πολιτικής επιστήμης, της κοινωνιολογίας και σχετικών αντικειμένων. Το υλικό του

⁷⁵ Οι πληροφορίες για την Ιστορική Συλλογή της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. ελήφθησαν από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.iep.edu.gr/library/> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 3/7/2018).

έργου και η τεκμηρίωση που παρέχει, διευκολύνει την εργασία τους στους αντίστοιχους τομείς ενώ η ευκολία στην πρόσβαση ενθαρρύνει νέες και πρωτότυπες ερευνητικές προσπάθειες.

ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ

Η Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. αν και διαθέτει μια συλλογή με ιδιαίτερο ιστορικό, κοινωνικό, πολιτικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα, δεν υλοποιεί εκπαιδευτικές δράσεις για το σχολικό κοινό. Η συμβολή της Ιστορικής Συλλογής Σχολικών Εγχειριδίων, που διαθέτει η Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π., στην εκπαίδευση αλλά και η πορεία του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ως ερευνητικός και συμβουλευτικός φορέας σε θέματα εκπαίδευσης, δημιούργησαν την ανάγκη για το σχεδιασμό εκπαιδευτικού προγράμματος, το οποίο θα αναδείξει την Ιστορική Συλλογή και θα καλύψει με αυτόν τον τρόπο το κενό της εκπαίδευσης στη Βιβλιοθήκη.

Δεδομένου ότι Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. απευθύνεται κυρίως σε ερευνητικό κοινό ή σε κοινό με εξειδικευμένο ενδιαφέρον για την εκπαιδευτική εξέλιξη της Ελλάδας μέσα από τις αρχαιακές συλλογές της, ο σχεδιασμός ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για κοινό μικρότερης ηλικίας, δηλαδή για μαθητές, υπήρξε μία πρόκληση. Η πρόκληση αυτή θα μπορούσε να δώσει τη δυνατότητα στο φορέα για ένα επιπλέον άνοιγμα στη σχολική κοινότητα και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Ο σχεδιασμός αυτού του προγράμματος θα επιδιώξει την ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και την προσέγγιση της Ιστορικής Συλλογής Σχολικών Εγχειριδίων με εναλλακτικούς τρόπους μάθησης, οι οποίοι θα στηρίζονται στην εμπειρική γνώση και στην ενεργητική συμμετοχή των μαθητών. Άλλωστε τα σχολεία χρησιμοποιούν τα πολιτιστικά ιδρύματα ως εναλλακτική μορφή μάθησης, μέσα από την εκπαιδευτική αξιοποίηση των μουσειακών χώρων με οργανωμένες μουσειακές επισκέψεις. Οι ενεργητικές μέθοδοι μάθησης που περιλαμβάνονται στα προγράμματα που οργανώνουν οι μουσειακοί οργανισμοί ενισχύουν την τυπική εκπαίδευση και δίνουν ώθηση στους μαθητές να συμμετέχουν σε μια διαδικασία ενεργής και χαρούμενης μάθησης μέσω αντικειμένων, θέσεων και εμπειριών που εμπλέκουν τη διάνοια, τα συναισθήματα και τις αισθήσεις (Kristinsdóttir, 2016).

Πριν από το σχεδιασμό του προγράμματος θα προηγηθεί η παρουσίαση της εκπαιδευτικής δράσης επιλεγμένων μουσειακών οργανισμών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ιστορική Συλλογή της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. είναι εν δυνάμει μια «αρχαιακή ιστορική συλλογή», ενώ παράλληλα βρίσκεται σε μια ειδική βιβλιοθήκη με εξειδικευμένες πληροφορίες που απευθύνεται σε συγκεκριμένο κοινό.

το ενδιαφέρον θα επικεντρωθεί σε οργανισμούς μουσειακού χαρακτήρα και συγκεκριμένα σε οργανισμούς με εξειδικευμένες συλλογές, όπως ειδικές βιβλιοθήκες ή αρχεία, οι οποίοι υλοποιούν εκπαιδευτικές δράσεις για το σχολικό κοινό.

Συνεπώς, ο λόγος για τον οποίο θα γίνει αυτή η έρευνα είναι για να παραδειγματιστούμε από τον τρόπο που λειτουργούν αυτοί οι οργανισμοί στην εκπαίδευση του σχολικού κοινού αξιοποιώντας το περιεχόμενό τους.

4.1. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

Η βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου λειτουργεί από το 1966 ως δανειστική και ανοιχτής πρόσβασης, με εξειδίκευση στους θεματικούς τομείς της Τεχνολογίας και των Θετικών Επιστημών. Σταδιακά οι συλλογές της εμπλουτίστηκαν με έντυπο και ψηφιακό υλικό, καθώς και με καινούργιους θεματικούς τομείς, δημιουργήθηκαν νέα τμήματα και υπηρεσίες, ενώ παράλληλα αναβαθμίστηκαν οι ήδη προσφερόμενες. Σήμερα η συλλογή της Βιβλιοθήκης ανέρχεται σε 50.000 τόμους βιβλίων και 400 τρέχοντες τίτλους περιοδικών. Σταδιακά αναπτύσσονται συλλογές ψηφιακού υλικού, όπως βάσεις δεδομένων, ηλεκτρονικά περιοδικά και βιβλία.

Επίσης, υπάρχει στη διάθεση των αναγνωστών οπτικοακουστικό υλικό, που περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό από DVD/CD-ROMs και βιντεοκασέτες επιστημονικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου.

Οι συλλογές της Βιβλιοθήκης καλύπτουν τις ακόλουθες **θεματικές κατηγορίες**:

- Θετικές και Κοινωνικές Επιστήμες, Ναυτιλία, Γεωργία, Διοίκηση Επιχειρήσεων,
- Τεχνολογία και Εφαρμοσμένες Επιστήμες με ιδιαίτερη έμφαση στους τομείς της Πληροφορικής, της Ηλεκτρονικής και των Τηλεπικοινωνιών,
- Ελληνική Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνική και Βυζαντινή Γραμματεία, Ελληνική Ιστορία, Τέχνες και Γλώσσα.
- Όλα τα βιβλία που έχει εκδώσει το Ίδρυμα Ευγενίδου.
- Λειτουργεί Νεανικό τμήμα, το οποίο περιλαμβάνει βιβλία για νεαρές ηλικίες, από όλες τις θεματικές κατηγορίες της Βιβλιοθήκης.

Η Βιβλιοθήκη προσφέρει άνετο και ευχάριστο περιβάλλον μελέτης σε χιλιάδες επισκέπτες το χρόνο. Σε καθημερινή βάση, πάνω από 200 άτομα, μαθητές, φοιτητές, εκπαιδευτικοί, επιστήμονες, επαγγελματίες κ.λπ. φιλοξενούνται στους χώρους της και χρησιμοποιούν ελεύθερα τα άνετα αναγνωστήρια, τους υπολογιστές και το υλικό της.

Παράλληλα, διοργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες τα οποία αποσκοπούν γενικά στην περαιτέρω κατανόηση από το αναγνωστικό κοινό των πληροφοριακών δυνατοτήτων που μπορεί να του προσφέρει μια βιβλιοθήκη, στην αύξηση της αναγνωσιμότητας και στη στήριξη των μελών της Βιβλιοθήκης με τη διά βίου εκπαίδευσή τους.

«Η Ιστορία της γραφής»⁷⁶

Το πρόγραμμα «Η Ιστορία της γραφής» έχει διάρκεια μιάμισης ώρας και ταξιδεύει τους μαθητές πίσω στο χρόνο, μέσα από τα μονοπάτια της ιστορίας της γραφής. Από τη μία παρουσιάζει την ιστορική εξέλιξη της γραφής, ενώ από την άλλη δίνει στα παιδιά την ευκαιρία για μια δημιουργική ενασχόληση και γνωριμία με τα «υλικά της γραφής».

Οι μαθητές καλούνται να ακολουθήσουν τη διαδρομή από τις σπηλαιογραφίες μέχρι την ανακάλυψη της σφηνοειδούς, τα ιερογλυφικά της Αιγύπτου, τη γέννηση του ελληνικού αλφαβήτου, την εφεύρεση της τυπογραφίας και τέλος (τα βιβλία χωρίς χαρτί και μελάνι) τις ηλεκτρονικές συσκευές ανάγνωσης (e-book readers).

Με την ευκαιρία αυτή, οι μαθητές γράφουν σε πηλό, σε κερι, σε πάπυρο, σε περγαμηνή, αλλά και σε γραφομηχανή. Θα μάθουν την τεχνολογική κατασκευή για αυτά τα υλικά και θα γράψουν με καλαμίνια και ξύλινη γραφίδα, με πένες, αλλά και με φτερά χήνας.

Εικ.3 Στιγμιότυπα από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Η Ιστορία της γραφής» που υλοποιείται στη Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου

(<http://www.eugenfound.edu.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=396>)

Μετά το πέρας του και προαιρετικά, η σχολική ομάδα μπορεί να παρακολουθήσει και το πρόγραμμα «Ιστορική Διαδρομή της Βιβλιοδεσίας», το οποίο έχει επίσης διάρκεια μιάμισης ώρας.

⁷⁶ Οι πληροφορίες για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ιστορία της Γραφής» ελήφθησαν από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.eugenfound.edu.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=396> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/8/2018).

Πρόκειται για ένα εργαστήρι το οποίο δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να γνωρίσουν παλαιούς και νεότερους τύπους βιβλιοδεσίας. Να χρησιμοποιήσουν εργαλεία και μηχανήματα της βιβλιοδετικής τέχνης, να έρθουν σε επαφή με διάφορα είδη δέρματος και χαρτιού και να φτιάξουν το δικό τους βιβλίο.

Το εργαστήρι ξεκινά από το ράψιμο των φύλλων στο παραδοσιακό τεζάκι, ύστερα παρακολουθούν τη γοητευτική διαδικασία της βιβλιοδέτησης, μέσα από την οποία μεμονωμένα χαρτιά μεταμορφώνονται σε βιβλίο. Αυτή η διαδικασία δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να ανακαλύψουν ότι το βιβλίο δεν είναι μόνο ένα μέσο για να ταξιδεύουν οι ιστορίες και οι σκέψεις μας, αλλά μπορεί να είναι και ένα έργο τέχνης.

Σημειώνεται ότι η Βιβλιοθήκη έχει διαμορφώσει διαφορετικές παρουσιάσεις για τις σχολικές τάξεις του δημοτικού και για τις σχολικές τάξεις του γυμνασίου.

Εικ.4 Στιγμιότυπα από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ιστορική Διαδρομή της Βιβλιοδεσίας» που υλοποιείται στη Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου (<http://www.eugenfound.edu.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=396>).

4.2. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΟΜΙΛΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ⁷⁷

Η Βιβλιοθήκη του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ) αριθμεί περίπου 57.000 τίτλους βιβλίων, περιοδικών, εμπλουτίζεται με νέες εκδόσεις και περιοδικά από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Ο κατάλογος της Βιβλιοθήκης του ΠΙΟΠ εμπλουτίζεται συνεχώς με την αγορά νέων τίτλων, οι οποίοι αναζητούνται σε ειδικές βιβλιογραφικές πηγές. Επίσης, εμπλουτίζεται μέσω της ανταλλαγής βιβλίων με άλλους φορείς, καθώς και μέσω δωρεών έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού.

Διαθέτει τίτλους στα πεδία έρευνας και δραστηριοποίησης του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς, αλλά και γενικότερα του Ομίλου Πειραιώς. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται σε θέματα βιομηχανικής αρχαιολογίας, μουσειολογίας, πολιτιστικής διαχείρισης, ανθρωπολογίας, εθνολογίας, οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας, γεωτεχνικά και περιβαλλοντικά θέματα, χρηματοοικονομικά, τραπεζικά και οικονομικά θέματα, αγροτικής οικονομίας και πολιτικής, ιστορίας της τεχνολογίας και διαφόρων κλάδων παραγωγής, λαογραφίας και υλικού πολιτισμού, εθνολογίας και ανθρωπολογίας, οικονομικής ιστορίας καθώς και νέων τεχνολογιών στην έρευνα γύρω από τον πολιτισμό.

Ακόμη, σημαντικό μέρος της Βιβλιοθήκης είναι η Συλλογή Ζωγράφου, που περιλαμβάνει σπάνιο υλικό από τα τέλη του 19ου αιώνα, σχετικό με το αγροτικό ζήτημα και γεωργικά και ιστορικά θέματα.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Η βιβλιοθήκη και τα μουσεία του δικτύου του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς στηρίζουν διαρκώς τη διδακτική-εκπαιδευτική του διάσταση. Το ΠΙΟΠ προσφέρει εκπαιδευτικά προγράμματα σε μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με ένα πλούσιο πρόγραμμα ποικίλων δράσεων. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα προσφέρονται δωρεάν και είναι εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (Α.Π. Φ. 14.2532/199575/Δ1, 8.12.15 και Φ.14/ΕΑ/216818/226818/Δ1).

Οι εκπαιδευτικές δράσεις που οργανώνονται στα μουσεία και τη βιβλιοθήκη του Ιδρύματος είναι ποικίλες. Στόχος τους είναι να δημιουργηθεί ένας ζωντανός δεσμός, ένα δίκτυο, σχολείων - μουσείων. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη βιωματική σχέση των παιδιών με τα εργαλεία, μηχανισμούς και διαδικασίες του τεχνικού πολιτισμού, θέματα τα οποία κατέχουν μέχρι σήμερα δευτερεύουσα θέση στο χώρο της εκπαίδευσης. Οι εκδηλώσεις που διοργανώνονται είναι πρωτότυπες ενώ από το σχολικό έτος 2007-2008 τακτικά

⁷⁷ Οι πληροφορίες για τη Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς ελήφθησαν από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.piop.gr/el/vivliothiki.aspx> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/8/2018).

εκπαιδευτικά προγράμματα λαμβάνουν χώρα στα διάφορα μουσεία, στο Αρχείο και στη Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος.

Στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων του Πολιτιστικού Ιδρύματος εκπαιδευτικοί φάκελοι αποστέλλονται δωρεάν στα σχολεία που προτίθενται να επισκεφθούν τα μουσεία και τη βιβλιοθήκη του Ιδρύματος.

Τα θέματα των εκπαιδευτικών δράσεων που υλοποιούνται στη Βιβλιοθήκη του ΠΙΟΠ βασίζονται σε σχετικά βιβλία των εκδόσεων του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς καθώς και στο περιεχόμενο των μουσείων του δικτύου και στις συλλογές τους.

Για παράδειγμα, κάποια από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιούνται στη Βιβλιοθήκη του ΠΙΟΠ είναι: «Παίζοντας ...τότε και τώρα» και «Ζώα και φυτά... αλλιώς».

«Παίζοντας ...τότε και τώρα»⁷⁸

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Παίζοντας ...τότε και τώρα» που υλοποιείται στη Βιβλιοθήκη, είναι εμπνευσμένο από το βιβλίο του Χρ. Μπουλώτη, «Ένα κορίτσι φτερουγίζει στον Κεραμεικό», μια αντιπολεμική ιστορία στην Αθήνα των κλασικών χρόνων, που κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις του ΠΙΟΠ, και τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Παιδικού Βιβλίου 2012/ Βραβείο Βιβλίου Γνώσεων για Παιδιά.

Απευθύνεται σε μαθητές Δ' - Στ' Δημοτικού και, με κάποιες τροποποιήσεις σε μαθητές Α' Γυμνασίου. Το πρόγραμμα έχει διάρκεια μιάμισης ώρας και σκοπός του είναι η γνωριμία των μαθητών με τα παιχνίδια που έπαιζαν τα παιδιά στους κλασικούς χρόνους. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές εξοικειώνονται, τόσο με το χρονικό όσο και με το πολιτισμικό πλαίσιο της Αθήνας του 5ου αιώνα π.Χ.. Επίσης, το πρόγραμμα στοχεύει στη σύνδεση με τη σχολική ύλη δηλαδή, με την Ιστορία της Δ' Δημοτικού, και τα Αρχαία Ελληνικά και την Ιστορία της Α' Γυμνασίου.

Σχετικά με τη διεκπεραίωση του προγράμματος, το πρόγραμμα ξεκινά με την ανάγνωση αποσπασμάτων της ιστορίας του Χρ. Μπουλώτη, «Ένα κορίτσι φτερουγίζει στον Κεραμεικό. Ακολουθεί προβολή αντίστοιχου οπτικού υλικού και συζήτηση με τα παιδιά, στην οποία γνωρίζουν τα αρχαία παιχνίδια και τα συγκρίνουν με παραδοσιακά αλλά και σύγχρονα παιχνίδια. Το πρόγραμμα ολοκληρώνεται με τη συμμετοχή των παιδιών σε εργαστήρι πήλινων κατασκευών, εμπνευσμένων από τα αρχαία παιχνίδια, προκειμένου να δοθεί η ευκαιρία στα παιδιά να έχουν μια βιωματική εμπειρία με τα εργαλεία, τους μηχανισμούς και τις διαδικασίες του τεχνικού πολιτισμού εκείνης της εποχής. Άλλωστε η ανάδειξη της

⁷⁸ Οι πληροφορίες για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Παίζοντας ...τότε και τώρα» ελήφθησαν από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.piop.gr/el/Programmes/ekpaideutika-programmata-mouseion/piop.aspx> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/8/2018).

ιστορίας της τεχνολογίας είναι και ένας από τα βασικά πεδία έρευνας και δραστηριοποίησης του Ιδρύματος.

Ακόμη, το πρόγραμμα στοχεύει στην προαγωγή δεξιοτήτων των παιδιών, όπως την παρατηρητικότητα, τη μνήμη, τη συνεργασία και την καλλιτεχνική έκφραση, καθώς επίσης και στην καλλιέργεια αξιών, όπως είναι η φιλαναγνωσία και το ενδιαφέρον για την Αρχαία Ιστορία και τέχνη.

Για προετοιμασία των μαθητών και των εκπαιδευτικών στο σχολείο το ίδρυμα κατόπιν αίτησης, αποστέλλει δωρεάν το βιβλίο του Χρ. Μπουλώτη, «Ένα κορίτσι φτερουγίζει στον Κεραμεικό», που κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις του ΠΙΟΠ.

«Ζώα και φυτά... αλλιώς»⁷⁹

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ζώα και φυτά... αλλιώς» που υλοποιείται στη Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος, βασίζεται στο βιβλίο «Φυτά της περιοχής Στυμφαλίας, Πουλιά της περιοχής Στυμφαλίας, Θηλαστικά της περιοχής Στυμφαλίας, Ερπετά και αμφίβια της περιοχής Στυμφαλίας» του Φίλιππου Κατσιγιάννη - Andrea Bonetti το οποίο εκδόθηκε από το ΠΙΟΠ.

Απευθύνεται σε μαθητές προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας (Νηπιαγωγείο – Γ' Δημοτικού). Το πρόγραμμα έχει διάρκεια μία ώρα και σκοπός του είναι η γνωριμία με το φυσικό μας περιβάλλον και πιο συγκεκριμένα με τα ζώα και τα φυτά της λίμνης Στυμφαλίας, μέσω της βιωματικής και παιγνιώδους μάθησης και δημιουργίας αλληλοσυνεργατικών ομάδων. Επίσης επιδιώκει τη σύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου ανάλογα με τη βαθμίδα εκπαίδευσης, δηλαδή με τη μελέτη περιβάλλοντος και Δημιουργία και Έκφραση (για το νηπιαγωγείο, με τα εικαστικά Α', Β', Γ' Δημοτικού και τη Μελέτη Περιβάλλοντος Γ' Δημοτικού).

Όσον αφορά στην πορεία του προγράμματος, αφού προηγηθεί παρουσίαση-προβολή διαφανειών, άκουσμα σχετικών ήχων και συζήτηση για τα ζώα και τα φυτά που ζουν σε λιμναίο περιβάλλον, τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες, κάθε μια από τις οποίες δημιουργεί ένα «πανό» με τα ζώα και τα φυτά στο φυσικό τους περιβάλλον, ζωγραφίζοντας χωρίς πινέλα, χρησιμοποιώντας μόνο χρώμα (δαχτυλομπογιές) και τα χέρια τους.

Το πρόγραμμα στοχεύει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως τη γνωριμία και την καλλιέργεια του ενδιαφέροντος των παιδιών για το φυσικό περιβάλλον, καθώς Γεωτεχνικά και περιβαλλοντικά θέματα αποτελούν τα βασικά πεδία έρευνας και δραστηριοποίησης του Ιδρύματος, τη γνωριμία με τα εικαστικά μέσω του σώματος και την αίσθηση του «ανήκειν» σε ομάδα. Επίσης, στοχεύει στην καλλιέργεια αξιών όπως τη συνεργατική διάθεση, την

⁷⁹ Οι πληροφορίες για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ζώα και φυτά... αλλιώς» ελήφθησαν από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.piop.gr/el/Programmes/ekpaideutika-programmata-mouseion/piop.aspx> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/8/2018).

προσαρμοστικότητα, την εξωστρέφεια, την κοινωνικοποίηση, την αγάπη για το περιβάλλον και τις τέχνες.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ Ι.Ε.Π. ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Με σκοπό να σχεδιαστεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που θα ενισχύσει την εκπαιδευτική διαδικασία αξιοποιώντας την Ιστορική Συλλογή Σχολικών Εγχειριδίων μέσα από εναλλακτικούς τρόπους μάθησης, χρειάζεται να γνωρίζουμε κάποια στοιχεία.

Γι' αυτό πριν καταγραφούν οι εκπαιδευτικές προτάσεις, που θα βασίζονται σε θεωρίες μάθησης και σε ζητήματα σχεδιασμού εκπαιδευτικών προγραμμάτων, θα ακολουθήσει η πορεία εξέλιξης των Σχολικών Εγχειριδίων, η επιλογή των Εγχειριδίων που θα χρησιμοποιηθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία και το σκεπτικό του εκπαιδευτικού σχεδιασμού.

5.1. ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥΣ

Για να κατανοήσουμε την πορεία που ακολούθησαν τα σχολικά εγχειρίδια στην Ελλάδα, θα πρέπει να διασαφηνιστεί και η εκπαιδευτική πολιτική σχετικά με την έγκριση και την παραγωγή των σχολικών βιβλίων. Η εκπαιδευτική πολιτική λειτουργεί πάντα μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικά και πολιτικά πλαίσια που την καθορίζουν αλλά και τα οποία συγχρόνως καθορίζει. Για να νοηματοδοτηθεί και να κατανοηθεί η λειτουργία της, θα πρέπει παράλληλα να αποσαφηνιστεί το κοινωνικό και πολιτικό σύστημα μέσα στο οποίο υπάρχει και λειτουργεί.

Επομένως, θα ακολουθήσει η πορεία της εξέλιξης των σχολικών εγχειριδίων στην Ελλάδα, με έμφαση στη γλώσσα και στην εικονογράφηση, πριν από την ίδρυση νέου Ελληνικού κράτους για να φτάσουμε μέχρι το σήμερα μέσα από μια συνοπτική περιγραφή της ιστορίας της εκπαιδευτικής πολιτικής που ακολούθησε το ελληνικό κράτος.

Το ενδιαφέρον για την Παιδεία αρχίζει να εκδηλώνεται πιο συστηματικά από τον 17ο αιώνα, όταν ήδη αρχίζει η επίδραση και η επιρροή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται ως περίοδος «προετοιμασίας» και παρουσιάζει μια έντονη κινητικότητα στο χώρο της παιδείας: δημιουργείται ένα πρόγραμμα σπουδών με έμφαση στη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και των δογμάτων της Ορθόδοξης Εκκλησίας και εκτυπώνονται σχολικά βιβλία που είναι είτε πρωτότυπες συγγραφές ή μεταφράσεις ξένων έργων στα ελληνικά (Χατζόπουλος, 1991, σ. 59). Το βιβλίο αποκτά μια εξέχουσα θέση στην προσπάθεια διαμόρφωσης μιας εθνικής συνείδησης και μιας εθνικής ιδεολογίας νοηματοδοτώντας ότι η συμβολή της παιδείας είναι το μέσο της εθνικής απελευθέρωσης (Πατρινέλης, 1989, σσ. 36-39).

Την περίοδο πριν την απελευθέρωση ως σχολικά εγχειρίδια χρησιμοποιούνται κυρίως θρησκευτικά βιβλία⁸⁰ (Τζήκας, 1999, σ. 22). Πολλά βιβλία χαρακτηρίστηκαν ως σχολικά και χρησιμοποιήθηκαν στα σχολεία, αν και δεν εκδόθηκαν με αυτό το σκοπό (Ηλιού, 1997). Τα θρησκευτικά βιβλία αντικαταστάθηκαν σταδιακά από τα αλφαβητάρια, αλλά δεν ήταν εύκολο να αποκτηθούν από όλους. Ο αριθμός των αλφαβηταρίων που κυκλοφορούν αυτήν την περίοδο είναι περιορισμένος και το περιεχόμενό τους εξακολουθεί να είναι θρησκευτικό (Τζήκας, 1999, σ. 22).

Το 18ο αιώνα η παραγωγή βιβλίων αυξάνεται αισθητά. Η θεαματική αύξηση των βιβλίων συνδυάζεται και με αλλαγή του περιεχομένου τους. Παρατηρείται αύξηση των εγχειριδίων γραμματικής και η αύξηση των μεταφράσεων σύγχρονων διανοητών όπως των Λοκ, Μοντεσκιέ, Ρουσό καθώς και η στροφή, η οποία παρατηρείται προς τους αρχαίους συγγραφείς. Έτσι μετά το 1800 παρατηρείται άνοδος του ποσοστού εκδόσεων της κατηγορίας αυτής υπό την επιρροή του νεοελληνικού διαφωτισμού και του τότε διαμορφούμενου νεοελληνικού εθνικισμού όπου προσδίδεται μια νέα διάσταση, η άμεση σύνδεση της εκπαίδευσης με το πολιτικό πρόβλημα του έθνους. Το σχολείο θεωρείται ως ο πλέον κατάλληλος χώρος μεταφοράς των νέων ιδεών για εκσυγχρονισμό της χώρας (Πατρινέλης, 1989).

Το 1828 ο Καποδίστριας αναλαμβάνει κυβερνήτης του νεοελληνικού κράτους και αρχίζει η προσπάθεια της χάραξης της εκπαιδευτικής πολιτικής (Τζήκας, 1999, σσ. 66-67). Δίνει έμφαση στη στοιχειώδη εκπαίδευση, αλλά και στην προετοιμασία των νέων για την παραγωγική διαδικασία (Κούκου, 1975β, σ. 589). Την κατάσταση της εκπαίδευσης εξακολουθεί να δυσχεραίνει η έλλειψη σχολικών εγχειριδίων, η οποία καθίσταται ένα από τα πιο επιτακτικά ζητήματα. Για να αντιμετωπισθούν οι δυσκολίες αρχικά, ορίζονται, τρεις επιτροπές επιφορτισμένες με τη μετάφραση ή τη σύνταξη των διαφόρων σχολικών εγχειριδίων και συγγραμμάτων (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008, σ. 6).

Την περίοδο αυτή χρησιμοποιούνται τριών ειδών σχολικά βιβλία: οι κρατικές εκδόσεις, τα εγκεκριμένα από το υπουργείο εγχειρίδια και οι εκδόσεις που τυπώνονται από το 1822 έως το 1833 στα τυπογραφεία των μισσιονάρων. Όλα τα βιβλία που τυπώνονται στο Εθνικό Τυπογραφείο υπακούουν σε συγκεκριμένες προδιαγραφές. Πρόκειται για χαμηλού κόστους εκδόσεις, ολιγοσέλιδες, μικρού σχήματος (8ου) ή πολύ μικρού (16ου), με απλά

⁸⁰ Τέτοια βιβλία ήταν οι «Χρηστοθήθειες» και οι «Χρηστομάθειες» με ηθικό περιεχόμενο και στόχο. Με τις Χρηστομάθειες, οι οποίες χρησιμοποιούνται ως σχολικά βιβλία, διδάσκονται οι νέοι τρόπους συμπεριφοράς, μέσα και έξω από το σχολείο, τα καθήκοντα προς το Θεό, προς τους γονείς και τους μεγαλύτερους, την ευταξία, την πειθαρχία κλπ. Κάθε Χρηστομάθεια εκτός από τον αυστηρό καθορισμό των καθηκόντων και των υποχρεώσεων των παιδιών περιλαμβάνει κείμενα από ορισμένους συγγραφείς της αρχαιότητας και της βυζαντινής εποχής και απαραίτητα εκκλησιαστικούς ύμνους, προσευχές και παραινεντικά δίστιχα. Γενικά ο στόχος μέσω των βιβλίων αυτών φαίνεται να είναι η άσκηση κοινωνικού ελέγχου καθώς η εκμάθηση των κανόνων συμπεριφοράς, που προτείνουν οι Χρηστοθήθειες, δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης σε μια ανώτερη κοινωνική τάξη και ταυτόχρονα αποτελούν και σημείο διάκρισης από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα (Βαϊκούση, 1986, σ. 295).

τυπογραφικά στοιχεία, χωρίς καθόλου εικονογράφηση, ενώ σε κανένα δεν έχει παρέμβει επαγγελματίας διορθωτής (Γελαδάκη, 2002, σ. 3).

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα θεμελιώνεται στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα με μια σειρά βασιλικών διαταγμάτων ανάμεσα στο 1834 και το 1837. Σε ένα από αυτά, στο διάταγμα του 1834, προβλέπεται ότι τα βιβλία θα εκδίδονται και θα πωλούνται από τη Βασιλική τυπογραφία, ύστερα από γνωμάτευση της διορισμένης ανακριτικής επιτροπής και στα σχολεία θα χρησιμοποιούνται μόνο αυτά. Από τους πρώτους ιδρυτικούς νόμους καθίσταται φανερή η κατεύθυνση της εκπαιδευτικής πολιτικής στο θέμα των σχολικών εγχειριδίων με ζητούμενο την ομοιόμορφη διδασκαλία (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008, σ. 8).

Με ιδιαίτερη αυστηρότητα καθορίζεται το περιεχόμενό τους καθώς ως προϋπόθεση τίθεται «να μην εμπεριέχει διδασκαλίας ή γνώμας, επιβλαβείς δια την θρησκείαν ή την ηθικήν και πνευματικήν του ανθρώπου ανάπτυξιν και εκπαίδευσιν». Η προσπάθεια του κράτους να ασκήσει μονοπωλιακή πολιτική δημιουργεί μια σειρά από αντιπαραθέσεις και διχογνωμίες. Έτσι η κυβέρνηση καταργεί το βασιλικό βιβλιοπωλείο και αρχίζει μια νέα φάση, του ελεύθερου ανταγωνισμού μέχρι το 1882. Το κράτος εποπτεύει τα σχολικά βιβλία με επιτροπές κρίσης, οι οποίες εγκρίνουν τα βιβλία που θεωρούν κατάλληλα. Τα βιβλία αυτά χαρακτηρίζονται «εγκεκριμένα» και συμπεριλαμβάνονταν σε έναν κατάλογο ο οποίος αποστέλλοταν στην αρχή του σχολικού έτους (Κανταρτζή, 1994α, σσ. 30-34). Κάποια από τα εγκεκριμένα βιβλία είναι έργα επωνύμων συγγραφέων που προμηθεύτηκε η κυβέρνηση από τις αγορές του εξωτερικού (Γελαδάκη, 2002, σ. 8)⁸¹.

Παρόλα αυτά μέχρι το 1856 κυκλοφορούν βιβλία από διάφορους συγγραφείς και εκδότες χωρίς να έχουν καμία έγκριση εκ μέρους του υπουργείου. Τα περισσότερα από αυτά τα βιβλία είναι γραμμένα σε γλώσσα αρχαϊζουσα, με ύφος στριφνό και με λέξεις ακατανόητες για τα παιδιά. Κυριαρχεί η φτηνή ηθικολογία, η ανυπαρξία αισθητικής και ο παιδαγωγικός ρεαλισμός (Βουγιούκας, 1994, σ. 114).

Το 1856 δημοσιεύεται το διάταγμα «περί διαγωνίσματος προς συγγραφήν προσφορωτέρων διδακτικών βιβλίων δια τα δημοτικά σχολεία» που αποσκοπεί σε έλεγχο των βιβλίων που κυκλοφορούν, καθώς φαίνεται το κράτος και οι επιτροπές κρίσης ευνοούσαν συγκεκριμένους εκδοτικούς οίκους ή συγγραφείς, με αποτέλεσμα το ζήτημα των σχολικών βιβλίων να πάρει πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις. Οι αλληπάλληλες εγκύκλιοι του 1859, 1867, 1873 δείχνουν ακόμα ότι στα σχολεία γινόταν και χρήση μη εγκεκριμένων βιβλίων.

⁸¹ Η δημοσίευση είναι διαθέσιμη και ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://www.eriande.edmedu.upatras.gr/?section=785&language=el_GR (ημερομηνία πρόσβασης 30-9-2018).

Η κυβέρνηση του Τρικούπη το 1882 θα καταργήσει την πολιτική του ελεύθερου ανταγωνισμού και θα υιοθετήσει πολιτική ρυθμιστικού κρατικού παρεμβατισμού. Σύμφωνα με τη νέα πολιτική προκηρύσσεται διαγωνισμός συγγραφής σχολικών βιβλίων κάθε τέσσερα χρόνια και οι κριτικές επιτροπές εγκρίνουν ένα μόνο βιβλίο για κάθε μάθημα για μια τετραετία. Στον πρώτο διαγωνισμό που έγινε εγκρίθηκε ένα μόνο βιβλίο, το «Αλφαθητάριον» του Σκορδέλη, γι' αυτό επιτράπηκε και η ελεύθερη εισαγωγή μη εγκεκριμένων βιβλίων.

Το 1893 διατηρείται το σύστημα έγκρισης ενός μόνο βιβλίου αλλά η διάρκεια έγκρισης είναι για μια τριετία ενώ τα μέλη των κριτικών επιτροπών καθορίζονται άμεσα από τον Υπουργό. Το σύστημα της έγκρισης του ενός βιβλίου με τις αντιθέσεις και τα προβλήματα που προκάλεσε, οδήγησε σε νέο σύστημα έγκρισης με το Νόμο ΒΤΓ' του 1895. Ο νέος Νόμος ορίζει να κρίνονται τα βιβλία κάθε χρόνο, επιτρέπει την έγκριση περισσότερων βιβλίων και ορίζει τη διάρκεια έγκρισης για μια πενταετία. Η περίοδος της εκ νέου πολιτικής του ελεύθερου ανταγωνισμού επικρατεί μέχρι το 1907, με επανάληψη των ίδιων φαινομένων που είχαν παρουσιαστεί και παλαιότερα. Ο προβληματισμός για τη μορφή, το περιεχόμενο και τη γλώσσα των σχολικών βιβλίων παρουσιάζεται ιδιαίτερα έντονος και βρίσκει δυναμική έκφραση με το «Νουμά» και το «Δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου», περιοδικά που διακρίνονται για τη συντονισμένη προσπάθειά τους για την επικράτηση της δημοτικής γλώσσας στην εκπαίδευση (Καρακατσούλη, 2011, σ. 81).

Με τον Νόμο ΓΣΑ' του 1907 έχουμε πάλι την επαναφορά του ρυθμιστικού κρατικού παρεμβατισμού μέχρι το 1917. Με τον Νόμο αυτό επαναφέρεται το σύστημα έγκρισης ενός μόνο βιβλίου, το οποίο εκλέγεται ανάμεσα από τρία βραβευμένα. Η επιτροπή όμως έχει δικαίωμα να μεταρρυθμίσει και να συμπληρώσει το εγκρινόμενο βιβλίο από τα άλλα δύο. Ως γλώσσα των βιβλίων ορίζεται η καθαρεύουσα ενώ η δημοτική επιτρέπεται στα ποιήματα και στις παροιμίες. Με το Νόμο αυτό κυκλοφορούν τα πρώτα κρατικά αναγνωστικά και εμφανίζεται το βιβλιόσημο (Καρακατσούλη, 2011, σ. 81).

Σταθμός στα ελληνικά εκπαιδευτικά ζητήματα υπήρξε η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917 την οποία σχεδίασαν οι πρωτεργάτες του Εκπαιδευτικού Ομίλου (Δ. Γληνός, Α. Δελμούζος, Μ. Τριανταφυλλίδης) (Τερζής, 2010, σ. 15) και νομοθέτησε η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου. Η βασική αλλαγή που θεσμοθετήθηκε ήταν η εισαγωγή της δημοτικής γλώσσας απαλλαγμένης από αρχαϊσμούς, ψυχαρισμούς και τοπικούς ιδιωτισμούς στο δημοτικό σχολείο⁸². Το γλωσσικό ζήτημα θα αποτελέσει στο εξής το επίκεντρο της πορείας, την οποία θα ακολουθήσει η συγγραφή των σχολικών βιβλίων. Γλώσσα των σχολικών βιβλίων ορίζεται η δημοτική με παράλληλη διδασκαλία της καθαρεύουσας στις Ε' και ΣΤ' τάξη (Κανταρτζή, 1999, σσ. 59-69).

⁸² Βλέπε τεκμήριο «Σχέδιον Νομοθετικού Διατάγματος "Περί διδακτικών βιβλίων"» το Μάιο του 1917 στο http://www.glinos.gr/v1/repository/view_archive/142 (ημερομηνία πρόσβασης 30-9-2018).

Για πρώτη φορά τονίζεται η ανάγκη μιας νέας σχεδιαστικής αντίληψης στο σχολικό βιβλίο και στο Πρακτικό της Επιτροπής για τη σύνταξη των αναγνωστικών βιβλίων τονίζεται η ανάγκη μιας ευχάριστης για το παιδί εικονογράφησης: «...το αναγνωστικόν τόσο καλύτερον επιτυγχάνει τους ποικίλους σκοπούς του, όσον ελκυστικότερον είναι δια τον μαθητή και διεγείρει το ενδιαφέρον του» (Ασωνίτης, 2002, σ. 108).

Κυκλοφορούν νέα αναγνωστικά, ανάμεσα στα οποία και το «Αλφαθητάρι με τον ήλιο» (Δ. Ανδρεάδης, Α. Δελμούζος, Π. Νιρβάνας, Ζ. Παπαντωνίου, Μ. Τριανταφυλλίδης και εικονογράφηση Κ. Μαλέα), «Τα ψηλά Βουνά» (Ζ. Παπαντωνίου), «Η Πατρίδα μας» (Α. Καρκαβίτσα & Ε. Παπαμιχαήλ). Τα βιβλία αυτά, μέχρι σήμερα θεωρούνται σταθμός στην ιστορία των σχολικών βιβλίων από κάθε άποψη. Πρώτη φορά συνεργάστηκαν παιδαγωγοί, δάσκαλοι, λογοτέχνες, γλωσσολόγοι, ζωγράφοι για να δημιουργήσουν βιβλία που μιλάνε στις ψυχές των παιδιών. Είναι βιβλία που ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και στην ηλικία των παιδιών στα οποία απευθύνονται. Κοινός τους στόχος είναι η δημιουργία σχολικών βιβλίων για την παιδεία ενός ολόπλευρα καλλιεργημένου ατόμου (Κανταρτζή, 2009, σ. 73).

Η αλλαγή στο πολιτικό σκηνικό το 1920 ανακόπτει τη μεταρρυθμιστική προσπάθεια. Οι εκλογές δίνουν τη νίκη στα αντιβενιζελικά κόμματα. Από την περίοδο 1920 μέχρι 1928 αλλάζουν 34 κυβερνήσεις και 24 Υπουργοί Παιδείας. Σε όλη αυτήν την περίοδο η εκάστοτε κυβέρνηση αναιρεί τις προσπάθειες της προηγούμενης ανεξάρτητα αν ανήκουν στο ίδιο κυβερνητικό κόμμα είτε σε αντίθετο. Η νέα κυβέρνηση θα αναθέσει σε «επιτροπεία» την εξέταση της γλωσσικής διδασκαλίας. Τα μέλη της επιτροπής Σακελλαρόπουλος, Σκιάς, Εξαρχόπουλος, Μιχαλόπουλος, Μεγαρεύς, αφού μελέτησαν τα αναγνωστικά, υποβάλλουν στο Υπουργείο λεπτομερή έκθεση που καταλήγει ότι πρόκειται για ένα «πραξικοπηματικό» έργο (Κανταρτζή, 1994β, σσ. 44-50).

Με βάση τα πορίσματα της επιτροπής εκδίδεται ο Νόμος 2678 του 1921 αλλά πριν φθάσει να τεθεί σε εφαρμογή έγινε η επανάσταση του 1922, η οποία κατέργησε και έφερε σε ισχύ τους νόμους του 1917-18. Ο Νόμος 3180 του 1924 τροποποιεί το σύστημα έγκρισης και ταυτόχρονα εισάγει τη δημοτική σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου. Η δικτατορία του Πάγκαλου και το διάταγμα του 1926 αλλάζει πάλι στο σύστημα έγκρισης και ορίζει ότι τα βιβλία δεν πρέπει να περιέχουν ύλη αντίθετη με τη θρησκεία, την πατρίδα, το πολίτευμα, τα χρηστά ήθη (Λέφας, 1942, σ. 354).

Μέχρι την ίδρυση του *Οργανισμού Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων* (ΟΕΣΒ) το 1937, οι διαδοχικές κυβερνήσεις τροποποιούν το σύστημα έγκρισης των σχολικών βιβλίων, αλλάζοντας συνήθως τη διάρκεια έγκρισής τους. Ταυτόχρονα, ανάλογα με την κυβερνητική αλλαγή, έχουμε επικράτηση της δημοτικής ή της καθαρεύουσας. Το γλωσσικό ζήτημα ανάγεται σε πολιτικό και η εναλλαγή συντηρητικών και φιλελεύθερων κυβερνήσεων σημαίνει και αλλαγή των σχολικών βιβλίων. Μετά από έναν αιώνα σύγκρουσης και

εναλλαγής του κρατικού μονοπωλίου και του ελεύθερου ανταγωνισμού καθιερώνεται με το Νόμο 952/1937 «Περί ιδρύσεως οργανισμού προς έκδοσιν σχολικών κλπ βιβλίων» η πολιτική του κρατικού μονοπωλίου καθώς το βιβλίο αναγνωρίζεται ως ένα ισχυρό μέσο ιδεολογικού ελέγχου (Κανταρτζή & Καψοκαβάδης, 2010).

Ο *Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων* ή όπως μετονομάστηκε αργότερα *Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων* δημιουργείται με σκοπό την έκδοση και διάθεση στους μαθητές των διδακτικών βιβλίων όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης. Έτσι υιοθετείται η πολιτική του κρατικού μονοπωλίου, καθώς το βιβλίο αναγνωρίζεται ως ένα ισχυρό μέσο ελέγχου. Στα πρώτα αναγνωστικά που τυπώνονται το 1939 εμφανίζεται ολοκάθαρα το νέο πνεύμα. Τα εξώφυλλα των βιβλίων αντικαθίστανται από τους μικρούς φαλαγγίτες ενώ το περιεχόμενό τους διανθίζεται από τους λόγους του Ι. Μεταξά και τον Ύμνο της 4ης Αυγούστου (Κανταρτζή & Καψοκαβάδης, 2010).

Το 1953 εκδίδεται προκήρυξη για τη συγγραφή νέων αναγνωστικών. Η προκήρυξη του υπουργείου είναι λεπτομερέστατη ως προς το περιεχόμενο και τη γλώσσα των αναγνωστικών. Το 1954 εκδίδονται τα νέα αναγνωστικά⁸³, από τα μακροβιότερα στην ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης. Τα αναγνωστικά αυτά χρησιμοποιήθηκαν αναλλοίωτα μέχρι το 1964. Στο διάστημα αυτό ασκήθηκε έντονη κριτική στο ιδεολογικό περιεχόμενό τους, στη γλώσσα και στην αισθητική τους μορφή καθώς τα αναγνωστικά αυτά με αλλαγές κειμένων και αλλαγές στη γλώσσα χρησιμοποιήθηκαν επί σειρά ετών.⁸⁴

Οι σύγχρονες τάσεις της εικονογράφησης των βιβλίων τοποθετούνται γύρω στα 1950 με εικονογράφους που επηρεάζονται από τα σύγχρονά τους καλλιτεχνικά κινήματα όπως είναι ο ιμπρεσιονισμός, ο εξπρεσιονισμός, ο σουρεαλισμός. Η ζωγραφική αποδεσμεύεται από τη ρεαλιστική απεικόνιση και η φαντασία απελευθερώνεται δίνοντας δείγματα μιας διαφορετικής απόδοσης των νοημάτων. Η έγχρωμη εκτύπωση ζωντανεύει τις σελίδες των βιβλίων δίνοντας σχέδια πιο ελεύθερα και πιο απλά. Γνωστοί έλληνες ζωγράφοι και χαρακτες ασχολούνται με την εικονογράφηση βιβλίων αυτή τη χρονική περίοδο. Το μάθημα της εφαρμογής της χαρακτηριστικής στην τυπογραφία και τη διακόσμηση του βιβλίου αρχίζει να διδάσκεται το 1939 στη Σχολή Καλών Τεχνών. Το 1949 εκδόθηκε το γνωστό σε όλους «*Αλφαβητάριο Τα καλά παιδιά*», του Επαμεινώνδα Γεραντώνη, σε εικονογράφηση του Κ. Γραμματόπουλου. Ο ίδιος εικονογράφος φιλοτέχνησε και το *Αλφαβητάριο των Ι.Κ. Γιαννέλη και Γ. Σακκά*. Διδασκόταν στα σχολεία το διάστημα 1955-1973.⁸⁵

⁸³ Για την έκδοση των αναγνωστικών βλέπε σχετικά το Ν. Δ. 3068/1954 «περί του τρόπου κρίσεως και επιλογής σχολικών βιβλίων κλπ.» ΦΕΚ Α 239 στον οποίο καθορίζονται ο τρόπος κρίσης των σχολικών βιβλίων.

⁸⁴ Οι πληροφορίες ελήφθησαν από την ηλεκτρονική διεύθυνση του ΙΕΠ Ιστορική Συλλογή: http://e-library.iep.edu.gr/iep/articles/presentation/page_003.html (ημερομηνία πρόσβασης 30-9-2018).

⁸⁵ Στο ίδιο.

Το τρίπτυχο βέβαια, Θρησκεία-Πατρίδα-Οικογένεια και το ηρωικό παρελθόν εξακολουθεί να κυριαρχεί. Η θεματολογία που επικρατεί φαίνεται και από τα περιεχόμενα των αναγνωστικών και των παιδικών βιβλίων. Τα κείμενα ομαδοποιούνται σε κύκλους υπό τους χαρακτηριστικούς τίτλους (από το θρησκευτικόν βίον, από τον εθνικόν βίον, από τον ηθικόν και κοινωνικόν βίον, από τον οικογενειακόν βίον).⁸⁶

Η πραγματικότητα, η οποία αναδεικνύεται από τα κείμενα και την εικονογράφηση, έχει μικρή σχέση με την κοινωνική πραγματικότητα την οποία βίωναν στην καθημερινότητά τους οι μαθητές. Το καθήκον, καθήκον θρησκευτικό, πατριωτικό ή ηθικό, έχει απόλυτη προτεραιότητα και παραγκωνίζει όλες τις ανθρωπιστικές αξίες. Μέσα από τις σελίδες των σχολικών βιβλίων προβάλλεται η εικόνα του καλού παιδιού, της ευτυχισμένης οικογένειας και της οικογενειακής ενότητας αντανακλώντας έναν κόσμο όπου όλα είναι ιδανικά και όμορφα. Επικρατεί ένα υπεραπλουστευτικό και μονοδιάστατο μοντέλο.

Στις αρχές της δεκαετίας το 70 κυριαρχεί η παιδιάστικη εικονογράφηση και ο διδακτισμός. Μεγάλη εξέλιξη σημειώνεται με την ίδρυση του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου το 1969, που απονέμει και το πρώτο βραβείο εικονογράφησης. Η εμφάνιση νέων συγγραφέων και εικονογράφων δίνει νέα ώθηση στην παραγωγή βιβλίων παιδικής λογοτεχνικής. Η έγχρωμη εικονογράφηση κερδίζει έδαφος συνέχεια (Ασωνίτης, 2002, σ. 116).

Από τη δεκαετία του 80 δημιουργείται μία νέα κίνηση που δίνει μεγάλο βάρος στο ρόλο της εικονογράφησης, η οποία έρχεται να εξυπηρετήσει και αισθητικούς προσανατολισμούς. Το εικονογραφημένο βιβλίο γίνεται πόλος έλξης πολλών αξιόλογων και ταλαντούχων καλλιτεχνών δημιουργώντας ένα ανανεωτικό κλίμα στην εικονογράφηση των βιβλίων. Η εικονογράφηση τείνει τώρα να ξεφεύγει από τα στενά, ασφυκτικά πλαίσια της ρεαλιστικής απεικόνισης δίνοντας χώρο στη φαντασία και δημιουργική έμπνευση των παιδιών.

Το 1983 εισάγονται νέα σχολικά εγχειρίδια στις σχολικές τάξεις. Με το άρθρο 60 του Ν. 1566/1985 όλες οι αρμοδιότητες για τη συγγραφή, κρίση και έγκριση σχολικών εγχειριδίων ανατίθενται στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Τα νέα βιβλία παρουσιάζουν αρκετές καινοτομίες πέρα από το περιεχόμενό τους ως προς τη μορφή τους και την οργάνωση της ύλης. Για πρώτη φορά εκδίδονται ταυτόχρονα και βιβλία δασκάλου. Τα βιβλία δασκάλου αποτελούν προέκταση του αναλυτικού προγράμματος και περιέχουν τη φιλοσοφία του κάθε μαθήματος και ενδεικτικές διδακτικές ενέργειες. Τα βιβλία μαθητή κυκλοφορούν σε τεύχη για λόγους πρακτικούς και παιδαγωγικούς. Τα νέα αυτά βιβλία, φέρνουν ένα νέο πνεύμα στο σχολείο, εισάγουν καινοτομίες και ασφαλώς θεωρούνται πιο προοδευτικά σε σύγκριση με το περιεχόμενο των προηγούμενων βιβλίων. Από αισθητική άποψη ζωγράφοι της εποχής όπως ο Μυταράς, ο Φασιανός κ.ά. συνεργάστηκαν δίνοντας νέα όψη και διάσταση

⁸⁶ Στο ίδιο.

στην εικονογράφηση των βιβλίων. Δίνεται μεγάλο βάρος στην εικονογράφηση των βιβλίων θεωρώντας την αναπόσπαστο στοιχείο για την επίτευξη των στόχων των εγχειριδίων. Πλούσια εικονογράφηση, ζωντανά χρώματα, νέες τάσεις και τεχνικές δημιουργούν βιβλία ελκυστικά για τους μαθητές/τριες. Ο ρόλος της εικονογράφησης φαίνεται να παίζει ουσιαστικό ρόλο στην κατανόηση του κειμένου. Μεγάλη βαρύτητα δόθηκε στην εικονογράφηση των βιβλίων αυτών. Μάλιστα το κάθε τεύχος είναι εικονογραφημένο από διαφορετικό καλλιτέχνη για να έχουν τη δυνατότητα τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με διαφορετικές τεχνικές και αισθητικά ρεύματα. Εξάλλου στις μεθοδολογικές οδηγίες στα βιβλία δασκάλου γίνονται υποδείξεις στο πώς να χρησιμοποιηθούν οι εικόνες που υπάρχουν μέσα στα βιβλία (Κανταρτζή, 2002, σσ. 317-320).

Το μεγάλο μειονέκτημα των βιβλίων αυτών ήταν η μεγάλη χρονική διάρκεια παραμονής τους (εικοσιπέντε χρόνια), γεγονός που συνετέλεσε στο να μην μπορούν να συμβαδίζουν με τα νέα επιστημονικά και παιδαγωγικά δεδομένα και τη νέα διαμορφωθείσα κοινωνική πραγματικότητα (Παληγιάννης, 2003).

Από το 2006-7 εισήχθησαν νέα σχολικά βιβλία. Προηγήθηκε η εισαγωγή Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων το 2003, τα λεγόμενα Διαθεματικά Ενιαία Πλαίσια Προγραμμάτων Σπουδών, πάνω στα οποία βασίστηκε η συγγραφή των νέων σχολικών εγχειριδίων. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο επιχειρεί έναν εκπαιδευτικό σχεδιασμό που έχει στόχο την αλλαγή της θεώρησης των στόχων, της μεθοδολογίας και της διδακτικής πράξης στην υποχρεωτική εκπαίδευση (Αλαχιώτης, 2002, σ. 7). Στα νέα αναλυτικά προγράμματα προωθείται η ολιστική και διαθεματική προσέγγιση της γνώσης με ανακαλυπτικές, συμμετοχικές και βιωματικές μεθοδολογίες.⁸⁷

Τα νέα βιβλία έρχονται να χαράξουν μια καινούργια πορεία στα εκπαιδευτικά πράγματα, να δώσουν μια νέα πνοή. Τα βιβλία αυτά χαρακτηρίζονται από έντονη αισθητική διάθεση χρωμάτων και σχεδίων δίνοντας περισσότερα κίνητρα στα παιδιά για μάθηση. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην εικονογράφηση των βιβλίων όπου σύμφωνα με τις προδιαγραφές

⁸⁷ Για την εισαγωγή της διαθεματικότητας στα νέα αναλυτικά προγράμματα βλέπε το ειδικό αφιέρωμα της Επιθεώρησης Εκπαιδευτικών Θεμάτων, τεύχος 7 του 2002. Ακόμα βλέπε Ματσαγγούρας, Η. (2002). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση*. Αθήνα: Γρηγόρης. Τα αναλυτικά αυτά προγράμματα δέχτηκαν κριτική σε σχέση με την εισαγωγή και τον ορισμό τους ως διαθεματικά. Βλέπε Νούτσος, Μ. (2003). Ενιαίο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών: η ιδεολογία του αχταρμά. *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, 67, σελ. 24-29. Χρονοπούλου, Α. & Γιαννόπουλος, Κ. (2003). Μια εισαγωγή στο "Αφιέρωμα στη «Διαθεματικότητα»: Κριτική θεώρηση". *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 131, σελ. 14-24. ΙΠΕΜ-ΔΟΕ. (2005). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Π.Π.Σ.) και Ευέλικτη Ζώνη (Ε. Ζ.): Μία απόπειρα διαλόγου. *Επιστημονικό Βήμα*, 4, 9-38. Κασελούρης, Θ. (2006). Κριτική προσέγγιση στα ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ. *Θέματα Παιδείας*, 25, 130-134. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο πραγματοποίησε ακόμα ημερίδα για την παρουσίαση των νέων αναλυτικών προγραμμάτων και σχολικών βιβλίων, τα πρακτικά της οποίας δημοσιεύτηκαν. Βλέπε ΥΠΕΠΘ –Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Διδακτικό βιβλίο και εκπαιδευτικό υλικό στο σχολείο: προβληματισμοί-δυνατότητες-προοπτικές. Θεσσαλονίκη: Αφοί Ζήτη.

το κείμενο θα έπρεπε να καλύπτει 40-50% της σελίδας και ο υπόλοιπος χώρος θα ήταν αφιερωμένος στο εικονιστικό υλικό.⁸⁸

5.2. ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ

ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ: ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θα σχεδιαστεί θα επιδιώξει να φέρει τη σχολική ομάδα σε επαφή με την Ιστορική Συλλογή και να την εμπλέξει σε δράσεις εξερεύνησης των Αναγνωστικών που χρησιμοποιήθηκαν στο Δημοτικό Σχολείο. Ύστερα από εκτενή μελέτη της πορείας εξέλιξής τους, αποφασίστηκε η εκπαιδευτική διαδικασία που θα εμπλέξει τους μαθητές με την Ιστορική Συλλογή του Ι.Ε.Π. να σχετιστεί με τα Αναγνωστικά, καθώς εκπροσωπούν σε μεγάλο βαθμό τις παιδαγωγικές πρακτικές που εφαρμόζονταν κατά καιρούς στην εκπαίδευση, τις κυρίαρχες ιδεολογίες και τους προβληματισμούς της κοινωνίας και τον πολιτικό αντίκτυπο κάθε εποχής.

Ακόμη, ένας ιδιαίτερος λόγος που το ενδιαφέρον θα επικεντρωθεί στα Αναγνωστικά είναι η συμβολή τους «στη διάπλαση των μαθητών». Όπως αναφέρεται στα αναλυτικά προγράμματα και σε νομικά κείμενα στα Αναγνωστικά στηρίχθηκε τόσο η γλωσσική όσο και η ηθική, θρησκευτική, εθνική, δηλαδή η γενικότερη ιδεολογική διαμόρφωση των παιδιών. Στα Αναγνωστικά περιέχονταν κείμενα θρησκευτικά, ιστορικά αλλά και κείμενα που προβάλλουν την ιδεολογική αντίληψη της εποχής και τα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα. Οι μαθητές καλούνταν να επαναλάβουν, απομνημονεύσουν, σχολιάσουν, αντιγράψουν τα κείμενα αυτά, ενσωμάτωναν τις αξίες που αυτά περιείχαν. Η συχνή επανάληψη των κειμένων γινόταν είτε μέσω της αναγνωστικής εξάσκησης, της καλλιγραφίας και ορθογραφίας είτε με την αποστήθιση ποιημάτων, δηλαδή με εκπαιδευτικές τεχνικές μάθησης ανάλογα με τον εκάστοτε διδακτικό στόχο. Ωστόσο, η επανάληψη επέτρεπε την εύκολη αφομοίωση των αξιών, διδαγμάτων και αρχών που τα κείμενα αυτά περιείχαν με τρόπο έμμεσο και σχεδόν ανεπαίσθητο εξουδετερώνοντας τη δυνατότητα κριτικής αντίστασης (Φραγκουδάκη, 1978, σσ. 11-13). Επιπλέον, το 19ο και αρχές του 20ου αιώνα για μεγάλο μέρος του μαθητικού πληθυσμού τα Αναγνωστικά αποτελούσαν τη μοναδική πηγή γνώσης.

⁸⁸ Βλέπε αναλυτικά και ΥΠΕΠΘ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης (ΑΠΣ)* (ΦΕΚ. Τ. Β. 303 και 304/13/3/2003)-ΥΠΕΠΘ - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Οδηγίες προς τους συγγραφείς των σχολικών βιβλίων. Τεύχος δ'. Παράρτημα.* (<http://www.pi-schools.gr/programs/depps/> ανακτήθηκε 4-9-2018) ΥΠΕΠΘ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων* (<http://www.pi-schools.gr/programs/depps/> ανακτήθηκε 4-9-2018) ΥΠΕΠΘ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Γενικές προδιαγραφές, κριτήρια αξιολόγησης και «δείγματα γραφής» εκπαιδευτικού υλικού. Παράρτημα. Τόμος Γ'. Τεύχος γ'.* Αθήνα: ΥΠΕΠΘ· ΥΠΕΠΘ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Συμπληρωματικές οδηγίες (για συγγραφείς και εκπαιδευτικούς). Παράρτημα. Τόμος Γ'. Τεύχος δ'.* Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.

Ειδικότερα, η επιλογή των Αναγνωστικών που θα χρησιμοποιηθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία θα γίνει σύμφωνα με:

- Το θέμα των εκπαιδευτικών προτάσεων που θα σχεδιαστούν για τη βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. με σκοπό τη γενικότερη ανάδειξη της Ιστορικής Συλλογής που διαθέτει.
- Το γνωστικό και γενικότερα διδακτικό στόχο των εκπαιδευτικών δράσεων που θα σχεδιαστούν.
- Την ιστορική σημασία τους για τη Συλλογή της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.
- Το ιδεολογικό περιεχόμενο τους, αναφορικά με τη γλώσσα: τα Αναγνωστικά ήταν γραμμένα αρχικά σε αρχαϊζούσα, μετά σε καθαρεύουσα και ύστερα σε δημοτική γλώσσα,
- Το ιδεολογικό περιεχόμενο τους, όσον αφορά την αισθητική τους: αρχικά η εικονογράφησή τους ήταν ελάχιστη και ασπρόμαυρη και μετά πληθωρική και έγχρωμη.
- Τη διδακτική, ιδεολογική, συμβολική και αισθητική λειτουργία των εικόνων τους.
- Την εικαστική τους επιμέλεια: εικονογράφησαν σπουδαίοι ζωγράφοι και χαράκτες.
- Τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες της εποχής σχετικά με τον τρόπο έγκρισης, έκδοσης και χρήσης.
- Τη συμβολή τους στην εκπαιδευτική πολιτική της χώρας.
- Την ανάδειξή τους ως βιβλία σύμβολα των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων της εποχής τους.
- Τη διάκρισή τους ως καινοτόμα και μοναδικά για τη χρονική περίοδο που εκδόθηκαν.
- Τη θεματολογία του περιεχομένου τους και τη συμβολή τους στην παιδαγωγική καλλιέργεια των παιδιών.
- Τις προηγούμενες εμπειρίες των παιδιών. Υποθέτουμε ότι θα υπάρχουν παιδιά τα οποία θα είναι ενημερωμένα για ορισμένα από τα Αναγνωστικά. Είτε επειδή μπορεί να τα είχαν οι γονείς τους όταν αυτοί πήγαιναν σχολείο, είτε να τα έχουν δει σε κάποιο άλλο μουσειακό οργανισμό, είτε επειδή μπορεί να έχουν αγοράσει αντίγραφα αυτών ως ένθετα εφημερίδων, είτε μπορεί να έχουν δει κάποιο από αυτά στα δικά τους σχολικά εγχειρίδια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το Αναγνωστικό «Τα ψηλά βουνά» για την Γ' Δημοτικού του Ζ. Παπαντωνίου, το οποίο παρουσιάζεται, ως μέρος της άσκησης, στο βιβλίο της Γλώσσας Γ' Δημοτικού στην πρώτη Ενότητα «Το σχολείο ταξιδεύει στο χρόνο».

5.3. ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Ως ενδιαφέρουσα αφορμή για την πραγματοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. υπήρξε η αξιοποίηση της Ιστορικής Συλλογής Σχολικών Εγχειριδίων που διαθέτει στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η ιδιαιτερότητά τους έγκειται στο γεγονός ότι, σε κάθε σχολικό εγχειρίδιο ενός μαθήματος αποτυπώνονται ταυτόχρονα τρεις ουσιώδεις διαστάσεις της συγκεκριμένης κάθε φορά εποχής: Το επίπεδο ανάπτυξης του αντίστοιχου επιστημονικού πεδίου, οι αποδεκτές παιδαγωγικές πρακτικές και οι κυρίαρχες λογικές και νοοτροπίες της συγκεκριμένης κοινωνίας.

Για την κατανόηση αυτών των διαστάσεων μπορεί να συμβάλλει η ιστορική πορεία των Σχολικών Εγχειριδίων, η οποία και θα ληφθεί σοβαρά υπόψη για το σχεδιασμό του προγράμματος. Θα δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στα μέσα μετάδοσης της γνώσης που χρησιμοποιούνται στα Σχολικά Εγχειρίδια και συγκεκριμένα στα Αναγνωστικά, δηλαδή στην εικονογράφηση και στο γλωσσικό σύστημα των κειμένων τους, σύμφωνα με το επίπεδο ανάπτυξης των επιστημών και με την κυρίαρχη ιδεολογία.

Στις δραστηριότητες που θα σχεδιαστούν μια από τις βασικές επιδιώξεις θα είναι οι μαθητές να ερευνήσουν τα Αναγνωστικά σε διαφορετικά ερμηνευτικά πλαίσια. Ως εκ τούτου, εκτός από την εικονογράφηση, τη γλώσσα και το περιεχόμενο, θα επιδιωχθεί οι μαθητές να γνωρίσουν τους δημιουργούς των Αναγνωστικών, να τα προσεγγίσουν κριτικά με γνώμονα τη χρονολογική τους εμφάνιση στις σχολικές αίθουσες, να ανακαλύψουν διαφορές και ομοιότητες στα Αναγνωστικά των διαφορετικών πολιτικών και κατά συνέπεια εκπαιδευτικών επιταγών για τη χρονική περίοδο 1800 έως 2005.

Ο λόγος, που αποφασίστηκε να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στο ιδεολογικό περιεχόμενό τους όσον αφορά την εικονογράφηση και το γλωσσικό σύστημα των κειμένων τους, είναι η **παιδαγωγική λειτουργικότητα της εικόνας μέσα στο κείμενο και η σημασία της στην πορεία εξέλιξης των Αναγνωστικών.**

Το ρήμα «εικονογραφώ» χαρακτηρίζει λεξικογραφικά την ενέργεια της περιγραφής, της ζωγραφικής και της διακόσμησης (Βοσταντζόγλου, 1998, σ. 833). Η εικονογράφηση ειδικότερα ως εφαρμογή «είναι η τέχνη της διασαφήνισης και της μεταβίβασης μιας ιδέας, διάθεσης ή ιστορίας με οπτικά μέσα» (Charman, 1993, σ. 29). Σκοπός της εικονογράφησης είναι να ερμηνεύσει οπτικά τα κείμενα που συνοδεύει, γι' αυτό και η αγγλική λέξη «illustration», που αντιστοιχεί σημασιολογικά με την ελληνική λέξη «εικονογράφηση», χρησιμοποιείται ετυμολογικά, για να χαρακτηρίσει αυτό που έρχεται στο φως και που εννοεί την οπτική αποκάλυψη των άδηλων πλευρών ενός κειμένου (Miller Hillis, 1992, σ. 61).

Η εικονογράφηση – εικόνα αποτελεί από μόνη της ένα «πολιτισμικό εργαλείο» που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη διδακτική πράξη και να αλλάξει το περιεχόμενο και τη μορφή της

μάθησης. Οι περισσότερες αναπτυξιακές έρευνες που έχουν διενεργηθεί αφορούν περισσότερο τη γλώσσα, ωστόσο οδήγησαν σε αρκετά σημαντικές διαπιστώσεις και για την εικόνα. Δύο εύγλωττα παραδείγματα είναι αυτά του A. Bandura και του M. Pressley. Ο A. Bandura πιστεύει ότι τα παιδιά που κωδικοποιούν και οργανώνουν εικονιστικά και γλωσσικά τα κοινωνικά δρώμενα μαθαίνουν πολύ πιο γρήγορα και πιο σωστά (Δανασσής-Αφεντάκης, 1996, σ. 211). Ο M. Pressley το 1977 διαπίστωσε ότι η χρησιμοποίηση των εικονογραφήσεων αφ' ενός διευκόλυνε τα παιδιά στην κατανόηση γλωσσικών κειμένων και αφ' ετέρου «έσωζε τις προσπάθειές τους να μετασχηματίσουν τις λεκτικές περιγραφές σε εικονοποιία (imagery)» (Salomon, 1979, σ. 65).

Συνεπώς, ο χαρακτήρας της εικονογράφησης στα σχολικά βιβλία είναι διττός. Από τη μία πλευρά αποκαλύπτει ερμηνευτικά τα κείμενα που συνοδεύει και από την άλλη, αποτελεί ένα «πολιτισμικό ή ψυχολογικό εργαλείο» (Vygotsky, 1997, σσ. 97-105) που συνδέει πολλούς τομείς γνώσης παράλληλα με την εικόνα.

Κατά το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος θα τεθούν σαφείς σκοποί και στόχοι οι οποίοι θα εμπεριέχουν μια κριτική σκέψη σχετικά με τον τρόπο που θα επιτύχει ρεαλιστικά. Γενικότερα, το σκεπτικό του προγράμματος σκοπεύει σε ένα συμμετοχικό ερευνητικό τρόπο μάθησης με διαθεματική και διεπιστημονική διάσταση, όπου θα ληφθεί υπόψη το κοινό στο οποίο θα απευθυνθεί και συγκεκριμένα τα ηλικιακά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και οι ανάγκες των παιδιών που θα συμμετέχουν.⁸⁹

Οι δραστηριότητες θα σχεδιαστούν με αφορμή την ιδιαίτερη αυτή συλλογή θα επιδιώξουν έναν εναλλακτικό τρόπο επίσκεψης από ένα διαφορετικό κοινό για τα δεδομένα της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π., όπου θα έχει πρωταγωνιστικό ρόλο ο ίδιος ο επισκέπτης, και κυρίως το παιδί. Εκτός από το να προσφέρουν γνωστικές πληροφορίες για τη Συλλογή των Σχολικών Εγχειριδίων, θα γίνει προσπάθεια το εκπαιδευτικό πρόγραμμα να αποτελέσει μια ευχάριστη μουσειακή εμπειρία, η οποία θα συνδέει με τρόπο ουσιαστικό τη νέα γνώση με την προϋπάρχουσα, προσαρμοσμένη στα ενδιαφέροντα των παιδιών.⁹⁰ Για να επιτευχθεί αυτό κατά το σχεδιασμό του προγράμματος θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η σύνδεση των στόχων του προγράμματος με τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών (ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ) και τους στόχους που έχει θέσει η πολιτεία για την εκπαίδευση των παιδιών. Αν και όχι απαραίτητη, η σύνδεση των γνώσεων που κατακτά ένα παιδί στο σχολείο με την εμπειρία του σε ένα μουσειακό χώρο βοηθά στην αμφίδρομη ενίσχυση και των δύο, άρα και στην κατάκτηση μιας ολοκληρωμένης εμπειρίας από το μαθητή.

⁸⁹ Βλ. σχετικά το Κεφ. 2.3.1. Ζητήματα σχεδιασμού εκπαιδευτικών προγραμμάτων - Παραδείγματα από πολιτιστικούς οργανισμούς, της παρούσης εργασίας.

⁹⁰ Βλ. σχετικά το Κεφ. 2.2. Θεωρίες μάθησης: Για τον αποτελεσματικό εκπαιδευτικό ρόλο της άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης στην εκπαιδευτική διαδικασία, της παρούσης εργασίας.

Επιπλέον, ο σχεδιασμός του προγράμματος θα πρέπει να βασιστεί στις ιδιαίτερες συνθήκες του χώρου μέσα στον οποίο θα πραγματοποιηθεί. Πολλές φορές σχεδιάζονται δραστηριότητες οι οποίες δε δύνανται να πραγματοποιηθούν λόγω ελλείψεων και περιορισμών του χώρου. Ταυτόχρονα, αβλεψίες που έχουν να κάνουν με το φωτισμό, τη θέρμανση, τη δυνατότητα κίνησης μέσα στο χώρο, μπορεί να καταστήσουν δυσάρεστη την εμπειρία για ένα παιδί.

Από το σκεπτικό του σχεδιασμού δε λείπει η δημιουργία εκπαιδευτικών εργαλείων που θα έχουν άμεση συνάφεια με την Ιστορική Συλλογή της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. Τα εκπαιδευτικά εργαλεία αφορούν ένα ευρύ φάσμα εκπαιδευτικού υλικού που θα υποστηρίξει τη μάθηση και θα δημιουργήσει ένα μαθησιακό περιβάλλον εντός και εκτός βιβλιοθήκης,⁹¹ ενώ παράλληλα θα γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ της τυπικής μάθησης στην τάξη και της μάθησης σε ένα ανεπίσημο περιβάλλον (Kisiel, 2003), (Mortensen & Smart, 2007). Τα έντυπα που χρησιμοποιούνται ως εκπαιδευτικά εργαλεία (μέσα - έξω από ένα μουσειακό χώρο) ονομάζονται συχνά “φύλλα εργασίας” ή “υλικό δραστηριοτήτων”. Σε αντίθεση με τα σχολικά φύλλα εργασίας, το υλικό δραστηριοτήτων στο μουσείο έχει ως στόχο να δραστηριοποιήσει τον επισκέπτη μέσα από το παιχνίδι, την παρατήρηση, την έρευνα, τους συνειρμούς, τη δημιουργία, τη φαντασία. Τα έντυπα αυτά εργαλεία χρησιμοποιούνται κυρίως στη διεξαγωγή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για διάφορες ηλικιακές ομάδες και περιλαμβάνουν μια μεγάλη ποικιλία διαφορετικών μορφών, από απλές φωτοτυπίες με αναθέσεις ανεύρεσης και προσέγγισης εκθεμάτων, μέχρι παιχνίδια εξερεύνησης και υλικό για δημιουργικές δραστηριότητες (ζωγραφικής, χαρτοκοπτικής, κατασκευών κλπ.).

Ολοκληρώνοντας το σκεπτικό του σχεδιασμού ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για την αξιοποίηση της Ιστορικής Συλλογής Σχολικών Εγχειριδίων του Ι.Ε.Π. στην εκπαιδευτική διαδικασία, πάρθηκε κατά νου ότι, η συγκεκριμένη εκπαιδευτική δράση θα μπορούσε να αποτελέσει την αφετηρία για την πραγματοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε σταθερότερη βάση στο μέλλον.

⁹¹ Βλ. σχετικά το Κεφ. 2.3.1. Ζητήματα σχεδιασμού εκπαιδευτικών προγραμμάτων - Παραδείγματα από πολιτιστικούς οργανισμούς, της παρούσης εργασίας.

5.4. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

5.4.1. Ο ΧΩΡΟΣ

Τα στάδια του σχεδιασμού της εκπαιδευτικής δραστηριότητας βασίστηκαν καταρχήν στα δεδομένα της Βιβλιοθήκης που αφορούν το χώρο, τη διαμόρφωσή του και τη λειτουργία του. Η Βιβλιοθήκη εκτείνεται σε τρία επίπεδα. Στο ισόγειο, όπου λειτουργεί το αναγνωστήριο, το βιβλιοστάσιο, οι ειδικοί χώροι προβολής νέων τευχών και ειδικών εκθέσεων, ο χώρος υποδοχής και ενημέρωσης και οι βοηθητικοί χώροι για το κοινό. Στον ημιώροφο, όπου βρίσκεται η συλλογή των περιοδικών, το πληροφοριακό υλικό και οι βάσεις δεδομένων του Κέντρου Τεκμηρίωσης, αναγνωστήριο και χώρος διαλέξεων και επιμορφώσεων και στο υπόγειο το οποίο δεν είναι προσβάσιμο για το κοινό και βρίσκονται ο χώρος παραλαβής και επεξεργασίας νέου υλικού και ο χώρος αποθήκευσης υλικού.

Για την πραγματοποίηση της εκπαιδευτικής δράσης επιλέχθηκε αρχικά η πρώτη αίθουσα του ισογείου (εικ. 5-6), η οποία λειτουργεί και ως χώρος υποδοχής, και ύστερα ο χώρος διαλέξεων και επιμορφώσεων του ημιώροφου (εικ. 7).

Εικ.5-6 Ο εσωτερικός χώρος της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. (<http://www.iep.edu.gr/library>)

Εικ.7 Χώρος διαλέξεων και επιμορφώσεων της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.
(<http://www.iep.edu.gr/library/>)

5.4.2. ΤΟ ΘΕΜΑ

Κατά το σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος σε οποιοδήποτε μουσειακό χώρο σημαντικός είναι ο σαφής προσδιορισμός του θέματος. Μπορούμε να στήσουμε ένα πρόγραμμα με θέμα ένα και μόνο έκθεμα ενός μουσειακού χώρου, μία μόνο προθήκη, μία και μόνο συλλογή ή μία χρονική περίοδο. Η δημιουργία προγράμματος για ένα μουσειακό χώρο συνολικά είναι συνήθως αδύνατη.

Ξεκινώντας από αυτή τη βάση το πρώτο βήμα είναι ο προσδιορισμός του θέματος που θα ασχοληθούμε, το οποίο αφορά το θεσμό της βιβλιοθήκης και τη λειτουργία της, την Ιστορική Συλλογή Σχολικών Εγχειριδίων της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. γενικότερα και ειδικότερα την πορεία εξέλιξης των Αναγνωστικών ως προς το ιδεολογικό περιεχόμενό τους σε σχέση με την εικονογράφηση και το γλωσσικό σύστημα των κειμένων τους.

5.4.3. ΤΟ ΚΟΙΝΟ

Δεύτερος βασικός παράγοντας για το σχεδιασμό του προγράμματος είναι το είδος και η ηλικία του κοινού στο οποίο θα απευθυνθεί. Το κοινό που επιλέχθηκε είναι μαθητές Δημοτικού, ηλικίας 11 έως 12 ετών, δηλαδή, μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξης.

Τα παιδιά αυτής της ηλικίας ανήκουν στην περίοδο της ενεργητικής νοημοσύνης, σύμφωνα με τις περιόδους εξέλιξης του J. Piaget, που σημαίνει ότι το παιδί κατανοεί και χρησιμοποιεί λογικούς συλλογισμούς και κανόνες προκειμένου να ερμηνεύσει συγκεκριμένες πράξεις ή αντιλήψεις. Έτσι, σε αυτό το εξελικτικό στάδιο μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διάφορα υλικά για να το ωθήσουμε να αντιληφθεί καλύτερα τη φύση των πραγμάτων και τη λειτουργία τους. Η κατασκευή ενός αντικειμένου από υλικά θα το βοηθήσει να καταλάβει καλύτερα τον τρόπο που λειτουργεί ένα αντικείμενο και τον τρόπο χρήσης του (Ρώκ-Μελά-Ρόκου, 2012, σ. 4).

Με βάση αυτό το δεδομένο εντάχθηκε ως εκπαιδευτική δράση η **εικονογράφηση από τους μαθητές με την τεχνική της χαρακτηριστικής και η παράγωγή αντίτυπων**, την οποία τα παιδιά θα υλοποιήσουν μετά από την επίσκεψή τους στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. στο μάθημα των εικαστικών (Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 Τετράδιο Μαθητή στο «Εικονογραφώ με την τεχνική της χαρακτηριστικής και παράγω αντίτυπα»).

5.4.4. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Πέρα από τον προσδιορισμό του θέματος και του κοινού στο οποίο πρόκειται να απευθυνθεί το πρόγραμμα, μια ακόμη παράμετρος που πρέπει κανείς να λαμβάνει σοβαρά υπόψη του κατά το σχεδιασμό του προγράμματος είναι το Αναλυτικό Πρόγραμμα της βαθμίδας εκπαίδευσης που κατατάσσεται το κοινό στο οποίο σκοπεύουμε να απευθυνθούμε.

Δεδομένου ότι, το θέμα του προγράμματος εστιάζει στην πορεία εξέλιξης των Αναγνωστικών, ως προς ως προς το ιδεολογικό περιεχόμενό τους σε σχέση με την εικονογράφηση και το γλωσσικό σύστημα των κειμένων τους, ο σχεδιασμός του προγράμματος σκοπεύει να προτείνει σχετικές διαθεματικές δραστηριότητες, οι οποίες θα συνδέονται με διάφορα αντικείμενα του ΔΕΠΠΣ - ΑΠΣ⁹².

Η σύνδεση θα γίνει κυρίως με το μάθημα της Γλώσσας και το μάθημα των Εικαστικών του Δημοτικού. Από την Γ' έως και τη Στ' Δημοτικού, στο μάθημα της Γλώσσας για το Δημοτικό παρατηρείται η σχέση ανάμεσα στην εικόνα και το κείμενο, ενώ στο Μάθημα των Εικαστικών της Ε' και Στ' Δημοτικού γίνεται αναφορά στα εικαστικά επαγγέλματα.

Συγκεκριμένα, στη Γλώσσα της Γ' Δημοτικού, στην πρώτη Ενότητα «Επιστροφή στα θρανία», επιδιώκεται να εξοικειωθούν οι μαθητές με τη σχέση της εικόνας (φωτογραφία) και τα γλωσσικά κείμενα (συνοδευτικά πληροφοριακά κείμενα και λεζάντες σε φωτογραφίες), πράγμα το οποίο διαπιστώνεται από την άσκηση στο βιβλίο του μαθητή αλλά και από τις μεθοδολογικές οδηγίες στο βιβλίο του δασκάλου.⁹³

Εικ.8 Με αφορμή το θέμα της ενότητας «Επιστροφή στα θρανία» ζητείται ως άσκηση από τους μαθητές να παρατηρήσουν τις εικόνες με τα συνοδευτικά κείμενα. (Γλώσσα Γ' Δημοτικού, Βιβλίο Μαθητή, σελ.13)

⁹² Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών - Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών σύμφωνα με το ΥΠΕΠΘ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Βλ. ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://www.pi-schools.gr/programs/depps> (ημερομηνία πρόσβασης 30-9-2018).

⁹³ Για το βιβλίο του μαθητή και του δασκάλου βλ. σχετικά στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSDIM-C> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 30-9-2018).

Στην επόμενη τάξη, στη Γλώσσα της Δ' Δημοτικού, στην έβδομη Ενότητα με τίτλο «Η ελιά» με αφορμή τη διδασκαλία της έννοιας της παραγράφου επιδιώκεται στο τετράδιο εργασιών του μαθητή η σύνθεση παραγράφων με βάση εικόνες για την παραγωγή κειμένου.⁹⁴

Εικ.9 Στην άσκηση 2, ζητείται από τους μαθητές να παρατηρήσουν τις εικόνες και να γράψουν στο τετράδιό τους λίγα λόγια για το πώς φτάνει το λάδι στα ράφια των καταστημάτων. Τους επισημαίνει να γράψουν για κάθε εικόνα μια μικρή παράγραφο. (Γλώσσα Δ' Δημοτικού, Τετράδιο εργασιών Μαθητή, σελ.72)

Στο μάθημα της Γλώσσας της Ε' Δημοτικού η σχέση εικόνας και κειμένου έχει διαφορετική λειτουργία. Σύμφωνα με τις μεθοδολογικές οδηγίες στο βιβλίο του δασκάλου σε κάθε ενότητα οι εικόνες σε συνδυασμό με κείμενα χρησιμοποιούνται για να εισαχθούν οι μαθητές με ευχάριστο τρόπο στο θέμα. Ακόμη, με αφορμή την εικόνα και το κείμενο που τη συνοδεύει προτείνεται ο δάσκαλος να κάνει απλές ερωτήσεις κατανόησης της εικόνας, για να γίνει μια μικρή συζήτηση.⁹⁵

Εικ.10 Στην ενότητα 7 η εικόνα και τα το κείμενο επιδιώκουν την εισαγωγή των μαθητών στο θέμα της ενότητας. (Γλώσσα Ε' Δημοτικού, Βιβλίο Μαθητή, σελ.7)

⁹⁴ Για το βιβλίο του μαθητή και του δασκάλου βλ. σχετικά στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://ebooks.edu.gr/new/class-main.php?classcode=DSDIM-D> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 30-9-2018).

⁹⁵ Για το βιβλίο του μαθητή και του δασκάλου βλ. σχετικά στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://ebooks.edu.gr/new/class-main.php?classcode=DSDIM-E> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 30-9-2018).

Στη Στ' Δημοτικού στην Ενότητα δεκατρία «Τρόποι ζωής και Επαγγέλματα» με αφορμή να διδαχθούν τα παιδιά τα διάφορα είδη κειμένου (αφηγηματικό σε διαλογική μορφή, περιγραφικό) μαθαίνουν τον τρόπο που γίνεται μια εικονογραφημένη ιστορία.⁹⁶

Εικ.11 Στο σημείο αυτό η ενότητα 13 ενημερώνει τους μαθητές ότι θα ασχοληθούν με τον τρόπο που φτιάχνεται μια εικονογραφημένη ιστορία και πως μετατρέπεται ο ευθύς λόγος σε πλάγιο. (Γλώσσα Στ' Δημοτικού, Βιβλίο Μαθητή, σελ.18)

Σχετικά με τα Εικαστικά της Ε' και Στ' Δημοτικού η Γ' Ενότητα είναι αφιερωμένη σε κάποια από τα Εικαστικά Επαγγέλματα. Η ενότητα αυτή μπορεί να προσεγγιστεί στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνδυαστικά με το μάθημα της Γλώσσας, όσον αφορά τη σχέση ανάμεσα στην εικόνα και το κείμενο, καθώς οι εικόνες που συνοδεύουν ένα κείμενο φιλοτεχνούνται από κάποιον εικαστικό καλλιτέχνη. Επιπλέον, ένας ακόμη λόγος που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μια διαθεματική προσέγγιση είναι ότι οι εικόνες που συνοδεύουν ένα κείμενο εκτός από χρηστική λειτουργία παράγουν και αισθητικό αποτέλεσμα.⁹⁷

Εικ.12 Το Εισαγωγικό σημείωμα στην ενότητα Γ' κάνει μια σύντομη περιγραφή για κάποια από τα εικαστικά επαγγέλματα. (Εικαστικά Ε & Στ' Δημοτικού, Βιβλίο Μαθητή, σελ.46)

⁹⁶ Για το βιβλίο του μαθητή και του δασκάλου βλ. σχετικά στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://ebooks.edu.gr/new/class-main.php?classcode=DSDIM-F> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 30-9-2018).

⁹⁷ Για το βιβλίο του μαθητή και του δασκάλου βλ. σχετικά στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://ebooks.edu.gr/new/class-main.php?classcode=DSDIM-E> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 30-9-2018).

5.4.5. ΣΚΟΠΟΣ - ΣΤΟΧΟΙ

Η Ιστορική Συλλογή του Ι.Ε.Π. αποτελεί ένα πολυσύνθετο υλικό που υπόκειται σε πολλαπλές αναγνώσεις. Το είδος των δράσεων που είναι δυνατό να εμπλακούν οι μαθητές και οι μαθήτριες, εξερευνώντας το υλικό αυτό, εξαρτάται από το γνωστικό και γενικότερα διδακτικό στόχο που έχει θέσει ο εκπαιδευτικός.

Αφού προσδιορίστηκε με σαφήνεια το θέμα και η ομάδα κοινού, περνάμε στη διατύπωση του βασικού σκοπού και της στοχοθεσίας της εκπαιδευτικής δραστηριότητας, η οποία διαμορφώνεται βάσει του θέματος, της ηλικιακής και εκπαιδευτικής βαθμίδας της ομάδας.

Πιο συγκεκριμένα, σκοπός του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι η εξοικείωση των μαθητών με τη έννοια και τη λειτουργία του θεσμού της Βιβλιοθήκης καθώς επίσης και με την έννοια και τη λειτουργία της εικονογράφησης σε σχέση με τα κείμενα, μέσα από τα Σχολικά Εγχειρίδια ως φορείς γραπτού ή και εικονογραφικού περιεχομένου από 1800 έως σήμερα.

Σημαντικός είναι και ο **προσδιορισμός στόχων** με ξεκάθαρο και σαφές περιεχόμενο. Πέρα από τους επιμέρους στόχους που τίθενται κάθε φορά σε ένα πρόγραμμα, σημαντικό είναι να επιδιώκονται πάντα και οι εξής πρωταρχικής σημασίας στόχοι:

- Η δημιουργία μιας ευχάριστης εμπειρίας προσαρμοσμένης στις ανάγκες και στις δυνατότητες των παιδιών, ώστε να θυμούνται την επίσκεψή τους στο χώρο με ευχαρίστηση.
- Η ανάπτυξη μέσα από τα εκθέματα ικανοτήτων όπως η παρατήρηση, η έρευνα και η κατανόηση των αντικειμένων.
- Η ανάπτυξη των κατάλληλων δεξιοτήτων στα παιδιά ώστε να επιτύχουν ανεξάρτητη μελέτη και παρατήρηση των εκθεμάτων σε επόμενη επίσκεψή τους.
- Η εξοικείωση των παιδιών, με τον μουσειακό χώρο, το έργο τέχνης, την πολιτιστική, τεχνολογική και φυσική κληρονομιά.
- Η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να ανακαλύψουν τρόπους μελέτης με αφορμή τα μουσειακά αντικείμενα σε σχέση με την καθημερινή τους ζωή, συνδέοντας με τρόπο ουσιαστικό τη νέα γνώση με την προϋπάρχουσα.
- Η ενίσχυση της ελεύθερης έκφρασης και της προσωπικής πρωτοβουλίας, χωρίς το άγχος της (σχολικής) εξέτασης και της αποτυχίας.

Οι επιμέρους στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι οι μαθητές:

- Να συνειδητοποιήσουν και να καταγράψουν τί εννοούμε με τον όρο Βιβλιοθήκη από πού προήλθε η λέξη και ποιος είναι ο σκοπός της.
- Να μάθουν για τη Ιστορική Συλλογή που διαθέτει η Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π.

- Να γνωρίσουν τα Σχολικά Εγχειρίδια, περίπου από το 1800 έως το 1980 και να εντοπίσουν το ιδεολογικό περιεχόμενό τους όσον αφορά τα κείμενα και την εικονογράφησή τους.
- Να έρθουν σε επαφή με επιλεγμένα Αλφαβητάρια από την Ιστορική Συλλογή.
- Να καταγράψουν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με τη γλώσσα των κειμένων και την εικονογράφιση των Αλφαβηταρίων.
- Να ταξινομήσουν με χρονολογική σειρά τα Αλφαβητάρια και να τα συγκρίνουν μεταξύ τους ως προς το γλωσσικό σύστημα των κειμένων τους και την εικονογράφιση.
- Να συγκρίνουν τα Αλφαβητάρια ως προς την εικονογράφιση και τη γλώσσα των κειμένων με τα δικά τους σχολικά βιβλία.
- Να ενημερωθούν για τη λειτουργικότητα των Αλφαβηταρίων στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Να ενημερωθούν για την έννοια της εικονογράφισης και τη λειτουργία της σε σχέση με τα κείμενα.
- Να ενημερωθούν ότι οι εικόνες που συνοδεύουν ένα κείμενο εκτός από χρηστική λειτουργία παράγουν και αισθητικό αποτέλεσμα.
- Να ενημερωθούν για τα εικαστικά επαγγέλματα και κυρίως για το επάγγελμα του εικονογράφου.
- Να γνωρίσουν τους παράγοντες ενός βιβλίου: συγγραφείς, εικονογράφους, εκδότες και να διερευνήσουν τα Αναγνωστικά που εικονογράφησαν, έγραψαν και εξέδωσαν συγκρίνοντας την εποχή, το ύφος, τη γλώσσα και το περιεχόμενο.
- Να γνωρίσουν τους τρόπους παραγωγής των σχολικών εγχειριδίων.
- Να ανακαλύψουν ότι το βιβλίο δεν είναι μόνο ένα μέσο για να αντλούμε πληροφορίες ή να ταξιδεύουν οι ιστορίες και οι σκέψεις μας, αλλά μπορεί να είναι και ένα έργο τέχνης.
- Να σχεδιάσουν και να ζωγραφίσουν πως φαντάζονται ότι θα είναι το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος.
- Να γνωρίσουν τη μέθοδο της χαρακτηριστικής.
- Να αποκτήσουν δεξιότητα συμμετοχής σε ομαδική εργασία και κατανόησης των άλλων μέσα από διαύλους αποτελεσματικής επικοινωνίας.
- Να αντιμετωπίσουν το βιβλίο ως σύνολο πολλών στοιχείων που το συγκροτούν και το συνθέτουν – εξώφυλλο, τίτλος, ονόματα συγγραφέα/εικονογράφου, εικόνα εξωφύλλου, εκδότης, οπισθόφυλλο, κ.ά.

5.4.6. ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

Μετά τον προσδιορισμό των στόχων περνάμε στην πιο συγκεκριμένη και στοχευμένη επιλογή των θεματικών ενοτήτων του εκπαιδευτικού προγράμματος. Οι θεματικές που θα αναπτυχθούν αφορούν στο πρώτο στάδιο τη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. και τη Βιβλιοθήκη γενικότερα ως πνευματικό και διανοητικό φορέα, ενώ στο δεύτερο στάδιο τα παιδιά θα ασχοληθούν με την έννοια της εικονογράφησης και τη λειτουργία της σε ένα κείμενο γενικότερα και ειδικότερα με την πορεία εξέλιξης της εικονογράφησης των Σχολικών Εγχειριδίων ως φορείς γραπτού ή και εικονογραφικού περιεχομένου από 1800 έως σήμερα.

Αφού επελέγησαν και προσδιορίστηκαν με σαφήνεια τα θέματα που αποτελούν αντικείμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος, ακολούθησε μία ενδελεχή μελέτη σχετικής βιβλιογραφίας και ιστοχώρων, δεδομένου ότι είναι απαραίτητο να γνωρίζει κανείς πολύ καλά το αντικείμενο προκειμένου να προχωρήσει σε δημιουργία σχετικού εκπαιδευτικού προγράμματος.

Η βιβλιογραφία αφορούσε την έννοια της Βιβλιοθήκης, την ιστορική πορεία εξέλιξης των Σχολικών Εγχειριδίων, την έννοια και τη λειτουργία της εικονογράφησης, αλλά και την εκπαιδευτική διαδικασία στο χώρο των μουσειακών οργανισμών, προκειμένου να αντληθούν ιδέες για βιωματικές δραστηριότητες σχετικές με το θέμα, που θα καταστήσουν το πρόγραμμα ενδιαφέρον και διδακτικό και το οποίο θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του ηλικιακού κοινού που έχει επιλεχθεί.

5.4.7. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την πραγματοποίηση μίας εκπαιδευτικής δράσης σε ένα μουσείο, σε ένα αρχείο ή σε μία βιβλιοθήκη αξιοποιούνται στοιχεία μεθοδολογίας από διάφορους τομείς, κλάδους, τέχνες και επιστήμες, όπως η διαλεκτική μέθοδος που στηρίζεται στο συνεχή διάλογο με τους μαθητές, η δεικτική, δηλαδή η παρουσίαση εποπτικού υλικού (διαφάνειες, μακέτες, καρτέλες, αναπαραστάσεις αντικειμένων), η μελέτη πεδίου, η διερευνητική που μπορεί να γίνει με φύλλα εργασίας, το παιχνίδι ρόλων, η δραματοποίηση, η βιωματική προσέγγιση, η δημιουργική έκφραση μέσα από εργαστήρια και η κατασκευή.

Στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που σχεδιάστηκε για τη Βιβλιοθήκη του επιλέχθηκαν οι ακόλουθες μέθοδοι:

- Καταιγισμός ιδεών και αράχνη
- Μελέτη πεδίου
- Μελέτη περίπτωσης
- Ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου
- Ομαδικό Συνεργατικό Παιχνίδι

- Ταυτόχρονη συζήτηση ανά ζεύγη (εταιρική)
- Κατασκευή

Οι εκπαιδευτικές μέθοδοι που εφαρμόστηκαν, αποτελούν την πρακτική εφαρμογή των επιστημονικών θεωριών πάνω στις οποίες βασίστηκε ο σχεδιασμός του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος:

Καταιγισμός ιδεών: Είναι η εξέταση ενός ζητήματος μέσα από την υποκίνηση των διδασκομένων να προβούν σε ελεύθερη, αυθόρμητη έκφραση ιδεών. Ανεξάρτητα από το αν γνωρίζουν το θέμα, το ζητούμενο είναι να συμβάλουν στην εξέταση του ζητήματος με όποια ιδέα ή πρόταση έρχεται στο μυαλό τους, έστω και αν αυτή μοιάζει φανταστική. Ως μέθοδος διδασκαλίας επιτρέπει τη δημιουργική έκφραση. Όλοι μπορούν να εκφραστούν χωρίς να κριθούν ή να αξιολογηθούν. Αποτελεί μία ευχάριστη δραστηριότητα που βοηθά στο ξεπέραςμα των αναστολών αλλά και στη βελτίωση των ανθρωπίνων σχέσεων. Εφαρμόζεται συνήθως στην αρχή μιας διδακτικής ενότητας ή μιας δραστηριότητας. Διερευνά τις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες των παιδιών σε σχέση με το θέμα μας, δηλαδή τη βιβλιοθήκη και την εικονογράφηση, και καλλιεργεί τη γλωσσική νοημοσύνη μέσω του προφορικού λόγου (Jaques, 2001).

Μελέτη πεδίου: Οι μελέτες πεδίου αναφέρονται σε προσχεδιασμένες δραστηριότητες των μαθητών/τριών τα οποία πραγματοποιούνται σε μαθησιακά περιβάλλοντα, που βρίσκονται έξω από τη συμβατική αίθουσα διδασκαλίας και εξυπηρετούν διδακτικούς και παιδαγωγικούς σκοπούς των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Συνδέεται με την επίτευξη εκπαιδευτικών στόχων και με την απόκτηση δεξιοτήτων. Επιτρέπει την απόκτηση νέων εμπειριών και γνώσεων, μέσω της βίωσης και της προσωπικής εμπειρίας, αλλά και της ερευνητικής διαδικασίας.

Μελέτη περίπτωσης: Πρόκειται για ερευνητική μέθοδο που επιτρέπει την πολύπτυχη εξέταση ενός φαινομένου (Jarvis, 2004). Η μελέτη περίπτωσης ως μεθοδολογία έρευνας συνήθως συμπεριλαμβάνει τα παρακάτω εργαλεία: συνεντεύξεις (δομημένες ή ημι-δομημένες), ερωτηματολόγια, επιτόπια παρατήρηση, σημειώσεις πεδίου, όπως η καταγραφή παρατηρήσεων για τα Αλφαβητάρια από τους μαθητές. Εξασφαλίζει τη συμμετοχή των συμμετεχόντων οι οποίοι αντιλαμβάνονται ένα θέμα μέσα από τη συμμετοχή και όχι την ακρόαση. Καλλιεργεί τη δημιουργικότητα και την κριτική σκέψη και την ικανότητα των διδασκομένων να επιλύουν προβλήματα.

Ανοιχτού τύπου ερωτήσεις: Διερευνούν τις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες των παιδιών, ενώ παράλληλα ανιχνεύουν τις απόψεις τους. Επιδέχονται περισσότερες από μία απαντήσεις και μπορούν να οδηγήσουν σε μια καινούρια ερώτηση κρατώντας το στοιχείο της αναζήτησης ζωντανό (Ντιρογιάννη, 2011, σ. 78). Τέτοιου τύπου ερωτήσεις προτείνονται και στο συγκεκριμένο πρόγραμμα π.χ. «*Τι νομίζετε λοιπόν ότι μπορούμε να κάνουμε μέσα σε μια βιβλιοθήκη και τι δεν μπορούμε να κάνουμε;* », «*Θα ήθελα να μας πείτε τι νομίζετε*

πως σημαίνει η λέξη στην καρτέλα που θα έχετε στα χέρια σας» και όχι «Φωνάζουμε μέσα σε μια βιβλιοθήκη;» ή «Ξέρετε τι είναι αυτό που δείχνει η καρτέλα σας;» (κλειστού τύπου ερωτήσεις).

Ομαδικό Συνεργατικό Παιχνίδι: Μέσα από το ομαδικό παιχνίδι τα παιδιά καλούνται να σκεφτούν, να συζητήσουν, να πάρουν κοινές αποφάσεις και να συνεργαστούν για την επίτευξη ενός κοινού στόχου. Καλλιεργούν με τον τρόπο αυτό την διαπροσωπική και την ενδοπροσωπική τους νοημοσύνη. Το παιχνίδι επιτρέπει τη χαλάρωση, τη μάθηση με ευχάριστο τρόπο. Βοηθά τους εκπαιδευόμενους να αποστασιοποιηθούν από τις καθημερινές τους συνήθειες και να κάνουν μια καινούρια αρχή. Προκαλεί πλήρη ενεργοποίηση των συμμετεχόντων, ευνοεί την αλλαγή στάσεων των διδασκομένων και καλλιεργεί τη δημιουργικότητα (Courau, 2000).

Ταυτόχρονη συζήτηση ανά ζεύγη (εταιρική): Όταν η ομάδα είναι μεγάλη μπορεί να εφαρμοστεί αυτή η μορφή προκειμένου τα μέλη να συζητήσουν, κατ' αυτόν τον τρόπο, τις απορίες που έχουν π.χ. πάνω σε ένα θέμα (ή μια εισήγηση) που παρουσιάστηκε και να εξακριβώσουν, μέσα από αυτή την εταιρική αλληλεπίδραση την προσωπική τους κατανόηση. Στην ομάδα ίσως να δίσταζε το κάθε μέλος να διατυπώσει τις δυσκολίες του, ενώ σ' αυτή τη μορφή οι οποιεσδήποτε αναστολές αίρονται ή μειώνονται (Ρέλλος, 2000).

5.4.8. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα ακολουθούν κατά κανόνα τρία στάδια:

- το **προπαρασκευαστικό**, δηλαδή το στάδιο της προετοιμασίας, που πραγματοποιείται πριν την επίσκεψη των μαθητών στο μουσειακό χώρο,
- το **βιωματικό**, που αποτελεί το κύριο μέρος του προγράμματος με τις δραστηριότητες κατά την επίσκεψη στο χώρο,
- και το στάδιο της **εμπέδωσης**, που πραγματοποιείται αργότερα, μετά το πέρας του προγράμματος, ενδεχομένως στο χώρο της σχολικής τάξης ή στο σπίτι με κάποια εξατομικευμένη δραστηριότητα.

Ακολουθώντας αυτό το γενικό πλαίσιο, αρχικά θα καταγραφούν κάποιες προτάσεις για την προετοιμασία των μαθητών πριν από την επίσκεψη στο χώρο της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. Ύστερα θα διαμορφωθεί η δομή και θα περιγραφεί η διεξαγωγή του προγράμματος μέσα από την αναλυτική περιγραφή των σταδίων υλοποίησης, προσδιορίζοντας ταυτοχρόνως τον τίτλο, τη συνολική χρονική διάρκεια και τη χρονική διάρκεια κάθε σταδίου. Έπειτα, για το στάδιο της εμπέδωσης θα διατυπωθούν διαθεματικές δραστηριότητες οι οποίες μπορούν να υλοποιηθούν στο σχολείο ή στο σπίτι μετά από την επίσκεψη τους στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π.

Ανάλογα με το κάθε στάδιο του προγράμματος θα δημιουργηθούν τα έντυπα που θα χρησιμοποιηθούν, ως εκπαιδευτικά εργαλεία, για να υποστηρίξουν τη μάθηση και να δημιουργήσουν ένα μαθησιακό περιβάλλον εντός και εκτός της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. Όπως για παράδειγμα, ενημερωτικό υλικό για το δάσκαλο ή τη δασκάλα, φυλλάδιο με δραστηριότητες για την προετοιμασία των μαθητών πριν από την επίσκεψη στη Βιβλιοθήκη, καρτέλες για τον ερμηνευτή που θα υλοποιήσει το πρόγραμμα στη Βιβλιοθήκη, ένα τετράδιο με δραστηριότητες για τους μαθητές (φύλλα εργασίας) για το κύριο μέρος και το στάδιο της εμπέδωσης και φύλλα αξιολόγησης για τον εκπαιδευτικό.

Το εποπτικό ή ερμηνευτικό υλικό θα λειτουργήσει βοηθητικά στη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων, έτσι ώστε, να ενισχύσει τα διδακτικά μέσα προς όφελος της ομάδας που θα συμμετέχει στη δραστηριότητα και να συμπληρώσει την εφαρμογή των εκπαιδευτικών μεθόδων και των στόχων του προγράμματος (Νικονάνου Ν. , 2010, σ. 96). Επίσης, το ερμηνευτικό υλικό στοχεύει να λειτουργήσει βοηθητικά για τους εκπαιδευτικούς, ώστε να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ της τυπικής μάθησης στην τάξη και της μάθησης σε ένα ανεπίσημο περιβάλλον (Kisiel, 2003), (Mortensen & Smart, 2007) καθώς, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί πριν από την επίσκεψη στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. αλλά και μετά στη σχολική τάξη για περαιτέρω συζήτηση και εμπλουτισμό των γνώσεων των μαθητών.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Όσον αφορά το προπαρασκευαστικό στάδιο, δηλαδή την προετοιμασία πριν από την επίσκεψη στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π., εκτός από την προετοιμασία των μαθητών είναι αναγκαία και η προετοιμασία του εκπαιδευτικού της σχολικής ομάδας. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έχουν ενεργό ρόλο σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα γι' αυτό σχεδιάστηκε ένα ενημερωτικό υλικό με πληροφορίες και οδηγίες για το περιεχόμενο και τα στάδια διεξαγωγής του προγράμματος (προπαρασκευαστικό, βιωματικό και εμπέδωσης) που θα παρακολουθήσει η σχολική τάξη. Ακόμη θα μπορούσε να οργανωθεί κάποια συνάντηση ενημέρωσης του εκπαιδευτικού, πράγμα το οποίο θα είναι αρκετά βοηθητικό, για την προετοιμασία των μαθητών πριν την επίσκεψη.

Το ενημερωτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό πρέπει να εστιάζει στους στόχους του προγράμματος καθώς επίσης να τον συμβουλεύει για την προετοιμασία των μαθητών και σε πρακτικά θέματα:

Πριν από τη συμμετοχή σας στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα ήταν χρήσιμο:

- *Να ετοιμάσετε μαζί με τους μαθητές σας καρτελάκια με τα ονόματά τους (μόνο το μικρό όνομα με μεγάλα γράμματα), τα οποία θα φορούν πάνω στις μπλούζες τους για να διευκολυνθεί η γνωριμία με τον ερμηνευτή.*
- *Να προτείνετε στα παιδιά να φορούν άνετα ρούχα και παπούτσια κατά προτίμηση φόρμες και αθλητικά.*
- *Να ενημερώσετε τους μαθητές για τη μη ύπαρξη κυλικείου στο χώρο της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.*
- *Να θυμίσετε στους μαθητές να φέρουν φαγητό και νερό.*
- *Να ενημερώσετε γραπτώς για παιδιά με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. (π.χ. περιορισμένη ακοή ή όραση, μη κατανόηση της ελληνικής γλώσσας κ.λ.π.).*
- *Να εξασφαλίσετε την άφιξή σας 10 λεπτά πριν από την καθορισμένη ώρα του προγράμματος.*
- *Να συζητήσετε με τα παιδιά τι μπορούν και τι δεν μπορούν να κάνουν μέσα σε μια βιβλιοθήκη.*

Ο σχεδιασμός ενημερωτικού υλικού για το δάσκαλο είναι αναγκαίος, καθώς με αυτό ο εκπαιδευτικός μπορεί να γνωρίζει την εξέλιξη του προγράμματος από πριν, ενώ ακόμα μπορεί να κατευθυνθεί με εκπαιδευτικές προτάσεις για το προπαρασκευαστικό στάδιο και το στάδιο εμπέδωσης. Οι εκπαιδευτικές προτάσεις μπορούν να υλοποιηθούν στη σχολική τάξη και να συμβάλουν στην επίτευξη της βιωματικής μάθησης και εμπειρίας των μαθητών, οι οποίοι στη συνέχεια θα έχουν τη δυνατότητα να επεξεργαστούν τις εμπειρίες αυτές και να καλλιεργήσουν την κριτική σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 Ενημερωτικό υλικό για το δάσκαλο-δασκάλα).

Η προετοιμασία των μαθητών, ενδείκνυται να πραγματοποιηθεί στο σχολικό χώρο με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, ο οποίος ως αφόρμηση μπορεί να κάνει αρχικά μια συζήτηση με τους μαθητές αναφορικά με το θεσμό της βιβλιοθήκης και τη λειτουργία της. Ύστερα, μπορεί να τους πληροφορήσει για την Ιστορική Συλλογή Σχολικών Εγχειριδίων που πρόκειται να συναντήσουν στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. και να εισάγει τους μαθητές στο θέμα του προγράμματος που θα παρακολουθήσουν βιωματικά. Αυτό μπορεί να συμβεί κάνοντας μια αναφορά στα Αναγνωστικά και στο μάθημα που τα χρησιμοποιούσαν. Έπειτα, να εστιάσει στην έννοια της εικονογράφησης και τη λειτουργία της σε ένα κείμενο γενικότερα και ειδικότερα στην πορεία εξέλιξης της εικονογράφησης των Σχολικών Εγχειριδίων ως φορείς γραπτού ή και εικονογραφικού περιεχομένου από 1800 έως σήμερα.

Για την προετοιμασία των μαθητών σχεδιάστηκε ένα φυλλάδιο με δραστηριότητες, που σχετίζονται με το θέμα και τους στόχους του προγράμματος, βασισμένο στην ηλικιακή βαθμίδα των παιδιών και στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών. Το φυλλάδιο αυτό μπορεί να λειτουργήσει βοηθητικά για τον εκπαιδευτικό ώστε να εισάγει τα παιδιά στο θέμα και να προσεγγίσουν καλύτερα το σκοπό και τους στόχους του προγράμματος. Επίσης, κατά το σχεδιασμό του φυλλαδίου εκτός από την επισήμανση των κύριων χαρακτηριστικών του προγράμματος, δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή προκειμένου να είναι ευχάριστο και ευανάγνωστο στα παιδιά με ενδιαφέρουσα εικονογράφηση (Κυζίρη, 2013). Με αφορμή τα προαναφερθέντα στη συνέχεια, θα ακολουθήσει η περιγραφή των δραστηριοτήτων του ερμηνευτικού φυλλαδίου (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 Φυλλάδιο Δραστηριοτήτων Μαθητή).

Αρχικά, γίνεται μια ενημέρωση στα παιδιά για την επίσκεψη που θα κάνουν και τη συλλογή που θα γνωρίσουν:

Πρόκειται να επισκεφτείτε με την τάξη σου τη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.).

Εκεί θα συναντήσετε την Ιστορική Συλλογή των Σχολικών Εγχειριδίων.

Πρόκειται για μια σημαντική συλλογή με σχολικά εγχειρίδια που έχουν χρησιμοποιηθεί για την εκπαίδευση των μαθητών στα σχολεία από το 1800 περίπου έως τις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Μέσα στη συλλογή αυτή θα γνωρίσετε τα Αναγνωστικά, θα μάθετε για την εικονογράφσή τους, για τους εκδότες, τους συγγραφείς, τους εικονογράφους και πολλά άλλα....

Είσαι έτοιμος για την επίσκεψη;

Μη βιαστείς να απαντήσεις.

Προσπάθησε πρώτα να λύσεις μερικές απορίες που σου έχουν δημιουργηθεί.

Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στα Αναγνωστικά και ζητείται από τους μαθητές να συζητήσουν στην τάξη και να καταγράψουν τι είναι τα Αναγνωστικά και σε ποιο μάθημα τα χρησιμοποιούσαν. Επιδιωκόμενη απάντηση είναι ότι τα Αναγνωστικά τα χρησιμοποιούσαν

στο μάθημα της γλώσσας και είναι το βασικό βιβλίο που χρησιμοποιείται στο Δημοτικό για τη διδασκαλία και την άσκηση των μαθητών στην ανάγνωση. Η δραστηριότητα στο φυλλάδιο διατυπώνεται ως εξής:

Τι νομίζεις ότι είναι τα Αναγνωστικά και σε ποιό μάθημα τα χρησιμοποιούσαν;

Μήπως τα έχεις ξανακούσει;

Συζήτησέ το στην τάξη με το δάσκαλο σου και τους συμμαθητές σου και στη συνέχεια κατέγραψέ το εδώ:

Αναγνωστικά:

Έπειτα, αφού έχουν αναζητήσει την έννοια των Αναγνωστικών τους δίνεται μια πηγή η οποία αναφέρεται στο **Αλφαβητάριο** των συγγραφέων Ι.Κ. Γιαννέλη και Γ. Σακκά που εικονογράφησε ο Κ. Γραμματόπουλος και διδασκόταν στα σχολεία το διάστημα 1955-1973. Σε συνδυασμό με αυτήν την πηγή δίνονται τέσσερις εικόνες από εξώφυλλα Αναγνωστικών με σκοπό τα παιδιά να κάνουν μια έρευνα και να βρουν τα Αναγνωστικά που εικονογράφησε ο Κ. Γραμματόπουλος. Η δραστηριότητα αυτή σχεδιάστηκε με σκοπό τα παιδιά να έρθουν σε μια πρότερη επαφή με τη συλλογή που θα συναντήσουν στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. κατά την επίσκεψη:

Μήπως έχεις ξαναδεί κάποια από αυτά τα Αναγνωστικά;

Διάβασε προσεκτικά το απόσπασμα από τη μαρτυρία της Ναννίνας Σακκά-Νικολακοπούλου.

«Αυτό, ίσως, που δε γνωρίζουν πολλοί είναι πως τα παιδιά που εικονίζονται στο βιβλίο Αλφαβητάριο είναι τα ίδια τα παιδιά του Κ. Σακκά, τα οποία ο Κ. Γραμματόπουλος απέδωσε με τα σκίτσα του».

Κάνε μια έρευνα και εντόπισε ποιο από τα παρακάτω Αναγνωστικά εικονογράφησε ο Κ. Γραμματόπουλος.

Όταν το βρεις κύκλωσέ το!

(Αν δυσκολεύεσαι συζήτησε με τους συμμαθητές σου ή το δάσκαλό σου πως μπορείς να το βρεις.)

Η επόμενη δραστηριότητα ενημερώνει τα παιδιά ότι κατά την επίσκεψή τους στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. θα ακούσουν για την έννοια της εικονογράφησης και τους εικονογράφους των Αναγνωστικών. Η δραστηριότητα αυτή επιδιώκει να προβληματίσει τους μαθητές και να τους εισάγει στο θέμα σχετικά με την έννοια της εικονογράφησης και τη λειτουργία της σε ένα βιβλίο:

Κατά την επίσκεψή σου στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. θα ακούσεις για την εικονογράφηση των Σχολικών Εγχειριδίων και τους εικονογράφους τους.

A) Τι εννοούμε με τον όρο εικονογράφηση;

B) Ποιός φαντάζεσαι ότι είναι ο ρόλος της εικονογράφησης σε ένα βιβλίο;

Για να απαντήσεις στις ερωτήσεις συζήτησέ το με τους συμμαθητές σου και αν δυσκολεύεστε μπορείτε να εντοπίσετε το ορισμό στο Λεξικό της τάξης σας.

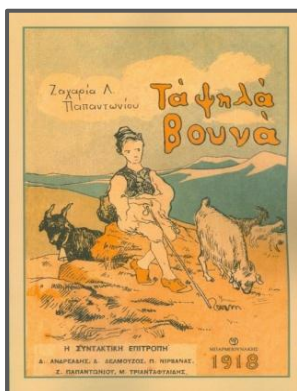
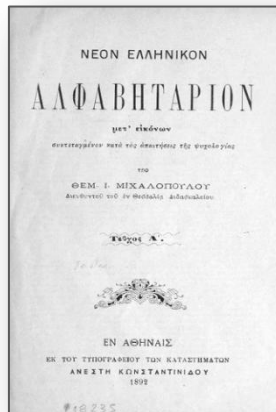
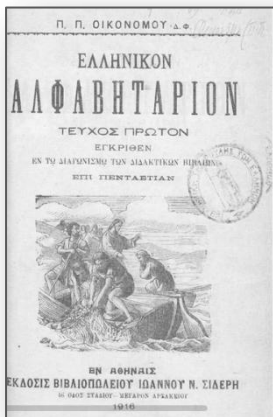
Στη συνέχεια δίνονται εικόνες από εξώφυλλα Αναγνωστικών με έγχρωμη και ασπρόμαυρη εικονογράφηση. Αυτή η δραστηριότητα αποσκοπεί να έχουν τα παιδιά μια ιδέα πριν από την επίσκεψη στη Βιβλιοθήκη για το θέμα του προγράμματος και να ενημερωθούν για την εξέλιξη της εικονογράφησης στα Αναγνωστικά:

Σου δίνονται εικόνες από εξώφυλλα Αναγνωστικών.

Κάποια από αυτά έχουν ασπρόμαυρη εικονογράφηση και κάποια έγχρωμη.

Μήπως μπορείς να φανταστείς γιατί συμβαίνει αυτό;

Κατέγραψε τις σκέψεις σου:

Στην τελευταία δραστηριότητα για την προετοιμασία των μαθητών πριν την επίσκεψη δίνονται δύο εικόνες από εξώφυλλα Αναγνωστικών και ζητείται από τους μαθητές να φτιάξουν σε μια παράγραφο μια εικονογραφημένη ιστορία. Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να γίνει μια σύνδεση μεταξύ της τυπικής μάθησης στην τάξη και της μάθησης σε ένα ανεπίσημο περιβάλλον. Αυτή η άσκηση αποσκοπεί πρώτον μια σύνδεση με το μάθημα της Γλώσσας στη Στ' Δημοτικού, όπου στην Ενότητα δεκατρία «Τρόποι ζωής και Επαγγέλματα» με αφορμή να διδαχθούν τα παιδιά τα διάφορα είδη κειμένου μαθαίνουν τον τρόπο που γίνεται μια εικονογραφημένη ιστορία, και δεύτερον με το μάθημα της Γλώσσας στη Δ' Δημοτικού, στην έβδομη Ενότητα με τίτλο «Η ελιά», με αφορμή τη διδασκαλία της έννοιας της παραγράφου επιδιώκεται η σύνθεση παραγράφων με βάση εικόνες για την παραγωγή κειμένου. Συγκεκριμένα, η δραστηριότητα τίθεται ως εξής:

Τι θα έλεγες να φτιάξεις μια εικονογραφημένη ιστορία;

Σου δίνονται εικόνες από τα εξώφυλλα δύο Αναγνωστικών.

Διάλεξε το ένα από δύο εξώφυλλα.

Αυτό που σου αρέσει περισσότερο.

Και φτιάξε σε μια παράγραφο μια ιστορία που να έχει σχέση με το εξώφυλλο του Αναγνωστικού που διάλεξες.

ΒΙΩΜΑΤΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Περνώντας στο βιωματικό στάδιο το οποίο αποτελεί το κύριο μέρος του προγράμματος, θα διαμορφωθεί η δομή και θα περιγραφεί η διεξαγωγή του προγράμματος, μέσα από την αναλυτική περιγραφή των σταδίων υλοποίησης με τις δραστηριότητες που θα πραγματοποιηθούν κατά την επίσκεψη στο χώρο της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. Παράλληλα, θα προσδιοριστεί ο τίτλος του προγράμματος, η συνολική χρονική διάρκεια και η χρονική διάρκεια κάθε σταδίου, το εποπτικό υλικό που θα λειτουργήσει βοηθητικά στη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων, οι εκπαιδευτικές μέθοδοι και τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν.

Ο τίτλος που δόθηκε στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι «**Μια εικόνα χίλιες λέξεις**». Ο λόγος που αποφασίστηκε να δοθεί αυτός ο τίτλος είναι επειδή θέλουμε να δώσουμε έμφαση στο ρόλο που έχει η εικονογράφηση σε ένα κείμενο και ευρύτερα σε ένα σχολικό βιβλίο. Ως προς τα Σχολικά Εγχειρίδια της Ιστορικής Συλλογής του Ι.Ε.Π. ο τίτλος αυτός θέλει έμμεσα να υπονοήσει τη σημασία της εικονογράφησης στην πορεία εξέλιξης των Σχολικών Εγχειριδίων και την παιδαγωγική λειτουργικότητα της εικόνας μέσα στο κείμενο, η οποία αποτελεί ένα «πολιτισμικό ή ψυχολογικό εργαλείο» (Vygotsky, 1997, σσ. 97-105) που συνδέει πολλούς τομείς γνώσης παράλληλα με την εικόνα.

Για τη διεξαγωγή του προγράμματος σχεδιάστηκαν καρτέλες με τα στάδια και σαφείς οδηγίες για τον εκπαιδευτικό που θα υλοποιήσει το πρόγραμμα στη Βιβλιοθήκη (Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3 Υλικό για τον Εκπαιδευτή). Ακόμη σχεδιάστηκε ένα τετράδιο με δραστηριότητες για τους μαθητές (φύλλα εργασίας) (Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5 Τετράδιο Δραστηριοτήτων Μαθητή), το οποίο, όμως, σε αυτό το στάδιο θα χρησιμοποιηθεί με φειδώ και συγκεκριμένα μόνο στην τελευταία δραστηριότητα, ενώ οι υπόλοιπες δραστηριότητες του φυλλαδίου προορίζονται για το στάδιο της εμπέδωσης, με σκοπό να συμπληρώσει την εφαρμογή των εκπαιδευτικών μεθόδων και των στόχων του προγράμματος.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα έχει συνολική διάρκεια 120 λεπτά, ενώ η δομή του προγράμματος και η χρονική διάρκεια κάθε σταδίου υλοποίησης έχει ως εξής:

1. Γνωριμία με την ομάδα – εισαγωγή στο χώρο (10 λεπτά)
2. Εισαγωγή στο θέμα βιβλιοθήκη – Εξοικείωση με το χώρο της βιβλιοθήκης - Δυνατότητες και Περιορισμοί - Δραστηριότητα 1 (15 λεπτά)
3. Γνωριμία με τη βιβλιοθήκη – Ενημέρωση για την Ιστορική Συλλογή» - Δραστηριότητα 2 (15 λεπτά)
4. Γνωριμία με τα Αλφαβητάρια της Ιστορικής Συλλογής – Καταγραφή παρατηρήσεων - Τα Αλφαβητάρια στη σειρά – Δραστηριότητα 3 (20 λεπτά)
5. Μια εικόνα χίλιες λέξεις – Δραστηριότητα 4 (10 λεπτά)
6. Παίρνω ιδέες για το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος – Επιτραπέζιο Παιχνίδι - Δραστηριότητα 5 (35 λεπτά)
7. Το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος - Δραστηριότητα 6 (10 λεπτά)

8. Αξιολόγηση (5 λεπτά)

Τα υλικά που θα χρειαστούν είναι ένα κουτί, πλήρως εξοπλισμένο με υλικό για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα (διάφορα εργαλεία, υλικό μόνιμο, υλικό προς χρήση, υλικό αναλώσιμο), όπως αναφέρεται στις δραστηριότητες της εκπαιδευτικής δράσης και μαξιλαράκια για να κάτσουν τα παιδιά κάτω.

Στο σημείο αυτό θα περιγραφεί η διεξαγωγή του προγράμματος, μέσα από την αναλυτική περιγραφή των σταδίων υλοποίησης με τις δραστηριότητες που θα πραγματοποιηθούν κατά την επίσκεψη στο χώρο της Βιβλιοθήκης.

Περιγραφή Σταδίων

Στάδιο 1

Στο πρώτο στάδιο ο εκπαιδευτικός που θα υλοποιήσει το πρόγραμμα θα καλωσορίσει τα παιδιά και θα τα ενημερώσει για το χώρο στον οποίο βρίσκονται. Στη συνέχεια, αφού συστηθεί ο ίδιος θα ζητήσει από τα παιδιά να συστηθούν κάνοντας μια μικρή εισαγωγή στο θέμα.

Διαδικασία Καλωσόρισμα και Γνωριμία

- Τα παιδιά εισέρχονται στην είσοδο του Ι.Ε.Π.
- Οδηγούμε τα παιδιά και το δάσκαλο στο χώρο της Βιβλιοθήκης όπου κάθονται σε κύκλο στα μαξιλαράκια που είναι ήδη τοποθετημένα στο δάπεδο.
- Μοιράζουμε στα παιδιά αυτοκόλλητα καρτελάκια στα οποία γράφουν το όνομά τους με μαρκαδόρους.
- Ως εμπυχωτές ζητάμε από τους μαθητές να συστηθούν προφορικά και τους κάνουμε ερωτήσεις εισαγωγικές, σχετικές με το θέμα:

«Καλώς ήλθατε λοιπόν και πάλι στη βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. Επειδή μου είναι δύσκολο να θυμάμαι τα ονόματά σας, θα ήθελα τώρα ο καθένας να μου πει το όνομά και το αγαπημένο του σχολικό βιβλίο. Πάμε λοιπόν. Είμαι ο/η και το αγαπημένο μου σχολικό βιβλίο είναι...».

Υλικά

Μαξιλαράκια σε κύκλο
Αυτοκόλλητα καρτελάκια
Μαρκαδόροι

Στάδιο 2

Στο δεύτερο στάδιο σκοπός είναι να εξοικειωθούν τα παιδιά με το χώρο της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. και να τεθούν κάποιες δυνατότητες και περιορισμοί, ώστε ενημερωθούν για το πως πρέπει να φέρονται μέσα σε μια βιβλιοθήκη γενικότερα, προκειμένου να κυλήσει ομαλά το πρόγραμμα.

Διδακτικές ενέργειες και Δραστηριότητες

Άσκηση 1: «Εξοικείωση με τη Βιβλιοθήκη – Δυνατότητες και Περιορισμοί»

Μέθοδος: Καταιγισμός ιδεών
Μελέτη πεδίου

Υλικά

Μαξιλαράκια σε κύκλο
Χαρτί του μέτρου
Μαρκαδόροι

Διαδικασία

Προσδιορισμός του χώρου – Δυνατότητες και Περιορισμοί

- Προσδιορίζουμε το χώρο:
«Βρισκόμαστε στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. Υπάρχει κάποιος από εσάς που να έχει επισκεφτεί κάποια άλλη βιβλιοθήκη; Τι βλέπετε στο χώρο; Τι παρατηρείτε;»
- Ακούμε τις απόψεις των παιδιών.
- Καταγράφουμε σε ένα χαρτί του μέτρου δυνατότητες και περιορισμούς:
«Τι μπορούμε να κάνουμε μέσα σε μια βιβλιοθήκη; Τι δεν μπορούμε να κάνουμε (Καταιγισμός ιδεών) Μπορούμε να φωνάζουμε; Να τρώμε;»
- Καλό θα ήταν στο στάδιο αυτό να συμφωνηθεί ο τρόπος επικοινωνίας μας κατά τη συζήτηση: *«Τώρα εδώ που συζητάμε μεταξύ μας, αν θέλει κάποιος να μιλήσει πώς νομίζετε ότι πρέπει να το δείξει; Πότε τελικά θα πάρει το λόγο;»*
- Συνήθως τα παιδιά προτείνουν το σήκωμα του χεριού το οποίο γνωρίζουν από την τάξη.

Στάδιο 3

Σε αυτή τη δραστηριότητα επιδιώκεται να μάθουν τα παιδιά για την έννοια και τη λειτουργία του θεσμού της Βιβλιοθήκης και να συνειδητοποιήσουν ότι η Ιστορική Συλλογή Σχολικών Εγχειριδίων που θα γνωρίσουν είναι μια συλλογή βιβλίων με κοινά χαρακτηριστικά.

Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες

Άσκηση 2: «Γνωριμία με τη Βιβλιοθήκη – Ενημέρωση για την Ιστορική Συλλογή»

Μέθοδος: Καταιγισμός ιδεών
Μελέτη πεδίου

Διαδικασία

Προσδιορισμός του όρου Βιβλιοθήκη

Υλικά

Μαξιλαράκια σε κύκλο

Χαρτί του μέτρου

Μαρκαδόροι

- Προσδιορίζουμε το αντικείμενο:

*«Τι σας έρχεται στο μυαλό όταν ακούτε τη λέξη **Βιβλιοθήκη**;»*

- Σε μεγάλο χαρτί γράφουμε στο κέντρο τη λέξη «Βιβλιοθήκη» (σηματικό εργαλείο της «αράχνης»).
- Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να μας πουν λέξεις που τους έρχονται στο μυαλό, και τις καταγράφουμε ακτινωτά γύρω από τη λέξη «Βιβλιοθήκη».
- Ολοκληρώνουμε τη διαδικασία.
- Επιδιώκουμε να πούμε στα παιδιά τις παρακάτω λέξεις αν δεν τις έχουν πει ήδη:
1.Επιπλο
2.Κτίριο
3.Πολιτισμός & Εκπαίδευση
- Εστιάζουμε στο θέμα:
4. *«Το Σύνολο Βιβλίων που ανήκουν σε κάποιο φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή μια Συλλογή Βιβλίων με ένα κοινό χαρακτηριστικό, όπως είναι η Ιστορική Συλλογή Σχολικών Εγχειριδίων που βρίσκεται σε αυτή τη βιβλιοθήκη και θα τη γνωρίσουμε σήμερα!»*
- Ρωτάμε τα παιδιά αν μίλησαν στο σχολείο με το δάσκαλό τους για τη Συλλογή:

«Μιλήσατε στο σχολείο πριν την επίσκεψή σας για το τι θα δούμε εδώ σήμερα; Τι είδους συλλογή είναι αυτή που θα δούμε;»

- Αν τα παιδιά δεν έχουν μιλήσει για τη Συλλογή πριν την επίσκεψη, μπορούμε να τα ενημερώσουμε ότι:

«Πρόκειται για μια σημαντική συλλογή με σχολικά εγχειρίδια που έχουν χρησιμοποιηθεί για την εκπαίδευση των μαθητών στα σχολεία από το 1800 περίπου έως τις αρχές της δεκαετίας του 1980.»

Στάδιο 4

Στο τέταρτο στάδιο τα παιδιά θα γνωρίσουν ένα μέρος της Συλλογής των Σχολικών Εγχειριδίων και συγκεκριμένα τα Αλφαβητάρια. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Βιβλιοθήκη δεν διαθέτει έκθεση όπου να εκτίθενται στο κοινό κάποια από τα βιβλία της συλλογής, αποφασίστηκε να χρησιμοποιηθούν κάποια από τα τεκμήρια προκειμένου να καλλιεργηθεί η βιωματική εμπειρία του επισκέπτη – μαθητή στο χώρο της Βιβλιοθήκης. Φυσικά για προληπτικούς λόγους και λόγους προστασίας των αντικειμένων της συλλογής από φυσική ή ανθρώπινη φθορά δεν θα χρησιμοποιηθούν τα πρωτότυπα βιβλία της συλλογής αλλά αντίγραφα αυτών. Στόχος αυτής δραστηριότητας, εκτός από το να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με τη συλλογή, είναι να εντοπίσουν την πορεία εξέλιξης των Σχολικών Εγχειριδίων μέσα από τα Αλφαβητάρια ως προς το ιδεολογικό περιεχόμενό τους όσον αφορά την εικονογράφηση και τη γλώσσα των κειμένων τους.

Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες

Άσκηση 3: «Γνωριμία με τα Αλφαβητάρια – Καταγραφή παρατηρήσεων - Τα Αλφαβητάρια στη σειρά»

Μέθοδος: Μελέτη πεδίου
Καταιγισμός ιδεών
Ομαδική Δραστηριότητα
Ταυτόχρονη εταιρική συζήτηση
Παιχνίδι

Υλικά

Μαξιλαράκια σε κύκλο
Αντίγραφα Σχολικών Εγχειριδίων
Χαρτιά και μολύβια

Διαδικασία

Γνωριμία με τα Αλφαβητάρια και Καταγραφή παρατηρήσεων

- Παρουσιάζουμε τα Αλφαβητάρια της Ιστορικής Συλλογής του Ι.Ε.Π.
- Τους λέμε να χωριστούν σε ομάδες.
- Τους μοιράζουμε τα Αλφαβητάρια της Ιστορικής Συλλογής του Ι.Ε.Π.
- Τους διευκρινίζουμε ότι έχουν στη διάθεσή τους 10' να τα δουν, να καταγράψουν τις παρατηρήσεις τους, να συζητήσουν μεταξύ τους και τους προτείνουμε να

ορίσουν έναν εκπρόσωπο ο οποίος θα μας πει ποιο σχολικό εγχειρίδιο έχει η ομάδα τους και να εξηγήσει τι παρατήρησαν.

Παρουσίαση παρατηρήσεων - τα Αλφαβητάρια στη σειρά

- Τους λέμε να μας πουν ποιο σχολικό εγχειρίδιο έχει η ομάδα τους και τι παρατήρησαν.
- Ενθαρρύνουμε τα παιδιά και τους ζητάμε να ταξινομήσουν με χρονολογική σειρά τα Αλφαβητάρια και να τα συγκρίνουν μεταξύ τους ως προς τη γλώσσα των κειμένων και την εικονογράφηση: «Είστε όλοι καταπληκτικοί! Τώρα θα πρότεινα να τα βάλουμε σε σειρά με βάση τη χρονολογία που εκδόθηκαν. Ποιό σχολικό βιβλίο θα λέγαμε ότι είναι πρώτο χρονολογικά; Ποιό είναι πιο παλιό και ποιό νεότερο; Με ποιά σειρά θα τα τοποθετούσατε; ... Το επόμενο...;»
- Ζητάμε από τα παιδιά να μας πουν τι παρατηρούν από την εξέλιξη. Αν δεν έχουν πει κάτι για την **εικονογράφηση** και τη **γλώσσα** τα ρωτάμε για διαφορές με τα δικά τους βιβλία στο σχολείο σήμερα.

Επιδιωκόμενη σειρά εξέλιξης των Αλφαβηταρίων

Συζήτηση – Συμπεράσματα για τα Αλφαβητάρια

- Αν δεν μας πουν ότι είναι τα **Αλφαβητάρια**:
«Μήπως μπορείτε να φανταστείτε για πιο μάθημα του σχολείου ήταν αυτά τα βιβλία; Λοιπόν αυτά εδώ τα βιβλία ονομάζονται Αλφαβητάρια, επειδή τα παιδιά μάθαιναν τα γράμματα του αλφαβήτου και ανάγνωση.»
- Συζήτηση - Συμπεράσματα: **Στόχος είναι να μας πουν για την εικονογράφηση και τη γλώσσα των κειμένων αν δεν το έχουν πει:**

«Όπως βλέπετε στην αρχή είχαν ασπρόμαυρη εικονογράφηση και πιο δύσκολη γλώσσα για τα παιδιά. Αν παρατηρήσετε τα κείμενα των πρώτων Αλφαβηταρίων δεν συνδέονται με τις εικόνες. Σταδιακά βελτιώθηκαν και έγιναν πιο ευχάριστα για τα παιδιά με ωραίες εικόνες που σχετίζονται με τα κείμενα τα οποία διαβάζονται πιο εύκολα διότι η γλώσσα έγινε πιο απλή.»

Στάδιο 5

Το πέμπτο στάδιο εστιάζει στο ρόλο που έχει η εικονογράφηση σε ένα κείμενο και ευρύτερα σε ένα βιβλίο, ενώ υπονοεί έμμεσα τη σημασία της εικονογράφησης στα Σχολικά Εγχειρίδια. Επίσης, μέσα από αυτή τη δραστηριότητα επιδιώκεται τα παιδιά να μάθουν για το επάγγελμα του εικονογράφου και ότι οι εικόνες που συνοδεύουν ένα κείμενο εκτός από χρηστική λειτουργία παράγουν και αισθητικό αποτέλεσμα. Με αυτή τη δραστηριότητα τα παιδιά προετοιμάζονται, ώστε να ενημερωθούν για την εξέλιξη των Αναγνωστικών της Ιστορικής Συλλογής, ως προς την εικονογράφηση και τους παραγωγούς τους (συγγραφείς, εκδότες και εικονογράφους), μέσα από ένα επιτραπέζιο παιχνίδι γνώσης.

Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες

Άσκηση 4: «Μια εικόνα χίλιες λέξεις»

Μέθοδος: Ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου

Διαδικασία

Έννοια και λειτουργία Εικονογράφησης

- Συνδέουμε τα Σχολικά Εγχειρίδια και την Εικονογράφηση.
- Καταγράφουμε σε χαρτί του μέτρου - Παράλληλα συζήτηση:
«Όταν ακούτε τη λέξη εικονογράφηση τι σας έρχεται στο μυαλό;»
- **Επιθυμητές απαντήσεις:** Εικονογράφος, Σκιτσογράφος, βιβλίο, πολλά νοήματα. Οι εικόνες συνδέονται με το κείμενο.
- Για να καταλήξουμε:

«Μια εικόνα μπορεί να δώσει πολλά να νοήματα δηλαδή «μια εικόνα μπορεί να είναι ίση με χίλιες λέξεις. Όταν οι εικόνες συνδέονται με το κείμενο μπορούν να μας βοηθήσουν να καταλάβουμε τα στοιχεία εκείνα που δεν είναι γραμμένα στο κείμενο (η οπτική αποκάλυψη των άδηλων πλευρών ενός κειμένου). Η εικονογράφηση ειδικότερα ως εφαρμογή «είναι η τέχνη της διασαφήνισης και της μεταβίβασης μιας ιδέας, διάθεσης ή ιστορίας με οπτικά μέσα» Σκοπός της εικονογράφησης είναι να ερμηνεύσει

Υλικά

Μαξιλαράκια σε κύκλο

Χαρτί του μέτρου

Μαρκαδόροι

οπτικά τα κείμενα που συνοδεύει. Επιπλέον, οι εικόνες που συνοδεύουν ένα κείμενο εκτός από χρηστική λειτουργία παράγουν και αισθητικό αποτέλεσμα.»

- Προετοιμασία για την επόμενη δραστηριότητα

Στάδιο 6

Στο έκτο στάδιο σχεδιάστηκε ένα επιτραπέζιο παιχνίδι γνώσης, όπου μέσα από ένα διασκεδαστικό τρόπο μάθησης, τα παιδιά θα γνωρίσουν την πορεία εξέλιξης των Αναγνωστικών σχετικά με την εικονογράφηση και τους παραγωγούς τους (συγγραφείς, εκδότες και εικονογράφους). Το παιχνίδι επιτρέπει τη χαλάρωση και τη μάθηση με ευχάριστο τρόπο, ενώ βοηθά τα παιδιά να καλλιεργήσουν με τον τρόπο αυτό την διαπροσωπική και την ενδοπροσωπική τους νοημοσύνη. Εκτός από γνώσεις και διασκέδαση σκοπεύει να ενεργοποιήσει την φαντασία και τη δημιουργικότητα των μαθητών προκειμένου να φανταστούν και να σχεδιάσουν το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος στο επόμενο στάδιο. Κατά το σχεδιασμό του παιχνιδιού επιδιώχθηκε η δυσκολία του να είναι χαμηλή και να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην πορεία εξέλιξης των Αναγνωστικών περίπου από το 1800 έως το 2006, όπου ολοκληρώνεται με τα νέα σχολικά βιβλία της πρώτης Δημοτικού, τα οποία είχαν διδαχθεί οι μαθητές που θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4 Επιτραπέζιο παιχνίδι γνώσης).

Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες

Άσκηση 5: «Παίρνω ιδέες για το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος»

Μέθοδος: Δραστηριότητα
Πνευματική διέγερση
Ομαδικό Παιχνίδι
Ψυχαγωγία
Γνωστικές πληροφορίες

Υλικά

Τραπέζια
Επιτραπέζιο παιχνίδι γνώσης (3 αντίγραφα)
Ζάρι
Πιόνια
Οδηγίες παιχνιδιού

Διαδικασία

Μετακίνηση – Επιτραπέζιο Παιχνίδι

- Ζητάμε από τα παιδιά να σηκωθούν και να μετακινηθούν στο χώρο διαλέξεων και επιμορφώσεων του ημιώροφου της Βιβλιοθήκης. Ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών τα χωρίζουμε σε ομάδες και κάθονται στα τραπέζια, όπου είναι τοποθετημένα τα επιτραπέζια παιχνίδια γνώσης, αν χρειαστεί τα χωρίζουμε ανάλογα και με τα πιόνια, τους μοιράζουμε τα πιόνια και ορίζουμε ένα μαθητή να διαβάσει τις οδηγίες:

«Ήρθε η στιγμή να κάνουμε μια περιπετειώδη διαδρομή....»

«Καθίστε σε αυτά τα τραπέζια.»

«Εδώ που ήρθαμε θα γνωρίσουμε εικονογράφους, εκδότες και ότι άλλο μπορείτε να φανταστείτε για να πάρουμε πολλές ιδέες και να σχεδιάσουμε το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος»

«Θα παίζουμε ένα επιτραπέζιο παιχνίδι με τα παλιά σχολικά εγχειρίδια...»

Στάδιο 7

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο στάδιο σε αυτό το σημείο θα ζητηθεί από τα παιδιά να φανταστούν το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος. Σε αυτή τη δραστηριότητα τα παιδιά θα δουλέψουν στο τετράδιο δραστηριοτήτων (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5 Τετράδιο Δραστηριοτήτων Μαθητή), που τους δόθηκε στην αρχή του προγράμματος, το οποίο θα πάρουν μαζί τους μετά από την επίσκεψη στη Βιβλιοθήκη, αφενός σαν «αναμνηστικό δώρο» και αφετέρου για να κάνουν τις υπόλοιπες δραστηριότητες του φυλλαδίου στο σχολείο ή στο σπίτι.

Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες

Άσκηση 6: «Το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος»

Μέθοδος: Δραστηριότητα
Πνευματική διέγερση
Κριτική σκέψη
Ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου

Υλικά

Τραπέζι
Τετράδιο Μαθητή
Ξυλομπογιές
Μαρκαδόροι
Μολύβια

Διαδικασία

Σχεδιασμός σχολικού βιβλίου του μέλλοντος από τα παιδιά

- Τους ζητάμε να δουν το φυλλάδιό τους στο κεφάλαιο: «Το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος» και τους ζητάμε να σχεδιάσουν και να ζωγραφίσουν πως το φαντάζονται:

«Αφού γνωρίσαμε όλα αυτά τα σχολικά βιβλία, τους εικονογράφους, τους εκδότες, πάμε να σχεδιάσουμε και να ζωγραφίσουμε στο φυλλάδιο που σας δώσαμε στην αρχή του προγράμματος το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος.»

Πηγαίνετε στο Κεφάλαιο: «Το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος». Βλέπετε το κενό. Έτσι δεν είναι; Τα παιδιά σηκώνουν το χέρι και απαντούν.... Πολύ ωραία! Και τώρα μπορείτε να σχεδιάσετε και να ζωγραφίσετε!»

Στάδιο 8

Στο τελευταίο στάδιο θα πραγματοποιηθεί μια μέθοδος προφορικών ερωτοαποκρίσεων στη λήξη του προγράμματος κατά το τελευταίο πεντάλεπτο, προκειμένου να διερευνηθούν πιο άμεσα οι αντιδράσεις των παιδιών δεδομένου ότι λειτουργεί ακόμα ιδιαίτερα έντονα και το βιωματικό στοιχείο. Ανάλογα με το αποτέλεσμα αυτής της αξιολόγησης ο εκπαιδευτικός που υλοποίησε το πρόγραμμα θα διαπιστώσει αν το πρόγραμμα εξελίχθηκε επιτυχώς ή αν υπήρχαν τρωτά σημεία προκειμένου να αποφασίσει και να σχεδιάσει τις παρεμβάσεις που πρέπει να γίνουν για τη βελτίωση της διαδικασίας και την επίτευξη των διδακτικών στόχων.

Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες

Άσκηση 7: «Αξιολόγηση»

Μέθοδος: Πνευματική διέγερση
Κριτική σκέψη
Ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου

Διαδικασία

Αξιολόγηση - Ερωτήσεις Αξιολόγησης

- Συμπεράσματα-Συζήτηση-Αξιολόγηση.

- Όταν τελειώσουν τους κάνουμε μερικές ερωτήσεις:

«Θα ήθελα να σας ευχαριστήσω ή Σας συγχαίρω για τη δουλειά σας! ή Κάνετε εξαιρετική δουλειά!

Από όλα όσα μάθαμε σήμερα για τα παλιά Σχολικά Εγχειρίδια, σε τι νομίζετε ότι διαφέρουν από τη σημερινή εποχή ή σε τι μοιάζουν;

Πώς φαντάζεστε ότι θα είναι τα βιβλία στο μέλλον; Τι σχέδια και τι χρώματα θα θέλατε να έχουν;

Σε ποιά γλώσσα νομίζετε ότι θα είναι γραμμένα; Θα έχουν πολλές εικόνες; Μπορείτε να φανταστείτε πως θα είναι αυτές οι εικόνες και ποιός θα τις σχεδιάζει;»

- Ολοκλήρωση.

ΣΤΑΔΙΟ ΕΜΠΕΔΩΣΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το στάδιο της **εμπέδωσης** θα πραγματοποιηθεί, μετά το κύριο μέρος του προγράμματος, στη σχολική τάξη ή στο σπίτι, με την υποστήριξη ενός τετραδίου δραστηριοτήτων (φύλλα εργασίας) για τους μαθητές (Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5 Τετράδιο Δραστηριοτήτων Μαθητή). Το τετράδιο δραστηριοτήτων θα έχει διανεμηθεί στους μαθητές κατά την επίσκεψη στο χώρο της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π., θα συνοψίζει βασικά σημεία αναφορικά με το θέμα του εκπαιδευτικού προγράμματος και θα εμπεριέχει σχετικές ασκήσεις και δραστηριότητες.

Οι δραστηριότητες αυτές θα επισημάνουν στους συμμετέχοντες τα κύρια γνωστικά χαρακτηριστικά του θέματος, ενώ θα λειτουργήσουν υποστηρικτικά, ως συνέχεια του εκπαιδευτικού προγράμματος, για περαιτέρω συζήτηση και εμπλουτισμό των γνώσεων των μαθητών (Kisiel, 2003, σ. 5), (Κυζίρη, 2013)⁹⁸.

Σε αυτό το στάδιο σχεδιάστηκαν κάποιες διαθεματικές δραστηριότητες, οι οποίες θα συμπληρώσουν την εφαρμογή των εκπαιδευτικών μεθόδων και των στόχων του προγράμματος. Ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων αποσκοπεί να χρησιμοποιηθούν ως εκπαιδευτικά εργαλεία, που θα υποστηρίξουν τη μάθηση και θα δημιουργήσουν ένα μαθησιακό περιβάλλον και εκτός της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π., ενισχύοντας, έτσι, τη σχέση μεταξύ της τυπικής μάθησης στην τάξη και της μάθησης σε ένα ανεπίσημο περιβάλλον.

Αυτό μπορεί να επιτευχθεί συνδέοντας τις δραστηριότητες με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών της αντίστοιχης εκπαιδευτικής βαθμίδας των παιδιών, καθώς επίσης, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή κατά το σχεδιασμό, ώστε οι δραστηριότητες να είναι ευανάγνωστες και ευχάριστες για τα παιδιά.

Το τετράδιο δραστηριοτήτων, που σχεδιάστηκε για αυτό το στάδιο, ξεκινάει με μια περιγραφή σχετικά με την πορεία εξέλιξης των Αλφαβηταρίων, δίνοντας έμφαση κυρίως στην εικονογράφηση και τη γλώσσα των κειμένων τους. Αυτό γίνεται για να θυμηθούν τα παιδιά όσα άκουσαν και έμαθαν στο βιωματικό στάδιο του προγράμματος, αλλά και για να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους με κάποιες νέες πληροφορίες σχετικές με το θέμα. Το τετράδιο δραστηριοτήτων είναι σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο που να έχει παιδοκεντρικό χαρακτήρα. Αυτό συνήθως γίνεται με εικόνες, αφήγηση και ερωτήσεις ανάλογα με το θέμα ή τη δραστηριότητα.

Αρχικά γίνεται μια εισαγωγή σχετικά με τα Αλφαβητάρια και τη χρήση τους:

Πώς θα σου φαινόταν να κάνουμε ένα ταξίδι στα Αλφαβητάρια;

Αλφαβητάρια ονομάζονται τα σχολικά βιβλία με τα οποία τα παιδιά μαθαίνουν

⁹⁸ Το άρθρο είναι διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://www.pre.aegean.gr/revmata/issue-67.html> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 30/6/2018).

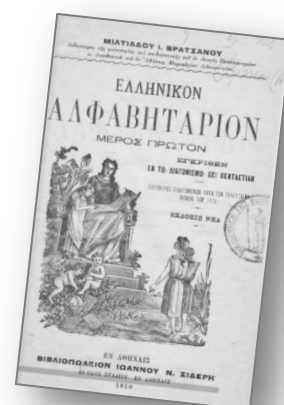
τα γράμματα του αλφαβήτου και την ανάγνωση.
Συνήθως περιέχουν απλές λέξεις σε συνδυασμό με εικόνες
για να μπορούν να τα καταλαβαίνουν εύκολα.
Τα θυμόμαστε περισσότερο, ίσως γιατί αποτελούν τα σχολικά εκείνα βιβλία που
μάθαμε τα πρώτα μας γράμματα!

Πάμε να τα γνωρίσουμε;

Έπειτα, γίνεται αναφορά στα Αλφαβητάρια της περιόδου 1880 έως 1916, με σκοπό να ενημερωθούν τα παιδιά πως ήταν αρχικά τα σχολικά βιβλία, ως προς τη γλώσσα και την εικονογράφηση:

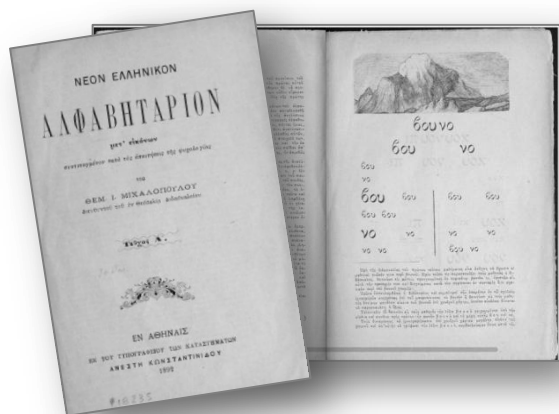
Ήξερες ότι τα πρώτα Αλφαβητάρια δεν άρεσαν στα παιδιά;

Από το 1880 έως το 1916 τα Αλφαβητάρια που χρησιμοποιούσαν τα παιδιά στο σχολείο είχαν ασπρόμαυρη εικονογράφηση και ήταν γραμμένα στην καθαρεύουσα. Οι εικόνες τους ήταν ελάχιστες και στόχευαν στην εκμάθηση των γραμμάτων του αλφαβήτου.

Επίσης...

Η εικονογράφησή τους εμπλουτίστηκε σταδιακά με εικόνες που συμπλήρωναν τα κείμενα. Η τεχνική με την οποία γινόταν η εικονογράφηση είναι η ξυλογραφία.

Στη συνέχεια, γίνεται λόγος για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917, όσον αφορά τη γλώσσα και στην εικονογράφηση και επιδιώκεται να ανακαλύψουν τα παιδιά ότι το βιβλίο εκτός από πηγή μάθησης μπορεί να αποτελεί και ένα έργο τέχνης:

Σιγά σιγά τα Αλφαβητάρια παρουσιάζουν καινοτομίες!

Με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917 συντάχθηκαν στη δημοτική γλώσσα.

Την εικονογράφηση των βιβλίων ανέλαβαν αναγνωρισμένοι καλλιτέχνες και έτσι σταδιακά αναβαθμίστηκε η αισθητική τους. Τα κείμενα πλέον παρουσιάζουν αυτοτελείς ιστορίες που συνοδεύονται από εικόνες.

Ορόσημο αποτελεί το **Αλφαβητάρι με τον Ήλιο**, το οποίο εικονογράφησε ο Κωνσταντίνος Μαλέας. Ο Μαλέας δημιούργησε μια σειρά εικόνων που έδεσαν απόλυτα με το κείμενο.

Ύστερα, παρουσιάζεται η εξέλιξη των Σχολικών Εγχειριδίων με τα μακροβιότερα Αναγνωστικά στην ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης, τα οποία εκπροσωπούν το ιδεολογικό περιεχόμενο της εικονογράφησης γύρω στα 1950. Εδώ επιδιώκεται και η σύνδεση με το Φυλλάδιο Δραστηριοτήτων Μαθητή που θα δοθεί στους μαθητές πριν την επίσκεψη (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 Φυλλάδιο Δραστηριοτήτων Μαθητή), αναφορικά με τα Αλφαβητάρια που σχεδίασε ο Κ. Γραμματόπουλος:

Μήπως έχεις ξαναδεί αυτά τα Αλφαβητάρια;

Είναι πολύ γνωστά!

Το 1949 εκδόθηκε το **Αλφαβητάριο Τα καλά παιδιά**, του Επαμεινώνδα Γεραντώνη, σε εικονογράφηση του Κ. Γραμματόπουλου.

Ο ίδιος εικονογράφος φιλοτέχνησε και το **Αλφαβητάριο των**

Ι.Κ. Γιαννέλη και Γ. Σακκά., το οποίο διδασκόταν στα σχολεία το διάστημα 1955-1973.

Τι λες να δούμε τις πηγές;

«Αυτό, ίσως, που δε γνωρίζουν πολλοί είναι πως τα παιδιά που εικονίζονται στο βιβλίο Αλφαβητάριο είναι τα ίδια τα παιδιά του Κ. Σακκά, τα οποία ο Κ. Γραμματόπουλος απέδωσε με τα σκίτσα του».

Πηγή: Μαρτυρία Ναννίνας Σακκά-Νικολακοπούλου

Στη συνέχεια τονίζεται η σημαντικότητα της εικονογράφησης για τα σχολικά βιβλία και η σημασία της αισθητικής τους, μέσα από τα σχολικά βιβλία του 1982. Επίσης, τίθεται ένας προβληματισμός που θα λύσουν οι μαθητές στην τάξη:

Τι συμβαίνει με τα βιβλία από το 1982;

Από το 1982

δίνεται μεγάλο βάρος στην εικονογράφηση των βιβλίων.

Μάλιστα το κάθε τεύχος είναι εικονογραφημένο από διαφορετικό καλλιτέχνη.

Ζωγράφοι της εποχής συνεργάστηκαν δίνοντας νέα όψη και διάσταση στην εικονογράφηση των βιβλίων.

Τα βιβλία αυτά έμειναν έως 2005.

Μπορείς να υπολογίσεις πόσα χρόνια διδασκόταν στα σχολεία το βιβλίο «Η Γλώσσα μου για την πρώτη Δημοτικού»;

Και πόσα χρόνια έχουν περάσει από τότε που σχεδιάστηκαν τα νέα σχολικά βιβλία;

(Αν χρειάζεσαι βοήθεια συζήτησε με τους συμμαθητές ή το δάσκαλό σου πώς μπορείς να το βρεις).

Αφού παρουσιάστηκε συνοπτικά η πορεία εξέλιξης των Σχολικών Εγχειριδίων, σχεδιάστηκε ένα σταυρόλεξο εμπέδωσης των γνωστικών πληροφοριών, για να το λύσουν οι μαθητές:

ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

1. Τεχνική με την οποία γινόταν η εικονογράφηση στα Αλφαβητάρια του 1880 -1916.
3. Βιβλία με τα οποία τα παιδιά μαθαίνουν τα πρώτα τους γράμματα.
7. Διδασκόταν στα σχολεία το διάστημα 1955-1973.

ΚΑΘΕΤΑ

2. Γλώσσα στην οποία ήταν γραμμένα τα Αλφαβητάρια έως το 1916.
4. Γλώσσα που συντάχθηκαν τα Αλφαβητάρια με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917.
5. Εικονογράφος που φιλοτέχνησε το «Αλφαβητάριο Τα καλά παιδιά».
6. Εικονογράφηση στα πρώτα Αλφαβητάρια.

Η επόμενη δραστηριότητα στο τετράδιο δραστηριοτήτων είναι αφιερωμένη στα **Πρωτογράμματα** των Αναγνωστικών. Στο σημείο αυτό ο δάσκαλος του σχολείου μπορεί να συνδέσει τα Πρωτογράμματα των Αναγνωστικών με την Γ' Ενότητα από το μάθημα των Εικαστικών της Ε' και Στ' Δημοτικού, η οποία είναι αφιερωμένη σε κάποια από τα Εικαστικά Επαγγέλματα, μεταξύ των οποίων είναι και το επάγγελμα του Γραφίστα-Γραμμάτων.

Γνώριζες ότι:

Τα Πρωτογράμματα ομόρφυναν τις σελίδες πολλών Αναγνωστικών.

Ο εικονογράφος του σχολικού βιβλίου

φιλοτεχνούσε το πρώτο γράμμα της πρώτης παραγράφου του κειμένου ή του ποιήματος.

Συνήθως τα σχέδια που πλαισιώναν τα πρωτογράμματα

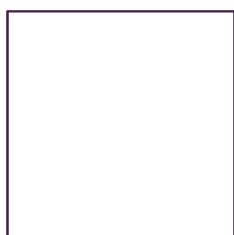
σχετίζονταν με το περιεχόμενο του κειμένου που ακολουθούσε.

Δες το απόσπασμα...

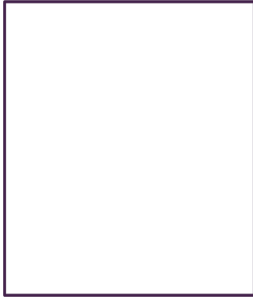
Το καμάκι είναι το πρώτον μεταξύ των εργαλείων της ψαρικής. Τούτο πρώτον μετεχειρίσθη ο άνθρωπος, όταν κατόρθωσε να εννοήσει, ότι αι χείρες του μόναι είναι ανεπαρκή εργαλεία δια να συλλαμβάνουν τους ιχθύς.

Πώς θα σου φαινόταν να γίνεις και εσύ εικονογράφος και να φιλοτεχνήσεις τα πρωτογράμματα από τα αποσπάσματα των Αναγνωστικών;

Καθ' όλας τας εποχάς ο άνθρωπος, οσάκις επρόκειτο να μετακινηθή ή να διανύση αποστάσεις, είχεν ως σύνθημά του το:
-Πάντοτε ταχύτερον! Αλλ' η εποχή μας, η σημερινή εποχή, χωρίς αντίρρησιν δύναται να ονομασθή η κατ' εξοχήν «εποχή της ταχύτητος.

ΠΑΝΤΟΤΕ ΤΑΧΥΤΕΡΟΝ στο
Μιχ. Γ. Πετρίδης, Κ. Γιουσαλίτου-Λαχανά,
Το νέον αναγνωστικόν της Ε' τάξεως του
Δημοτικού Σχολείου, έκδ. 1η,
Αθήνα 1936 Εκδότης: Α.Ι. Ράλλης

Θα ήμουν ως δώδεκα χρονών όταν επήγα με τη μητέρα μου σ' ένα όμορφο νησάκι να κάμη λουτρά γιατί έπαθε από ρευματισμούς.

Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΝΤΡΕΑΣ στο
Νώντας Έλατος, Δημοσθένης Βουτυράς,
Η Ζωή μας. Αναγνωστικό ΣΤ' Δημοτικού, έκδ. 1η,
Αθήνα 1929,
Εκδότης: Δημητράκου

Με αφορμή αυτή τη δραστηριότητα και την Γ' Ενότητα από το μάθημα των Εικαστικών της Ε' και ΣΤ' Δημοτικού, η οποία είναι αφιερωμένη σε κάποια από τα Εικαστικά Επαγγέλματα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να μιλήσει στα παιδιά και για άλλα εικαστικά επαγγέλματα όπως του χαράκτη. Τα παιδιά μπορούν να ακολουθήσουν τις οδηγίες που τους δίνονται στο τετράδιο δραστηριοτήτων και να εικονογραφήσουν με την τεχνική της χαρακτηριστικής αντιγράφοντας εξώφυλλα από τα Σχολικά Εγχειρίδια της Ιστορικής Συλλογής και να παράγουν αντίτυπα (Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5 Τετράδιο Δραστηριοτήτων Μαθητή):

Τι θα έλεγες να εικονογραφήσεις με την τεχνική της χαρακτηριστικής και να παράγεις αντίτυπα;

Υλικά που θα χρειαστείς

- ✓ Χαρτόνια Α4 για να τυπώσουμε το σχέδιο μας
- ✓ Φενιζόλ ή λινόλεουμ (= μαλακή επιφάνεια χάραξης)
 - ✓ Ένα σετ εργαλείων χάραξης
 - ✓ Μολύβι
 - ✓ Μαρκαστόρο
 - ✓ Ψαλίδι
 - ✓ Μελάνι τυπώματος
 - ✓ Χάρακα
 - ✓ Ρολό για τύπωμα

Στάδιο 1^ο

Βρες το σχέδιο που θέλεις να χαράξεις από τα Σχολικά Εγχειρίδια της Ιστορικής Συλλογής.

Στάδιο 2^ο

Αντίγραψε το σχέδιό σου στο λινόλεουμ ή σε φενιζόλ αντίστροφα.

Στάδιο 3^ο

Κάνε ρυθμικές χαράξεις για να αποδώσεις τα γκριζα μέρη και αφάιρесе τα λευκά.

Στάδιο 4^ο

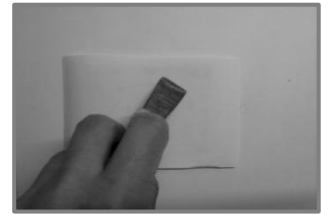
Καθάρισε καλά το λινόλεουμ. Βάλε μελάνι στο ρολό και

μελάνωσέ το με το ρολό ομοιόμορφα.

Στάδιο 5^ο

Πίεσε πάνω του ένα χαρτόνι και τρίψε δυνατά με το χάρακα για να τυπωθεί το σχέδιο.

Στάδιο 6^ο

Πριν σηκώσεις ολόκληρο το χαρτί, ανασήκωσε μια άκρη του, δίχως να το ξεκολλήσεις απ' το μελάνι για να βεβαιωθείς ότι έχει τυπωθεί καλά.

Μια ακόμη δραστηριότητα που προτείνεται στους μαθητές είναι να αναζητήσουν την Ιστορική Συλλογή Σχολικών Εγχειριδίων στο διαδίκτυο. Αυτό γίνεται για να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με μια ψηφιοποιημένη συλλογή:

Ήξερες ότι:

Τα Σχολικά Εγχειρίδια της Ιστορικής Συλλογής της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. δεν υπάρχουν μόνο σε έντυπη μορφή στη βιβλιοθήκη;

Μπορείς να τα αναζητήσεις στο διαδίκτυο, να τα διαβάσεις ή να τα ξεφυλλίσεις με τους συμμαθητές σου!

Τρέξε να τα βρεις!

5.4.9. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Προκειμένου να καταστεί δυνατή η διερεύνηση της επιτυχίας των επιλογών που έγιναν σε επίπεδο σχεδιασμού και διαδικασιών εφαρμογής αυτού του σχεδιασμού, δηλαδή της οργάνωσης και της υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος, είναι απαραίτητη η διαδικασία της αξιολόγησης.

Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών δράσεων χρειάζεται να περιλαμβάνει τρία στάδια: την προκαταρκτική, τη διαμορφωτική και την ολική ή απολογιστική αξιολόγηση. Η προκαταρκτική αξιολόγηση γίνεται σε πρωταρχικό στάδιο, όταν ακόμα γίνεται η επεξεργασία της ιδέας της εκπαιδευτικής δράσης, και βοηθά στον καλύτερο δυνατό σχεδιασμό το προγράμματος. Το επόμενο στάδιο, η διαμορφωτική αξιολόγηση έχει ως σκοπό τη βελτίωση του προγράμματος, καθώς πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια το σχεδιασμού του ή ενόσω αυτό εξελίσσεται. Έχει ως στόχο την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται, της πληρότητας και της επάρκειας του εξοπλισμού, των εποπτικών μέσων και των δραστηριοτήτων, της διοικητικής και λειτουργικής στήριξης, ενώ ελέγχεται και η στάση και οι αντιδράσεις των επισκεπτών. Τέλος, η ολική αξιολόγηση χρησιμοποιείται για την εξαγωγή τελικών συμπερασμάτων, πράγμα που έχει να κάνει και την συνολική περαιτέρω πορεία του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Το επόμενο βήμα αφορά τη μεθοδολογία που θα χρησιμοποιηθεί κατά την αξιολόγηση. Έτσι, υπάρχει δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν η παρατήρηση, ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, προφορικές ερωτήσεις, αφού ληφθούν υπόψη παράμετροι όπως οι απαιτήσεις του φορέα που υλοποιεί την εκπαιδευτική δράση, οι στόχοι και το περιεχόμενο του προγράμματος, οι συνθήκες υλοποίησής του, το κοινό στο οποίο απευθύνεται και οι αποδέκτες της αξιολόγησης.

Όσον αφορά τους μαθητές, προκρίθηκε η μέθοδος της παρατήρησης κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της εκπαιδευτικής δράσης και η μέθοδος των προφορικών ερωτοαποκρίσεων στη λήξη του προγράμματος κατά το τελευταίο πεντάλεπτο, προκειμένου να διερευνηθούν πιο άμεσα οι αντιδράσεις των παιδιών δεδομένου ότι λειτουργεί ακόμα ιδιαίτερα έντονα και το βιωματικό στοιχείο. Πιο συγκεκριμένα, στη λήξη του προγράμματος θα τους υποβάλλουμε προφορικά ορισμένες ερωτήσεις, όπως οι ακόλουθες:

Ερωτήματα για αξιολόγηση για τους μαθητές

- Από όλα όσα μάθαμε σήμερα για τα παλιά Σχολικά Εγχειρίδια, σε τι νομίζετε ότι διαφέρουν από τη σημερινή εποχή ή σε τι μοιάζουν;
- Τα δικά σας σχολικά εγχειρίδια έχουν ασπρόμαυρη ή έγχρωμη εικονογράφηση;
- Τα σχολικά βιβλία σήμερα εκδίδονται από το κράτος ή από εκδοτικούς οίκους;
- Πώς θα θέλατε να είναι τα σχολικά βιβλία στο μέλλον;

- Τι σχέδια και τι χρώματα θα θέλατε να έχουν;
- Σε ποιά γλώσσα νομίζετε ότι θα είναι γραμμένα; Θα έχουν πολλές εικόνες;
- Μπορείτε να φανταστείτε πως θα είναι αυτές οι εικόνες και ποιός θα τις σχεδιάζει;
- Ποια δραστηριότητα, από αυτές που κάναμε σήμερα εδώ, σας άρεσε περισσότερο και γιατί;
- Θα προτείνατε σε κάποιο φίλο ή φίλη σας να έρθει σε αυτό το εκπαιδευτικό πρόγραμμα;
- Τί θα θέλατε να κάνετε όταν ξαναέρθετε στη βιβλιοθήκη;

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω σχεδιάστηκε, επίσης, ένα ερωτηματολόγιο για τους εκπαιδευτικούς που θα συνοδεύουν τα παιδιά και θα είναι παρόντες κατά τη διεξαγωγή της εκπαιδευτικής δράσης.

Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης για τους εκπαιδευτικούς

Σχολείο

Ειδικότητα

Τάξη

Διεύθυνση σχολείου

Τηλέφωνο σχολείου

Ημερομηνία

Έχετε παρακολουθήσει με την τάξη σας αντίστοιχα εκπαιδευτικά προγράμματα σε βιβλιοθήκες, αρχεία ή μουσεία;

.....

Εάν ναι, σε ποια;

.....

.....

Ποια είναι η γνώμη σας για την επιλογή των θεμάτων που αναπτύχθηκαν στο πρόγραμμα;

άριστη καλή μέτρια ανεπαρκής

Ποια είναι η γνώμη σας για τη συνολική δομή του προγράμματος;

άριστη καλή μέτρια ανεπαρκής

Ποια είναι η γνώμη σας για την εκπαιδευτική μεθοδολογία που ακολουθήθηκε;

άριστη καλή μέτρια ανεπαρκής

Κατά πόσο θεωρείτε ότι οι μαθητές ανταποκρίθηκαν στις επιμέρους θεματικές ενότητες του προγράμματος;

α. Βιβλιοθήκη - Άσκηση 1

πάρα πολύ πολύ αρκετά λίγο καθόλου

β. Βιβλιοθήκη – Ενημέρωση για την Ιστορική Συλλογή - Άσκηση 2

πάρα πολύ πολύ αρκετά λίγο καθόλου

γ. Γνωριμία με τα Αλφαβητάρια της Ιστορικής Συλλογής – Καταγραφή παρατηρήσεων - Τα Αλφαβητάρια στη σειρά - Άσκηση 3

πάρα πολύ πολύ αρκετά λίγο καθόλου

δ. Μια εικόνα χίλιες λέξεις - Άσκηση 4

πάρα πολύ πολύ αρκετά λίγο καθόλου

ε. Παίρνω ιδέες για το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος – Επιτραπέζιο Παιχνίδι - Άσκηση 5

πάρα πολύ πολύ αρκετά λίγο καθόλου

στ. Το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος - Άσκηση 6

πάρα πολύ πολύ αρκετά λίγο καθόλου

Θεωρείτε ότι το εποπτικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε ήταν:

εύχρηστο

πάρα πολύ πολύ αρκετά λίγο καθόλου

βοηθητικό

πάρα πολύ πολύ αρκετά λίγο καθόλου

ελκυστικό

πάρα πολύ πολύ αρκετά λίγο καθόλου

εύληπτο

πάρα πολύ πολύ αρκετά λίγο καθόλου

Ποια είναι η γνώμη σας για την οργάνωση του προγράμματος (π.χ. διοικητική υποστήριξη, οργάνωση επίσκεψης, ενημέρωση, συνεννόηση με υπευθύνους του προγράμματος)

άριστη καλή μέτρια ανεπαρκής

Πιστεύετε ότι η βιωματική εμπειρία συμμετοχής σε αυτή την εκπαιδευτική δράση σε βιβλιοθήκη θα αποτελέσει πηγή συζήτησης για τους μαθητές εντός και εκτός σχολικού περιβάλλοντος (π.χ. συμμαθητές, οικογένεια, φίλοι κλπ.);

πάρα πολύ πολύ αρκετά λίγο καθόλου

Εάν ναι, με ποιο τρόπο;

.....
.....

Σας ευχαριστούμε πολύ!

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρήσει να παρουσιάσει τους τρόπους με τους οποίους οι μουσειακοί οργανισμοί γενικότερα και η Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. ειδικότερα μπορούν να δημιουργήσουν μαθησιακά περιβάλλοντα για σχολικό κοινό.

Ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού προγράμματος «Μια εικόνα χίλιες λέξεις», όπου επιχειρείται η αξιοποίηση της Ιστορικής Συλλογής Σχολικών Εγχειρίδιων στην εκπαιδευτική διαδικασία, προσφέρει βαθύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο μπορεί να συνδεθεί η τυπική με τη μη τυπική εκπαίδευση. Επίσης, από το σχεδιασμό των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του προγράμματος διαπιστώνεται η αλληλένδετη σχέση μεταξύ της τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης, καθώς για τη διεκπεραίωση του είναι απαραίτητη η συμβολή και των δύο.

Οι μαθητές μαθαίνουν και αποκτούν εμπειρίες με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Η τυπική εκπαίδευση είναι εξαιρετικά σημαντική καθώς παρέχει πρόσβαση στις αξίες του πολιτισμού με καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της ανθρώπινης προσωπικότητας ανάλογα με τις ατομικές και κοινωνικές προσδοκίες. Μέσω αυτής της μορφής εκπαίδευσης, ο μαθητής εισάγεται σε πολλούς τομείς γνώσης της ανθρώπινης ύπαρξης. Η τυπική εκπαίδευση γίνεται ένα γνήσιο μέσο κοινωνικής ένταξης ενώ ταυτόχρονα παρέχει στους μαθητές ένα μεθοδικό πλαίσιο άσκησης και ανάπτυξης ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Παρόλα αυτά η τυπική εκπαίδευση είναι ανεπαρκής διότι δεν μπορεί να αναλάβει όλες τις εκπαιδευτικές λειτουργίες της κοινωνίας μας. Συνεπάγεται ότι η επίσημη εκπαίδευση από μόνη της δεν μπορεί να αντεπεξέλθει στις ανάγκες των μαθητών, γι' αυτό πρέπει να συνεργαστεί με τη μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση.

Η μη τυπική εκπαίδευση δίνει στους μαθητές τη δυνατότητα να αναπτύξουν επιπλέον τις αξίες, τις δεξιότητες και τις ικανότητές τους, εκτός από αυτές που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης. Εξάλλου, ένας σημαντικός αριθμός μαθησιακών εμπειριών συμβαίνουν εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος: στο οικογενειακό περιβάλλον, στα μουσεία, στις βιβλιοθήκες και σε άλλους χώρους. Αυτό συμβαίνει επειδή στις μέρες μας, οι μαθητές συμμετέχουν σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο συγκαταλέγεται στη μη τυπική μάθηση.

Η αιτία που κάνει ξεχωριστή και ιδιαίτερη τη μη τυπική εκπαίδευση είναι ότι οι μαθητές εμπλέκονται ενεργά στη διαδικασία μάθησης και δημιουργούν τα δικά τους προσωπικά νοήματα. Οι μουσειακοί χώροι με τις συλλογές τους μπορούν να αποτελέσουν έναν πολυτροπικό τρόπο παραγωγής νοήματος και να προσφέρουν τη δυνατότητα συνδυασμού και ερμηνείας ποικίλων γνώσεων.

Συνεπώς, ο σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων στους μουσειακούς χώρους για το μαθητικό κοινό αποτελεί μια σύνθετη και δημιουργική διαδικασία που αναπτύσσεται σε

διαφορετικά στάδια. Η εφαρμογή αυτών των σταδίων προϋποθέτει τη στενή συνεργασία των εκπαιδευτικών του σχολείου και των εκπαιδευτικών των μουσειακών οργανισμών. Ο συνεχής διάλογος μεταξύ των δύο ιδρυμάτων μπορεί να συμβάλει στην εδραίωση μιας νέας μορφής σχέσεων μεταβάλλοντας τις παραδοσιακές δομές της εκπαίδευσης με εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alexander, E. P., & Alexander, M. (2008). *Museums in Motion: an introduction to the history and functions of museums. Second Edition*. United States of America: Altamira Press.

Alexander, E. P., & Alexander, M. (2008). *Museums in Motion: an introduction to the history and functions of museums. Second Edition*. United States of America: Altamira Press.

André, D., & Mairesse, F. (2010). *Key Concepts of Museology*. ICOM.

Ansbacher, T. (1998). John Dewey's Experience and Education: Lessons for Museums. *The Museum Journal* , 41 (1), 36-50.

Appadurai, A. (1986). Introduction: commodities and politics of value. Στο A. Appadurai (Επιμ.), *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective* (σσ. 3-63). Cambridge: Cambridge University Press.

Arnold, K. (2006). *Cabinets for the Curious: Looking Back at Early English Museums*. Aldershot: Ashgate Press.

Bamberger, Y., & Tal, T. (2008). An Experience for the Lifelong Journey: The Long-Term Effect of a Class Visit to a Science Center. *Visitor Studies* , 11 (2), 198-212.

Belk, R. (1995). *Collecting in a Consumer Society*. London and New York: Routledge.

Berntzen, L. (2017). Active Learning in the Museum Using Technology to Enhance Learning. *The Eleventh International Conference on Digital Society and eGovernments* , 14-17.

Black, G. (2009). *Το Ελκυστικό Μουσείο. Μουσεία και Επισκέπτες*. Αθήνα: ΠΙΟΠ.

Blanck, H. (1994). *Το Βιβλίο στην Αρχαιότητα*. Αθήνα: Παπαδήμας.

Bounia, A. (2004). *The Nature of Classical Collecting: 100 BCE - 100 CE*. London and New York: Ashgate Press.

Brocius, M. (2003). Ancient Archives and Concepts of Record Keeping: An Introduction. Στο M. Brocius, *Ancient Archives and Archival Traditions. Concepts of Record Keeping in the Ancient World* (σσ. 1-16). Oxford: Oxford University Press.

Brothman, B. (2001). The Past that Archives Keep: Memory, History, and the Preservation of Archival Records. *Archivaria, The Journal of the Association of Canadian Archivists* (51), 1-33.

Chapman, L. (1993). *Διδακτική της Τέχνης. Προσεγγίσεις στην Καλλιτεχνική Αγωγή*. Αθήνα: Νεφέλη.

Courau, S. (2000). *Τα βασικά εργαλεία του εκπαιδευτή ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Csikszentmihalyi, M., & Hermanson, K. (1999). Intrinsic motivation in museums: why does one want to learn? Στο E. Hooper-Greenhill, *The Educational Role of the Museum* (σσ. 146-160). London: Routledge.
- Davison, P. (2005). Museums and the re-shaping of memory. Στο G. Corsane, *Heritage, Museums and Galleries* (σσ. 202-214). New York: Routledge.
- Dempsey, L. (2000). Scientific, industrial, and cultural heritage: A shared approach: A research framework for digital libraries, museums and archives. *Ariadne* (22).
- DeWitt, J., & Hohenstein, J. (2009). School Trips and Classroom Lessons: An Investigation into Teacher–Student Talk in Two Settings. *Journal of Research in Science Teaching*, 47 (4), 454-473.
- Downey, S., Delamatre, J., & Jones, J. (2007). Measuring the Impact of Museum-School Programs: Findings and Implications for Practice. *Journal of Museum Education*, 32 (2), 175-187.
- Duchemin, M. (1992, Winter). The History of European Archives and the Development of the Archival Profession in Europe. *The American Archivist* (55), σσ. 14-25.
- Falk, J. H., & Dierking, L. D. (2000). *Learning from Museums. Walnut Creek*. Walnut Creek: Altamira Press.
- Falk, J. H., & Dierking, L. D. (2016). *The Museum Experience*. New York: Routledge.
- Falk, J. H., Dierking, L. D., & Adams, M. (2012). Ζώντας σε μια Κοινωνία της Μάθησης: Μουσεία και Αυτόβουλη Μάθηση. Στο S. Macdonald, *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές. Ένας πλήρης οδηγός* (Δ. Παπαβασιλείου, Μεταφρ., σσ. 448-469). Αθήνα: ΠΙΟΠ.
- Findlen, P. (2004). *The Museum: Its Classical Etymology and Renaissance Genealogy*. (D. Preziosi, & C. Farago, Επιμ.) USA: Ashgate.
- Flemming, D. (2008). The Democratic museum. Liverpool: MA Conference.
- Flügel, K. (2005). *Einführung in die Museologie*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change. Fourth Edition*. New York: Teachers College Press.
- Garcia, B. (2012). What We Do Best. *Journal of Museum Education*, 37 (2), 47-55.
- Gardner, H. (2006α). *Changing Minds: The Art of Changing Our Own and Other People's Minds*. Boston: Harvard Business School Press.

Gardner, H. (2006β). *Multiple Intelligences: New Horizons in Theory and Practice*. New York: Basic Books.

Gardner, H. (2004). *The Unschooled Mind: How Children Think and How Schools Should Teach?* New York: Basic Books.

Gary, E., & David, D. (1994). *The handbook for museums*. London and New York: Routledge.

Hedstrom, M., & Leslie King, J. (2004). On the LAM: Library, Archive, and Museum Collections in the Creation and Maintenance of Knowledge Communities. *School of Information University of Michigan*.

Hein, G. (1991). "Constructivist Learning Theory" in *The Museum and the Needs of People*. (σσ. 89-94). CECA (International Committee of Museum Educators) Conference Jerusalem Israel.

Hein, G. E., & Price, S. (2007). More than a field trip: science programmes for elementary school groups at museums. *International Journal of Science Education*, 13 (5), 505-519.

Hein, G. (2004). John Dewey and Museum Education. *Curator the Museum Journal*, 47 (4), 413-427.

Hein, G. (1998). *Learning in the Museum*. London: Routledge.

Hein, G. (1995). The Constructivist Museum. *Journal for Education in Museums* (16), 21-23.

Hein, G. (2012). Μουσειακή Εκπαίδευση. Στο S. Macdonald, *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές. Ένας πλήρης οδηγός* (Δ. Παπαβασιλείου, Μεταφρ., σσ. 471-487). Αθήνα: ΠΙΟΠ.

Hense, H. (1985). *Das Museum als gesellschaftlicher Lernort. Aspekte einer pädagogischen Neubestimmung*. Frankfurt: Extrabuch Verlag.

Herz, R. (2017α, April 10). *Schools and Museums: Ideas and Implications, Part II*. Ανάκτηση Ιούλιος 7, 2018, από Museum Questions. Reflections on Museums, Programs, and Visitors: <https://museumquestions.com/2017/04/10/schools-and-museums-ideas-and-implications-part-ii/>

Herz, R. (2017β, September 25). *What does it take to create a great education program?* Ανάκτηση Ιούλιος 6, 2018, από Museum Questions. Reflections on Museums, Programs, and Visitors: <https://museumquestions.com/2017/09/25/what-does-it-take-to-create-a-great-education-program/>

Hobsbawm, E. (2015). *Η Εποχή των Επαναστάσεων 1789 - 1848*. Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Holden, J., & Jones, S. (2006). *Knowledge and inspiration: the democratic face of culture: evidence in making the case for museums, libraries and archives, August 2006: full report*. London: Museums, Librarians and Archives Council.

Holmes, O. W. (1965). History and theory of archival practice. Στο R. Stevens, *University Archives (Papers presented at an institute conducted by the University of Illinois Graduate School of Library Science, November 1-4, 1964, 11th ser.)* (σσ. 1-21). Graduate School of Library and Information Science. University of Illinois at Urbana-Champaign.

Hooper - Greenhill, E. (1994γ). *Museums and their Visitors*. London and New York: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (2004). Learning from Culture: The Importance of the Museums and Galleries Education Program (Phase I) in England. *Curator the Museum Journal* , 47 (4), 428-449.

Hooper-Greenhill, E. (1994α). *Museum and Gallery Education*. Leicester University Press .

Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and Education. Purpose, Pedagogy, Performance*. London: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (1992). *Museums and the Shaping of Knowledge*. London: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (1994β). *The Educational Role of the Museum*. London: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (1999). Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή. *Αρχαιολογία και Τέχνες* (72), σσ. 47-49.

Hooper-Greenhill, E., Dodd, J., Gibson, L., Phillips, M., Jones, C., & Sullivan, E. (2006). *What did you learn at the museum today? Second Study. Evaluation of the outcome and impact of learning through implementation of Education Programme Delivery Plans across nine Regional Hubs (2005)*. London: Research Centre for Museums and Galleries (RCMG), Museums, Libraries and Archives Council (MLA).

Jaques, D. (2001). *Μάθηση σε Ομάδες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Jarvis, P. (2004). *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Jeffery-Clay, K. R. (1998). Constructivism in Museums: How Museums Create Meaningful Learning Environments. *Journal of Museum Education* , 23 (1), 3-7.

Kelly, T. (1970). *A History of Adult Education in Great Britain*. Liverpool University Press .

Kenyon, F. G. (1951). *Books and readers in ancient Greece and Rome*. Oxford Clarendon Press .

Ketelaar, E. (2008). Archives as Spaces of Memory. *Journal of the Society of Archivists* , 1 (29), 9–27.

Ketelaar, E. (2001). Tacit Narratives: The Meanings of Archives. *Archival Science. International Journal on Recorded Information* , 1 (2), 131–141.

Ketelaar, E. (2002). The Archive as a Time Machine. The ICT industry and public-sector partnership: to promote the preservation and accessibility of the european archival heritage. Στο P. Berninger, F. Brady, H. Hofmann, & J. Schram, *Proceedings of the DLM-Forum 2002, @ccess and Preservation of Electronic Information: Best Practices and Solutions. Barcelona, 6–8 May 2002* (σσ. 576-583). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Kisiel, J. (2003). Teachers, Museums and Worksheets: A Closer Look at a Learning Experience. *Journal of Science Teacher Education* , 14 (1), 3-21.

Kisiel, J. (2005). Understanding Elementary Teacher Motivations for Science Fieldtrips. *Science Education* , 89 (6), 936-955.

Kopytoff, I. (1986). The cultural Biography of things: Commoditization as process. Στο A. Appadurai, *The Social of Things: Commodities in Cultural Perspective* (σσ. 64-92). Cambridge: Cambridge University Press.

Kristinsdóttir, A. (2016). Toward sustainable museum education practices: confronting challenges and uncertainties. *Museum Management and Curatorship* , 32 (5), 424-439.

Lankford, L. E. (2002). Aesthetic Experience in Constructivist Museums. *The Journal of Aesthetic Education* , 36 (2), 140-153.

Learning in schools and learning in museums: which methods best promote active learning? (n.d.). Ανάκτηση Ιούλιος 12, 2018, από Museo Nazionale della Scienza Tecnologia "Leonardo da Vinci": www.museoscienza.org

Lerner, F. (2001). *The story of Libraries: From the Invention of Writing to the Computer Age*. New York: Continuum.

Lewis, G. (2012). "Museums and their precursors: a brief world survey. Στο A. M. Thompson, & J. M. Thompson (Επιμ.), *Manual of Curatorship: A guide to museum practice* (σσ. 5-21). London and New York: Routledge.

Macleod, R. (2010). *The Library of Alexandria: Centre of learning in ancient world*. London: I.B.Tauris.

Martin, R. S. (2007). Intersecting Missions, Converging Practice. *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts, and Cultural Heritage* , 1 (8), 80-88.

- Melnic, A.-S., & Botez, N. (2014). Formal, Non-Formal and Informal Interdependence in Education. *Economy Transdisciplinarity Cognition* , 17 (1), 113-118.
- Miksa, F. (1996). The Cultural Legacy of the 'Modern Library' for the Future. *Journal of Education for Library and Information Science* , 37 (2), 100-119.
- Miller Hillis, J. (1992). *Illustration*. London: Reaktion Books.
- Misic, S., & Stefanov, A. (2012). From Enthusiastic Ideas to the Realization of High Quality Programmes - Educational Activities in the Gallery of Matica SRPSKA. Στο Ž. Jelavić (Επιμ.), *Old Questions, new answers: quality criteria for museum education. Proceedings of the ICOM CECA '11 Conference Zagreb, September 16 – 21, 2011* (σσ. 320-330). Zagreb: ICOM Croatia.
- Mortensen, M. F., & Smart, K. (2007). Free-Choice Worksheets Increase Students' Exposure to Curriculum during Museum Visits. *Journal of Research in Science Teaching* , 44 (9), 1389-1414.
- Myrivilli, E. (2007). Performativity, Interactivity, Virtuality and the Museum. *Museology* (4), 1-4.
- Pearce, S. (2003). *"Objects as meaning: or narrating the past"*. *Interpreting Objects and Collections*. London and New York: Taylor & Francis e-Library.
- Pearce, S. M. (1995). *On Collecting. An investigation into collecting in the European tradition*. London and New York: Routledge.
- Pearce, S. M. (2002). *Μουσεία, Αντικείμενα και Συλλογές*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Pearce-Moses, R. (2005). *A Glossary of Archival and Records Terminology*. Chicago: The Society of American Archivists.
- Pomiam, K. (1987). *Collectionneurs, amateurs et curieux. Paris-Venise: XVIe-XVIIIe siecles. Bibliothèque des histoires* . French: Gallimard.
- Rogers, A. (2014, January). The Classroom and the Everyday: The Importance of Informal Learning for Formal Learning. *Investigar em Educação IIª Série* , 1, σσ. 7-34.
- Roustae, R., Kadir, S. A., & Asimiran, S. (2014). A Review of Constructivist Teaching Practices. *Middle-East Journal of Scientific Research 19 (Innovation Challenges in Multidisciplinary Research & Practice)* , 145-152.
- Saettler, P. (2004). Theories of Instruction According to Dewey and Kilpatrick. Στο P. Saettler, *The Evolution of American Educational Technology 2nd Edition* (σσ. 57-60). United States of America: Information Age Publishing Inc.

Salomon, G. (1979). Shape, not only content: how media symbols partake in the development of abilities. Στο E. Wartella, *Children Communicating: Media and Development of Thought, Speech, Understanding* (σσ. 53-82). London: Sage Publications.

Schultz-Jones, B., & Oberg, D. (2015). *IFLA School Library Guidelines*. Netherlands: IFLA Professional Committee.

Schunk, D. H. (2012). *Learning Theories. An Educational Perspective. 6th ed.* Boston: Pearson Education.

Schwartz, J. M., & Cook, T. (2002). Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory. *Archival Science. International Journal on Recorded Information* , 2 (1-2), 1–19.

Shulman Herz, R. (2007). Critical-Thinking Skills in the Museum. *Journal of Museum Education* , 32 (2), 95-99.

Silverman, R. A. (2015). Introduction: museum as process. Στο R. A. Silverman, *Museum as Process. Translating Local and Global Knowledges* (σσ. 2-18). New York: Routledge.

Sprunker, J., & Munilla, G. (2012). Quality Heritage Education to Promote Lifelong Learning. Στο Ž. Jelavić (Επιμ.), *Old Questions, New Answers: quality criteria for museum education. Proceedings of the ICOM CECA '11 Conference Zagreb, September 16 – 21, 2011* (σσ. 89-97). Zagreb: ICOM Croatia.

Tost, L. P., & Economou, M. (2007). Exploring the suitability of Virtual Reality interactivity for exhibitions through an integrated evaluation: the case of the Ename Museum. *Museology* (4), 81-97.

Tudor, S. L. (2013, April 15). Formal - Non-formal – Informal In Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* , 76, σσ. 821-826.

Vygotsky, S. L. (1997). *Νους στην κοινωνία*. (Α. Μπίμπου, & Σ. Βοσνιάδου, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.

Wilson, N. G. (1967). The Libraries of the Byzantine World. *Greek, Roman and Byzantine Studies* , 8, σσ. 53-80.

Αθανασούλα-Ρέππα, Α. (2008). *Ενότητα 3. Βασικές Κοινωνιολογικές έννοιες - Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Παιδαγωγική Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών του Ο.Α.Ε.Δ. Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.) - Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ)*.

Αλαχιώτης, Σ. (2002). Για ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* (7), σσ. 7-18.

Ανδρέου, Ι. (2008). Υπηρεσίες στις Βιβλιοθήκες, στα αρχεία και στα μουσεία: σύγχρονες τάσεις. *Βιβλιοθήκες και Πληροφόρηση*, (20), 1-8.

Ασωνίτης, Π. (2002). *Η Εικονογράφηση στο Βιβλίο Παιδικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Βαϊκούση, Ε. (1986). Χρηστοθήθειες και διαμόρφωση της συμπεριφοράς των νέων στην ελληνική κοινωνία (18ος-19ος αιώνας). *Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας και της νεότητας, Τόμος Α'* (σσ. 287-299). Αθήνα: ΙΑΕΝ.

Βοσταντζόγλου, Θ. (1998). *Εικονογραφώ: Αντιλεξικόν ή Ονομαστικόν της Νεοελληνικής Γλώσσης*. Αθήνα: Βοσταντζόγλου - Βλαστάρη.

Βουγιούκας, Α. (1994). *Το γλωσσικό μάθημα στην πρώτη βαθμίδα της νεοελληνικής εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

Γελαδάκη, Σ. (2002). Η νομοθεσία περί σχολικών βιβλίων κατά τον 19ο αιώνα. Η Καποδιστριακή περίοδος. *2ο Διεθνές Συνέδριο: Η παιδεία στην αυγή του 21ου αιώνα. Ιστορικοσυγκριτικές προσεγγίσεις. Β.3 Σχολικά Εγχειρίδια. Συνεδριακό Κέντρο Πανεπιστημίου Πατρών*. Εργαστήριο Ιστορικού Αρχείου Νεοελληνικής και Διεθνούς Εκπαίδευσης. (http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/?section=785&language=el_GR).

Γερούλανου, Α. (1985). Εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Μπενάκη. *Αρχαιολογία* (16), σσ. 22-26.

Γιαννακόπουλος, Γ., & Μπουντούρη, Β. (2015). *Εισαγωγή στην Αρχειονομία*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράματα και Βοηθήματα, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Γκαζή, Α. (1999). Από τις Μούσες στο Μουσείο: Η ιστορία ενός θεσμού διαμέσου των αιώνων. *Αρχαιολογία και Τέχνες* (70), σσ. 39-46.

Γκαζή, Α. (2001). Μουσεία για τον 21ο αιώνα. *Τετράδια Μουσειολογίας* (1), σσ. 3-12.

Δάλκος, Γ. (2000). *Το Βιβλίο στην Εκπαίδευση. Σχολείο και Μουσείο*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Δανασσής-Αφεντάκης, Α. Κ. (1996). *Μάθηση και ανάπτυξη, γ' έκδ., Τ. Α'*. Αθήνα: Γ. Γκέλμπεσης.

Ηλιού, Φ. (1997). *Ελληνική βιβλιογραφία του 19ου αιώνα: βιβλία-φυλλάδια. Τόμος 1ος 1801-1818*. Αθήνα: Βιβλιολογικό Εργαστήριο. Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο.

Καλεσοπούλου, Δ. (2002). Μάθηση μέσω των αντικειμένων: τα χαρακτηριστικά της και η εφαρμογή της στο χώρο του μουσείου και του σχολείου. *Ανοιχτό Σχολείο* (82), σσ. 12-18.

Καλεσοπούλου, Δ. (2011). Στρατηγικές ανάπτυξης της κριτικής σκέψης στο μουσείο. Παραδείγματα από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο». *Πρακτικά του Συνεδρίου Η Άνοιξη των Μουσείων. Συνάντηση για τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τη μουσειακή αγωγή* (σσ. 67-75). Ρέθυμνο: ΚΕ΄Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Ρεθύμνου.

Καλογιάννη, Α. (2015, Μάϊος). Αξιοποιώντας παιδαγωγικά τις επισκέψεις σε μουσεία. Η Περίπτωση του Αθανασάκειου Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου. *Museumedu 1* , σσ. 115-134.

Κανταρτζή, Ε. (1999). Ιστορία των ελληνικών αλφαβηταρίων. *Σύγχρονη Εκπαίδευση: Τρίμηνη Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* (101), σσ. 9-69.

Κανταρτζή, Ε. (1994α). Ιστορία των ελληνικών αναγνωστικών βιβλίων 1ο μέρος. *Σύγχρονη Εκπαίδευση: Τρίμηνη Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* (75), σσ. 30-34.

Κανταρτζή, Ε. (1994β). Ιστορία των ελληνικών αναγνωστικών βιβλίων 2ο μέρος. *Σύγχρονη Εκπαίδευση: Τρίμηνη Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* (76), σσ. 44-50.

Κανταρτζή, Ε. (2002). *Ιστορική Αναδρομή της Εικονογράφησης των Παιδικών και Σχολικών Βιβλίων*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Κανταρτζή, Ε. (2009). *Παιδείας ενθύμιο. Τα σχολικά μας βιβλία*. Θεσσαλονίκη: Φωτοεκδοτική.

Κανταρτζή, Ε., & Καψοκαβάδης, Κ. (2010). Ιδεολογία και εκπαιδευτική πολιτική: ίδρυση και λειτουργία του ΟΕΣΒ από το 1937 έως το 1981. *7ο Πανελλήνιο Συνέδριο 19-21 Νοεμβρίου 2010: Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα*. Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος.

Καντζάρα, Β. (2008). *Εκπαίδευση και κοινωνία – Κριτική διερεύνηση των κοινωνικών λειτουργιών της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Πολύτροπον.

Καρακατσούλη, Α. (2011). *Στη χώρα των βιβλίων: Η εκδοτική ιστορία του Βιβλιοπωλείου της Εστίας, 1885-2010*. Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Καραμανώλη, Ε. Χ. (2015). Η αξιοποίηση της σχολικής βιβλιοθήκης στην εκπαιδευτική διαδικασία και τον πληροφοριακό γραμματισμό: ένα διδακτικό παράδειγμα στο μάθημα της Ιστορίας. *Hellenic Academic Libraries Journal 1* , 23-36.

Κασβίκης, Κ., Νικονάνου, Κ., & Φουρλίγκα, Ε. (2002, Δεκέμβριος). Εκπαιδευτικά προγράμματα αρχαιολογίας στην Ελλάδα. *Αρχαιολογία και Τέχνες* (85B), σσ. 103-112.

Κασίμη, Γ. (2009). Διεθνές Συνέδριο "Material Worlds" (15-17 Δεκεμβρίου 2008, University of Leicester, Μ. Βρετανία). *Τετράδια Μουσειολογίας* (6), σσ. 90-92.

Καψάλης, Α., & Χαραλάμπους, Δ. (2008). *Σχολικά εγχειρίδια. Θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*. Αθήνα: μεταίχμιο.

Κόκκινος, Γ., & Αλεξάκη, Ε. (2002). *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κούκου, Ε. (1975β). Η παιδεία από το 1828 ως το 1831. Η ελληνική επανάσταση και η ίδρυση του Ελληνικού κράτους (1821-1832). Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (Τόμ. ΙΒ, σσ. 589 - 593). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Κουρκουνάκη, Γ., Μαβίνη, Χ., Πολυζούλη, Β., Σίμογλου, Σ., Σκαλτσά, Μ., Τριανταφυλλίδου, Μ., και συν. (2010). Το περιβάλλον με άλλα μάτια. Στο Α. Τσιτούρη, & Ε.-Μ. Πιτσιάβα (Επιμ.), *Εκπαιδευτικές δράσεις για την πολιτιστική κληρονομιά και το περιβάλλον, 2008 - 2009. Educational activities for the cultural heritage and the environment, 2008 - 2009. Πρακτικά Ημερίδας Proceedings 26 Ιουνίου 2009* (σσ. 27-34). Αθήνα: Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) - Ελληνικό Τμήμα Ομάδα Εργασίας CECA (Committee for Education and Cultural Action).

Κυζίρη, Α. (2013, Σεπτέμβριος). Μελέτη περίπτωσης: Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και το πολιτιστικό έντυπο «Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα» του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης Ο ρόλος τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο* (6-7).

Λάππας, Σ. (2009). *Κώδικας Δεοντολογίας του ICOM για τα Μουσεία*. Αθήνα: ICOM.

Λέφας, Χ. (1942). *Ιστορία της Εκπαιδύσεως*. Εν Αθήναις: ΟΕΣΒ.

Μαγαλιού, Μ., & Περακάκη, Ε. (2018). Συνεργασία Σχολείων - Χώρων Πολιτισμικής Αναφοράς: Μια Μελέτη Περίπτωσης. *Επιστήμες Αγωγής* (1), σσ. 96-116.

Μπάγιας, Α. (1999). *Εγχειρίδιο Αρχειονομίας. Η επεξεργασία ενός Ιστορικού Αρχείου*. Αθήνα: Κριτική.

Μπούνια, Α. (2009). *Στα παρασκήνια του μουσείου: Η διαχείριση των μουσειακών συλλογών*. Αθήνα: Πατάκη.

Μπούνια, Α., & Νικονάνου, Ν. (2008). Μουσειακά αντικείμενα και ερμηνεία: δημιουργώντας την εμπειρία, επιδιώκοντας την επικοινωνία. Στο Ν. Νικονάνου, & Κ. Κασβίκης, *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος* (σσ. 66-95). Αθήνα: Πατάκης.

Νάκου, Ε. (1988). Η αξιοποίηση του παιδευτικού χαρακτήρα των μουσείων και ο σχεδιασμός μιας σύγχρονης μουσειακής αγωγής. *Σύγχρονη Εκπαίδευση* (102-103).

Νάκου, Ε. (2006). Η τέχνη και ο πολιτισμός ως πεδίο ευέλικτων διαθεματικών προσεγγίσεων. Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. *Πανεπιστήμιο Κρήτης. Επιστημονικό Διήμερο, 13-14 Μαΐου 2006*, (σφ. 1-12).

Νάκου, Ε. (2009). *Μουσεία, Ιστορίες και Ιστορία*. Αθήνα: Νήσος.

Νάκου, Ε. (2001). *Μουσεία: Εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.

Νικονάνου, Ν. (2015). Μουσεία και τυπική εκπαίδευση. Στο Ν. Νικονάνου, *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21ο αιώνα* (σφ. 89-112). Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και βοηθήματα, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Νικονάνου, Ν. (2010). *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Πατάκης.

Νικονάνου, Ν. (2005). Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής στα σύγχρονα μουσεία. *Τετράδια Μουσειολογίας* (2), σφ. 18-25.

Νοταράς, Γ., & Χρυσουλάκη, Σ. (2009β). *Αρχεία. Πηγές Γνώσης, Πηγές Μνήμης. Επιγραφικό Μουσείο. Το Μουσείο Αρχείο (Φάκελος Εκπαιδευτικού Υλικού)* (Τόμ. 3). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος.

Νοταράς, Γ., & Χρυσουλάκη, Σ. (2009α). *Αρχεία. Πηγές Γνώσης, Πηγές Μνήμης. Τα αρχεία στις ελληνικές πόλεις τις αρχαιότητας. (Φάκελος Εκπαιδευτικού Υλικού)* (Τόμ. 5). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος.

Ντιρογιάννη, Δ. (2011). Μουσεία: πεδία εφαρμογής σύγχρονων θεωριών μάθησης. Στο Δ. Καλεσπούλου, *Ελληνικό Παιδικό Μουσείο. Παιδί και Εκπαίδευση στο Μουσείο. Θεωρητικές αφετηρίες, παιδαγωγικές πρακτικές* (σφ. 75-92). Αθήνα: Πατάκη.

Ξωχέλλης, Π. (2007). *Λεξικό της Παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Οικονόμου, Μ. (2003). *Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα*. Αθήνα: Κριτική.

Παίζης, Ν. (2002). Ταξιδεύοντας στο χρόνο με το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ»: η αξία της πολιτισμικής αγωγής. Στο Γ. Κόκκινος, & Ε. Αλεξάκη, *Διεπιστημονικές απαντήσεις στη μουσειακή αγωγή* (σφ. 239-244). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Παληγιάννης, Β. (2003, Μάϊος). Σχολικά βιβλία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. *Επιστημονικό Βήμα* (2), σφ. 128-9.

Παναγιωτακόπουλος, Ν. (2004). *Για την εκπαίδευση του μέλλοντος: οι προτάσεις του Πιερ Μπουρντιέ*. Αθήνα: Νήσος.

Πασχαλίδης, Γ. (2001). Από τα μουσεία του πολιτισμού στον πολιτισμό των μουσείων. Στο Μ. Σκαλτσά (Επιμ.), *Η μουσειολογία στον 21ο αιώνα. Θεωρία και πράξη, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, ΥΠ.ΠΟ., Ελληνικό τμήμα ICOM, ΑΠΘ. Θεσσαλονίκη 21-24/11/1997.*

Πατρινέλης, Γ. (1989). *Το Ελληνικό βιβλίο κατά την Τουρκοκρατία (1476 - 1820). Περιλήψεις μαθημάτων.* Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ. Υπηρεσία Δημοσιευμάτων.

Ρέλλος, Ν. (2000). *Για μια επίκαιρη διδασκαλία.* Αθήνα: Gutenberg.

Ρώκ-Μελά-Ρόκου, Σ. (2012). Ο ρόλος των Μουσείων στην Εκπαίδευση. *Σεμινάριο: Οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μουσεία ως ανοιχτά πεδία εκπαιδευτικής & περιβαλλοντικής δράσης. Λαύριο, 2-3 Μαρτίου 2012* (σσ. 1-14). Λαύριο: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Λαύριο.

Σεμερτζάκη, Ε. (2006). *Ιστορία των Βιβλιοθηκών στην Ελλάδα: σύντομη αναδρομή.* Αθήνα: Ίδρυμα Ευγενίδου.

Σκέμπερη, Λ. (2010, Σεπτέμβριος). Τέχνη και εκπαίδευση: η συμβολή της τέχνης στο εκπαιδευτικό έργο ή για μια εκπαίδευση του μέλλοντος. *Συνεργασία αρ.2*.

Στάϊκος, Κ. (1997). *Βιβλιοθήκες. Από την αρχαιότητα έως την Αναγέννηση, και σημαντικές ουμανιστικές και μοναστηριακές βιβλιοθήκες (3000π.Χ. - 1600μ.Χ.).* Αθήνα.

Σταματέλου, Ά. (2007, Ιούλιος). Διεθνής Ημέρα των μουσείων 1992-2005: Νέες τάσεις, Νέες προκλήσεις. *Μουσείο*, σσ. 18-22.

Τερζής, Ν. (2010). *Τερζής, Ν. (2006). Η παιδαγωγική του Αλέξανδρου Δελμούζου. Συστηματική εξέταση του έργου και της δράσης του.* Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Τζήκας, Χ. (1999). *Ι. Π. Κοκκώνης: ο ρόλος του στη θεμελίωση και τα πρώτα βήματα της δημοτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα.* Αθήνα: Gutenberg.

Τοράκη, Κ. (2010). Τεχνικές βιβλιοθήκες και τεχνική πληροφόρηση: μερικά σημεία για το ρόλο και τη σημασία τους. *Συνεργασία* (3).

Τσιμπόγλου, Φ., & Παπαθεοδώρου, Χ. (2000). Η ενσωμάτωση των υπηρεσιών Βιβλιοθήκης στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αντικειμενικοί παράγοντες, υποκειμενικές προϋποθέσεις και πεδία εφαρμογής. Στο *9ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Σύνδεση Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών με την εκπαιδευτική διαδικασία, 18-20 Δεκεμβρίου 2000* (σσ. 15-23).

Φιλιππουπολίτη, Α. (2015). Εκπαιδευτικές θεωρίες και μουσειακή μάθηση. Στο Ν. Νικονάνου (Επιμ.), *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21ο αιώνα* (σσ. 27-49). Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και βοηθήματα, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Φραγκουδάκη, Α. (1978). *Τα αναγνωστικά βιβλία του δημοτικού σχολείου. Ιδεολογικός πειθαναγκασμός και παιδαγωγική βία*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Χαλικιά, Ά. (2015, Φεβρουάριος 2). Τα μουσεία και η μουσειολογία στη σύγχρονη κοινωνία. Νέες προκλήσεις, νέες σχέσεις (Μέρος ΙΔ'). Εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές δημοτικού: στοχεύοντας στον ενθουσιασμό. *Αρχαιολογία και Τέχνες*.

Χατζηνικολάου, Τ. (2008). Η μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα και ο ρόλος του ICOM στην πορεία μιας τριακονταετίας. Στο Ν. Νικονάνου, & Κ. Κασβίκης, *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος* (σσ. 188-194). Αθήνα: Πατάκης.

Χατζηνικολάου, Τ. (2002). Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων και η Μουσειοπαιδαγωγική. Στο Γ. Κόκκινος, & Ε. Αλεξάκη, *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή* (σσ. 101-107). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Χατζόπουλος, Κ. (1991). *Ελληνικά σχολεία στην περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας (1453-1821)*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Χορταρέα, Ε. (2002). Ιστορική εξέλιξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μουσείων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Στο Γ. Κόκκινος, & Ε. Αλεξάκη, *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή* (σσ. 179-188). Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

American Library Association (ALA) - Types of Libraries. (n.d.). Ανάκτηση 15-2-2018, από <http://www.ala.org/educationcareers/careers/librarycareerssite/typesoflibraries>.

Arts Council England. (n.d.). Ανάκτηση 12-4-2018, από <https://www.artscouncil.org.uk/>.

GEM The Voice for Heritage learning: Heritage education offers a different kind of learning. (n.d.). Ανάκτηση 10-6-2018, από <https://gem.org.uk/our-work/value-of-heritage-education/heritage-education-offers-a-different-kind-learning/>.

Howard Gardner. Hobbs Professor of Cognition and Education Harvard Graduate School of Education. (n.d.). Ανάκτηση 10-6-2018, από <https://howardgardner.com/>.

International Council of Museums (ICOM) - Key Concepts of Museology. (n.d.). Ανάκτηση 3-2-2018, από <https://icom.museum/en/ressource/key-concepts-of-museology/>.

International Council of Museums (ICOM) - Museum Definition. (n.d.). Ανάκτηση 3-2-2018, από <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/>.

- International Council of Museums (ICOM) - Statutes 2001.* (n.d.). Ανάκτηση 10-3-2018, από <http://conservacion.inah.gob.mx/normativa/wp-content/uploads/Documento57.pdf>.
- International Council of Museums (ICOM) - Statutes 2017.* (n.d.). Ανάκτηση 3-2-2018, από https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/2017_ICOM_Statutes_EN_02.pdf.
- International Council on Archives (ICA) Constitution 2012.* (n.d.). Ανάκτηση 24-2-2018, από https://www.ica.org/sites/default/files/constitution_2012_en_final_2016_visual_identity.pdf.
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) - Intellectual Freedom Statements by others.* (n.d.). Ανάκτηση 15-2-2018, από <https://www.ifla.org/publications/intellectual-freedom-statements-by-others>.
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) - Statement on Libraries and Sustainable Development (August 2002).* (n.d.). Ανάκτηση 15-2-2018, από <https://www.ifla.org/publications/statement-on-libraries-and-sustainable-development>.
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) Statutes Canada, 14 August 2008.* (n.d.). Ανάκτηση 15-2-2018, από <https://www.ifla.org/files/assets/hq/ifla-statutes-en.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), Internet Manifesto 2014.* (n.d.). Ανάκτηση 17-2-2018, από <https://www.ifla.org/publications/node/224?og=30>.
- Museum Questions. Reflections on Museums, Programs, and Visitors.* (n.d.). Ανάκτηση 7-4-2018, από <https://museumquestions.com/2017/04/10/schools-and-museums-ideas-and-implications-part-ii/>.
- Project Zero - Harvard Graduate School of Education.* (n.d.). Ανάκτηση 15-6-2018, από <http://www.pz.harvard.edu/projects/multiple-intelligence-schools>.
- The National Archives - MLA Information.* (n.d.). Ανάκτηση 12-6-2018, από http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20060716084724/http://www.mla.gov.uk/webdav/harmonise?Page/@id=73&Document/@id=18413&Section%5B@stateId_eq_left_hand_root%5D/@id=4386.
- The Universal Declaration of Human Rights (UDHR).* (n.d.). Ανάκτηση 15-2-2018, από http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf.

- Βιβλίο Μαθητή και Δασκάλου Νέα Ελληνική Γλώσσα Στ' Δημοτικού. (n.d.). Ανάκτηση 30-9-2018, από <http://ebooks.edu.gr/new/class-main.php?classcode=DSDIM-F>.
- Βιβλίο Μαθητή και Δασκάλου Εικαστικά Ε' και Στ' Δημοτικού. (n.d.). Ανάκτηση 30-9-2018, από <http://ebooks.edu.gr/new/class-main.php?classcode=DSDIM-E>.
- Βιβλίο Μαθητή και Δασκάλου Νέα Ελληνική Γλώσσα Ε' Δημοτικού. (n.d.). Ανάκτηση 30-9-2018, από <http://ebooks.edu.gr/new/class-main.php?classcode=DSDIM-E>.
- Βιβλίο Μαθητή και Δασκάλου Νέα Ελληνική Γλώσσα Γ' Δημοτικού. (n.d.). Ανάκτηση 30-9-2018, από <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSDIM-C>.
- Βιβλίο Μαθητή και Δασκάλου Νέα Ελληνική Γλώσσα Δ' Δημοτικού. (n.d.). Ανάκτηση 9 30, 2018, από <http://ebooks.edu.gr/new/class-main.php?classcode=DSDIM-D..>
- Γενικά Αρχεία του Κράτους. (n.d.). Ανάκτηση 20-2-2018, από <http://www.gak.gr/>.
- Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων Ελληνικό Τμήμα. (n.d.). Ανάκτηση 12-2-2018, από <http://network.icom.museum>.
- Εκπαιδευτικές δράσεις στην Αθήνα - Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς. (n.d.). Ανάκτηση 12-8-2018, από <http://www.piop.gr/el/Programmes/ekpaideutika-programmata-mouseion/piop.aspx>.
- Ίδρυμα Γληνού. (n.d.). Ανάκτηση 30-9-2018, από http://www.glinos.gr/v1/repository/view_archive/142.
- Ίδρυμα Ευγενίδου - Βιβλιοθήκη. (n.d.). Ανάκτηση 12-8-2018, από <http://www.eugenfound.edu.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=396>.
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - Βιβλιοθήκη. (n.d.). Ανάκτηση 23-9-2018, από <http://www.iep.edu.gr/library>.
- Ιστορική Συλλογή Σχολικών Εγχειριδίων Ι.Ε.Π. (n.d.). Ανάκτηση 23-9-2018, από <http://e-library.iep.edu.gr>.
- Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Λαυρίου. (n.d.). Ανάκτηση 30-6-2018, από <http://kpe-lavriou.att.sch.gr/activities.php?act=6>.
- Μετάβαση - Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος. (n.d.). Ανάκτηση 6 30, 2018, από <https://transition.nlg.gr/agapimena-dedomena-ta-paidia-katagrafoyn-kai-ereynoyn-stin-kalokairini-ekstrateia-tis-ethnikis-vivliothikis>.
- NEON ΓΝΩΣΗ. Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: Είναι αυτό Τέχνη;. (n.d.). Ανάκτηση 30-6-2018, από Πληροφορίες σχετικά με το πρόγραμμα «Είναι αυτό τέχνη;» βλ. στον <https://neon.org.gr/gr/learning/einai-auto-texnh>.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο - Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.).
(n.d.). Ανάκτηση 9 4, 2018, από <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>.

Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς - Βιβλιοθήκη. (n.d.). Ανάκτηση 12-8-2018, από
<http://www.piop.gr/el/vivliothiki.aspx>.

ΥΠΠΟΑ - Πρόγραμμα Μελίνα - Εκπαίδευση και Πολιτισμός. (n.d.). Ανάκτηση 10-3-2018, από
<https://www.culture.gr/el/service/SitePages/view.aspx?ilID=2583>.

Ενημερωτικό Υλικό για το Δάσκαλο – Δασκάλα

Τίτλος Εκπαιδευτικού Προγράμματος:	<i>«Μια εικόνα χίλιες λέξεις»</i>
Χώρος Διεξαγωγής:	Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Διάρκεια:	120 λεπτά
Ώρες Διεξαγωγής:	
Ηλικία Παιδιών:	10 έως 12 ετών (Ε' έως Στ' Δημοτικού)

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Οι επιμέρους στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι οι μαθητές:

- Να συνειδητοποιήσουν και να καταγράψουν τί εννοούμε με τον όρο Βιβλιοθήκη από πού προήλθε η λέξη και ποιος είναι ο σκοπός της.
- Να μάθουν για τη Ιστορική Συλλογή που διαθέτει η Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π.
- Να γνωρίσουν τα Σχολικά Εγχειρίδια, περίπου από το 1800 έως το 1980 και να εντοπίσουν το ιδεολογικό περιεχόμενό τους όσον αφορά τα κείμενα και την εικονογράφησή τους.
- Να έρθουν σε επαφή με επιλεγμένα Αλφαβητάρια από την Ιστορική Συλλογή.
- Να καταγράψουν τις παρατηρήσεις τους για τη γλώσσα των κειμένων και την εικονογράφηση των Αλφαβηταρίων.
- Να ταξινομήσουν με χρονολογική σειρά τα Αλφαβητάρια και να τα συγκρίνουν μεταξύ τους ως προς το γλωσσικό σύστημα των κειμένων τους και την εικονογράφηση.
- Να συγκρίνουν τα Αλφαβητάρια ως προς την εικονογράφηση και τη γλώσσα των κειμένων με τα δικά τους σχολικά βιβλία.
- Να ενημερωθούν για τη λειτουργικότητα των Αλφαβηταρίων στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Να ενημερωθούν για την έννοια της εικονογράφησης και τη λειτουργία της σε σχέση με τα κείμενα.
- Να ενημερωθούν ότι οι εικόνες που συνοδεύουν ένα κείμενο εκτός από χρηστική λειτουργία παράγουν και αισθητικό αποτέλεσμα.

- Να ενημερωθούν για τα εικαστικά επαγγέλματα και κυρίως για το επάγγελμα του εικονογράφου.
- Να γνωρίσουν τους παράγοντες ενός βιβλίου: συγγραφείς, εικονογράφους, εκδότες και να διερευνήσουν τα Αναγνωστικά που εικονογράφησαν, έγραψαν και εξέδωσαν συγκρίνοντας την εποχή, το ύφος, τη γλώσσα και το περιεχόμενο.
- Να γνωρίσουν τους τρόπους παραγωγής των σχολικών εγχειριδίων.
- Να ανακαλύψουν ότι το βιβλίο δεν είναι μόνο ένα μέσο για να αντλούμε πληροφορίες ή να ταξιδεύουν οι ιστορίες και οι σκέψεις μας, αλλά μπορεί να είναι και ένα έργο τέχνης.
- Να σχεδιάσουν και να ζωγραφίσουν πως φαντάζονται ότι θα είναι το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος.
- Να γνωρίσουν τη μέθοδο της χαρακτηριστικής.
- Να αποκτήσουν δεξιότητα συμμετοχής σε ομαδική εργασία και κατανόησης των άλλων μέσα από διαύλους αποτελεσματικής επικοινωνίας.
- Να αντιμετωπίσουν το βιβλίο ως σύνολο πολλών στοιχείων που το συγκροτούν και το συνθέτουν – εξώφυλλο, τίτλος, ονόματα συγγραφέα/εικονογράφου, εικόνα εξωφύλλου, εκδότης, οπισθόφυλλο, κ.ά.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Πριν από τη συμμετοχή σας στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα ήταν χρήσιμο.

- Να ετοιμάσετε μαζί με τους μαθητές σας καρτελάκια με τα ονόματά τους (μόνο το μικρό όνομα με μεγάλα γράμματα), τα οποία θα φορούν πάνω στις μπλούζες τους για να διευκολυνθεί η γνωριμία με τον ερμηνευτή.
- Να προτείνετε στα παιδιά να φορούν άνετα ρούχα και παπούτσια κατά προτίμηση φόρμες και αθλητικά.
- Να ενημερώσετε τους μαθητές για τη μη ύπαρξη κυλικείου στο χώρο της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π.
- Να θυμίσετε στους μαθητές να φέρουν φαγητό και νερό.
- Να ενημερώσετε γραπτώς για παιδιά με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. (π.χ. περιορισμένη ακοή ή όραση, μη κατανόηση της ελληνικής γλώσσας κ.λ.π.).
- Να εξασφαλίσετε την άφιξή σας 10 λεπτά πριν από την καθορισμένη ώρα του προγράμματος.
- Να συζητήσετε με τα παιδιά τι μπορούν και τι δεν μπορούν να κάνουν μέσα σε μια βιβλιοθήκη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΙΝ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Η προετοιμασία των παιδιών για το πρόγραμμα «Μια εικόνα χίλιες λέξεις» είναι καλό να ξεκινήσει πριν την πραγματοποίησή του στο χώρο της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. Με αυτό τον τρόπο τα παιδιά θα προσεγγίσουν καλύτερα το σκοπό και τους στόχους του προγράμματος.

Μπορείτε να πραγματοποιήσετε δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση των μαθητών με:

α) την έννοια «**βιβλιοθήκη**»

β) τη Συλλογή Σχολικών Εγχειριδίων που θα συναντήσετε με τους μαθητές σας στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π.

γ) τη λειτουργία των Αναγνωστικών στο σχολείο

γ) την έννοια εικονογράφηση και τη λειτουργία της σε ένα κείμενο

Το ρήμα «εικονογραφώ» χαρακτηρίζει λεξικογραφικά την ενέργεια της περιγραφής, της ζωγραφικής και της διακόσμησης. Η εικονογράφηση ειδικότερα ως εφαρμογή «είναι η τέχνη της διασαφήνισης και της μεταβίβασης μιας ιδέας, διάθεσης ή ιστορίας με οπτικά μέσα». Σκοπός της εικονογράφησης είναι να ερμηνεύσει οπτικά τα κείμενα που συνοδεύει, γι' αυτό και η αγγλική λέξη «illustration», που αντιστοιχεί σημασιολογικά με την ελληνική λέξη «εικονογράφηση», χρησιμοποιείται ετυμολογικά, για να χαρακτηρίσει αυτό που έρχεται στο φως και που εννοεί την οπτική αποκάλυψη των άδηλων πλευρών ενός κειμένου

Προτείνουμε:

- ✓ Να συζητήσετε με τα παιδιά γύρω από την έννοια «**βιβλιοθήκη**».
- ✓ Να βασιστείτε στο φυλλάδιο εργασιών του μαθητή για να διευκολυνθείτε.
- ✓ Να συζητήσετε με τα παιδιά τι γνωρίζουν για τα παλιά Σχολικά Εγχειρίδια, και κυρίως για τα Αναγνωστικά.
- ✓ Να συζητήσετε με τα παιδιά για την έννοια της **εικονογράφησης** και τη λειτουργία της.
- ✓ Να φτιάξουν σε μια παράγραφο μια εικονογραφημένη ιστορία που θα σχετίζεται με εξώφυλλα από τα Αναγνωστικά.

ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η παρουσία σας και η ενεργός συμμετοχή σας κατά τη διάρκεια του προγράμματος είναι απαραίτητη για να :

- αξιοποιήσετε καλύτερα την εμπειρία των παιδιών μετά το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.
- αξιολογήσετε το πρόγραμμα (θα σας δοθεί ειδική φόρμα αξιολόγησης) και να συμβάλετε με αυτό τον τρόπο στην εξέλιξή του.

Για το λόγο αυτό σας προτείνουμε να συμμετέχετε στο πρόγραμμα ως μέλος της ομάδας, κάνοντας κι εσείς τις δραστηριότητες μαζί με τα παιδιά (απαραίτητα τα άνετα ρούχα γιατί η ομάδα κάθεται στο έδαφος σε μαξιλαράκια).

ΠΡΟΣΟΧΗ:

- Το πρόγραμμα διαρκεί συνεχόμενα 120' λεπτά και δεν γίνεται διακοπή για διάλειμμα. Για το λόγο αυτό καλό θα ήταν τα παιδιά να κολατσίσουν πριν την πραγματοποίηση του προγράμματος είτε στο σχολείο είτε στον προαύλιο χώρο της Βιβλιοθήκης.
- Κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος καθόμαστε αρχικά κυκλικά και οκλαδόν πάνω σε μαξιλαράκια στο χώρο της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. και ύστερα σε τραπέζια.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Θα μπορούσατε :

1. Να συζητήσετε με τα παιδιά την εμπειρία τους από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.
2. Να ζωγραφίσετε σε χαρτί του μέτρου μια επιτοίχια ομαδική ζωγραφιά με αφορμή το πρόγραμμα.
3. Να αναζητήσετε στο Διαδίκτυο την Ιστορική Συλλογή Σχολικών Εγχειριδίων του Ι.Ε.Π.
4. Με αφορμή την ενότητα Γ' Εικαστικά Επαγγέλματα στο μάθημα των Εικαστικών της Ε' και Στ' Δημοτικού του ΑΠΣ προτείνουμε να συζητήσετε με τους μαθητές σας και για άλλα εικαστικά επαγγέλματα εκτός από αυτά που αναφέρονται στο μάθημα των εικαστικών όπως του χαρακτή.
5. Να μιλήσετε για το επάγγελμα του γραφίστα γραμμάτων και να προτείνετε στα παιδιά να κάνουν την άσκηση με τα πρωτογράμματα στο τετράδιο μαθητή που θα τους δόθηκε κατά την επίσκεψή τους στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π.
6. Στη συνέχεια να συζητήσετε με τα παιδιά για το επάγγελμα του χαρακτή και να τους προτείνετε να κάνουν στην τάξη τη δραστηριότητα στο Τετράδιο Δραστηριοτήτων Μαθητή: *«Τι θα έλεγες να εικονογραφήσεις με την τεχνική της χαρακτικής και να παράγεις αντίτυπα;»*.
7. Να οργανώσετε μια παρουσίαση – έκθεση στο χώρο του σχολείου, όπου μαθητές από άλλες τάξεις, γονείς και δάσκαλοι θα ξεναγηθούν από τους μαθητές της τάξης σας στη δική σας έκθεση με τα χαρακτηριστικά που θα έχουν φτιάξει οι μαθητές.

Ελπίζουμε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα να είναι μια ευχάριστη και ωφέλιμη εμπειρία για την τάξη σας.

Ευχαριστούμε πολύ!

Φυλλάδιο Δραστηριοτήτων Μαθητή

«Μια εικόνα χίλιες λέξεις»

[Εκπαιδευτικά προγράμματα Βιβλιοθήκη Γ.Ε.Π.]

Ετοιμάσου για επίσκεψη!

**Πρόκειται να επισκεφτείτε με την τάξη σου τη Βιβλιοθήκη του
Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.).**

**Εκεί θα συναντήσετε την Ιστορική Συλλογή των Σχολικών
Εγχειριδίων.**

Πρόκειται για μια σημαντική συλλογή με σχολικά εγχειρίδια που
έχουν χρησιμοποιηθεί
για την εκπαίδευση των μαθητών στα σχολεία
από το 1800 περίπου έως τις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Μέσα στη συλλογή αυτή θα γνωρίσετε τα Αναγνωστικά, θα μάθετε
για την εικονογράφησή τους, για τους εκδότες, τους συγγραφείς,
τους εικονογράφους και πολλά άλλα...

Είσαι έτοιμος για την επίσκεψη;

Μη βιαστείς να απαντήσεις.

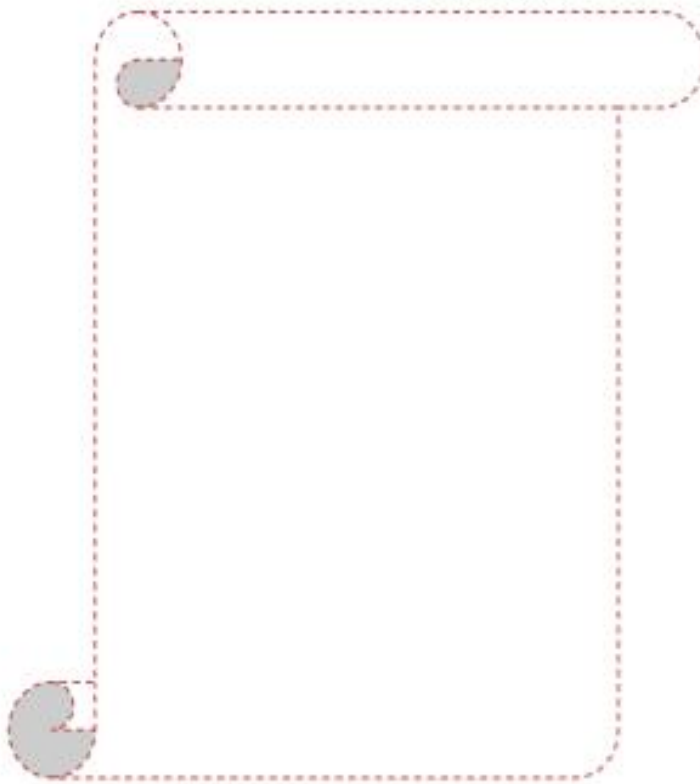
Προσπάθησε πρώτα να λύσεις μερικές απορίες που σου έχουν
δημιουργηθεί.

Τι νομίζεις ότι είναι τα Αναγνωστικά και σε ποιο μάθημα τα χρησιμοποιούσαν;

Μήπως τα έχεις ξανακούσει;

Συζήτησέ το με το δάσκαλο σου και τους συμμαθητές σου και στη συνέχεια κατέγραψέ το εδώ:

Αναγνωστικά:

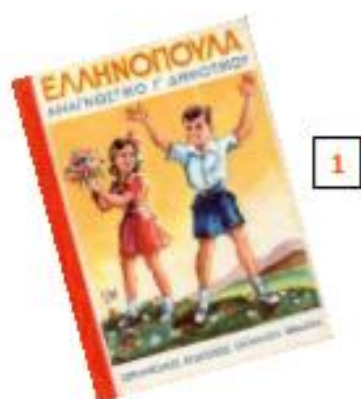
**Μήπως έχεις ξαναδεί κάποια από αυτά τα Αναγνωστικά;
Διάβασε προσεκτικά το απόσπασμα από τη μαρτυρία της
Ναννίνας Σακκά-Νικολακοπούλου.**

«Αυτό, ίσως, που δε γνωρίζουν πολλοί είναι πως τα παιδιά που
εικονίζονται στο βιβλίο Αλφαβητάριο
είναι τα ίδια τα παιδιά του Κ. Σακκά,
τα οποία ο Κ. Γραμματόπουλος απέδωσε με τα σκίτσα του».

**Κάνε μια έρευνα και εντόπισε ποιο από τα παρακάτω
Αναγνωστικά εικονογράφησε ο Κ. Γραμματόπουλος.**

Όταν το βρεις κύκλωσέ το!

(Αν δυσκολεύεσαι συζήτησε με τους συμμαθητές σου
ή το δάσκαλό σου πως μπορείς να το βρεις.)

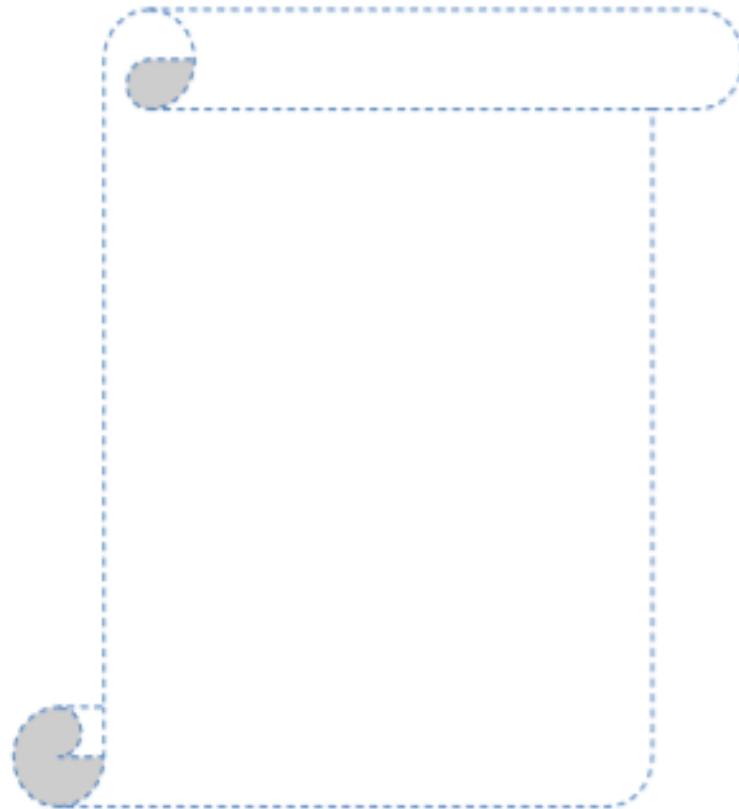

Κατά την επίσκεψη σου στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. θα ακούσεις για την εικονογράφηση των Σχολικών Εγχειριδίων και τους εικονογράφους τους.

A)Τι εννοούμε με τον όρο **εικονογράφηση**;

B)Ποιός φαντάζεσαι ότι είναι ο ρόλος της **εικονογράφησης** σε ένα βιβλίο;

Για να απαντήσεις στις ερωτήσεις συζήτησέ το με τους συμμαθητές σου και αν δυσκολεύεστε μπορείτε να εντοπίσετε το ορισμό στο Λεξικό της τάξης σας.

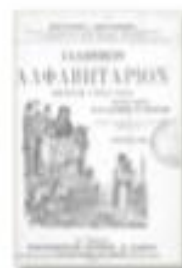

Σου δίνονται εικόνες από εξώφυλλα Αναγνωστικών.

Κάποια από αυτά έχουν ασπρόμαυρη εικονογράφηση και κάποια έγχρωμη.

Μήπως μπορείς να φανταστείς γιατί συμβαίνει αυτό;

Κατέγραψε τις σκέψεις σου:

Τι θα έλεγες να φτιάξεις μια εικονογραφημένη ιστορία;

Σου δίνονται εικόνες από τα εξώφυλλα δύο Αναγνωστικών.

Διάλεξε το ένα από δύο εξώφυλλα.

Αυτό που σου αρέσει περισσότερο.

Και φτιάξε σε μια παράγραφο μια ιστορία που να έχει σχέση με το εξώφυλλο του Αναγνωστικού που διάλεξες.

**Ήρθε η ώρα
για την επίσκεψη!**

Υλικό για τον Εκπαιδευτή

«Μια εικόνα χίλιες λέξεις»

[Εκπαιδευτικά προγράμματα Βιβλιοθήκη Ι.Ε.Π.]

Στάδια Υλοποίησης του Προγράμματος

- 1.** Γνωριμία με την ομάδα - εισαγωγή στο χώρο (10 λεπτά)
- 2.** Εισαγωγή στο θέμα βιβλιοθήκη - Εξοικείωση με το χώρο της βιβλιοθήκης - Δυνατότητες και Περιορισμοί - Δραστηριότητα 1 (15 λεπτά)
- 3.** Γνωριμία με τη βιβλιοθήκη - Ενημέρωση για την Ιστορική Συλλογή» - Δραστηριότητα 2 (15 λεπτά)
- 4.** Γνωριμία με τα Αλφαβητάρια της Ιστορικής Συλλογής - Καταγραφή παρατηρήσεων - Τα Αλφαβητάρια στη σειρά - Δραστηριότητα 3 (20 λεπτά)
- 5.** Μια εικόνα χίλιες λέξεις - Δραστηριότητα 4 (10 λεπτά)
- 6.** Παίρνω ιδέες για το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος - Επιτραπέζιο Παιχνίδι - Δραστηριότητα 5 (35 λεπτά)
- 7.** Το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος - Δραστηριότητα 6 (10 λεπτά)
- 8.** Αξιολόγηση (5 λεπτά).

Στάδιο 1

Καλωσόρισμα και τοποθέτηση στο χώρο

Διαδικασία: Καλωσόρισμα και Γνωριμία

Υλικά: Μαξιλαράκια σε κύκλο | Σημειωματάριο |
Αυτοκόλλητα καρτελάκια | Μαρκαδόροι

- Τα παιδιά εισέρχονται στην είσοδο του Ι.Ε.Π.
- Οδηγούμε τα παιδιά και το δάσκαλο στο χώρο της Βιβλιοθήκης όπου κάθονται σε κύκλο στα μαξιλαράκια που είναι ήδη τοποθετημένα στο δάπεδο.
- Μοιράζουμε στα παιδιά αυτοκόλλητα καρτελάκια στα οποία γράφουν το όνομά τους με μαρκαδόρους.
- Ως εμπυχωτές ζητάμε από τους μαθητές να συστηθούν προφορικά και τους κάνουμε ερωτήσεις εισαγωγικές, σχετικές με το θέμα.

Για παράδειγμα

Καλώς ήλθατε λοιπόν και πάλι στη βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. Επειδή μου είναι δύσκολο να θυμάμαι τα ονόματά σας, θα ήθελα τώρα ο καθένας να μου πει το όνομά και το αγαπημένο του σχολικό βιβλίο. Πάμε λοιπόν. Είμαι ο/η και το αγαπημένο μου σχολικό βιβλίο είναι...».

Στάδιο 2

Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες

Διαδικασία: Προσδιορισμός του χώρου – Δυνατότητες και Περιορισμοί

Μέθοδος: Καταιγισμός ιδεών | Μελέτη πεδίου

Άσκηση 1: «Εξοικείωση με τη Βιβλιοθήκη – Δυνατότητες και Περιορισμοί»

Υλικά: Μαξιλάρια σε κύκλο | Χαρτί του μέτρου |
Μαρκαδόροι

- **Προσδιορίζουμε το χώρο:**

Βρισκόμαστε στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε.Π. Υπάρχει κάποιος από εσάς που να έχει επισκεφτεί κάποια άλλη βιβλιοθήκη; Τι βλέπετε στο χώρο; Τι παρατηρείτε;»

- **Ακούμε τις απόψεις των παιδιών**
- **Καταγράφουμε σε ένα χαρτί του μέτρου δυνατότητες και περιορισμούς.**

«Τι μπορούμε να κάνουμε μέσα σε μια βιβλιοθήκη; Τι δεν μπορούμε να κάνουμε (Καταιγισμός ιδεών) Μπορούμε να φωνάζουμε; Να τρώμε;»

Καλό θα ήταν στο στάδιο αυτό να συμφωνηθεί ο τρόπος επικοινωνίας μας κατά τη συζήτηση.

«Τώρα εδώ που συζητάμε μεταξύ μας, αν θέλει κάποιος να μιλήσει πώς νομίζετε ότι πρέπει να το δείξει; Πότε τελικά θα πάρει το λόγο;»

Συνήθως τα παιδιά προτείνουν το σήκωμα του χεριού το οποίο γνωρίζουν από την τάξη.

Στάδιο 3

Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες

Διαδικασία: Προσδιορισμός του όρου Βιβλιοθήκη

Μέθοδος: Καταιγισμός ιδεών | Μελέτη πεδίου

Άσκηση 2: «Γνωριμία με τη Βιβλιοθήκη - Ενημέρωση για την Ιστορική Συλλογή»

Υλικά: Μαξιλάρκια σε κύκλο | Χαρτί του μέτρου | Μαρκαδόροι

- **Προσδιορίζουμε το αντικείμενο:**
«Τι σας έρχεται στο μυαλό όταν ακούτε τη λέξη Βιβλιοθήκη;»
- Σε χαρτί του μέτρου τοποθετούμε στο κέντρο τη λέξη «Βιβλιοθήκη» (σχηματικό εργαλείο της «αράχνης»).
- Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να μας πουν λέξεις που τους έρχονται στο μυαλό, και τις καταγράφουμε ακτινωτά γύρω από τη λέξη «Βιβλιοθήκη».
- Ολοκληρώνουμε τη διαδικασία.

«Γνωριμία με τη Βιβλιοθήκη - Ενημέρωση για την Ιστορική Συλλογή»

Ολοκλήρωση 1ης δραστηριότητας και Εστίαση στο θέμα

- **Επιδιώκουμε να πούμε στα παιδιά τις παρακάτω λέξεις αν δεν τις έχουν πει ήδη:**

1. Επιπλο

2. Κτίριο

3. Πολιτισμός & Εκπαίδευση

- **Εστιάζουμε στο θέμα:**

4. Το Σύνολο Βιβλίων

που ανήκουν σε κάποιο φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή μια Συλλογή Βιβλίων με ένα κοινό χαρακτηριστικό, όπως είναι η Ιστορική Συλλογή Σχολικών Εγχειριδίων που βρίσκεται σε αυτή τη βιβλιοθήκη και θα τη γνωρίσουμε σήμερα!

- **Ρωτάμε τα παιδιά αν μίλησαν στο σχολείο με το δάσκαλό τους για τη Συλλογή**

«Μιλήσατε στο σχολείο πριν την επίσκεψή σας για το τι θα δούμε εδώ σήμερα; Τι είδους συλλογή είναι αυτή που θα δούμε;»

- **Αν τα παιδιά δεν έχουν μιλήσει για τη Συλλογή πριν την επίσκεψη, μπορούμε να τα ενημερώσουμε ότι:**

«Πρόκειται για μια σημαντική συλλογή με σχολικά εγχειρίδια που έχουν χρησιμοποιηθεί για την εκπαίδευση των μαθητών στα σχολεία από το 1800 περίπου έως τις αρχές της δεκαετίας του 1980.»

Στάδιο 4

Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες

Διαδικασία: Γνωριμία με τα Αλφαβητάρια και Καταγραφή παρατηρήσεων

Μέθοδος: Καταιγισμός ιδεών | Μελέτη πεδίου | Ταυτόχρονη εταιρική συζήτηση | Ομαδική Δραστηριότητα | Παιχνίδι

Άσκηση 3: «Γνωριμία με τα Αλφαβητάρια – Καταγραφή παρατηρήσεων - Τα Αλφαβητάρια στη σειρά»

Υλικά: Μαξιλαράκια σε κύκλο | Αντίγραφα Σχολικών Εγχειριδίων | Χαρτιά και μολύβια

- Παρουσιάζουμε τα Αλφαβητάρια της Ιστορικής Συλλογής του Ι.Ε.Π.
- Τους λέμε να χωριστούν σε ομάδες.
- Τους μοιράζουμε τα Αλφαβητάρια της Ιστορικής Συλλογής του Ι.Ε.Π.
- Τους διευκρινίζουμε ότι έχουν στη διάθεσή τους 10' να τα δουν, να καταγράψουν τις παρατηρήσεις τους, να συζητήσουν μεταξύ τους και τους προτείνουμε να ορίσουν έναν εκπρόσωπο ο οποίος θα μας πει ποιο σχολικό εγχειρίδιο έχει η ομάδα τους και να εξηγήσει τι παρατήρησαν.

«Γνωριμία με τα Αλφαβητάρια – Καταγραφή παρατηρήσεων –
Τα Αλφαβητάρια στη σειρά»

Διαδικασία: Παρουσίαση παρατηρήσεων - τα Αλφαβητάρια
στη σειρά (Συνέχεια)

- Τους λέμε να μας πουν ποιο σχολικό εγχειρίδιο έχει η ομάδα τους και τι παρατήρησαν.

- Ενθαρρύνουμε τα παιδιά και τους ζητάμε να ταξινομήσουν με χρονολογική σειρά τα Αλφαβητάρια και να τα συγκρίνουν μεταξύ τους ως προς τη γλώσσα των κειμένων και την εικονογράφηση.

«Είστε όλοι καταπληκτικοί! Τώρα θα πρότεινα να τα βάλουμε σε σειρά με βάση τη χρονολογία που εκδόθηκαν. Ποιο σχολικό βιβλίο θα λέγαμε ότι είναι πρώτο χρονολογικά; Ποιό είναι πιο παλιό και ποιό νεώτερο; Με ποιά σειρά θα τα τοποθετούσατε; ..Το επόμενο...;»

- Ζητάμε από τα παιδιά να μας πουν τι παρατηρούν από την εξέλιξη. Αν δεν έχουν πει κάτι για την εικονογράφηση και τη γλώσσα τα ρωτάμε για διαφορές με τα δικά τους βιβλία στο σχολείο σήμερα.

Επιδιωκόμενη σειρά εξέλιξης των Αλφαβηταρίων

**«Γνωριμία με τα Αλφαβητάρια – Καταγραφή παρατηρήσεων –
Τα Αλφαβητάρια στη σειρά»**

**Διαδικασία: Συζήτηση – Συμπεράσματα για τα Αλφαβητάρια
(Συνέχεια)**

• Αν δεν μας πουν ότι είναι τα Αλφαβητάρια:

«Μήπως μπορείτε να φανταστείτε για πιο μάθημα του σχολείου ήταν αυτά τα βιβλία;»

«Λοιπόν αυτά εδώ τα βιβλία ονομάζονται Αλφαβητάρια, επειδή τα παιδιά μάθαιναν τα γράμματα του αλφαβήτου και ανάγνωση.»

- **Συζήτηση - Συμπεράσματα: Στόχος είναι να μας πουν για την εικονογράφηση και τη γλώσσα των κειμένων αν δεν το έχουν πει.**

«Όπως βλέπετε στην αρχή είχαν ασπρόμαυρη εικονογράφηση και πιο δύσκολη γλώσσα για τα παιδιά.

Αν παρατηρήσετε τα κείμενα των πρώτων Αλφαβηταρίων δεν συνδέονται με τις εικόνες.

Σταδιακά βελτιώθηκαν και έγιναν πιο ευχάριστα για τα παιδιά με ωραίες εικόνες που συνοδεύουν τα κείμενα τα οποία διαβάζονται πιο εύκολα διότι η γλώσσα έγινε πιο απλή.»

Στάδιο 5

Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες

Διαδικασία: Έννοια και λειτουργία Εικονογράφησης

Μέθοδος: : Ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου

Άσκηση 4 : «Μια εικόνα χίλιες λέξεις»

Υλικά: Μαξιλάρια σε κύκλο |
Χαρτί του μέτρου | Μαρκαδόρος

- Συνδέουμε τα Σχολικά Εγχειρίδια και την Εικονογράφηση
- Καταγράφουμε σε χαρτί του μέτρου - Παράλληλα συζήτηση

«Όταν ακούτε τη λέξη εικονογράφηση τι σας έρχεται στο μυαλό;»

Επιθυμητές απαντήσεις:

Εικονογράφος, Σκιτσογράφος, βιβλίο, πολλά νοήματα.

Οι εικόνες συνδέονται με το κείμενο.

- Για να καταλήξουμε:

«Μια εικόνα μπορεί να δώσει πολλά νοήματα δηλαδή «μια εικόνα μπορεί να είναι ίση με χίλιες λέξεις».

Όταν οι εικόνες συνδέονται με το κείμενο μπορούν να μας βοηθήσουν να καταλάβουμε τα στοιχεία εκείνα που δεν είναι γραμμένα στο κείμενο (η οπτική αποκάλυψη των άδηλων πλευρών ενός κειμένου). Η εικονογράφηση ειδικότερα ως εφαρμογή «είναι η τέχνη της διασαφήνισης και της μεταβίβασης μιας ιδέας, διάθεσης ή ιστορίας με οπτικά μέσα». Σκοπός της εικονογράφησης είναι να ερμηνεύσει οπτικά τα κείμενα που συνοδεύει. Επιπλέον, οι εικόνες που συνοδεύουν ένα κείμενο εκτός από χρηστική λειτουργία παράγουν και αισθητικό αποτέλεσμα.»

- Προετοιμασία για την επόμενη δραστηριότητα.

Στάδιο 6

Διδακτικές ενέργειες – Δραστηριότητες

Διαδικασία: Μετακίνηση – Επιτραπέζιο Παιχνίδι

Μέθοδος: Δραστηριότητα | Πνευματική διέγερση | Ομαδικό Παιχνίδι | Ψυχαγωγία | Γνωστικές πληροφορίες

Άσκηση 5 : «Παίρνω ιδέες για το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος»

Υλικά: Τραπέζια | Επιτραπέζιο παιχνίδι γνώσης (3 αντίγραφα) | Ζάρι | Πιόνια | Οδηγίες παιχνιδιού

- Ζητάμε από τα παιδιά να σηκωθούν και να μετακινηθούν στο χώρο διαλέξεων και επιμορφώσεων του ημιώροφου της Βιβλιοθήκης.

Ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών τα χωρίζουμε σε ομάδες και κάθονται στα τραπέζια, όπου είναι τοποθετημένα τα επιτραπέζια παιχνίδια γνώσης, αν χρειαστεί τα χωρίζουμε ανάλογα με τα πιόνια, τους μοιράζουμε τα πιόνια και ορίζουμε ένα μαθητή να διαβάσει τις οδηγίες.

«Ήρθε η στιγμή να κάνουμε μια περιπετειώδη διαδρομή...

Καθίστε σε αυτά τα τραπέζια.

Εδώ που ήρθαμε θα γνωρίσουμε εικονογράφους, εκδότες και ότι άλλο μπορείτε να φανταστείτε για να πάρουμε πολλές ιδέες και να σχεδιάσουμε το βιβλίο του μέλλοντος»

«Θα παίξουμε ένα επιτραπέζιο παιχνίδι με τα παλιά σχολικά εγχειρίδια...

Στάδιο 7

Διδακτικές ενέργειες – Δραστηριότητες

Διαδικασία: Σχεδιασμός του σχολικού βιβλίου του μέλλοντος από τα παιδιά

Μέθοδος: Δραστηριότητα | Πνευματική διέγερση | Κριτική σκέψη | Ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου

Άσκηση 6: «Το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος»

Υλικά: Τραπέζι | Τετράδιο Μαθητή | Ξυλομπογιές
|Μαρκαδόροι | Μολύβια

- Τους ζητάμε να δουν το φυλλάδιό τους στο Κεφάλαιο: «Το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος» και τους ζητάμε να σχεδιάσουν και να ζωγραφίσουν πως το φαντάζονται.

«Αφού γνωρίσαμε όλα αυτά τα σχολικά βιβλία, τους εικονογράφους, τους εκδότες, πάμε να σχεδιάσουμε και να ζωγραφίσουμε στο φυλλάδιο που σας δώσαμε στην αρχή του προγράμματος το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος.

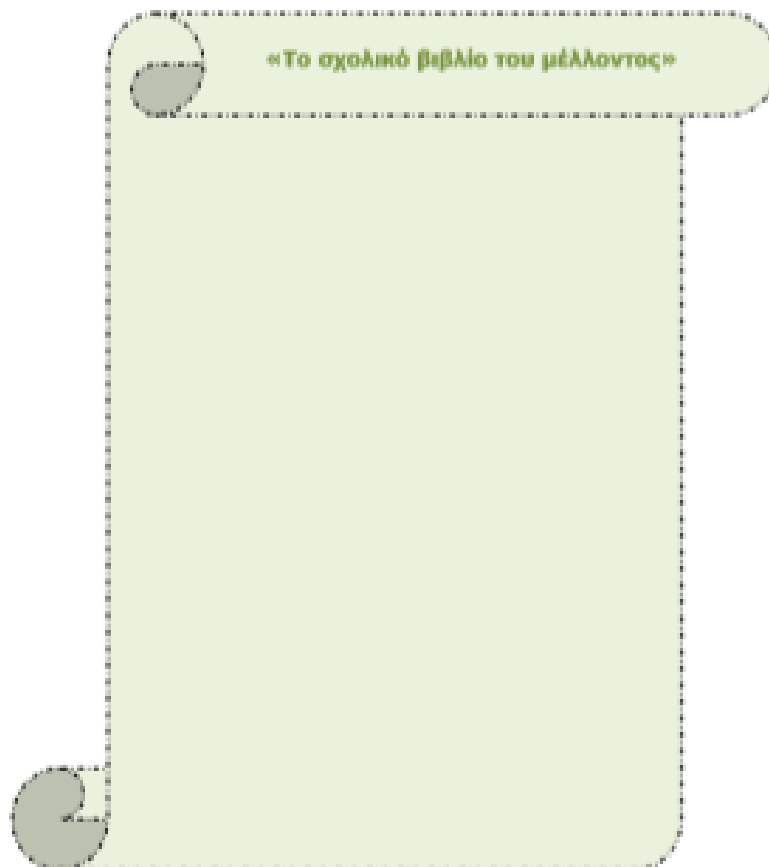
Πηγαίνετε στο Κεφάλαιο: «Το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος». Βλέπετε το κενό. Έτσι δεν είναι; Τα παιδιά σηκώνουν το χέρι και απαντούν... Πολύ ωραία! Και τώρα μπορείτε να σχεδιάσετε και να ζωγραφίσετε!»

Και τώρα **σχεδιάσε** και **ζωγράφισε!**

Πώς φαντάζεσαι ότι θα είναι τα σχολικά βιβλία στο μέλλον;

Τι σχέδια και τι χρώματα θα ήθελες να έχουν;

Σε ποιά γλώσσα νομίζεις ότι θα είναι γραμμένα;

Στάδιο 8

Διδακτικές ενέργειες – Δραστηριότητες

Διαδικασία: Αξιολόγηση - Ερωτήσεις Αξιολόγησης

Μέθοδος: Πνευματική διέγερση | Κριτική σκέψη | Ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου

Άσκηση 7 : «Αξιολόγηση»

- **Συμπεράσματα-Συζήτηση-Αξιολόγηση**
- **Όταν τελειώσουν τους κάνουμε μερικές ερωτήσεις.**

«Θα ήθελα να σας ευχαριστήσω ή Σας συγχαίρω για τη δουλειά σας! Κάνατε εξαιρετική δουλειά!

Από όλα όσα μάθαμε σήμερα για τα παλιά Σχολικά Εγχειρίδια, σε τι νομίζετε ότι διαφέρουν από τη σημερινή εποχή ή σε τι μοιάζουν; Τα δικά σας σχολικά εγχειρίδια έχουν ασπρόμαυρη ή έγχρωμη εικονογράφηση; - Τα σχολικά βιβλία σήμερα εκδίδονται από το κράτος ή από εκδοτικούς οίκους;

-Πώς φαντάζεστε ότι θα είναι τα σχολικά βιβλία στο μέλλον; Τι σχέδια και τι χρώματα θα θέλατε να έχουν; - Οι εικόνες στα δικά σας σχολικά εγχειρίδια έχουν σχέση με το κείμενο;

-Σε ποιά γλώσσα νομίζετε ότι θα είναι γραμμένα; -Θα έχουν πολλές εικόνες; -Μπορείτε να φανταστείτε πως θα είναι αυτές οι εικόνες και ποιός θα τις σχεδιάζει;

-Τί θα θέλατε να κάνετε όταν ξαναέρθετε στη βιβλιοθήκη;»

- **Ολοκλήρωση**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ✦ Ασυνίτης, Π. (2002). Η Εικονογράφηση στο Βιβλίο Παιδικής Λογοτεχνίας. Αθήνα: Καστανιώτης.
- ✦ Black, G. (2005). Το ελεύθερο Μουσείο, Μουσεία και επισκέπτες, Αθήνα, ΠΙΟΠ
- ✦ Chapman, L. (1993). Διδακτική της Τέχνης. Προσεγγίσεις στην Καλλιπαιγική Αγωγή. Αθήνα: Νεφέλη.
- ✦ Healy, G., 2005, Learning in the Museum, Routledge
- ✦ MacDonald, S., 2006, (μετάφραση: Ποταμοεικλείου Δήμητρα, 2012) Μουσεία και Μουσειακές Σπουδές, Ένας Πλήρης Οδηγός, Αθήνα, ΠΙΟΠ
- ✦ Miller Hills, J. (1992). Illustration. London: Reaktion Books.
- ✦ Salomon, G. (1979). Shape, not only content: how media symbols partake in the development of abilities. Στο E. Wartella, Children Communicating: Media and Development of Thought, Speech, Understanding (σσ. 53-82). London: Sage Publications.
- ✦ Βολώσης, Δ., 1985, Μια περιπέτεια χωρίς τέλος, Αθήνα, εκδόσεις Κέδρος
- ✦ Βολώσης, Δ., 1999, Αχ τα βιβλία, Προσασό και πραγματική συντήρηση υλικού βιβλιοθηκών, Αθήνα, εκδόσεις Ελληνικό Γράμματο
- ✦ Βολιώσης, Ε. (1986). Χρησιμοποιήσιμες και διαμόρφωσιμες συμπεριφορές των νέων στην ελληνική κοινωνία (18ος-19ος αιώνας). Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας και της νεότητας, Τόμος Α' (σσ. 287-299). Αθήνα: ΙΑΕΝ.
- ✦ Βαστανιζόγλου, Θ. (1998). Εικονογραφία: Αντιλεξκόν ή Ονομαστικόν της Νεοελληνικής Γλώσσας. Αθήνα: Βαστανιζόγλου - Βλαστόρη.
- ✦ Βουγιούκας, Α. (1994). Το γλωσσικό μάθημα στην πρώτη βαθμίδα της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Τμήμα Μονάλη Τριανταφυλλίδη.
- ✦ Γελοδόκη, Σ. (2002). Η νομοθεσία περί σχολικών βιβλίων κατά τον 19ο αιώνα. Η Κοπιδιστρική περίοδος. Στο Διεθνές Συνέδριο: Η παιδεία στην αγωγή του 21ου αιώνα. Ιστορικοσυγκριτικές προσεγγίσεις. Β.3 Σχολικό Εγχειρίδιο. Συνεδριακό Κέντρο Πανεπιστημίου Πατρών. Εργαστήριο Ιστορικού Αρχείου Νεοελληνικής και Διεθνούς Εκπαίδευσης. (http://www.episteme.ejournals.uoi.gr/?section=785&language=el_GB).
- ✦ Δανουσής-Αφεντάκης, Α. Κ. (1995). Μύηση και ανάπτυξη, γ' έκδ., Τ. Α'. Αθήνα: Γ. Γκιλέμοσης.

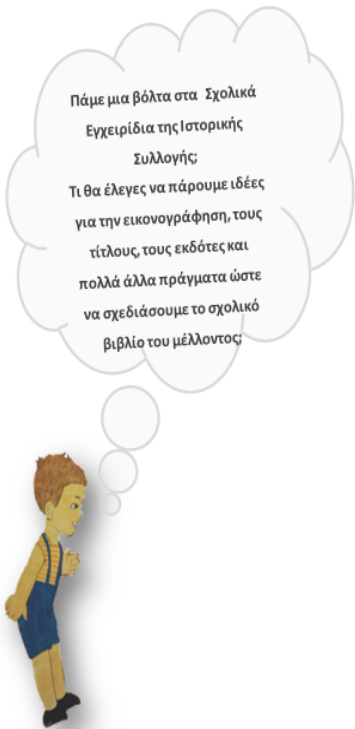
- ✦ Κολασσαπούλου, Δ. (2002). Μάθηση μέσω των αντικειμένων: το χαρακτηριστικό της και η εφαρμογή της στο χώρο του μουσείου και του σχολείου. *Ανάγχο Σχολείο* (82), σσ. 12-18.
- ✦ Κολασσαπούλου (Επιμ.), *Ελληνικό Παιδικό Μουσείο. Παιδί και Εκπαίδευση στο Μουσείο: Θεωρητικές αφηγήσεις, παιδαγωγικές πρακτικές*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
- ✦ Κονταρτζή, Ε. (1999). Ιστορία των ελληνικών αλφabethαρίων. *Σύγχρονη Εκπαίδευση: Τρίμηνη Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* (101), σσ. 9-69.
- ✦ Κονταρτζή, Ε. (1994α). Ιστορία των ελληνικών αναγνωστικών βιβλίων 1ο μέρος. *Σύγχρονη Εκπαίδευση: Τρίμηνη Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* (75), σσ. 30-34.
- ✦ Κονταρτζή, Ε. (1994β). Ιστορία των ελληνικών αναγνωστικών βιβλίων 2ο μέρος. *Σύγχρονη Εκπαίδευση: Τρίμηνη Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* (76), σσ. 44-50.
- ✦ Κονταρτζή, Ε. (2002). Ιστορική Αναδρομή της Εικονογράφησης των Παιδικών και Σχολικών Βιβλίων. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- ✦ Κονταρτζή, Ε. (2009). Παιδίος ενθύμιο. Τα σχολικά μας βιβλία. Θεσσαλονίκη: Φυτοεκδοτική.
- ✦ Κονταρτζή, Ε., & Καμοκαβόδης, Κ. (2010). Ιδεολογία και εκπαιδευτική πολιτική: ίδρυση και λειτουργία του ΟΕΣΒ από το 1937 έως το 1981. 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο 19-21 Νοεμβρίου 2010: Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα. Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος.
- ✦ Κοραλής, Θ., Παπαγεωργίου, Η., 2012, *Εκπαίδευση εργαζομένων στην Εκπαίδευση ενηλίκων, Σχεδιασμό, Υλοποίηση και Αξιολόγηση Προγραμμάτων Διά Βίου Εκπαίδευσης*, Αθήνα, ΙΝΕ
- ✦ Κομύλης, Α., & Χαραλάμπους, Δ. (2008). *Σχολικό εγχειρίδιο. Θεμακή εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*. Αθήνα: μεταίχμα.
- ✦ Ηρίκος, Γ., Κονιάρη, Α., 2014, *Μουσειολογία, Πολιτιστική Διαχείριση και Εκπαίδευση*, Αθήνα, εκδόσεις Γρηγόρη
- ✦ Νάκου, Ε., 2001, *Μουσεία: Εμείς, τα πράγματα και ο Πολίτης*, Αθήνα, εκδόσεις Νήσος
- ✦ Νικονάνου, Ν., 2013, *Μουσειοπαιδαγωγική, Από τη θεωρία στην πράξη*, Αθήνα, εκδόσεις Πατάκη
- ✦ Νηργιάννη, Δ., (2011). *Μουσεία: πεδία εφαρμογής σύγχρονων θεωριών μάθησης*. Στο Δ.
- ✦ Πατρινέλης, Γ. (1989). *Το Ελληνικό βιβλίο κατά την Τουρκοκρατία (1476 - 1820). Περιλήψεις μεθυσμάτων*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ. Υπηρεσία Δημοσιευμάτων.

- ✦ Ριμ-Μελά-Ρόκου, Σ., 2012, *Ο ρόλος των Μουσείων στην Εκπαίδευση*, Λαύριο
- ✦ Τερζής, Ν. (2010). Τερζής, Ν. (2006). *Η παιδαγωγική του Αλέξανδρου Δελμούζου. Σύστηματική εξέταση του έργου και της δράσης του*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- ✦ Τζήκος, Χ. (1999). *Ι. Π. Κοκκίνηγος: ο ρόλος του στη θεμελίωση και τα πρώτα βήματα της δημοτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg.
- ✦ Χατζόπουλος, Κ. (1991). *Ελληνικό σχολείο στην περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας (1453-1821)*. Θεσσαλονίκη: Βάνος.

Επιτραπέζιο παιχνίδι γνώσης

Το επιτραπέζιο παιχνίδι θα είναι ένα φιδάκι το οποίο θα αποτελείται από τετράγωνα που θα αναφέρονται στην πορεία εξέλιξης των Αναγνωστικών. Παρακάτω παρουσιάζεται ένα γενικό σχέδιο, οι οδηγίες και ύστερα τα τετράγωνα με τις πληροφορίες.

Πάμε μια βόλτα στα Σχολικά
 Εγχειρίδια της Ιστορικής
 Συλλογής
 Τι θα έλεγε να πάρουμε ιδέες
 για την εικονογράφηση, τους
 τίτλους, τους εκδότες και
 πολλά άλλα πράγματα ώστε
 να σχεδιάσουμε το σχολικό
 βιβλίο του μέλλοντος

Οδηγίες παιχνιδιού

- Ήρθε η μεγάλη ώρα για την περιπετειώδη διαδρομή στα παλιά σχολικά εγχειρίδια!
- Θα χρειαστείτε **1** ζάρι και **5** πιόνια.
- Θα ρίχνετε το ζάρι εναλλάξ και θα προχωράτε τόσα τετράγωνα, όσα δηλώνει ο αριθμός που κάθε φορά θα φέρνετε, ακολουθώντας τα βελάκια με τους αριθμούς.
- Μόλις «πατάτε» στο τελευταίο τετράγωνο κάθε κίνησης, θα διαβάζετε δυνατά το περιεχόμενό του και μετά θα κάνετε ό,τι λέει η οδηγία που αναγράφεται σε αυτό.
- Νικητής θα είναι αυτός που θα φτάσει πρώτος στο τέρμα της διαδρομής.
- Βάλτε τα δυνατά σας και προσπαθήστε να πάρετε πολλές ιδέες, και όταν έρθει η ώρα, να σχεδιάσετε το σχολικό βιβλίο του μέλλοντος!

**Πάρε φόρα
και ξεκίνα!**

Από το 1880 έως το 1916 τα σχολικά βιβλία είχαν ασπράλευρη εικονογράφηση και ήταν γραμμένα στην καθαρεύουσα.

Ελληνικών Αλφαριθμητών Τεύχος Πρώτων, Εκδόσεις Βιβλιοπωλείο Ιωάννου Ν. Σόλης Συγγραφέας: Π. Π. Οικονόμου, Αθήνα 1916

Κάνε μια βόλτα **1** τετράγωνο πίσω διάβασε δυνατά και γύρνα

Από το 1917 τα Αναγνωστικά γράφονταν στη δημοτική και η εικονογράφηση γινόταν από αναγνωρισμένους καλλιτέχνες. Ορόσημο για την εποχή είναι τα Αλφαριθμάρια με τον Ήλιο.

Προχώρα να το δεις **1** τετράγωνο μπροστά

Αλφαριθμάρια Πρώτο Μέρος, Εκδ. 2η, Συγγραφέας: Α. Ανδρούτσος, Α. Αδαμοπούλου, Π. Παπαγιάννης, Ζ. Παπαγιάννη, Μ. Τριανταφυλλίδης, Εικονογράφηση: Κ. Χαλζας, Εκδόσεις: Εστία Αθήνα 1920

Κάτσε ακίνητος

Τα Ψηλά βουνά δεν εκδόθηκαν μόνο μια φορά! Ας πάρμε μια βόλτα να δούμε την εικονογράφηση και χρονολογία έκδοσης.

Προχώρα **2** τετράγωνα μπροστά

Τα Ψηλά βουνά, Συγγραφέας: Ζ. Παπαγιάννη, Εικονογράφηση: Π. Ρούμπος, Ζ. Παπαγιάννη, Αθήνα 1918

Προχώρα **1** τετράγωνο μπροστά

Τα Ψηλά βουνά, Συγγραφέας: Ζ. Παπαγιάννη, Εικονογράφηση: Ζ. Παπαγιάννη, Αθήνα 1933

Μείνε **εδώ** που είσαι

Τα σχολικά βιβλία που κυκλοφορούσαν πριν αρκετά χρόνια συνήθως έπαιρναν τίτλους όπως τα λογοτεχνικά βιβλία.

Ας δούμε μερικά τέτοια Αναγνωστικά.

Προχώρα να τα δεις **3** τετράγωνα μπροστά

Διγενής Ακρίτας και άλλα
δηγήματα, Έκδ. 1η
Συγγραφείς: Α. Κορναβίτσας,
Επ. Γ. Παπαμχαήλ
Αθήνα 1929

Προχώρα

1 τετράγωνο **μπροστά**

Οδύσσεια Αναγνωστικό Τρίτης
Δημοτικού, Έκδ. 1η
Συγγραφείς: Γ. Κωνδάρης, Γ.
Καλοφύρας, Αθήνα 1933

Μείνε **ακίνητος**
να ξεκουραστείς
λιγάκι

Ο Μέγας Αλέξανδρος
Αναγνωστικό της Ε' Τάξεως
Δημοτικών Σχολείων
Συγγραφέας: Π. Π. Οικονόμος
Αθήνα 1921

Πήγαινε ολοταχώς

1 τετράγωνο **πίσω**

Ο τίτλος πολλών
Αναγνωστικών συνδέονται
με το παρεχόμενο τους.
Ας ανακαλύψουμε
μερικά τέτοια Αναγνωστικά.

Προχώρα
2 τετράγωνα
μπροστά

Ο Φάρος του Χωριά, Αναγνωστικό
Ε' Δημοτικού,
Έκδ. 1η
Συγγραφείς: Π. Δ. Μ.
Ανδράδης, Π.
Παπαχριστοδούλου
Αθήνα 1936

Περίμενε
να έρθει η σειρά σου

Ο στρατόπεδο. Αναγνωστικό
έκτης τάξεως δημοτικού
Σχολείου, Έκδ. 4η
Συγγραφέας: Δημ.
Κοντογιάννης Αθήνα 1933

Πήγαινε
1 τετράγωνο **πίσω**

Κάποια Αναγνωστικά
εκδίδονται με τους ίδιους
τίτλους αλλά με **άλλη**
εικονογράφηση.
Όπως, Το Ραζόνι Σταφύλι.

Κάνε μια βόλτα
2 τετράγωνα
μπροστά

Το Ραζόνι Σταφύλι, Αναγνωστικό
Δ' Δημοτικού, Έκδ. 1',
Συγγραφέας: Α. Κορναβίτσας, Ν.
Έλεος
Εικονογράφηση: Ν. Έλεος
Εκδόσεις: Γ. Δ. Καλλάρος & ΣΙΑ,
Αθήνα 1933

Προχώρα **1**
τετράγωνο **μπροστά**

Το Ραζόνι Σταφύλι, Αναγνωστικό
Δ' Δημοτικού, έκδ. 1η
Συγγραφέας: Α. Κορναβίτσας, Ν.
Έλεος
Εικονογράφηση: Γερμανός
Εκδόσεις: Γ. Δ. Καλλάρος και ΣΙΑ
Αθήνα 1934

Μείνε εδώ που είσαι

Πολλά Αναγνωστικά εκδίδονταν την ίδια χρονιά με άλλη εικονογράφηση επειδή ήταν από διαφορετικούς εκδοτικούς οίκους. Ας δούμε την Οδύσσεια.

Προχώρα **2**
τετράγωνα **μπροστά**

Οδύσσεια Αναγνωστικό Τρίτης Δημοτικού, έκδ. 2η
Συγγραφείς: Γ. Κωνσταντίνου, Γ. Καλαμάς, Εκδόσεις: Ίωνος Δ. Καλλιώρας και ΣΙΑ, Αθήνα 1934

Πήγαινε
2 τετράγωνα πίσω

Οδύσσεια Αναγνωστικό Τρίτης Δημοτικού, Έκδ. 9η
Συγγραφείς: Δημησθένης Μ. Ανδρεόπουλος
Εικονογράφηση: Παν. Σιλάνης
Αθήνα 1934

Πολλή φορά πήρες,
πήγαινε
3 τετράγωνα **πίσω**

Ο ίδιος εκδοτικός οίκος μπορεί να κυκλοφορούσε την ίδια σχολική χρονιά περισσότερα από ένα Αναγνωστικά για την ίδια τάξη με άλλη εικονογράφηση. Όπως ο εκδοτικός οίκος του Δημητράκου Α.Ε.

Προχώρα
2 τετράγωνα **μπροστά**

Αναγνωστικών καθωμολόγος ΣΤ' Δημοτικού Έκδ. 1η
Συγγραφείς: Δημησθένης Μ. Ανδρεόπουλος
Εκδόσεις: Δημητράκου Α.Ε., Αθήνα 1932

Προχώρα **1**
τετράγωνα **μπροστά**

Ξηρόν, πόση μπροστά! Αναγνωστικό για την έκτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου, Έκδ. 2η
Συγγραφείς: Παύλος Χαλδήνης, Δ. Γ. Σόσης, Δ. Π. Δημησσοπούλου
Εκδόσεις: Δημητράκου Α.Ε.
Αθήνα 1932

Παιξε **Ξανά**

Η εικονογράφηση των Αναγνωστικών κληρονομήθηκε από τα πολιτικά γεγονότα. Ας δούμε ένα από τα λαγόμενα «μεταξικά» Αναγνωστικά της περιόδου 1939-1940.

Προχώρα **1**
τετράγωνα **μπροστά**

Ελληνισμός, Αναγνωστικό, για την τρίτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου, Συγγραφείς: Π. Χαλδήνης, Α. Γ. Σόσης
Εικονογράφηση: Νίκος Κασιανόπουλος, Εκδόσεις: ΟΕΣ, Αθήνα 1939

Σταμάτα
να πάρεις μια ανάσα!

Ας δούμε την εικονογράφηση από το Αναγνωστικό που εκδόθηκε μετά τα «μεταξικά» Αναγνωστικά.

Προχώρα **1**
τετράγωνα **μπροστά**

<p>Ελληνόφωνοι. Αναγνωστικό για την τρίτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου τάξη α' και β' Συγγραφείς: Π. Παβλίδης, Δ. Γ. Στάσις κ.α. Εξαναγράφηση: Ν. Κατσιμάκης. Έκδοση: ΟΕΔΒ Αθήνα 1943</p> <p>Πήγαινε 2 τετράγωνα πίσω να δεις τις διαφορές</p>	<p>Αρχικά τα σχολικά βιβλία δεν εκδόθηκαν αποκλειστικά από το κράτος. Η έκδοση γίνεται μόνο από αυτό, από το 1937, με την ίδρυση του Οργανισμού Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων (ΟΕΣΒ).</p> <p>Προχώρα ολοταχώς 3 τετράγωνα μπροστά</p>	<p>Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων (ΟΕΣΒ)</p> <p>Προχώρα 2 τετράγωνα</p>
<p>Ο ΟΕΣΒ αργότερα μετονομάστηκε Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων (ΟΕΔΒ) και είχε στην Κοκουσβόγια.</p> <p>Προχώρα 2 τετράγωνα μπροστά</p>	<p>Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων</p> <p>Κάτσε στ' αυγά σου</p>	<p>Τα Αναγνωστικά που έμειναν αξιόχρηστα σε πολλές γενιές για την εκμνημόνευσή τους είναι το Αλφαβητάριο Τα Καλά παιδιά και το Αλφαβητάριο τα οποία φιλοτέχνησε ο Κ. Γραμματόπουλος</p> <p>Προχώρα ευθεία 2 τετράγωνα μπροστά</p>
<p>Αλφαβητάριο Τα Καλά Παιδιά. Τμήτ. 1^ο Συγγραφέας: Ε. Γραμματόπουλος Εξαναγράφηση: Κ. Γραμματόπουλος Έκδοση: ΟΕΔΒ, Αθήνα 1950</p> <p>Πήγαινε 1 τετράγωνο πίσω διάβασε δυνατά και γύρνα</p>	<p>Αλφαβητάριο. Έκδ. 13η Συγγραφέας: Ι. Κ. Παυνίδης & Γ. Σακκάς. Εξαναγράφηση: Κ. Γραμματόπουλος Έκδοση: ΟΕΔΒ, Αθήνα 1975</p> <p>Προχώρα 1 τετράγωνο μπροστά</p>	<p>Τα βιβλία που εκδόθηκαν το 1982 έμειναν στα σχολεία έως το 2005.</p> <p>Κρίμα ... Χάνεις 1 γύρο</p>

<p>Η Γλώσσα μου για την πρώτη Δημοτικού Συγγραφείς: Α. Βαλαΐδης, Κ., Καπλανίδης, Ν. Κανάκης. Εξαναγράφηση: Ε. Μυράτση. Έκδοση: ΟΕΔΒ Αθήνα 1982</p> <p>Πήγαινε 1 τετράγωνο πίσω</p>	<p>Από το 2006- 2007 εισήχθησαν νέα σχολικά βιβλία.</p> <p>Μήπως σου θυμίζουν κάτι</p> <p>Προχώρα να θυμηθείς 1 τετράγωνο μπροστά</p>	<p>Γλώσσα Α' Δημοτικού, Μέρος Ακόμο. Συγγραφείς: Ε. Κωνσταντόπουλος, Χ. Κούρσης, Τ. Σπανιέλλος, Φ. Τσιγγάνη. Εξαναγράφηση: Α. Βαρθολομαίος Έκδοση: ΙΤΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»</p> <p>Μην τρέχεις κότσε ακίνητος</p>
<p>Έφτασες στο τέλος της διαδρομής. Αλλά το παιχνίδι δεν τελειώνει ποτέ!</p>		

Τετράδιο Δραστηριοτήτων Μαθητή

«Μια εικόνα χίλιες λέξεις»

[Εκπαιδευτικά προγράμματα Βιβλιοθήκη Ι.Ε.Π.]

***Πώς θα σου φαινόταν
να κάνουμε ένα ταξίδι στα
Αλφαβητάρια;***

Αλφαβητάρια ονομάζονται
τα σχολικά βιβλία με τα οποία
τα παιδιά μαθαίνουν
τα γράμματα του αλφαβήτου
και την ανάγνωση.

Συνήθως περιέχουν
απλές λέξεις σε συνδυασμό με εικόνες
για να μπορούν να τα καταλαβαίνουν εύκολα.
Τα θυμόμαστε περισσότερο, ίσως γιατί αποτελούν τα σχολικά
εκείνα βιβλία που μάθαμε τα πρώτα μας γράμματα!

Πάμε να τα γνωρίσουμε;

Ήξερες ότι τα πρώτα Αλφαβητάρια δεν άρεσαν στα παιδιά;

Από το 1880 έως το 1916 τα Αλφαβητάρια που χρησιμοποιούσαν τα παιδιά στο σχολείο είχαν ασπράδαυρη εικονογράφηση και ήταν γραμμένα στην καθαρεύουσα.

Οι εικόνες τους ήταν ελάχιστες και στόχευαν στην εκμάθηση των γραμμάτων του αλφαβήτου.

Αλφαβητάριο 1892

Νέον Ελληνικόν Αλφαβητάριον μετ' εικόνων συντεταγμένων κατά τας απαιτήσεις της παιδείας.

Επίσης...

Η εικονογράφησή τους εμπλουτίσθηκε σταδιακά με εικόνες που συμπλήρωναν τα κείμενα.

Η τεχνική με την οποία γινόταν η εικονογράφηση είναι η *ξυλογραφία*.

Αλφαβητάριο 1916

Συγγραφέας: Γ. Π. Θεοτόκης,
Ελληνικόν Αλφαβητάριον Τέλος
Πρώτου,
Έκδοσις Βιβλιοπωλείου Εκδόσεων Η.
Σιδέρη, Αθήνα 1916

Σιγά σιγά τα Αλφαβητάρια παρουσιάζουν καινοτομίες!

Με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917 συντάχθηκαν στη δημοτική γλώσσα.

Την εικονογράφηση των βιβλίων ανέλαβαν αναγνωρισμένοι καλλιτέχνες και έτσι σταδιακά αναβαθμίστηκε η αισθητική τους.

Τα κείμενα πλέον παρουσιάζουν αυτοτελείς ιστορίες που συνοδεύονται από εικόνες.

Ορόσημο αποτελεί το **Αλφαβητάρι με τον Ήλιο**, το οποίο εικονογράφησε ο Κωνσταντίνος Μαλέας. Ο Μαλέας δημιούργησε μια σειρά εικόνων που έδεσαν απόλυτα με το κείμενο.

Αλφαβητάρια 1919

Αλφαβητάρια Γράσο-Μέρος, έκδοση 2η.
Συγγραφείς: Δ. Ανθράκης, Α. Δολμάσης,
Π. Νεβένος, Ζ. Παπαντωνίου,
Η. Τραπεζομάνδηλος.
Εικονογράφηση: Κ. Μαλέας,
εκδοτικός «Εστία», Αθήνα 1920

Μήπως έχεις ξαναδεί αυτά τα Αλφαβητάρια;

Είναι πολύ γνωστά!
Το 1949 εκδόθηκε το
Αλφαβητάριο Τα καλά παιδιά, του
Επαμεινώνδα Γεροντόνη,
σε εικονογράφηση του Κ.
Γραμματόπουλου.

Ο ίδιος εικονογράφος φιλοτέχνησε
και το **Αλφαβητάριο** των
Ι.Κ. Γιαννέλη και Γ. Σακκά.,
το οποίο διδασκόταν στα σχολεία το διάστημα
1955-1973.

Τι λες να δούμε τις πηγές;

Κωνσταντίνος Γραμματόπουλος

«Αυτό, ίσως, που δε γνωρίζουν πολλοί είναι πως τα
παιδιά που εικονίζονται στο βιβλίο Αλφαβητάριο
είναι τα ίδια τα παιδιά του Κ. Σακκά,
το οποίο ο Κ. Γραμματόπουλος απέδωσε με το
στίση του».

Πηγή: Μαρτυρία Ναννίνας Σακκά-Νικολακοπούλου

Τι συμβαίνει με τα βιβλία από το 1982;

Από το 1982

δίνεται μεγάλο βάρος στην εικονογράφηση των βιβλίων.
Μάλιστα το κάθε τεύχος είναι εικονογραφημένο
από διαφορετικό καλλιτέχνη.

Ζωγράφοι της εποχής συνεργάστηκαν δίνοντας
νέα όψη και διάσταση στην εικονογράφηση των βιβλίων.
Τα βιβλία αυτά έμειναν έως 2005.

Μπορείς να υπολογίσεις πόσα χρόνια
διδασκόταν στα σχολεία
το βιβλίο «*Η Γλώσσα μου για την
πρώτη Δημοτικού*»;
Και πόσα χρόνια έχουν περάσει από
τότε που σχεδιάστηκαν
τα νέα σχολικά βιβλία;

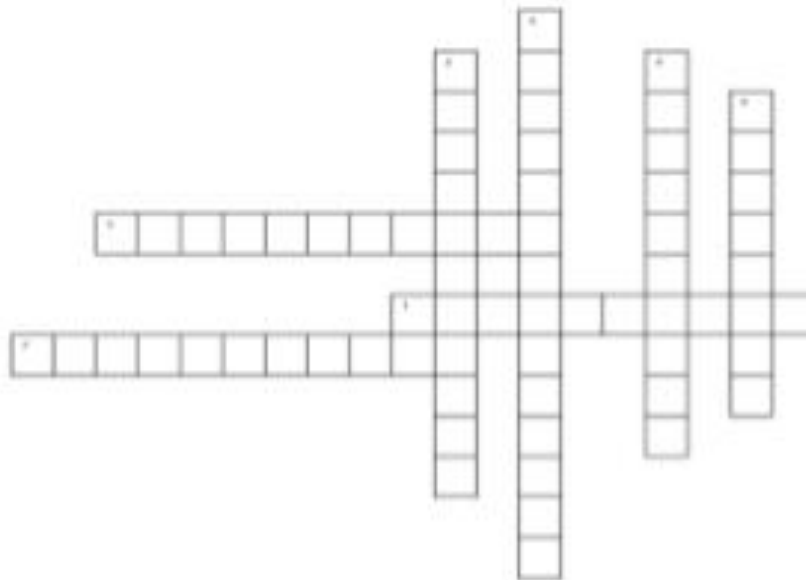

Βιβλίο 1982
Η Γλώσσα μου για την πρώτη
Δημοτικό
Συγγραφείς: Α. Βελαΐτης, Κ.,
Καλλιτέχνης: Μ. Κωνσταντίνου
Επιμελητής: Ε. Μαρδίτη
Αθήνα 1982, Έκδοση: 1η

(Αν χρειάζεσαι βοήθεια συζήτησε με τους συμμαθητές ή το δασκαλό σου πώς
μπορείς να το βρεις)

ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ

«Λύσε το Σταυρόλεξο»

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

1. Τεχνική με την οποία γινόταν η εικονογράφηση στα Αλφαβητάρια του 1880 -1916.
3. Βιβλία με τα οποία τα παιδιά μαθαίνουν τα πρώτα τους γράμματα.
7. Διδασκόνταν στα σχολεία το διάστημα 1955-1973.

ΚΑΘΕΤΑ

2. Γλώσσα στην οποία ήταν γραμμένα τα Αλφαβητάρια έως το 1916.
4. Γλώσσα που συντάχθηκαν τα Αλφαβητάρια με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917.
5. Εικονογράφος που φιλοτέχνησε το «Αλφαβητάριο Τα καλά παιδιά».
6. Εικονογράφηση στα πρώτα Αλφαβητάρια.

Γνώριζες ότι:

Το **Πρωτογράμμα** ομόρφυναν τις σελίδες πολλών Αναγνωστικών.
Ο εικονογράφος του σχολικού βιβλίου φιλοτεχνούσε το πρώτο γράμμα της πρώτης παραγράφου του κειμένου ή του ποιήματος.
Συνήθως τα σχέδια που πλαισιώναν τα πρωτογράμματα σχετίζονταν με το περιεχόμενο του κειμένου που ακολουθούσε.

Δες το απόσπασμα...

Το **καμάκι** είναι το πρώτον μεταξύ των εργαλείων της ψαρικής.

Τούτο πρώτον μετεχειρίσθη ο άνθρωπος, όταν κατόρθωσε να εννοήσει, ότι οι χείρες του μόναι είναι ανεπαρκή εργαλεία δια να συλλαμβάνουν τους ιχθύς.

ΤΟ ΚΑΜΑΚΙ στο
Μετ. Γ. Παρθένης, Κ. Γαροφαλάτου-Ασθενού,
Το νέον αναγνωστικόν της ε' τάξεως του Δημοτικού Σχολείου, έκδ. 3η,
Αθήνα 1937,
Εκδόσεις: Α.Ι. ΠΑΛΗΣ

Πώς θα σου φαινόταν να γίνεις και εσύ εικονογράφος και να φιλοτεχνήσεις τα πρωτογράμματα από τα αποσπάσματα των Αναγνωστικών;

**Καθ' όλες τας εποχές ο άνθρωπος,
ασάκις επρόκειτο να μετακινηθῆ ἢ να διανύσῃ
αποστάσεις, εἶχεν ως σύνθημά του το:
-Πάντοτε ταχύτερον!
Ἀλλ' ἡ εποχή μας, ἡ σημερινή εποχή, χωρὶς
αντίρρησην δύναται να ονομασθῆ ἡ κατ' ἐξαχὴν**

«εποχὴ τῆς ταχύτητος».

ΠΑΝΤΟΤΕ ΤΑΧΥΤΕΡΟΝ στο
Μέγ. Γ. Παρθέου, Κ. Γεωργιάτου-Λαρινού,
Το νῆαν ἀναγνωστικῶν τῆς Ε' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου,
ἔκδ. 1η, Ἀθήνα 1936, ἔκδοσις: Α.2. Φιλολογίας

Θα ἤμουν ως δώδεκα χρονῶν
ὅταν ἐπῆγα με τὴ μητέρα μου
σ' ἓνα ὄμορφο νησάκι να κάμῃ λουτρό
γιατὶ ἔπαθε ἀπὸ ρευματισμούς.

Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΝΤΡΕΑΣ στο
Νάνος Ἐλευθερίου, Δημοσθένους Βασιλάκου,
Ἡ Ζωὴ μας, Ἀναγνωστικὸ ΣΤ' Δημοτικῶν, ἔκδ. 1η,
Ἀθήνα 1929, ἔκδοσις: ἀμνημόνως

Ήξερες ότι:

Τα Σχολικά Εγχειρίδια της Ιστορικής Συλλογής της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.Π. δεν υπάρχουν μόνο σε έντυπη μορφή στη βιβλιοθήκη; Μπορείς να τα αναζητήσεις στο διαδίκτυο, να τα διαβάσεις ή να τα ξεφυλλίσεις με τους συμμαθητές σου!

Τρέξε να τα βρεις!

Τι θα έλεγες να εικονογραφήσεις με την τεχνική της
χαρακτικής και να παράγεις αντίτυπα;

Υλικά που θα χρειαστείς

Χαρτόνιο Α4 για να τυπώσουμε το σχέδιο μας
Φελιζόλ ή λινόλευμο (= μαλακή επιφάνεια χάραξης)
Ένα σετ εργαλείων χάραξης
Μολύβι
Μαρκαδόρο
Ψαλίδι
Μελάνι τυπώματος
Χάρακα
Ρολό για τύπωμα

#Στάδιο 1^ο

Βρες το σχέδιο που θέλεις να χαράξεις από τα Σχολικά
Εγχειρίδια της Ιστορικής Συλλογής

#Στάδιο 2^ο

Αντίγραψε το σχέδιό σου
στο λινόλευμο ή σε φελιζόλ
αντίστροφα

#Στάδιο 3^ο

Κάνε ρυθμικές χαράξεις για να αποδώσεις τα γκριζα μέρη και
αφαίρεσε τα λευκά.

#Στάδιο 4^ο

Καθάρισε καλά το λινόλευμ.
Βάλε μελάνι στο ρολό και
μελάνωσέ το με το ρολό
ομοιόμορφα.

#Στάδιο 5^ο

Πίεσε πάνω του ένα χαρτόνι και
τρίψε δυνατά με το χάρακα
για να τυπωθεί το σχέδιο.

#Στάδιο 6^ο

Πριν σηκώσεις ολόκληρο το χαρτί,
ανασήκωσε μια άκρη του,
δίχως να το ξεκολλήσεις απ' το
μελάνι
για να βεβαιωθείς ότι έχει τυπωθεί
καλά.

Και τώρα **σχεδιάσε** και **ζωγράφισε!**

Πώς φαντάζεσαι ότι θα είναι τα σχολικά βιβλία στο μέλλον;

Τι σχέδια και τι χρώματα θα ήθελες να έχουν;

Σε ποιά γλώσσα νομίζεις ότι θα είναι γραμμένα;

